

Metodika indikátorů komplexního výzkumu o situaci rodin s dětmi

Sylva Höhne

Jana Paloncyová

Lucie Žáčková

Číslo výzkumného úkolu: **IP70606**

Název výzkumného úkolu: **Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů**

Hlavní řešitel: **Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.**

VÚPSV, v. v. i., Praha

2021

Publikace byla schválena Ediční vědeckou radou ve složení:

Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v. v. i., Praha)
doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)
doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v. v. i., Praha)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)

Tato metodika je výstupem projektu „Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů (2018–2022)“, řešeném v rámci Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace na období 2018–2022, která byla schválena na MPSV na základě Rozhodnutí č. 7- RVO/2018 o poskytnutí institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.



Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uvedte původ 4.0
Mezinárodní veřejná licence.
(<http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, Praha 7, 170 00
jako svou 588. publikaci
Vyšlo v roce 2021, 1. vydání, počet stran 191
Tisk: VÚPSV, v. v. i.

Recenzenti: Mgr. Dalibor Holý
Mgr. et Mgr. Lenka Formánková, Ph.D.

ISBN 978-80-7416-408-8 (print)
978-80-7416-409-5 (pdf)

<https://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Překládaná metodika popisuje zásadní oblasti vztahující se k životu rodin s dětmi a rodinné politice. Metodika se opírá jak o tzv. tvrdá data oficiální statistiky (nejčastěji Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí, dále České správy sociálního zabezpečení, Ministerstva spravedlnosti, Ústavu zdravotnických informací a statistiky, příp. Eurostatu), tak o „měkká“ data ze sociologických šetření realizovaných v posledních letech zejména Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., ale i jinými institucemi.

Metodika tematicky pokrývá hlavní oblasti obsažené v *Koncepci rodinné politiky MPSV*. Je členěna do čtyř hlavních kapitol a jedné přílohy podle typu indikátorů a jejich zdrojů. V první kapitole jsou prezentovány indikátory demografického vývoje. Druhá se zabývá indikátory sladování práce a rodiny z hlediska zajištění péče o děti a domácnost. Následuje kapitola sdružující socioekonomické indikátory ve vztahu k rodině s dětmi. Nakonec jsou představeny indikátory vycházející z vybraných sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje z oblasti rodinného chování. Pro každý ukazatel je uváděna definice a, pokud je to možné, přímý odkaz na jeho konkrétní zdroj. Kromě ukazatelů získatelných ze statistik jsou zahrnuty také odvozené indikátory, vzniklé vlastním výpočtem z dostupných dat. V příloze jsou uvedeny ukázky otázek ze sociologických šetření, jež mohou sloužit jako inspirace v budoucích výzkumech.

Cílem metodiky je poskytnout uživateli systematický přehled ukazatelů zaměřených na rodiny s dětmi, rodinné chování, sladování práce a rodiny a opatření sociální a rodinné politiky. Sledování vybraných ukazatelů by mělo být podkladem pro aktualizaci strategických materiálů v oblasti rodinné politiky zejména na celostátní, ale i regionální úrovni. Jejím účelem je usnadnit uživateli orientaci v dostupných statistikách, vytipovat relevantní ukazatele pro vybraná témata, zmapovat jejich dostupnost a odkázat přímo na jejich zdroje.

Předkládaná metodika je jedním z výstupů dlouhodobého projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů (2018–2022)*, v jehož rámci jsou postupně sledovány různé typy rodin.

Klíčová slova: indikátory rodinného chování, rodina, partnerství, rodičovství, příjmy, výdaje, sladování práce a rodiny, rodinná politika, kvantitativní výzkum.

Abstract

The methodology serves for the description of key areas related to both the lives of families with children and overall family policy. The methodology is based on both so-called "hard" data provided by official statistics (most frequently sourced from the Czech Statistical Office, the Ministry of Labour and Social Affairs, the Czech Social Security Administration, the Ministry of Justice, the Institute of Health Information and Statistics and Eurostat) and "soft" data obtained from sociological surveys carried out in recent years, especially by the Research Institute for Labour and Social Affairs, but also including surveys conducted by other relevant institutions.

The methodology relates to the main areas covered by the *MoLSA Family Policy Concept*. It is divided into four main chapters and one appendix according to the type of indicators and the sources thereof. The first chapter presents demographic development indicators, while the second chapter addresses indicators associated with the reconciliation of work and family life in terms of providing care for children and the household. The following chapter covers socio-economic indicators with respect to families with children, and the final chapter presents indicators that are based on the results of selected sociological surveys that focused on values and attitudes related to the field of family behaviour. A definition is provided for each indicator and, where possible, a direct reference is provided for its specific source. In addition to those indicators that can be obtained from the available statistical data, the methodology also includes indicators that were created via own calculations derived from the available data. The appendix provides examples of the questions posed in sociological surveys that have the potential to serve as inspiration for future research in the field.

The main aim of the methodology is to provide users with a systematic overview of indicators that focus on families with children, family behaviour, the work-life balance and social and family policy measures. It is intended that the monitoring of the selected indicators will provide the background for the updating of strategic materials in the field of family policy, especially at the national, but also at the regional level. The main intention is to make it easier for users to navigate their way through the statistics available, to identify the relevant indicators for the respective topics, to map the availability of such indicators and to link them directly to their various sources.

The methodology thus presented comprises one of the outputs of the long-term *Comprehensive Research on the Situation of Families and Seniors (2018–2022)* project, as part of which various types of families are being monitored on a continuous basis.

Keywords: family behaviour indicators, family, partnership, parenthood, income, expenditure, reconciliation of work and family life, family policy, quantitative research.

Obsah

Úvod	7
I. INDIKÁTORY DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJE	29
1. Počet a struktura obyvatel	30
2. Sňatečnost.....	34
3. Rozvodovost	39
4. Porodnost	46
5. Potratovost	49
6. Asistovaná reprodukce	53
7. Rodiny s dětmi	55
II. INDIKÁTORY SLAĎOVÁNÍ PRÁCE A RODINY Z HLEDISKA ZAJIŠTĚNÍ PÉČE O DĚTI A DOMÁCNOST	63
8. Nerodinná péče o děti	64
8.1 Kolektivní zařízení péče o děti.....	64
8.2 Individuální nerodinná péče	70
III. SOCIOEKONOMICKÉ INDIKÁTORY	73
9. Příjmy, výdaje a materiální situace rodin	74
9.1 Příjmy.....	74
9.2 Sociální dávky	75
9.2.1 Přídavek na dítě.....	75
9.2.2 Rodičovský příspěvek	75
9.2.3 Porodné	80
9.2.4 Peněžitá pomoc v mateřství („mateřská“)	75
9.2.5 Otcovská poporodní péče	82
9.2.6 Ošetřovné	84
9.3 Daňová podpora.....	84
9.4 Výživné.....	86
9.5 Úspory a půjčky domácností	87
9.6 Chudoba a materiální deprivace	89
9.7 Výdaje domácností	91
9.8 Bydlení	92
10. Situace na trhu práce	94
10.1 Zaměstnanost.....	94
10.2 Nezaměstnanost.....	97
10.3 Ekonomická aktivita, resp. ekonomická neaktivita	98
10.4 Mzdy.....	99
IV. INDIKÁTORY VYCHÁZEJÍCÍ ZE SOCIOLOGICKÝCH ŠETŘENÍ SE ZAMĚŘENÍM NA HODNOTY A POSTOJE	103
11. Úvod	104
12. Hodnoty a postoje	104
12.1 Hodnoty a postoje související s rodinou a s dětmi	105
12.2 Postoje k partnerství, manželství a rodičovství	109
13. Reprodukční plány	117
14. Postoje k rolím mužů a žen v rodině.....	125
15. Rodinná politika.....	131
16. Postoje k adopci a asistované reprodukci u heterosexuálních i stejnopohlavních jedinců a párů.....	142

PŘÍLOHA: INSPIRACE ZE SOCIOLOGICKÝCH ŠETŘENÍ	147
Úvod.....	148
1. Období dospělosti a osamostatňování se jako fáze před partnerským životem	148
2. Partnerství a vznik rodiny	150
3. Rodičovství	155
4. Reprodukční zdraví, adopce, asistovaná reprodukce	157
5. Rozpad rodiny	159
6. Důsledky rozpadu rodiny	162
7. Složení domácnosti	164
8. Finanční podpora rodin: přídavek na dítě a rodičovský příspěvek	165
9. Daňová podpora	169
10. Úspory a půjčky domácností	170
11. Rodinné příjmy a výdaje, chudoba	171
12. Situace na trhu práce – zaměstnanost, flexibilita práce	173
13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti	178
Literatura a zdroje	185

Úvod

Cíl metodiky

Cílem *Metodiky indikátorů komplexního výzkumu o situaci rodin s dětmi* je poskytnout systematický přehled ukazatelů zaměřených na rodinné chování, život rodin s dětmi, sladování práce a rodiny a opatření sociální a rodinné politiky. Tyto ukazatele jsou podkladem pro aktualizaci strategických materiálů v oblasti rodinné politiky zejména na celostátní, ale i regionální úrovni. Účelem je uživateli, zejména MPSV, usnadnit orientaci v dostupných statistikách, vytipovat relevantní ukazatele pro vybraná témata, zmapovat jejich dostupnost a odkázat přímo na jejich zdroje.

Metodika se zaměřuje na nejdůležitější indikátory související s rodinným životem a rodinnou politikou. Jejím předpokladem je sledování daných ukazatelů v dlouhodobém časovém horizontu. Tento přístup umožní mimo jiné identifikovat možné dopady opatření nejen v oblasti rodinné politiky, neboť bude popsán stav před a po jejich zavedení. Metodika a aktualizace hodnot jejích ukazatelů tak přispívá ke zvýšení tzv. evidence based policy v oblasti rodinné politiky.

Novost postupů

Tato metodika je inovativní v několika aspektech. Jejím východiskem jsou hlavní oblasti obsažené v *Koncepci rodinné politiky MPSV* a další aktuální potřeby a priority MPSV jako hlavního odběratele. Výběr tématických oblastí je rovněž podložen dosavadními poznatky a dlouholetými zkušenostmi členů výzkumné pracovní skupiny rodinné politiky Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. Tento výzkumný tým v posledních letech řešil řadu projektů souvisejících s tématem rodinného chování a rodinné politiky¹. Tato metodika byla vytvořena v rámci projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů*, který je díky institucionální podpoře realizován v letech 2018 až 2022. Projekt je považován za unikátní, neboť přináší každý rok hlubší vhled do života konkrétního typu rodin. V prvním roce se projekt zaměřil na rekonstituované rodiny, tj. rodiny s jedním nevlastním rodičem, a na rodiny se třemi a více dětmi (Palonciová a kol., 2019a; Kuchařová a kol., 2019a). V roce 2019 byly v centru pozornosti rodiny sólo rodičů (Palonciová a kol., 2019b), v roce 2020 pak bezdětné osoby ve věku 25 až 44 let a homoparentální rodiny (bude vydáno v roce 2021). Dosavadní výstupy projektu byly mimo jiné využity i při tvorbě *Zprávy o rodině 2020* (Kuchařová a kol., 2020).

Metodika je koncipována tak, aby byly v dostatečné míře popsány zásadní oblasti vážící se k rodinnému chování, životu rodin s dětmi a rodinné politice. Metodika se opírá jak o tzv. tvrdá data oficiální statistiky (nejčastěji Českého statistického úřadu (dále jen „ČSÚ“) a Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), také České správy sociálního zabezpečení (dále jen „ČSSZ), Ministerstva spravedlnosti, Ústavu zdravotnických informací a statistiky (dále jen „ÚZIS“), příp. Eurostatu), tak o „měkká“ data ze sociologických šetření realizovaných v posledních letech zejména Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i., (dále jen „VÚPSV“), ale i jinými institucemi. Navržený systém monitoringu je na jedné straně velmi podrobný, jdoucí až na úroveň jednotlivých dílčích indikátorů, na druhé straně je koncipován tak, aby byl pro uživatele co nejvíce uživatelsky přívětivý, tj. poskytuje definici každého ukazatele a, pokud je to možné, přímý odkaz na jeho konkrétní zdroj. Je zřejmé, že některé uvedené

¹ Více na <https://www.vupsv.cz/tematicke-okruhy/rodina/>

hypertextové odkazy na konkrétní zdroj budou časem neaktuální, ovšem stále budou dobrým pomocníkem při použití vyhledávače.

Metodika je zaměřena na rodinu v její velmi široké definici. Týká se tedy jak rodin „tradičních“, tj. manželských, tak rodin sólo rodičů, nezapomíná však ani na rodiny rekonstituované, tj. rodiny, kde je jeden nevlastní rodič, či rodiny osob stejného pohlaví. Inovativní je však také v tom, že se zabývá jak obdobím přechodu do dospělosti, tak i tématy souvisejícími s rozpadem rodiny, tedy způsobem uspořádání péče o děti po rozchodu rodičů, výživným na nezaopatřené dítě apod.

Za přínos lze rovněž považovat výše zmíněná „měkká data“. Jejich zařazení vychází z předpokladu, že rodinám a jejich životu nelze porozumět pouze na základě popisu tvrdých dat, ale je třeba hlubšího poznání. Jedná se například o důvody či okolnosti životních strategií a rozhodnutí, o míru spokojenosti s partnerskou či rodinnou situací, o další životní plány, případně překážky k jejich dosažení, s jejichž překonáním by mohl pomoci stát a jeho opatření rodinné politiky. Na rozdíl od většiny tvrdých dat je aktualizace měkkých dat závislá na možnostech realizovat dotazníkové šetření. Nicméně autorky považují uvedení osvědčených otázek ze sociologických šetření uskutečněných v posledních letech za inspirující pro podobné výzkumy v budoucnu, neboť zařazení navržených indikátorů napomůže vytvářet časové řady a sledovat vývoj v názorech a hodnotách českých rodin a společnosti obecně.

Využití metodiky

Metodika je primárně určena pracovníkům MPSV, případně i jiným orgánům státní správy a samosprávy. Může však být využita i dalšími organizacemi či institucemi, které vytvářejí prorodinné a preventivní aktivity pro rodiny s dětmi, například mateřská a rodinná centra, zřizovatele zařízení péče pro předškolní děti, zaměstnavatele apod. Může sloužit i pro potřeby akademických pracovníků či studentů společenských a sociálních věd. Pracovníci MPSV mohou díky metodice s přímými odkazy na konkrétní zdroje rychle získat potřebné údaje v rámci své vlastní činnosti. Žádoucí je i pravidelná (roční) aktualizace hodnot vybraných ukazatelů, tj. tvorba časových řad pro potřeby evidence based policy MPSV, například v rámci dalších výzkumných úkolů či projektů VÚPSV. Oblasti i jednotlivé indikátory lze v zájmu zachování společenské relevance dále upravovat či rozšiřovat v reakci na vývoj společnosti.

Ekonomické aspekty

Ekonomický přínos pro uživatele nelze konkrétně vyčíslit. Metodika usnadňuje a urychluje vyhledávání relevantních informací v oblasti rodinného chování, života rodin s dětmi a vybraných opatření sociální a rodinné politiky. Pro tvorbu a aktualizaci časových řad indikátorů obsažených v celé metodice je podle odhadu zapotřebí časová dotace v rozsahu přibližně jednoho celého měsíčního pracovního úvazku. Ekonomické aspekty indikátorů vycházejících ze sociologických šetření není možné odpovědně vyčíslit, neboť jsou závislé na aktuálním vývoji cen v oblasti sběru těchto dat, na vymezení cílové skupiny, velikosti výběrového souboru, tématu šetření i typu sběru dat (např. online dotazování je méně nákladné než dotazování face to face). Je zřejmé, že v oblasti sběru sociologických dat dochází v důsledku zkušeností s pandemií covidu-19 k většímu příklonu k dotazování online formou. V současné době není možné předpovědět, zda tomu tak bude i nadále či zda budou využívány i jiné, případně zcela nové metody rekrutace respondentů, neboť některé cílové skupiny lze zachytit online metodou dotazování jen omezeně.

Východiska a tematické zaměření metodiky

Tato metodika byla vytvořena v rámci projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů* financovaného z institucionální podpory v letech 2018 až 2022. Struktura výzkumných zpráv tohoto projektu je každý rok obdobná. První kapitoly jsou koncipovány jako úvodní a zasazují výsledky autonomního výzkumu zaměřeného na konkrétní typ rodin do širšího kontextu. **Pozornost je nejprve věnována dostupným datům demografické statistiky** (každoroční běžné evidenci obyvatelstva, sčítání lidu, domů a bytů, případně dalším pravidelným výzkumům). V zásadě je popsán vývoj sňatečnosti, rozvodovosti a porodnosti, pozornost bývá také obrácena k zastoupení a dalším charakteristikám příslušných typů rodin. Součástí bývá i zasazení situace v České republice do evropského kontextu.

Demografický vývoj je v posledních letech příznivější než dříve. Úroveň sňatečnosti a plodnosti se zvýšila díky vyšším počtům sňatků a porodů. Průměrný věk při založení rodiny se oproti předešlým letům výrazně nezměnil, ale jeho další zvýšení v budoucnu by mohlo vést k neuskutečnění významné části odložených porodů ve vyšším věku. Část populace tak nestihne mít zejména ze zdravotních důvodů tolik dětí, kolik by si přála. Nebezpečí je třeba spatřovat v odkladu až k hranici, kdy přirozená plodnost výrazně klesá. Spolu s rostoucím věkem navíc roste riziko zdravotních komplikací jak pro dítě, tak pro matku. Rozšíření neinstitucionalizovaných forem partnerství narušilo tradiční univerzální posloupnost událostí rodinného cyklu. Rozvodovost klesala v posledních letech zejména v prvních letech po sňatku, rozpad rodiny však zažívá stále velký počet partnerství s dětmi. Registrované údaje jsou navíc podhodnoceny, neboť děti nesezdaných rodičů, jejichž partnerství mají tendenci být méně stabilní, nejsou statistikou zachyceny. Hlavní uváděnou příčinou rozpadu vztahu je nevěra, problémy v komunikaci a malá snaha řešit problémy (Kuchařová a kol., 2020).

Další kapitola výzkumných zpráv z projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů* obvykle představuje výsledky analýzy **socioekonomické situace daného typu rodin**, jež vychází zejména z šetření Životní podmínky (SILC). Východiskem jsou jak primární data, tak publikované výstupy Českého statistického úřadu. Hospodářský vývoj v České republice byl v posledních letech (před pandemií) rodinám nakloněn, hospodářský růst přispíval k vysoké míře zaměstnanosti a ke zvyšování mezd, což se pozitivně odráželo v rostoucích příjmech domácností. Mezi rodinami s dětmi zůstávají nejohroženější skupinou samoživitelé a vícedětné rodiny, nicméně v posledních letech před pandemií se riziko chudoby v těchto domácnostech snižovalo. Míra materiální deprivace oproti příjmové chudobě trvale klesala, nejhorší zůstává u samoživitelů. Nejnákladnější položku rodinného rozpočtu představují výdaje na bydlení a na potraviny. Státní výdaje na dávky vázané na příjem domácnosti klesají, k čemuž přispívá mj. (do března 2020) stagnující úroveň částek životního minima. Základními nástroji finanční podpory rodin zůstávají, vedle daňových úlev, přídavky na děti a rodičovský příspěvek. Přídavek na dítě je dnes dávkou cílenou na nejchudší domácnosti. Celkový počet jeho příjemců (dětí) klesá, dílčí navýšení dávky vždy nezvýšilo celkové rodinné příjmy. Rodičovský příspěvek, který má určitý potenciál ovlivňovat rodičovské strategie a časování porodů, tvoří dvě třetiny objemu výdajů na státní sociální podporu. Jeho dílčí úpravy ale nepřinesly očekávané vyšší zastoupení mužů mezi příjemci. Nová dávka otcovské poporodní péče umožňuje otcům trávit čas s dítětem/děti i s jejich matkou, posiluje aktivní otcovskou roli a pozitivně působí na partnerský vztah rodičů (Kuchařová a kol., 2020).

Autonomní výzkum v rámci uvedeného projektu se zpravidla opírá o kvantitativní a kvalitativní metodologii. Kvalitativní šetření (hloubkové rozhovory se zástupci cílové skupiny) bývá oporou pro tvorbu dotazníku (sekvenční přístup), zároveň poznatky

získané kvantitativní metodou prohlubuje či doplňuje (expanzivní přístup). Na začátku projektu byly výzkumným týmem vybrány stěžejní oblasti, na které se výzkum zaměřuje a zároveň jsou alespoň do určité míry společné různým typům rodiny. Při tvorbě dotazníků byla snaha zachovávat stejné znění vybraných otázek, aby bylo na konci projektu možné jednotlivé typy rodiny v daných aspektech porovnat. Je nasnadě, že významnou část dotazníků tvořily vždy i otázky, které postihovaly témata typická pro specifický typ rodin. Kvantitativní výzkum byl pokaždé realizován ve spolupráci s agenturou STEM/MARK, a. s.², která zajišťovala na základě dotazníku sestaveného výzkumným týmem sběr dat.

První kapitoly vycházející z kvantitativního šetření jsou zpravidla věnovány partnerským a rodičovským drahám a postojům k těmto oblastem života. Součástí bývá i o něco hlubší vhled do složení rodiny a vztahů mezi jejími členy. Nejvíce uznávanou formou soužití zůstává manželská rodina, nejlépe se dvěma dětmi. Její hlavní alternativou je partnerství bez sňatku. V reálném životě je nejčastější alternativou sólo rodičovství, dnes na rozdíl od minulosti vnímané ne sice jako ideální, ale jako v mnohém rovnocenné úplné rodině. Je to však forma silně poznamenaná genderovými rozdíly, jak v převaze žen mezi sólo rodiči, tak jejich horší finanční situací proti mužům. Samoživitelství většinou nebývá výsledkem svobodné volby, a proto si zaslouží zvláštní zohlednění v rodinné politice.

Na popis rodinné situace navazuje analýza příjmové, výdajové a bytové situace. Zahřnuty jsou i otázky na pobírání sociálních dávek a subjektivní hodnocení finanční situace samotnými respondenty. Příjmy neúplných rodin jsou v porovnání s rodinami úplnými s dětmi stále nižší. Samoživitelé patří mezi nejčastější příjemce sociálních dávek, skupiny ohrožené chudobou i materiální deprivací. Napjatější rozpočet a pociťované větší těžkosti při vycházení s příjmem zhoršují samoživitelům možnosti zajistit svým dětem vhodné podmínky a uspokojit jejich potřeby. Zaplatit dětem vše, co potřebují, nezvládá každý třetí samoživitel. Největší obtíže představuje zajištění jednorázových volnočasových aktivit dětí a pořízení dětského oblečení a obuvi. Nedílnou součástí je i kapitola věnovaná bydlení. Podle subjektivního hodnocení má nejvíce neuspokojivých stránek bydlení sólo rodičů a osob subjektivně chudých. I nesezdaní oproti manželským párům častěji konstatují nedostatek obytného prostoru a nekvalitu životního prostředí v bydlíšti.

Stěžejní tématem *Koncepce rodinné politiky MPSV* je sladování práce a rodiny. **Výzkum VÚPSV se zaměřuje jak na postavení respondenta, případně dalších členů rodiny na trhu práce, tak na možnosti flexibilních pracovních forem. V rodinách s dětmi jsou zjišťovány i představy o nerodinné péči a docházka dětí do těchto služeb.** Součástí jsou i otázky na rozdělení péče o domácnost a děti mezi partnery a spokojenost s daným uspořádáním. V posledních letech se zvýšila nabídka pracovních míst, což se projevilo i ve zlepšení podmínek pro zaměstnávání osob vázaných rodinnými povinnostmi. Další externí podmínky nejsou kombinací placeného zaměstnání a rodiny tolik nápomocné. Například nabídka míst v zařízeních předškolní péče zůstala v některých lokalitách nedostatečná. Poptávka po umístění dětí mladších 3 let v mateřských školách mírně rostla, stejně jako poptávka po alternativních formách péče (např. dětské skupiny). Subjektivně se lépe daří kombinovat rodinu a zaměstnání tam, kde je rodič spokojenější s rozdělením rolí v rodině, aniž by toto bylo nutně egalitární. Identifikovaným problémem je pociťovaný nedostatek času pro rodinu. Podpora rodičů tak vyžaduje synergii mezi opatřeními na trhu práce, nastavením celého

² Vybrána na základě vypsané veřejné zakázky.

systému finanční podpory rodin a dalším zvyšováním kvality i dostupnosti různých typů služeb denní péče o děti.

V neposlední řadě se výzkum soustředí na hodnotové postoje a na hodnocení a očekávání spojená s rodinnou politikou. Podle veřejného mínění je pro rodiny potřebné především vytvářet podmínky pro vlastní zajišťování pracovního příjmu (zaměstnanost, flexibilní formy práce, zohlednění rodinných závazků zaměstnanců aj.). Současně umožnit, aby práce příliš nekonkurovala plnění rodinných funkcí a rodičovských ambicí (nerodinné formy denní péče o nejmenší děti, dostupnost a nabídka mimoškolní péče a aktivit pro starší děti apod.) (Kuchařová a kol., 2020).

Výzkumné zprávy v projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů* jsou zakončeny výsledky kvalitativního výzkumu, jež dává předchozím kapitolám hlubší interpretační rozměr.

Struktura metodiky

Primárním cílem metodiky je poskytnout uživateli seznam indikátorů, jež by měly být podkladem zejména pro aktualizaci hlavních kapitol *Koncepce rodinného politiky* spadajících do gesce MPSV. V této souvislosti byla pro snazší orientaci uživatele sestavena základní tématická tabulka I. V prvním sloupci jsou uvedena následující hlavní témata, jež jsou v přímé souvislosti s *Koncepcí rodinné politiky*:

- základní demografický vývoj;
- partnerské chování;
- rodičovství;
- život v rodinách;
- sladování práce a rodiny.

Každé hlavní téma je dále členěno do dílčích témat (tabulka I). U každého z nich jsou uvedeny příslušné indikátory, které se k danému dílčímu tématu váží, a odkaz na kapitolu v metodice, kde jsou podrobně popsány. Jedná se zejména o tzv. tvrdé indikátory, vycházející z dat oficiální statistiky (nejčastěji ČSÚ a MPSV, dále ČSSZ, Ministerstva spravedlnosti, ÚZIS, příp. Eurostatu). Uvedeny jsou však i odkazy na tzv. „měkké“ indikátory pocházející ze sociologických šetření realizovaných v posledních letech zejména VÚPSV, ale i jinými institucemi.

V předkládané metodice jsou indikátory řazeny do čtyř hlavních kapitol podle typu datových zdrojů, tj. v první části jsou uvedeny ukazatele demografické statistiky, ve druhé ukazatele vážící se k zajištění péče o děti, třetí část je věnována socioekonomickým indikátorům, čtvrtá část postojovým ukazatelům. V příloze jsou pak pro možnou inspiraci uvedeny otázky z dotazníkových šetření zaměřující se na biografické údaje. Metodiku je tedy možné využít dvojím způsobem – jednak dle v tabulce I uvedených témat, jednak dle typu datových zdrojů.

U každého ukazatele vycházejícího z dostupné statistiky je kromě stručného popisu uvedeno:

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR/NUTS2/kraj/okres/obec

Periodicita dostupnosti: měsíčně/čtvrtletně/pololetně/ročně/jinak

Zdroje dat: instituce, přímý odkaz na konkrétní zdroj

Aktuální data: poslední dostupná data

Jsou-li tyto údaje společné pro více indikátorů, jsou pro větší přehlednost uvedeny pod posledním z těchto ukazatelů.

Zejména u demografických indikátorů jsou navíc zahrnuty ukazatele a jejich konkrétní zdroje využitelné pro zasazení situace v České republice do mezinárodního kontextu.

Kromě ukazatelů dostupných přímo ze statistik jsou zahrnuty také odvozené indikátory, vzniklé vlastním výpočtem z dostupných dat. Příkladem je podíl osob (mužů a žen) žijících v úplné a neúplné rodině, počty mateřských škol připadajících na 1 000 dětí ve věku mladším 7 let, podíly dětí nově přijatých do mateřské školy v příslušném věku apod.

Výčet zdrojů, kde lze vybrané indikátory nalézt, není vyčerpávající, některé indikátory či podklady pro ně lze nalézt ve více pramenech. Příkladem jsou údaje o opatrovnických řízeních, jež jsou dostupné jak ve statistice ministerstva spravedlnosti, tak jsou částečně přebírány a obsaženy ve statistice Českého statistického úřadu. Cílem metodiky bylo, aby byl přístup a vyhledávání vybraných pramenů pro uživatele co nejjednodušší. Rizikem v budoucnu může být například změna pojetí těchto zdrojů samotnými autorskými institucemi, například Českým statistickým úřadem. Jako příklad lze uvést změnu formy či obsahu tabulek z letošního sčítání lidu, domů a bytů, které budou dostupné pravděpodobně v roce 2022 či 2023, jiné třídění výstupů z šetření Životní podmínky SILC apod. Jiným rizikem v případě měkkých dat je nejistá předpověditelnost realizace či pravidelnosti opakování sociologických šetření v čase. Pokud se jedná o výzkumy jiných institucí, než je VÚPSV, který s MPSV jako hlavním odběratelem metodiky úzce spolupracuje, spočívá riziko rovněž v omezeném přístupu k datovým souborům a/nebo k jejich výstupům.

Kvalita dat a možná doporučení nových témat a indikátorů

Smyslem metodiky je poskytnout uživateli seznam indikátorů, které byly zejména v případě tvrdých dat dostupné v běžných statistických zdrojích v době její tvorby. Je zřejmé, že publikované statistiky nemohou obsáhnout všechna témata a poskytnout všechna třídění proměnných. Na druhou stranu je nutné říci, že pracovníci ČSÚ i jiných institucí jsou v rámci svých zejména kompetenčních možností velmi ochotni na vyžádání vybraná data poskytnout. Jedná se však spíše o ad hoc soubory sestavené podle potřeb odběratele k určitému tématu. Obrácený postup, kdy by byla výzkumníkům dostupná primární anonymizovaná data z různých rezortů a z jejich obsahu se odvíjely výzkumné otázky, je bohužel zatím méně častý.

Ze zkušeností autorského týmu při řešení projektů zaměřených na rodinu a rodinnou politiku a z práce na této metodice vyplynulo několik dílčích poznatků a doporučení pro zlepšení systematického popisu života rodin v České republice.

První z nich vychází z **výzkumu rekonstituovaných rodin**. Vzhledem k vývoji demografického chování je pravděpodobné, že rodiny s dětmi, ve kterých žijí děti alespoň částečně (po nějakou dobu v měsíci) s nevlastním rodičem, tj. novým partnerem či partnerkou jednoho z rodičů, budou v naší společnosti stále početnější. Bohužel ve stávajících šetřeních domácností, zejména ve sčítání lidu, domů a bytů, SILC apod., nejsou tyto rodiny jednoznačně zachyceny (tento typ rodiny lze pouze dovodit ze složení domácnosti, kdy jeden z partnerů označí dítě v domácnosti za dceru/syna a druhý partner za nepřibuznou osobu) a údaje za ně (jako typ úplné rodiny) nejsou publikovány.

Přitom, jak vyplývá z výzkumu (Palonciová a kol., 2019b), tyto rodiny zasluhují pozornost v mnohém ohledu. Ony samy by uvítaly například zlepšení dostupnosti kvalitních psychologických služeb jak v období vzniku partnerských problémů, aby rodina zůstala zachována, tak ve fázi jejího případného rozpadu, ale i po zformování rodiny nové.

Podobným způsobem, tj. podrobnější analýzou složení domácností, je možné zachytit i rodiny stejnopohlavních párů. Těmto rodinám byla pozornost věnována již při sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. V případě dalších šetření to však zatím není zcela běžné. Nabízí se možnost do nich zařadit například otázky, zda pár uzavřel registrované partnerství, či zda osoby stejného pohlaví žijící v jedné domácnosti představují pár, případně jaký je vztah těchto osob k dětem v dané domácnosti.

Další mezeru v současné statistice představuje **nedostatek údajů týkajících se výdajů na děti**, nejlépe z hlediska jejich věku a počtu v rodinách. Tyto údaje by přitom měly být oporou pro nastavení sociálních dávek i pro stanovení výše výživného v případě rozchodu rodičů. Nákladům na děti se podrobněji věnovalo šetření *Náklady na výchovu a výživu dětí*, jež Český statistický úřad uskutečnil v rámci upraveného šetření statistiky rodinných účtů již v roce 2003. Toto šetření tak umožnilo kromě přímých výdajů domácností na děti ještě detailněji zjistit i výdaje související se vzděláváním dětí a jejich volnočasovými aktivitami. Pro sledování výdajů na děti považujeme formu tohoto podrobného šetření za velmi inspirující.

V roce 2019 byla přijata SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob a o zrušení směrnice Rady 2010/18/EU. Členské státy mají právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí uvést v účinnost do 2. srpna 2022. Rovnost žen a mužů je základní zásadou Unie. Politiky týkající se rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem by měly přispívat k dosažení rovnosti žen a mužů tím, že podporují účast žen na trhu práce, rovnoměrné rozdělení pečovatelských povinností mezi muže a ženy a překonávání rozdílů mezi ženami a muži v oblasti výdělků a odměny. Tato směrnice se zaměřuje zejména na otcovskou, rodičovskou a pečovatelskou dovolenou a na pružné uspořádání práce (možnost pracovníků přizpůsobit si rozvržení práce, včetně využívání práce na dálku, pružného rozvržení pracovní doby nebo kratší pracovní doby). Pro vyhodnocení dopadu této směrnice by měly Komise a členské státy nadále spolupracovat s cílem vytvořit srovnatelné statistiky rozčleněné podle pohlaví.

Předkládaná metodika se těmito stěžejními tématy v oblasti sladování pracovního a soukromého života podrobně zabývá a uvádí v době jejího vzniku dostupné indikátory. Je však nutné zmínit, že dosavadní „tvrdé“ statistiky standardně neumožňují sledovat například **čerpání rodičovské dovolené**. Pozornost se upíná pouze k čerpání rodičovského příspěvku, který však není příjmově testován, nárok na něj je omezen pouze docházkou dítěte do předškolního zařízení. Děti mladší 2 let je možné umístit do jeslí/dětské skupiny na 92 hodin měsíčně, docházka dítěte staršího než dva roky se nesleduje. Z těchto údajů není zřejmé, zda rodič při pobírání rodičovského příspěvku (tj. do max. 4 let věku dítěte) současně pracuje nebo čerpá rodičovskou dovolenou. Tyto údaje je možné získat pouze z dat výběrových šetření (např. Výběrového šetření pracovních sil realizovaného Českým statistickým úřadem). Bez primárních dat těchto šetření však nejsou údaje o počtech ekonomicky neaktivních dostupné, navíc osoby na rodičovské dovolené jsou souhrnně kódovány spolu s matkami na mateřské dovolené a s osobami v domácnosti.

Určité rezervy se objevují i v otázce samotného čerpání rodičovského příspěvku. Každé tři měsíce je možné požádat na úřadu práce o změnu výše měsíční částky

rodičovského příspěvku. Dosavadní statistika však neumožňuje sledovat, kolikrát došlo k této změně v rámci jedné rodiny. Ačkoli by měly být tyto informace dostupné z žádostí týkajících se čerpání této dávky státní sociální podpory, analýzu anonymizovaných dat žadatelů zatím statistika Úřadu práce v České republice neumožňuje a prostor je zde přenechán pouze sociologickým šetřením, jejichž cílovou skupinou však musí být rodiče s dětmi mladšími 4 let.

Uvedená směrnice klade důraz na péči obou rodičů v prvních letech života dítěte. Podle ní by měl mít každý rodič výhradně pro sebe alespoň dva měsíce rodičovské dovolené, které nelze přenést na druhého rodiče. Otcové by tak měli být motivováni k tomu, aby svého práva na tuto dovolenou využívali. Současně se tím podporuje a usnadňuje opětovné začlenění matek na trhu práce poté, co po určitou dobu čerpaly mateřskou a rodičovskou dovolenou. V tomto ohledu je třeba, aby například výše uvedené Výběrové šetření pracovních sil i další sociologická šetření po úpravě čerpání rodičovské dovolené v České republice tuto otázku reflektovala. Přesné znění otázek bude možné navrhnout při případné další aktualizaci této metodiky, až bude zřejmé, jak budou podmínky čerpání rodičovské dovolené nově nastaveny. Otázkou je například možnost jejího čerpání na plný pracovní úvazek nebo formou kratší pracovní doby, formou střídajících se období této dovolené a práce, nebo jinými pružnými způsoby. Podobně je tomu i v případě, pokud by byly změněny podmínky čerpání otcovské dovolené v prvních měsících dítěte (např. zda a za jakých podmínek může být otcovská dovolená čerpána formou kratší pracovní doby, formou střídajících se dob dovolené a práce). V roce 2015 realizoval VÚPSV, dotazníkové šetření *Výzkum veřejného mínění k nové motivační otcovské dovolené*. Tehdy zvažované parametry otcovské dovolené a možnosti motivace rodičů pro vystřídání se na rodičovské dovolené se od těch, které jsou obsažené ve výše uvedené směrnici, lišily, nicméně formulace otázek může být dobrou inspirací pro aktuální dotazníkové šetření s touto tematikou. Více ve výzkumné zprávě: KUCHAŘOVÁ, Věra – PEYCHLOVÁ, Kristýna. *Výzkum zájmu rodičů o motivační otcovskou dovolenou*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2016.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_411.pdf.

Výše uvedená směrnice klade důraz i na právo pečujících osob požádat za účelem poskytování péče zaměstnavatele o **pružné uspořádání práce**, aby si mohly přizpůsobit rozvržení práce, včetně, pokud je to možné, využívání práce na dálku, pružného uspořádání pracovní doby nebo kratší pracovní doby. Poptávku i míru vyhovění sledují opět sociologická šetření. Příklady lze nalézt v příloze této metodiky (kapitoly 12, 13).

V neposlední řadě je třeba zmínit oblast **předškolní péče**. Statistika mateřských škol v gesci ministerstva školství je dostačující. Statistika týkající se dětských skupin, mikrojeslí a dalších neškolních zařízení není nijak systematicky ukotvena. Chybí tedy údaje o počtu a věku dětí, které tato zařízení navštěvují, není sledována ani jejich docházka (každodenní, příležitostná, polodenní apod.). Absence těchto údajů omezuje vyhodnocení toho, do jaké míry Česká republika naplňuje parametry například tzv. Barcelonských cílů, podle kterých měla být v členských státech do roku 2010 zajištěna nabídka zařízení péče o děti pro minimálně 90 % dětí ve věku od 3 let až do zahájení povinné školní docházky a pro minimálně 33 % dětí ve věku do 3 let, či respektuje další doporučení v oblasti předškolní péče například ze strany OECD.

Metodika vznikala ve druhé polovině roku 2020, tedy v období, kdy probíhala pandemie covidu-19, ale zároveň nebylo možné předvídat, jak dlouho bude trvat a jaká opatření budou při boji s ní nezbytná. Je zřejmé, že se pandemie dotkla a dotkne všech oblastí života, což se projeví v hodnotách řady indikátorů uvedených v metodice. Dopady pandemie na rodiny je možné vyhodnotit právě sledováním ukazatelů v čase, výchozím bodem jsou hodnoty indikátorů, jež jsou v metodice nejen z tohoto důvodu

uvedeny a vztahují se nejčastěji k roku 2019 či k první polovině roku 2020. V první řadě je v této souvislosti nezbytné sledovat vývoj indikátorů trhu práce, příjmů a výdajů rodin, jejich závislosti na sociálních dávkách, nasnadě je sledování úrovně úmrtnosti i porodnosti, pandemie se může projevit i ve změnách hodnot a životních postojů. V souvislosti s pandemií se hovoří i o možné vyšší rozvodovosti/rozchodovosti párů, což by se projevilo v nárůstu počtu rodin sólo rodičů. Tyto rodiny jsou přes veškerou svoji snahu častějšími příjemci sociálních dávek, což se projevuje na výši státních výdajů.

Tabulka I. Témata metodiky

Hlavní téma	Díličí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření		
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	Kapitola v metodice	
ZÁKLADNÍ DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ	Počet a struktura obyvatel	Celkový počet obyvatel	1. Počet a struktura obyvatel	x	x	
		Počet/podíl obyvatelstva podle pohlaví, věku a rodinného stavu	1. Počet a struktura obyvatel	x	x	
	Stárnutí populace	Průměrný věk	1. Počet a struktura obyvatel	x	x	
		Věkový medián	1. Počet a struktura obyvatel	x	x	
		Podíl seniorů starších 65 let, podíl seniorů starších 60 let	1. Počet a struktura obyvatel	x	x	
		Index stáří	1. Počet a struktura obyvatel	x	x	
		Index závislosti I., II.	1. Počet a struktura obyvatel	x	x	
		Index ekonomického zatížení	1. Počet a struktura obyvatel	x	x	
	PARTNERSKÉ CHOVÁNÍ	Zakládání rodiny	Počet/podíl obyvatelstva podle pohlaví, věku a rodinného stavu	1. Počet a struktura obyvatel	Hodnota rodiny	12.1 Hodnoty a postoje související s rodinou a s dětmi
			Počet ročně uzavíraných sňatků	2. Sňatečnost	Postoje k partnerství, manželství a rodičovství	12.2 Postoje k partnerství, manželství a rodičovství
Úhrnná sňatečnost svobodných		Protogamní sňatky	2. Sňatečnost	Partnerská historie (délka vztahu, délka korezidence, počet partnerství)	Příloha – kapitola 2. Partnerství a vznik rodiny	
		Úhrnná sňatečnost svobodných	2. Sňatečnost	Partnerské plány (vstup do korezidenčního partnerství, sňatek, rozchod)	Příloha – kapitola 2. Partnerství a vznik rodiny	
		Průměrný věk svobodných snoubenců	2. Sňatečnost	Preference typu partnerství a její důvody	Příloha – kapitola 2. Partnerství a vznik rodiny	
			2. Sňatečnost			

Hlavní téma	Dílčí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele		Název indikátoru
		Úhrnná sňatečnost rozvedených	2. Sňatečnost	Okolnosti vzniku a setrvání v korezi- denčním partnerství	Příloha – kapitola 2. Partnerství a vznik rodiny
		Průměrná doba mezi rozvodem a sňatkem	2. Sňatečnost	Důvody pro vstup do manželství, postoje ke stabilitě rodiny	Příloha – kapitola 2. Partnerství a vznik rodiny; Příloha – kapitola 1. Období dospělosti a osamo- statňování se jako fáze před partner- ským životem
		Registrovaná partnerství	2. Sňatečnost	Postoj k registrovanému partnerství	16. Postoje k adopci a asistované repro- dukci u heterosexuál- ních i stejnopohlav- ních jedinců a párů
		Průměrný věk mužů a žen při odstěhování se z domácnosti rodičů	2. Sňatečnost	Bydlení dospělých dětí u rodičů	Příloha – kapitola 1. Období dospělosti a osamostatňování se jako fáze před partnerským životem
		Podíl mladých mužů a žen žijících v domácnosti rodičů	2. Sňatečnost	Okolnosti osamostatnění se od rodičů	Příloha – kapitola 1. Období dospělosti a osamostatňování se jako fáze před partnerským životem
		Počet rozvodů	3. Rozvodovost	Postoje ke stabilitě rodiny	12.2 Postoje k part- nerství, manželství a rodičovství
	Stabilita /rozpad rodiny	Počet rozvodů s nezle- tilými dětmi, celkově a podle počtu dětí (jedno, dvě, tři a více)	3. Rozvodovost	Faktory stability rodiny	Příloha – kapitola 5. Rozpad rodiny
		Počet nezletilých dětí při rozvodu	3. Rozvodovost	Důvody rozpadu rodiny	Příloha – kapitola 5. Rozpad rodiny

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílicí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	Kapitola v metodice
Důsledky rozpadu rodiny		Rozvody podle iniciátora návrhu	3. Rozvodovost	Iniciátor rozchodu	Příloha – kapitola 5. Rozpad rodiny
		Úhrnná rozvodovost	3. Rozvodovost	Partnerské plány (vstup do korezidenčního partnerství, sňatek, rozchod, rozvod)	Příloha – kapitola 2. Partnerství a vznik rodiny
		Průměrná délka manželství	3. Rozvodovost	Hlavní milníky ve vztahu a soužití	Příloha – kapitola 5. Rozpad rodiny
		Modální délka manželství	3. Rozvodovost	x	x
		Rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče, rozhodnutí o výživě	3. Rozvodovost	Podíl rozchodů končících u soudu (manželé, nesezdání)	Příloha – kapitola 6. Důsledky rozpadu rodiny
		Výše výživného na nezaopatřené dítě	9.4 Výživné	Faktické uspořádání péče o děti po rozvodu	Příloha – kapitola 6. Důsledky rozpadu rodiny
		Podíl výživného na příjmu povinné osoby	9.4 Výživné	Placení výživného (pravidelnost, výše)	Příloha – kapitola 6. Důsledky rozpadu rodiny
		Podíl dětí, kterým výživné není placeno	9.4 Výživné	Placení výživného (pravidelnost, výše)	Příloha – kapitola 6. Důsledky rozpadu rodiny
		Důvody neplacení výživného	9.4 Výživné	Důvody neplacení stanoveného výživného	Příloha – kapitola 6. Důsledky rozpadu rodiny
		Počet odsouzených pro trestný čin zanedbání povinné výživy	3. Rozvodovost	Způsob vymáhání výživného	Příloha – kapitola 6. Důsledky rozpadu rodiny
		Finanční situace po rozchodu	x	Změna finanční situace, zatíženost půjčkami	Příloha – kapitola 6. Důsledky rozpadu rodiny
		Bytová situace po rozchodu	x	Řešení bydlení po rozchodu	Příloha – kapitola 6. Důsledky rozpadu rodiny

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílicí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	Kapitola v metodice
RODIČOVSTVÍ	Porodnost/plodnost	Počet živě narozených dětí, počty podle pořadí	4. Porodnost	Ideální počet dětí, preferovaný počet dětí, plánovaný počet dětí, vs. reálný počet dětí	13. Reprodukční plány; Příloha – kapitola 3. Rodičovství
		Podíl živě narozených dětí mimo manželství	4. Porodnost	Ideální, preferovaný věk pro první/poslední dítě, pro uzavření sňatku, vs. reálný věk při uzavření sňatku	13. Reprodukční plány
		Úhrnná plodnost	4. Porodnost	Změna rodičovských plánů, tj. změna v plánovaném počtu dětí	13. Reprodukční plány
		Konečná plodnost	4. Porodnost	Důvody pro změnu rodičovských plánů	13. Reprodukční plány; Příloha – kapitola 3. Rodičovství
		Čistá míra reprodukce	4. Porodnost	Důvody pro (dosavadní) bezdětnost	13. Reprodukční plány
		Průměrný věk matky při prvním porodu	4. Porodnost	Důležitost podmínek pro naplnění rodičovských plánů	13. Reprodukční plány
	Asistovaná reprodukce	Průměrný věk matky při porodu	4. Porodnost	Reprodukční zdraví	Příloha – kapitola 4. Reprodukční zdraví, adopce, asistovaná reprodukce
		Meziporodní interval mezi prvním a druhým porodem	4. Porodnost	x	x
		Počet cyklů asistované reprodukce	6. Asistovaná reprodukce	Názor společnosti na adopce a možnosti umělého oplodnění	16. Postoje k adopci a asistované reprodukci u heterosexuálních i stejnopohlavních jedinců a párů

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílicí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	Kapitola v metodice
		Počet cyklů IVF, KET	6. Asistovaná reprodukce	Názor na umožnění umělého oplodnění různým skupinám žen	16. Postoje k adopci a asistované reprodukci u heterosexuálních i stejnopohlavních jedinců a párů
		Průměrný věk ženy při zahájení cyklu IVF, KET	6. Asistovaná reprodukce	Názor na legální podobu svazku osob stejného pohlaví a na možnosti těchto párů adoptovat dítě	16. Postoje k adopci a asistované reprodukci u heterosexuálních i stejnopohlavních jedinců a párů
		Počet těhotných žen po IVF, KET	6. Asistovaná reprodukce	Okolnosti volby adoptce, asistované reprodukce	16. Postoje k adopci a asistované reprodukci u heterosexuálních i stejnopohlavních jedinců a párů; Příloha – kapitola 4. Reprodukční zdraví, adoptce, asistovaná reprodukce
		Počet/ podíl narozených dětí po IVF, KET	6. Asistovaná reprodukce	x	x
		Počet/podíl samovolných potratů	5. Potratovost	Postoje k interrupcím	5. Potratovost
	Potratovost, reprodukční zdraví	Počet/podíl mimoděložních těhotenství	5. Potratovost	Zdravotní stav s ohledem na reprodukci	Příloha – kapitola 4. Reprodukční zdraví, adoptce, asistovaná reprodukce
		Počet/podíl UPT, z toho ze zdravotních důvodů	5. Potratovost	Léčení neplodnosti	Příloha – kapitola 4. Reprodukční zdraví, adoptce, asistovaná reprodukce

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílčí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů	Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	Kapitola v metodice
	Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	
	Počet/podíl UPT podle rodinného stavu	5. Potratovost	Řešení neplánovaného těhotenství	Příloha – kapitola 4. Reprodukční zdraví, adopce, asistovaná reprodukce
	Počet/podíl UPT podle počtu živě narozených dětí	5. Potratovost	x	x
	Podíl UPT na celkovém počtu potratů podle vzdělání ženy	5. Potratovost	x	x
	Počet UPT podle počtu již živě narozených na 100 příslušného pořadí	5. Potratovost	x	x
	Úhrnná samovolná potratovost	5. Potratovost	x	x
	Úhrnná indukovaná potratovost	5. Potratovost	x	x
	Průměrný věk ženy při samovolném potratu	5. Potratovost	x	x
	Průměrný věk ženy při UPT	5. Potratovost	x	x
	Počet/podíl úplných rodin mezi domácnostmi	7. Rodiny s dětmi	Typ soužití	Příloha – kapitola 7. Složení domácností
	Počet/podíl neúplných rodin mezi domácnostmi	7. Rodiny s dětmi	Osoby společně bydlící a hospodařící, včetně zaopatřených dětí a dalších osob	Příloha – kapitola 7. Složení domácností
ŽIVOT V RODINÁCH	Struktura rodin	Počet závislých dětí v úplných a neúplných rodinách, struktura rodin podle počtu závislých dětí	x	x
		Podíl osob (mužů a žen) žijících v úplné a neúplné rodině	x	x

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílicí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	Kapitola v metodice
		Počet/podíl manželských a faktických, stejno-pohlavních párů (podle počtu závislých dětí, věku, rodinného stavu, vzdělání, ekonomické aktivity partnerů apod.)	7. Rodiny s dětmi	x	x
		Neúplné rodiny podle věku osoby v čele, počtu závislých dětí a rodinného stavu	7. Rodiny s dětmi	x	x
		Průměrná výše čistých peněžních příjmů domácnosti	9.1 Příjmy	x	x
		Subjektivní hodnocení možnosti vycházení s příjmem	9.1 Příjmy	Subjektivní hodnocení možnosti vycházení s příjmem	Příloha – kapitola 11. Rodinné příjmy a výdaje, chudoba
		Podíl domácností pobírajících sociální dávky	9.1 Příjmy	Postoje k nastavení podmínek pro nárok na sociální dávky	15. Rodinná politika
	Příjmy rodin	Podíl rodin s dětmi pobírajících příspěvek na dítě	9.2 Sociální dávky	Zacílení a nastavení příspěvku na dítě	Příloha – kapitola 8. Finanční podpora rodin
		Absolutní počet příjemců rodičovského příspěvku	9.2 Sociální dávky	Souvislost pobírání rodičovského příspěvku a čerpání rodičovské dovolené	Příloha – kapitola 8. Finanční podpora rodin
		Počet/podíl mužů pobírajících rodičovský příspěvek	9.2 Sociální dávky	Názory na čerpání rodičovské/otcovské dovolené otci	Příloha – kapitola 8. Finanční podpora rodin
		Délka pobírání rodičovského příspěvku	9.2 Sociální dávky	Preference délky pobírání rodičovského příspěvku, důvody a okolnosti	Příloha – kapitola 8. Finanční podpora rodin

pokračování tabulky

Hlavní téma	Díličí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	Kapitola v metodice
		Maximální a nejčastější výše rodičovského příspěvku	9.2 Sociální dávky	x	x
		Počet příjemců peněžité pomoci v mateřství, otcovské poporodní péče	9.2 Sociální dávky	Názory na čerpání otcovské dovolené otci	Příloha – kapitola 8. Finanční podpora rodin
		Aktuální výše daňových zvýhodnění	9.3 Daně	Postoje k daňovým opatřením, uplatňování daňových slev	Příloha – kapitola 9. Daňová podpora
		Průměrná výše spotřebních výdajů	9.7 Výdaje domácnosti	Subjektivní obtíže hradit výdaje domácnosti a výdaje na děti	Příloha – kapitola 11. Rodinné příjmy a výdaje, chudoba
	Výdaje rodin	Struktura spotřebních výdajů	9.7 Výdaje domácnosti	Nedostatek financí na určité výdaje	Příloha – kapitola 11. Rodinné příjmy a výdaje, chudoba
		Výdaje vázané na děti	9.7 Výdaje domácnosti	Subjektivní obtíže hradit výdaje na děti	Příloha – kapitola 11. Rodinné příjmy a výdaje, chudoba
		Možnosti domácností spořit	9.5 Úspory a půjčky	Možnosti domácností spořit	Příloha – kapitola 10. Úspory a půjčky domácnosti
		Podíl domácností splácejících půjčku (podle účelu), subjektivní hodnocení zatížení splátkami půjček	9.5 Úspory a půjčky	Využití půjček, schopnost splácet	Příloha – kapitola 10. Úspory a půjčky domácnosti
	Chudoba rodin	Podíl domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj	9.5 Úspory a půjčky	x	x
		Podíl domácností, které v posledních 12 měsících nebyly schopny zaplatit v termínu vybrané platby	9.5 Úspory a půjčky	Schopnost platit v termínu vybrané platby	Příloha – kapitola 10. Úspory a půjčky domácnosti

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílčí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů	Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	Kapitola v metodice	
	Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru		
SLAĎOVÁNÍ PRÁCE A RODINY	Dílčí téma	Celkový počet osob v exekuci, počet exekučních řízení, počet dětí mladších 15 let v exekučním řízení a počet exekucí, které jsou vůči nim evidovány	Zkušenost s exekucí	Příloha – kapitola 10. Úspory a půjčky domácnosti	
		Míra příjmové chudoby	Subjektivní hodnocení úrovně majetku	Příloha – kapitola 11. Rodinné příjmy a výdaje, chudoba	
		Míra materiální deprivace			
		Míra materiální a sociální deprivace			
		Typ bydlení	9.5 Úspory a půjčky	x	x
		Bydlení	Výše nákladů na bydlení	9.6 Chudoba a materiální deprivace	Subjektivní obtíže hradit výdaje na bydlení
	Podíl nákladů na bydlení na čistých peněžních příjmech		9.6 Chudoba a materiální deprivace	x	x
	Subjektivní hodnocení zatížení náklady na bydlení		9.6 Chudoba a materiální deprivace	Subjektivní obtíže hradit výdaje na bydlení	Příloha – kapitola 11. Rodinné příjmy a výdaje, chudoba
	Míra zaměstnanosti podle pohlaví, věku		9.8 Bydlení	10. Situace na trhu práce	Příloha – kapitola 8. Finanční podpora rodin; kapitola 12. Situace na trhu práce; kapitola 13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti
	Trh práce	Míra nezaměstnanosti podle pohlaví, věku	10. Situace na trhu práce	Čerpání otcovské, mateřské, rodičovské dovolené – přání, realita, okolnosti	Příloha – kapitola 8. Finanční podpora rodin; kapitola 13. Institucionální

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílicí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z statistických zdrojů	Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření
	Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru
			a individuální nerodinná péče o děti
	Míra zaměstnanosti žen podle věku vychovávavých dětí, příp. podle počtu dětí v rodině	10. Situace na trhu práce	Názory na čerpání rodičovské dovolené otcí
	Míra podzaměstnanosti	10. Situace na trhu práce	Důvody práce na částečný úvazek
	Pracovní doba – délka úvazku	10. Situace na trhu práce	Důvody práce na částečný úvazek, spokojenost s časem věnovaným práci
	Pracovní neaktivita a její důvody	10. Situace na trhu práce	Důvody časování návratu z rodičovské dovolené
	Podíl zaměstnaných v hlavním zaměstnání podle odpracovaných hodin týdně	10. Situace na trhu práce	x
	Průměrná hrubá mzda, podle pohlaví a vzdělání/ věku	10. Situace na trhu práce	x
	Gender pay gap	10. Situace na trhu práce	x
	Maximální a „průměrná“ výše mateřské, otcovské	9.2 Sociální dávky	x
	Délka pobírání mateřské, otcovské	9.2 Sociální dávky	Postoje k (nastavení) otcovské poporodní péče
	Počet příjemců ošetřovného, dlouhodobého ošetřovného	9.2 Sociální dávky	x
	Maximální a „průměrná“ výše ošetřovného, dlouhodobého ošetřovného	9.2 Sociální dávky	x
			Příloha – kapitola 8. Finanční podpora rodin
	Volno pro pečující osoby		

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílicí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	Kapitola v metodice
		Délka pobírání ošetrovaného, dlouhodobého ošetrovaného	9.2 Sociální dávky	x	x
		Počet dětí v daném věku	1. Počet a struktura obyvatel	Zájem rodin o zařízení předškolní péče podle věku dítěte a podle typu zařízení	Příloha – kapitola 13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti
		Počet a struktura mateřských škol (podle krajů, zřizovatele)	8. Nerodinná péče o děti	Důvody preference či odmítnutí předškolní péče	Příloha – kapitola 13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti
		Počet mateřských škol připadajících na počet 1 000 dětí ve věku mladším 7 let	8. Nerodinná péče o děti	Rozsah preferované a reálné docházky podle věku dítěte	Příloha – kapitola 13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti
		Podíl dětí navštěvujících mateřské školy v příslušném věku	8. Nerodinná péče o děti	Dělbá práce v rodině – péče o domácnost	Příloha – kapitola 13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti
	Předškolní péče, péče o děti a domácnost	Podíl dětí nově přijatých do mateřské školy v příslušném věku	8. Nerodinná péče o děti	Možnost věnovat se výdělečné činnosti, svým zájmům	Příloha – kapitola 13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti
		Věková struktura dětí v mateřských školách	8. Nerodinná péče o děti	Spokojenost s dělbou práce	Příloha – kapitola 13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti
		Počet družin a klubů	8. Nerodinná péče o děti	x	x
		Podíl dětí v příslušném stupni vzdělávání navštěvujících školní klub, družinu	8. Nerodinná péče o děti	x	x
		Počet poskytovatelů dětských skupin	8. Nerodinná péče o děti	x	x
		Počet dětských skupin	8. Nerodinná péče o děti	x	x

pokračování tabulky

Hlavní téma	Dílčí téma	Tvrdé indikátory, tj. dostupné z běžných statistických zdrojů		Měkké indikátory, tj. dostupné z dotazníkových šetření	
		Název indikátoru	Kapitola v metodice obsahující definici, zdroj a aktuální hodnotu ukazatele	Název indikátoru	Kapitola v metodice
		Kapacita dětských skupin	8. Nerodinná péče o děti	x	x
		Počet mikrojeslí	8. Nerodinná péče o děti	x	x

I. INDIKÁTORY DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJE

1. Počet a struktura obyvatel

Údaje o počtu a struktuře obyvatel jsou základními ukazateli o stavu české populace. Pro opatření sociální a rodinné politiky poskytují pouze velmi hrubý rámec. Jsou zejména východiskem pro další dílčí indikátory sledující jednotlivé aspekty rodinného chování. Počet obyvatel České republiky se v posledních letech zásadně nemění, v důsledku vývoje porodnosti i úmrtnosti se však mění věková struktura, sňatečnost a rozvodovost se promítají do změn struktury podle rodinného stavu.

Základní indikátory

Počet obyvatel:

Údaje se týkají všech obyvatel, kteří mají v ČR trvalé bydliště, a to bez ohledu na státní občanství. Nejspolehlivější údaje přináší jednou za deset let sčítání lidu, domů a bytů, poslední bylo realizováno v roce 2011, další je plánováno na rok 2021, definitivní výsledky budou k dispozici pravděpodobně na konci roku 2021 nebo v průběhu roku 2022 (<https://www.czso.cz/csu/scitani2021/prubeh-scitani>). Každoroční údaje ČSÚ o počtu a struktuře obyvatel vycházejí z tzv. bilance obyvatelstva: publikovaný stav obyvatel navazuje na definitivní výsledky posledního sčítání lidu a je každoročně upravován o počty narozených a zemřelých tak, jak je hlásí matriční úřady, a dále o počty přistěhovalých a vystěhovalých.

Z hlediska časového okamžiku je rozlišován:

Počáteční stav obyvatelstva: počet obyvatel daného území k počátku sledovaného období, nejčastěji kalendářního roku, tj. k 1. lednu.

Koncový stav obyvatelstva: počet obyvatel ve 24:00 hodin 31. prosince stanoveného roku, je zpravidla shodný s počátečním stavem obyvatelstva následujícího období; výjimkou jsou okamžiky, kdy dochází k územní reorganizaci (mění se velikost daného území s platností od 1. ledna), příp. jsou provedeny opravy počtu obyvatel, například zpětným promítnutím výsledků sčítání lidu.

Střední stav obyvatelstva: počet obyvatel daného území o půlnoci z 30. června na 1. července sledovaného roku; je používán nejen pro výpočet ukazatelů demografické, ale například i ekonomické statistiky.

Počty obyvatel a podíly (hlavních) věkových skupin: 0 až 14 let, 15 až 64 let, 65 a více let.

Průměrný věk: průměrné stáří obyvatel; v letech.

Věkový medián: věk, který rozděluje populaci na dvě poloviny – polovina populace je mladší, polovina starší; v letech.

Index stáří³: vyjadřuje míru stárnutí populace poměrem počtu seniorů ve věku 65 a více let a dětí ve věku do 14 let.

Index závislosti I.: poměr dětské složky (0 až 14 let) a produktivní složky (15 až 64 let), tj. kolik dětí v daném věku připadá na 100 osob v produktivním věku.

Index závislosti II.: poměr seniorské složky (65 a více let) a produktivní složky (15 až 64 let), tj. kolik seniorů připadá na 100 osob v produktivním věku.

³ Věkem se většinou rozumí dokončený věk, například věk 18 let je období mezi 18. a 19. narozeninami.

Index ekonomického zatížení: poměr ekonomicky neproduktivní složky obyvatelstva (0 až 19 let a 65 a více let) a produktivní složky (20 až 64 let), tj. kolik ekonomicky neproduktivních osob připadá na 100 osob v produktivním věku.

Struktura obyvatelstva podle pohlaví, věku a rodinného stavu: rodinný stav v členění svobodný/svobodná, ženatý/vdaná, rozvedený/rozvedená, ovdovělý/ovdovělá (podle pohlaví i podle jednotek věku); absolutní a relativní počty.

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraje, okresy, obce

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: čtvrtletně, pololetně (jako předběžné údaje, pouze počet obyvatel), ročně

Zdroje dat:

ČSÚ (vybrané relevantní zdroje dat a publikace):

- Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – první pololetí 2020.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2020>.
- Věkové složení obyvatelstva 2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2019-i-podle-rodinného-stavu>.
- Demografické ročenky.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/casova-rada-demografie>.
- Demografická ročenka krajů 2010 až 2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-kraju-2010-az-2019>.
- Databáze demografických údajů za obce ČR.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-obce-cr>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 1).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2019 (kapitola 1).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Specifický indikátor

Struktura obyvatelstva podle vzdělání: počet obyvatel podle vzdělání je zjišťován při sčítání; za poslední sčítání z roku 2011 jsou údaje dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zakladni-vysledky-scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-ceska-republika-2011-eihs9d4gp3>; průběžné údaje jsou dostupné z rozsáhlých výběrových šetření ČSÚ; absolutní a relativní počty.

Šetření ČSÚ Příjmy a životní podmínky domácností – SILC: údaje lze získat z primárních dat, či z tabulek publikovaných ČSÚ: struktura podle pohlaví, věku (do 25 let, 25 až 34 let, 35 až 44 let, 45 až 54 let, 55 až 64 let, 65 až 74 let, 75 a více let), vzdělání (základní vč. neukončeného, nižší střední, vyučení, úplné střední s maturitou, vysokoškolské),

I. Indikátory demografického vývoje

za ČR, jednou ročně dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>.

VŠPS: údaje lze získat z primárních dat či z tabulek publikovaných ČSÚ: struktura podle pohlaví, vzdělání (základní, střední bez maturity, střední s maturitou, vysokoškolské), za ČR a kraje, čtvrtletně, ročně dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-rocni-prumery-2019>.

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Údaje o počtu a struktuře obyvatel jsou v evropském prostoru dostupné za jednotlivé země i za různé evropské regiony na webových stránkách Eurostatu (<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> – kapitola Population and Social Conditions – Demography and migration – Population).

Aktuální data (vybrané údaje):

	2019 (k 31. 12.)	
	absolutní počty (v tis., není-li uvedeno jinak)	relativní počty
počet obyvatel celkem	10 694	100
- muži	5 272	49
- ženy	5 422	51
- 0-14 let	1 710	16
- 15-64 let	6 852	64
- 65+ let	2 132	20
průměrný věk – celkem (v letech)	42,5	x
- muži	41,1	x
- ženy	43,9	x
věkový medián – celkem (v letech)	43,0	x
- muži	41,8	x
- ženy	44,2	x
index stáří	124,6	x
index ekonomické závislosti	67,8	x
index závislosti I. 0-19 let / 20-64 let	34,3	x
index závislosti II. 65+ let / 20-64 let	33,4	x
rodinný stav celkem	10 694	100
- svobodní/é	2 849	32
- ženatí/vdané	4 176	47
- rozvedení/é	1 226	14
- ovdovělí/é	733	8
<i>rodinný stav muži</i>	5 272	100
- svobodní	1 221	37
- ženatí	2 077	48
- rozvedení	687	12
- ovdovělí	604	3

pokračování tabulky

	2019 (k 31. 12.)	
	absolutní počty (v tis., není-li uvedeno jinak)	relativní počty
<i>rodinný stav ženy</i>	5 422	100
- svobodné	1 211	27
- vdané	2 963	45
- rozvedené	3 051	15
- ovdovělé	1 723	13
vzdělání (VŠPS 2019) celkem		
- základní	1 211	14
- střední bez maturity	2 963	33
- střední s maturitou	3 051	34
- vysokoškolské	1 723	19
- bez vzdělání, nezjištěno	15	0
<i>vzdělání (VŠPS 2019) muži</i>		
- základní	469	11
- střední bez maturity	1 727	39
- střední s maturitou	1 348	31
- vysokoškolské	830	19
- bez vzdělání, nezjištěno	8	0
<i>vzdělání (VŠPS 2019) ženy</i>		
• základní	742	16
• střední bez maturity	1 236	27
• střední s maturitou	1 703	37
• vysokoškolské	893	19
• bez vzdělání, nezjištěno	8	0

2. Sňatečnost

Před rokem 1989 byla většina rodin utvářena na základě vstupu do manželství. v posledních desetiletích se postupně čím dál tím více dětí rodí mimo manželství, sňatek již není společností považován za nezbytný životní krok a počátek rodinného života. Přesto o manželství velká část populace stále usiluje a sňatek stále většina populace uzavírá (Kuchařová a kol., 2020). Ukazatele sňatečnosti tak i nadále patří mezi důležité indikátory rodinného chování.

DATA DEMOGRAFICKÉ STATISTIKY

Základní indikátory

Počty uzavíraných sňatků – počet uzavíraných manželství závisí na velikosti souboru sňatkuschného obyvatelstva a jeho rozdělení podle pohlaví a věku, rodinného stavu, je to tedy pouze orientační ukazatel; rozlišení sňatků svobodných, rozvedených, ovdovělých, absolutní a relativní počty.

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraj, okres, obec

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: pololetně, ročně

Zdroje dat:

ČSÚ (vybrané relevantní zdroje dat a publikace):

- Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – první pololetí 2020.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2020>.
- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Demografická ročenka krajů 2010 až 2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-kraju-2010-az-2019>.
- Databáze demografických údajů za obce ČR.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-obce-cr>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 2).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2019 (kapitola 2).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Protogamní sňatky: podíl sňatků svobodné ženy a svobodného muže ze všech sňatků; tento indikátor ilustruje potenciál založení rodiny s dětmi, v %.

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraj, okres

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: pololetně, ročně

Zdroje dat:

ČSÚ (vybrané relevantní zdroje dat a publikace):

- Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – první pololetí 2020.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2020>.
- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Demografická ročenka krajů 2010 až 2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-kraju-2010-az-2019>.
- Databáze demografických údajů za obce ČR.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-obce-cr>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 2).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 2).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Odvozené indikátory

Úhrnná sňatečnost svobodných (prvosňatečnost): podíl osob, jež by při zachování řádu sňatečnosti, úmrtnosti a zahraničního stěhování svobodných z daného roku uzavřely před dovršením 50. roku věku (alespoň) první sňatek; jedná se o jeden z výstupů tzv. jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných, analogicky lze získat i údaje k jinému věku, například podíl osob, které by vstoupily do manželství před dovršením 30. roku věku, zvláště pro muže a pro ženy, v %.

Podíly svobodných: podíl stále svobodných osob v daném věku jako jeden z výstupů jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných, zvláště pro muže a pro ženy, v %; ukazatel časování vstupu do prvního manželství z hlediska věku.

Průměrný věk svobodných snoubenců: jeden z výstupů tabulek sňatečnosti svobodných, vyjádřen v letech zvláště pro muže a pro ženy; ukazatel časování vstupu do prvního manželství z hlediska věku.

Úhrnná sňatečnost rozvedených: vyjadřuje intenzitu opakovaného vstupu do manželství; ukazatel je založen na mírách opakované sňatečnosti podle doby uplynulé od rozvodu, kdy jsou počty uzavřených sňatků rozvedených tříděné podle doby od rozvodu vztaženy k rozvodům, ze kterých snoubenci „pocházejí“; součet těchto měr udává podíl rozvedených, kteří by za předpokladu neměnnosti těchto měr v následujících letech uzavřeli další sňatek; zvláště pro muže a pro ženy, v %.

Průměrná doba mezi rozvodem a sňatkem: dokresluje proces sňatečnosti rozvedených a vyjadřuje, za jak dlouho je vytvořena nová rodina; je vypočtena z rozložení měr intenzit sňatečnosti rozvedených podle doby od rozvodu; zvláště pro muže a pro ženy, v letech.

Regionální úroveň: ČR

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

ČSÚ (vybrané relevantní zdroje dat a publikace):

- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 2).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.

Specifické indikátory

Registrované partnerství: Páry stejného pohlaví mohou vstupovat do státem uznávaného partnerství od 1. července 2006. Tyto údaje však nejsou vedeny jako statistická data, nejsou, podobně jako v případě sňatků, dostupné údaje o jejich vzniku a zániku (zrušením, úmrtím). Jejich počet je na základě deklarace daných osob zachycen při sčítání lidu, domů a bytů: v roce 2011 bylo 632 domácností, které byly tvořeny registrovanými partnery, a 4 056 domácností tvořili partneři ve faktickém partnerství.

Zdroje dat:

- Partnerské svazky osob stejného pohlaví v České republice a v Evropě.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20533820/csav102413opr.pdf/952872bd-1745-4ce0-a21b-c30bbc03ef47?version=1.0>.
- Další informace lze získat na základě zvláštních šetření.
Dostupné z: např. <https://www.soc.cas.cz/aktualita/zname-nezname-registrovane-partnerstvi-statistiky-rp-v-cesku-po-14-letech>).

Průměrný věk mužů a žen při odstěhování se z domácnosti rodičů – indikátor spojovaný s počátkem partnerské a pracovní dráhy; je vypočítán z Výběrového šetření pracovních sil (https://www.czso.cz/csu/vykazy/vyberove_setreni_pracovnich_sil) a je dostupný i v mezinárodním srovnání v databázi Eurostatu (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

- Podíl mladých mužů a žen žijících v domácnosti rodičů – indikátor je vypočítán z dat šetření Příjmy a životní podmínky domácností (SILC) a je dostupný v i mezinárodním srovnání v databázi Eurostatu (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>), a to ve věkových skupinách 16 až 19 let, 16 až 24 let, 16 až 29 let, 18 až 24 let, 18 až 34 let, 20 až 24 let, 20 až 29 let, 25 až 29 let.
- Regionální úroveň: ČR
- Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel
- Periodicita dostupnosti: ročně
- Zdroje dat: Eurostat, případně primární data VŠPS, SILC

Aktuální data (vybrané údaje):

	2019
počty uzavíraných sňatků	54 870
podíl protogamních sňatků (v %)	66,9
úhrnná sňatečnost svobodných – muži (v %)	59,0
úhrnná sňatečnost svobodných – ženy (v %)	67,5
podíly svobodných v 35 letech – muži (v %)	56,0
podíly svobodných v 35 letech – ženy (v %)	42,9
průměrný věk při prvním sňatku – muži (v letech)	32,1
průměrný věk při prvním sňatku – ženy (v letech)	29,8
úhrnná sňatečnost rozvedených – muži (v %)	46,0
úhrnná sňatečnost rozvedených – ženy (v %)	44,5
průměrná doba mezi rozvodem a sňatkem – muži (v letech)	8,9
průměrná doba mezi rozvodem a sňatkem – ženy (v letech)	9,4
průměrný věk odchodu z domácnosti rodičů, v letech, muži	26,9
průměrný věk odchodu z domácnosti rodičů, v letech, ženy	24,7
podíl žijících u rodičů ve věku 20 až 24 let, v %, muži	87,1
podíl žijících u rodičů ve věku 20 až 24 let, v %, ženy	72,2
podíl žijících u rodičů ve věku 25 až 29 let, v %, muži	52,4
podíl žijících u rodičů ve věku 25 až 29 let, v %, ženy	27,0

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Analýze sňatkového chování v mezinárodním kontextu by měla předcházet analýza legislativy příslušných zemí, neboť se může, v evropském prostoru však spíše minimálně, v některých podmínkách lišit (např. otázka ekvivalence církevních sňatků). Základní přehled je možné najít například na stránkách Evropské unie

(https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_en.htm).

V evropském prostoru je významným zdrojem dat o uzavírání sňatků databáze Eurostatu. V oblasti sňatkového chování jsou dostupné zejména tyto údaje:

Počet sňatků – roční počty

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_nind/default/table?lang=en).

Počty sňatků podle pohlaví a rodinného stavu

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_nmsta/default/table?lang=en).

Počty sňatků podle vzájemného rodinného stavu snoubenců (protogamní sňatky)

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_NMSTA2_custom_275044/default/table?lang=en).

Míry prvosňatečnosti – počet prvních sňatků v jednotce věku (16 až 49 let) ku střednímu stavu obyvatel v daném věku, jejich součet je tzv. **úhrnná prvosňatečnost** (tabulky sňatečnosti svobodných, které jsou standardně základem analýzy sňatečnosti svobodných na republikové úrovni, nejsou ve všech státech k dispozici, intenzita sňatečnosti v jednotlivých zemích je tak popsána pouze ukazateli vycházejícími z redukováných měr sňatečnosti, které poměří počty sňatků osob v daném věku k celkovému počtu obyvatel daného věku bez ohledu na jejich rodinný stav, tedy včetně osob již vdaných a ženatých, které reálně do dalšího manželství vstoupit nemohou, čímž je hodnota ukazatele ze své podstaty redukována; ukazatel je citlivý na kumulaci sňatků v jednom kalendářním roce a na strukturu obyvatelstva podle

rodinného stavu; lze ho interpretovat jako podíl osob, které by do věku 50 let (50. narozenin) vstoupily do prvního manželství při zachování redukovaných měř prvosňatečnosti daného roku

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_nsinagec/default/table?lang=en,
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_nind/default/table?lang=en).

Průměrný věk při prvním sňatku muže a ženy – vychází z rozložení redukovaných měř sňatečnosti (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_nind/default/table?lang=en).

3. Rozvodovost

Spolu s modernizací společnosti a zvyšující se sekularizací se stal rozvod nejen legálním, ale i legitimním, tolerovaným způsobem ukončení manželství (Kuchařová a kol., 2020). To má čistě z demografického hlediska za následek zvýšení počtu osob, které mohou navazovat nové vztahy a zakládat další rodiny. Téměř vždy má ale rozvod dopad na nezletilé děti (např. Rogalewiczová, 2019; Vaníčková, 2014). Údaje o rozvodovosti jsou tak informační základnou pro oblast sociálně-právní ochrany dětí a sociálních služeb určených jak dětem, tak dospělým (psychologické a jiné poradenství). Neméně závažný je však ekonomický dopad rozvodu, neboť rodiny sólo rodičů patří mezi nejčastější příjemce sociálních dávek, případně ohrožené chudobou (Höhne, 2019a).

DATA DEMOGRAFICKÉ STATISTIKY

Základní indikátory

Počty rozvodů – základní ukazatel vyjadřující každoročně počet rodin, které zaniknou rozvodem; jeho počet je závislý na počtu uzavíraných sňatků v minulosti, projevují se zde i případné změny v legislativě; rozchody nesezdaných párů nejsou evidovány; absolutní počty.

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraj, okres, obec

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: pololetně, ročně

Zdroje dat: ČSÚ

- Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – první pololetí 2020.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2020>.
- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 3).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Databáze demografických údajů za obce ČR.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-obce-cr>.

Počty rozvodů s nezletilými dětmi, celkově a podle počtu dětí (jedno, dvě, tři a více) – indikátor udává každoroční přírůstek počtu rodin sólo rodičů (podle počtu dětí); absolutní a relativní počty.

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraj, okres

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: pololetně, ročně

Zdroje dat: ČSÚ

- Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – první pololetí 2020.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2020>.

- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Databáze demografických údajů za obce ČR.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 3).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2019 (kapitola 3).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Počet nezletilých dětí při rozvodu – počet dětí, kterým se v daném roce rozpadla rodina rozvodem rodičů, absolutní počty.

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraj, okres

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: pololetně, ročně

Zdroje dat: ČSÚ

- Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v prvním pololetí roku 2020.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2020>.
- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 3).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 3).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Rozvody podle iniciátora návrhu – počty a podíly rozvodů podle toho, zda návrh podala žena, muž, nebo šlo o společný návrh; indikátor nepřímo poukazuje na schopnost rozvádějících se manželů se na podmínkách rozvodu dohodnout; absolutní a relativní počty.

Regionální úroveň: ČR, kraj, okres

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: pololetně, ročně

Zdroje dat: ČSÚ

- Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v prvním pololetí roku 2020.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2020>.
- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 3).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 3).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče, rozhodnutí o výživě – indikátor popisující uspořádání péče o nezletilé děti po rozchodu/rozvodu rodičů (svěřeno matce, otci, společná péče, střídavá péče); absolutní a relativní počty.

Rozlišena jsou tzv. první rozhodnutí o péči, první rozhodnutí pro případ rozvodu, první rozhodnutí o výživě pro případ rozvodu, další rozhodnutí o péči nebo o výživě a rozhodnutí upravující styk s některým, případně s oběma rodiči.

První rozhodnutí o svěřením do péče zahrnuje jednak případy nezletilých dětí nesezdaných rodičů, jednak případy, kdy je zapotřebí upravit poměry ještě před rozvodem manželství. Dále sem však mohou spadat například případy svěřením dítěte do péče na základě výsledku určení otcovství, při neplatnosti manželství apod., může jít také o případy svěřením dítěte do péče jiné osobě, pokud rodiče nejsou schopni se o dítě postarat.

První rozhodnutí pro případ rozvodu upravuje poměry po následném rozvodu. Opatrovnické řízení musí rozvodovému předcházet. U jednoho dítěte může být výsledkem soudního řízení jak první rozhodnutí o svěřením do péče, tak první rozhodnutí pro případ rozvodu, tj. jedná se o ty případy, kdy se v rámci prvního rozhodnutí rozhoduje rovněž o úpravě pro případ rozvodu.

Dalším rozhodnutím dochází ke změně úpravy (péče, výživy).

Případy s „jiným výsledkem“ jsou takové, které byly zamítnuty, odročeny nebo ukončeny nějakým jiným způsobem, který nevedl k rozhodnutí o svěřením dítěte do péče/o výživě.

Regionální úroveň: ČR, okresní soudy

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: Ministerstvo spravedlnosti:

- Statistika a výkaznictví.
Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>: tabulka S-SL-O: Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech – počet práv; Přehled rozhodování o výši výživného.
- ČSÚ: Zaostřeno na muže a ženy v roce 2019. Soudnictví, kriminalita.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/6-soudnictvi-kriminalita-bbq16ql1vb>, tabulka: 6–14. Rozhodnutí soudů v řízení o nezletilých dětech ve vybraných letech.

Počet odsouzených pro trestný čin zanedbání povinné výživy – indikátor počtu rodičů, kteří neplní vyživovací povinnost; trestní oznámení je jeden ze způsobů vymáhání výživného; vývoj těchto počtů zachycuje případný efekt opatření, která by mohla jinou cestou přimět povinného rodiče plnit svoji vyživovací povinnost.

Regionální úroveň: ČR, okresní soudy

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: Ministerstvo spravedlnosti

- Statistika a výkaznictví.
Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>: tabulka S-SL-T: Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle paragrafů – paragrafy dle trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.).

ODVOZENÉ INDIKÁTORY

Úhrnná rozvodovost – podíl manželství, jež by skončila rozvodem při setrvání intenzit rozvodovosti v jednotlivých délkách trvání manželství daného roku (počet rozvodů dané délky trvání manželství na 100 sňatků uzavřených před daným počtem let), v %.

Průměrná délka manželství – průměrná délka trvání manželství počítaná jako vážený průměr intenzit rozvodovosti v jednotlivých délkách manželství, v letech.

Modální délka manželství – délka trvání manželství, kdy dochází k rozvodům nejčastěji; tento indikátor má souvislost s počtem rozvodů s nezletilými dětmi, je také důležitý pro případnou podporu služeb primární a sekundární prevence.

Regionální úroveň: ČR, kraje

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: ČSÚ:

- Demografické ročenky (zdroj dat pro výpočet, ukazatel je nutné vypočítat).
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 3).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Aktuální data (vybrané údaje):

	2019	
	abs.	rel.
počty rozvodů	24 141	x
počty rozvodů s nezletilými dětmi, celkově a podle počtu dětí (jedno, dvě, tři a více)		
• bez nezletilých dětí	9 905	41,0
• s jedním dítětem	6 866	28,4
• se dvěma dětmi	6 489	26,9
• se třemi a více dětmi	881	3,6
počet nezletilých dětí při rozvodu	22 644	x
rozvody podle návrhu		
• muže	4 246	17,6
• ženy	7 667	31,8
• společný návrh	12 228	50,7
rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče, rozhodnutí o výživě		
první rozhodnutí		
<i>svěřeno (ponecháno v péči)</i>	34 321	100,0
511 - matce	22 338	65,1
512 - otci	1 937	5,6
513 - do společné péče obou rodičů	1 381	4,0
514 - do střídavé péče obou rodičů	3 178	9,3
515 - jiné fyzické osobě než rodiči	571	1,7
516 - jiný výsledek	4 916	14,3
pro případ rozvodu svěřeno	23 098	100,0
517 - matce	15 458	66,9
518 - otci	1 352	5,9
519 - do společné péče obou rodičů	1 798	7,8
520 - do střídavé péče obou rodičů	3 137	13,6
521 - jiné fyzické osobě než rodiči	45	0,2
522 - jiný výsledek	1 308	5,7
další rozhodnutí (změna výchovného prostředí)	8 898	100,0
523 - svěřeno matce	1 786	20,1
524 - svěřeno otci	1 771	19,9
525 - svěřeno oběma rodičům (před svěřením nebylo v péči rodičů)	28	0,3
526 - svěřeno do společné péče obou rodičů	103	1,2
527 - svěřeno do střídavé péče obou rodičů	728	8,2
528 - svěřeno poručníkovi	23	0,3
529 - svěřeno jiné fyzické osobě než rodiči	697	7,8
530 - jiný výsledek	3 762	42,3
výživa (§ 910 a násl. NOZ)		
první rozhodnutí		
<i>povinnost platit výživné stanovena</i>	35 952	100,0
541 - matce	3 240	9,0
542 - otci	23 818	66,2
861 - oběma rodičům – zvlášť matce	1 859	5,2
862 - oběma rodičům – zvlášť otci	1 883	5,2
544 - jiné fyzické osobě než rodiči	10	0,0

I. Indikátory demografického vývoje

pokračování tabulky

	2019	
	abs.	rel.
545 - jiný výsledek	5 142	14,3
pro případ rozvodu povinnost platit výživné stanovena	23 930	100,0
546 - matce	1 997	8,3
547 - otci	16 534	69,1
863 - oběma rodičům – zvlášť matce	1 497	6,3
864 - oběma rodičům – zvlášť otci	1 520	6,4
549 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	0,0
550 - jiný výsledek	2 382	10,0
další rozhodnutí (změna výše výživného)		
<i>povinnost platit výživné zvýšena</i>	11 987	100,0
551 - matce	951	7,9
552 - otci	10 795	90,1
865 - oběma rodičům – zvlášť matce	114	1,0
866 - oběma rodičům – zvlášť otci	117	1,0
554 - jiné fyzické osobě než rodiči	10	0,1
<i>povinnost platit výživné snížena</i>	1 212	100,0
555 - matce	213	17,6
556 - otci	974	80,4
867 - oběma rodičům – zvlášť matce	12	1,0
868 - oběma rodičům – zvlášť otci	12	1,0
558 - jiné fyzické osobě než rodiči	1	0,1
<i>povinnost platit výživné stanovena</i>	7 671	100
559 - matce	2 982	38,9
560 - otci	2 775	36,2
869 - oběma rodičům – zvlášť matce	954	12,4
870 - oběma rodičům – zvlášť otci	938	12,2
562 - jiné fyzické osobě než rodiči	22	0,3
<i>vyživovací povinnosti zproštěna</i>	2 049	100,0
563 - matka	748	36,5
564 - otec	687	33,5
565 - oba rodiče	596	29,1
566 - jiná fyzická osoba než rodiče	18	0,9
<i>povinnost platit výživné ponechána v dosavadní výši</i>	1 425	100,0
567 - matce	252	17,7
568 - otci	1 131	79,4
871 - oběma rodičům – zvlášť matce	18	1,3
872 - oběma rodičům – zvlášť otci	17	1,2
570 - jiné fyzické osobě než rodiči	7	0,5
počet odsouzených pro trestný čin zanedbání povinné výživy	5 561	x
úhrnná rozvodovost (v %)	44,8	x
průměrná délka manželství (v letech)	13,5	x
modální délka manželství (v letech)	5 až 9 let	x

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Mezinárodnímu srovnání indikátorů rozvodovosti by měla předcházet analýza legislativy ve sledovaných zemích. Ta se může lišit v podmínkách tzv. smluveného rozvodu, v podmínkách rozvodu rodičů nezletilých dětí apod. Základní údaje lze najít například na webových stránkách Evropské unie (https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/divorce-separation/index_en.htm). V evropském prostoru je významným zdrojem dat databáze Eurostatu. V oblasti rozvodového chování jsou dostupné zejména tyto údaje:

Počty rozvodů – roční počty

Dostupné z:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_ndivind/default/table?lang=en).

Počty rozvodů připadající na 100 sňatků – jedná se pouze o orientační indikátor, neboť závisí na počtech sňatků v daném roce, rozvody tedy nejsou vztaženy k příslušným výchozím kohortám sňatků.

Dostupné z:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_ndivind/default/table?lang=en.

Počet rozvodů podle doby (v letech) uplynulé od sňatku – vztáhneme-li tyto rozvody ke sňatkům uzavřeným před příslušnými lety a následně sečteme, získáme úhrnnou rozvodovost.

Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_ndivdur/default/table?lang=en.

Pro státy OECD je dostupná OECD Family Database

<http://www.oecd.org/els/family/database.htm>.

Pro srovnání rozvodovosti jsou dostupné následující tabulky:

Tabulka SF3.2.A Distribution of divorce by duration of the marriage, 2017 or latest (zastoupení rozvodů podle doby uplynulé od sňatku)

Tabulka SF3.2.B Distribution of divorce by number of children involved, 2017 or latest (zastoupení rozvodů podle počtu dětí)

4. Porodnost

Údaje o porodnosti a plodnosti jsou zejména podkladem pro krátkodobé i dlouhodobé prognózy počtu a struktury obyvatel. Na ně by měla být navázána opatření politiky, například z rezortu MŠMT (kapacity předškolní péče apod.), rezortu MPSV (počet příjemců rodičovského příspěvku, počet poplatníků uplatňujících daňovou slevu na dítě apod.). Společně s počty zemřelých, vystěhovalých a přistěhovalých je porodnost indikátorem populačního růstu. Indikátory porodnosti a plodnosti odrážejí populační klima a prosperitu společnosti. V České republice je dlouhodobým ideálem rodina se dvěma dětmi, analýza zmíněných demografických trendů umožňuje změřit tzv. child gap, tj. porovnat ideální a skutečný počet dětí.

DATA DEMOGRAFICKÉ STATISTIKY

Základní indikátory

Počty živě⁴ narozených dětí, počty podle pořadí – indikátor udává velikost nové populační kohorty; třídění podle pořadí narození podává informaci o přírůstku rodin s dětmi (první pořadí) a o počtu nových rodin s více dětmi.

Podíl živě narozených dětí mimo manželství – indikátor ilustruje míru rozšíření nesezdaného soužití a osamělého mateřství (aniž by bylo možné tyto dva typy zvlášť vyčíslit), v %

Dílní indikátory – podíl živě narozených dětí mimo manželství podle rodinného stavu, pořadí narozeného dítěte, vzdělání matky – indikátor přibližuje, které skupiny se chovají méně tradičně.

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraj, okres (obce – pouze živě narozené děti)

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: pololetně, ročně

Zdroje dat: ČSÚ

- Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v prvním pololetí roku 2020.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2020>.
- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Databáze demografických údajů za obce ČR.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 4).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.

⁴ Mrtvě narozeným dítětem se rozumí plod narozený bez známek života, jehož hmotnost je 500 g a vyšší, nelze-li porodní hmotnost určit, narozený po 22. dokončeném týdnu těhotenství, a nelze-li délku těhotenství určit, nejméně 25 cm dlouhý, a to od temene hlavy k patě.

- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 4). Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Odvozené indikátory

Úhrnná plodnost – průměrný počet živě narozených dětí jedné ženě během reprodukčního věku (15 až 49 let) za předpokladu zachování měr plodnosti (počet narozených dětí na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku) daného roku po celé reprodukční období ženy; za hranici prosté reprodukce populace (generace dcer nahradí početně generaci matek) je považována úroveň 2,1 dítěte na jednu ženu.

Konečná plodnost – analogický ukazatel k úhrnné plodnosti, ale měřený v jednotlivých generacích, nikoli z pohledu kalendářních let; jedná se o součet specifických měr plodnosti podle věku (15 až 49 let) v dané generaci.

Čistá míra reprodukce – vyjadřuje počet živě narozených dívek jedné ženě, které by se při úrovni plodnosti a úmrtnosti daného roku dožily věku svých matek při porodu.

Průměrný věk matky při prvním porodu – počítán jako vážený aritmetický průměr měr plodnosti podle věku (počet narozených prvních dětí na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku).

Průměrný věk matky při porodu – počítán jako vážený aritmetický průměr měr plodnosti podle věku (počet narozených dětí na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku).

Modální věk matky při prvním porodu – věk, kdy se ženám rodí první dítě nejčastěji; počítán z rozložení měr plodnosti prvního pořadí (počet narozených prvních dětí na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku).

Modální věk matky při porodu – věk, kdy se ženám rodí dítě nejčastěji; počítán z rozložení měr plodnosti bez ohledu na pořadí (počet narozených dětí na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku).

Meziporodní interval mezi prvním a druhým porodem (analogicky mezi druhým a třetím porodem) – počítán jako vážený aritmetický průměr z absolutních počtů živě narozených dětí podle doby uplynulé od předchozího porodu; tento ukazatel nepřímo odráží tzv. řetězení mateřské a rodičovské dovolené, kdy se matka mezi porody nevrací (plně) na trh práce.

Regionální úroveň: ČR, kraj

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: ČSÚ

- Demografické ročenky (pro průměrný a modální věk při prvním porodu a meziporodní intervaly zdroj primárních dat, ukazatel je nutné podle tohoto zdroje dopočítat; od roku 2004 jsou rovněž publikovány počty živě narozených dětí podle ročníku narození matky, jež jsou spolu s počtem žen v jednotlivých generacích východiskem pro výpočet konečné plodnosti). Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.

- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 4).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2019 (kapitola 4).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.
- Plodnost žen SLDB 2011 (např. údaje o konečné plodnosti).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/plodnost-zen-sldb-2011-uztz07g0u5>.

Aktuální data (vybrané údaje):

	2019	
	absolutně	relativně
počty živě narozených dětí, počty podle pořadí	112 231	100,0
• první pořadí	53 647	47,8
• druhé pořadí	42 173	37,6
• třetí a další	16 411	14,6
počet živě narozených dětí mimo manželství	54 093	48,2
• svobodná	49 137	90,8
• rozvedená	4 818	8,9
• ovdovělá	138	0,3
úhrnná plodnost	1,709	x
čistá míra reprodukce	0,826	x
průměrný věk matky při prvním porodu (v letech)	28,5	x
průměrný věk matky při porodu (v letech)	30,2	x
modální věk matky při prvním porodu (v letech)	28	x
modální věk matky při porodu (v letech)	30	x
meziporodní interval mezi prvním a druhým porodem (v letech)	4,1	x
meziporodní interval mezi druhým a třetím porodem (v letech)	5,5	x

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

I v případě porodnosti je možné využít Eurostat Database. K dispozici jsou tyto indikátory: úhrnná plodnost, podíl dětí narozených mimo manželství, průměrný věk matky při (prvním) porodu, podíly narozených podle pořadí, míry plodnosti podle věku. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_find/default/table?lang=en;
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_frate/default/table?lang=en.

Dalším významným mezinárodním zdrojem dat o porodnosti a plodnosti je Human Fertility Database. Také zde jsou ke stažení údaje o úhrnné plodnosti, průměrném věku matky při (prvním) porodu, konečné plodnosti a také bezdětnosti.

Dostupné z: <https://www.humanfertility.org/cgi-bin/main.php>.

Pro srovnání s mimoevropskými státy je podobně koncipována databáze OECD dostupná na <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>.

K porodnosti a plodnosti se váží tabulky SF2.1 Fertility rates (úhrnná plodnost), SF2.3 Age of mothers at childbirth and age-specific fertility (průměrný věk matky a míry plodnosti podle věku), SF2.4 Share of births outside of marriage (podíl dětí narozených mimo manželství), SF2.5 Childlessness (bezdětnost).

5. Potratovost

Počty samovolných potratů ukazují na zdravotní stav žen, kdy při zvyšujícím se věku při otěhotnění roste riziko, že dítě nedonosí. Podobně je rizikové i mimoděložní těhotenství. Ženy, jejichž těhotenství skončilo z těchto důvodů, zvláště ve vyšším věku, mají nižší pravděpodobnost, že nakonec porodí tolik dětí, kolik plánovaly. To se dále promítá do počtu a struktury obyvatelstva, v dnešní společnosti do stárnutí populace. Počty uměle přerušovaných těhotenství (UPT) jsou indikátorem schopnosti ženy plánovat těhotenství, pokud již žena má nějaké děti a rozhodne se podstoupit UPT, lze z těchto údajů nepřímo usuzovat na ekonomické bariéry toho, mít další dítě.

DATA DEMOGRAFICKÉ STATISTIKY

Základní indikátory

Počty/podíly samovolných potratů – indikátor reprodukčního zdraví žen

Počty/podíly mimoděložních těhotenství – indikátor reprodukčního zdraví žen

Počty/podíly UPT, z toho ze zdravotních důvodů – indikátor existence jiných než zdravotních důvodů pro rozhodnutí ukončit těhotenství

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraj, okres, ORP

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: ČSÚ (převzato z ÚZIS)

- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Demografická ročenka krajů z let 2010 až 2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-kraju-2010-az-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.
- Demografická ročenka správních obvodů obcí s rozšířenou působností z let 2010 až 2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-spravnich-obvodu-obci-s-rozsirenou-pusobnosti-2010-az-2019>.

Počty/podíly UPT podle rodinného stavu – indikátor ukazuje, které skupiny žen z hlediska rodinného stavu jsou nejvíce zastoupeny.

Regionální úroveň: ČR, kraj, okres

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: ČSÚ (převzato z ÚZIS)

- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.
- Demografická ročenka okresů z let 2010 až 2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-okresu-2010-az-2019>.

Počty/podíly UPT podle počtu živě narozených dětí – indikátor ukazuje, které skupiny žen či matek z hlediska počtu narozených dětí jsou nejvíce zastoupeny.

Regionální úroveň: ČR, kraj (ne primární údaje)

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: ČSÚ (převzato z ÚZIS)

- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

Odvozené indikátory

Podíl UPT na celkovém počtu potratů podle vzdělání ženy – indikátor ukazuje, které skupiny žen z hlediska výše vzdělání podstupují UPT častěji; jmenovatel je počet UPT žen s daným vzděláním, čítec počty všech potratů žen s daným vzděláním, v %.

Regionální úroveň: ČR

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: ČSÚ (převzato z ÚZIS)

- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.

Počet UPT podle počtu již živě narozených na 100 narozených dětí příslušného pořadí – indikátor ukazuje, zda například ženy mající již dvě děti volí spíše než narození třetího dítěte UPT, tj. čitatel jsou UPT žen se dvěma dětmi, jmenovatelem jsou počty živě narozených dětí třetího pořadí.

Regionální úroveň: ČR

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: ČSÚ (převzato z ÚZIS)

- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie: tabulky pro výpočet E.02 Potraty podle věku ženy, počtu živě narozených dětí ženě, rodinného stavu ženy a druhu potratu, D.02 Narození podle místa pobytu matky, legitimacy, pořadí živě narozených a vitality.

Úhrnná samovolná potratovost – analogie úhrnné plodnosti, vyjadřuje průměrný počet samovolných potratů jedné ženy během reprodukčního věku (15 až 49 let) za předpokladu zachování měr samovolné potratovosti (počet samovolných potratů na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku) daného roku po celé reprodukční období ženy.

Úhrnná indukovaná potratovost – analogie úhrnné plodnosti, vyjadřuje průměrný počet UPT jedné ženy během reprodukčního věku (15 až 49 let) za předpokladu zachování měr indukované potratovosti (počet UPT na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku) daného roku po celé reprodukční období ženy.

Průměrný věk ženy při samovolném potratu – počítán jako vážený aritmetický průměr měr samovolné potratovosti podle věku (počet samovolných potratů na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku).

Průměrný věk ženy při UPT – počítán jako vážený aritmetický průměr měr indukované potratovosti podle věku (počet UPT na 1 000 žen daného věku – po jednotkách věku).

Regionální úroveň: ČR, kraj (ne primární údaje)

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat: ČSÚ (převzato z ÚZIS)

- Demografické ročenky.
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.
- Publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>.
- Publikace Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky v roce 2019 (kapitola 5).
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2019>.

I. Indikátory demografického vývoje

Aktuální data (vybrané údaje):

	2019	
	absolutně	relativně
počet samovolných potratů	12 270	40,0
počet mimoděložních těhotenství	1 320	4,2
počet UPT	17 757	55,8
• z toho ze zdravotních důvodů	3 479	19,6
počet UPT podle rodinného stavu ženy		
• svobodná	10 469	59,0
• vdaná	5 321	30,0
• rozvedená	1 410	7,9
• družka	57	0,3
• ovdovělá	47	0,3
• nezjištěno	453	2,6
počty UPT podle počtu živě narozených dětí		
• bezdětné	4 976	28,0
• s jedním dítětem	4 624	26,0
• se dvěma dětmi	5 627	31,7
• se třemi a více dětmi	2 530	14,2
podíl UPT na celkovém počtu potratů podle vzdělání ženy (v %)		
• základní	75,8	x
• střední odborné	64,5	x
• úplné střední	60,4	x
• vysokoškolské	43,4	x
počet UPT žen se dvěma dětmi na 100 narozených třetích dětí	47,6	x
úhrnná samovolná potratovost (na jednu ženu)	0,19	x
úhrnná indukovaná potratovost (na jednu ženu)	0,28	x
průměrný věk ženy při samovolném potratu (v letech)	31,6	x
průměrný věk ženy při UPT (v letech)	29,7	x

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Podmínky pro umělé přerušení těhotenství jsou ukotveny v národní legislativě. V ní se odráží jak její vlastní historie (Česká republika byla např. jednou z prvních zemí, kde bylo UPT uzákoněno – 1958), tak společenské hodnoty a normy (např. vliv katolické či jiné církve). Přehled legislativy týkající se UPT je možné získat například na webových stránkách EXELGYN: <https://abortion-report.eu/europe/>.

Indikátory potratovosti v evropském kontextu lze podobně jako jiné demografické údaje získat na stránkách Eurostat Database. V tomto případě se však jedná pouze o hrubé ukazatele (počet UPT podle věku matky a počtu narozených dětí, počet UPT na 1 000 žen v reprodukčním věku, počet UPT na 1 000 živě narozených dětí).

Dostupné z:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_fabortind/default/table?lang=en; Podobně na EXELGYN <https://abortion-report.eu/europe/#ar3>.

6. Asistovaná reprodukce

Spolu s odkladem založení rodiny do vyššího věku a s rozvojem medicíny se zvýšila poptávka po asistované reprodukci. Podle odhadů by se počet dětí narozených díky asistované reprodukci mohl zvýšit z přibližně 3 tisíc dětí ročně (2012 jako výchozí stav pro projekci) na maximálně 6,5 tisíce v roce 2030, tj. z 3 % na 7 % narozených dětí (Burcin a kol., 2020). Tato oblast by určitě měla být předmětem zájmu rodinné politiky, mimo jiné i s ohledem na opakující se veřejnou debatu o tom, zda by měly mít ženy možnost podstoupit asistovanou reprodukci legálně bez partnera.

STATISTICKÁ DATA

Indikátory

Počet cyklů asistované reprodukce – „cyklus“ je jednotkou sledovanou v Národním registru reprodukčního zdraví – je to proces sledování a/nebo léčby, směřující za pomoci metod asistované reprodukce k otěhotnění dané ženy, většinou v období od jedné menstruace do menstruace příští.

Počet cyklů IVF – in vitro fertilizace, tedy cyklů s cílem léčit neplodnost, resp. cyklů, kde bylo provedeno mimotělní oplození s vlastními oocyty

Počet cyklů KET – cyklus s transferem rozmražených embryí, uchovaných z předcházejícího cyklu IVF

Průměrný věk ženy při zahájení cyklu IVF

Průměrný věk ženy při zahájení cyklu KET

Počet těhotných žen po IVF

Počet narozených dětí po IVF – odvozené ukazatele podíl dětí narozených cyklů IVF; podíl dětí narozených z těhotenství po IVF

Počet těhotných žen po KET

Počet narozených dětí po KET odvozené ukazatele podíl dětí narozených cyklů KET; podíl dětí narozených z těhotenství po KET

Regionální úroveň: ČR

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: ročně (poslední údaje za rok 2017)

Zdroje dat: ÚZIS.

Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008274/asistreprodukce2017.pdf>.

Aktuální data (vybrané údaje):

	2017	
	absolutní počty	relativní počty
počet cyklů asistované reprodukce	42 773	100,0
• z toho počet cyklů IVF	15 428	36,1
• z toho počet cyklů KET	13 714	32,1
průměrný věk ženy při zahájení cyklu IVF (v letech)	35,8	x
průměrný věk ženy při zahájení cyklu KET (v letech)	37,2	x
počet těhotných žen po IVF	3 334	z IVF: 21,6
počet narozených dětí po IVF	2 086	z IVF: 13,5 z těhotných: 62,6
počet těhotných žen po KET	3 634	z KET: 26,5
počet narozených dětí po KET	2 166	z IVF: 15,8 z těhotných: 59,6

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Mezinárodní data o asistované reprodukci jsou dostupná na webových stránkách European Society of Human Reproduction and Embryology. Srovnávací analýza je dostupná naposledy za rok 2016: <https://www.eshre.eu/Data-collection-and-research/Consortia/EIM/Publications.aspx>.

7. Rodiny s dětmi

Počet a struktura domácností a rodin jsou nezbytným podkladem pro sociální politiku. Počty úplných a neúplných rodin udávají potenciál pro opatření rodinné politiky a představují základ například pro výpočet podílů příjemců sociálních dávek v příslušné kategorii rodin. Mimo jiné je vhodné sledovat i počty dětí v nich žijících, ideálně podle věku dítěte. Základním zdrojem o rodinách je jednou za deset let sčítání lidu, domů a bytů. Poslední se uskutečnilo v roce 2011, další je plánováno na 2021, jeho výsledky budou dostupné v roce 2023.

DATA DEMOGRAFICKÉ STATISTIKY

Rodiny jsou ČSÚ definovány jako typ hospodařící domácnosti. **Hospodařící domácnost** tvoří osoby, které společně hospodaří, tj. společně hradí výdaje domácnosti, jako je strava, náklady na bydlení aj. Společné hospodaření se vztahuje i na děti, které do příslušné domácnosti patří, i když samy na výdaje domácnosti nepřispívají. Rodinná hospodařící domácnost může být typu:

- **Domácnost rodinná – tvořená 1 úplnou rodinou (ÚR):** manželský pár, neformální soužití druha a družky – tzv. faktické manželství, registrované partnerství, příp. neformální soužití osob stejného pohlaví – tzv. faktické partnerství, a to ve všech případech s dětmi nebo bez dětí; třídění podle počtu závislých dětí.
- **Domácnost rodinná – tvořená 1 neúplnou rodinou (NÚR):** jeden rodič s alespoň jedním dítětem; třídění podle počtu závislých dětí
- **Domácnost rodinná – tvořená 2 a více rodinami**

Závislé dítě je každá osoba v domácnosti, která má k osobě v čele vztah „syn/dcera“, je ekonomicky neaktivní a je ve věku 0 až 25 let.

Termínem „**faktické manželství**“ nebo „**faktické partnerství**“ se označuje hospodařící domácnost, kterou tvoří osoby žijící v neformálním soužití, které toto soužití deklarovaly na sčítacím formuláři za byt, bez ohledu na jejich skutečný rodinný stav. Manželské páry a registrovaná partnerství jsou svazky de iure.

Složení domácnosti je založeno na deklaraci sčítaných osob, jež není možné dále verifikovat. Data za domácnosti tak mohou být částečně zkreslena, například v případech rodin vlastnících více bytů byli zapsáni jednotliví členové domácnosti na rozdílné adresy (např. aby se zamezilo odůvodňování neobydlenosti dalších bytů). Počty neúplných rodin jsou také ovlivněny skutečností, že někteří samoživitelé tuto skutečnost deklarují, ale reálně žijí s partnerem, měli by tedy být zařazeni mezi rodiny úplné.

V hospodařících domácnostech tvořených jednou rodinou je určena osoba v čele domácnosti. V úplných rodinách – párech osob odlišného pohlaví je osobou v čele vždy muž, v párech osob stejného pohlaví je osobou v čele vždy starší osoba. V neúplné rodině je osobou v čele rodič.

Základní indikátory

Počty domácností podle typu – rozlišení na domácnosti rodinné a nerodinné, domácnosti jednotlivců

Počet úplných rodin – v třídění podle právního statusu (manželství, faktické manželství, registrované partnerství, faktické partnerství); počtu závislých dětí – včetně

bezdětných párů; věku osoby v čele rodiny (muž); ekonomické aktivity osoby v čele rodiny; podle vzdělání osoby v čele rodiny; počtu dalších osob (tj. rozlišení čisté rodiny bez dalších členů kromě rodičů a nezletilých dětí a smíšené s dalšími členy); z absolutních počtů lze vypočítat příslušnou strukturu.

Počet neúplných rodin – v třídění podle počtu závislých dětí; věku osoby v čele rodiny (muž); ekonomické aktivity osoby v čele rodiny; podle vzdělání osoby v čele rodiny; počtu dalších osob (tj. rozlišení čisté rodiny bez dalších členů kromě rodičů a nezletilých dětí a smíšené s dalšími členy); z absolutních počtů lze vypočítat příslušnou strukturu.

Počet závislých dětí v úplných a neúplných rodinách

Odvozený indikátor

Podíl osob (mužů a žen) žijících v úplné a neúplné rodině – podle věku, rodinného stavu osoby v čele rodiny, případně partnera; čitatelem je počet osob v daném věku (rodinném stavu) v daném typu rodiny, jmenovatelem je počet osob v daném věku (rodinném stavu); analogicky za domácnost jednotlivců; typ úplné rodiny (např. faktická manželství).

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraj, okres, obec

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: jednou za deset let, ročně

Zdroje dat: ČSÚ

Sčítání lidu, domů a bytů – Pramenné dílo – 2011 – Česká republika.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-pramenne-dilo-2011-op37nad790>.

Vybrané tabulky:

Úplná a neúplná rodina: třídění podle pětiletých věku muže a ženy a podle počtu závislých dětí (Tab. 45 Hospodařící domácnosti tvořené 1 rodinou podle typu hospodařící domácnosti a počtu členů a podle pohlaví a věku osoby).

Úplná a neúplná rodina podle počtu závislých dětí a ekonomické aktivity osoby v čele (Tab. 46 Hospodařící domácnosti tvořené 1 rodinou podle počtu závislých dětí a podle ekonomické aktivity, postavení v zaměstnání osoby v čele hospodařící domácnosti a typu hospodařící domácnosti).

Úplná (manželské a faktické páry) a neúplná rodina podle věku partnerů a počtu závislých dětí (Tab. 48 Hospodařící domácnosti tvořené 1 rodinou – manželské páry, faktická manželství a neúplné rodiny podle typu hospodařící domácnosti a podle počtu závislých dětí a věku partnerů, resp. osoby v čele neúplné rodiny).

Manželské a faktické páry podle počtu závislých dětí a ekonomické aktivity partnerů (Tab. 49 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou – manželské páry a faktická manželství podle ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání manžela (druha) a podle počtu závislých dětí, ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání manželky (družky)).

Neúplná rodina podle věku osoby v čele, počtu závislých dětí a rodinného stavu (Tab. 50 Hospodařící domácnosti tvořené 1 neúplnou rodinou podle pohlaví a rodinného stavu osoby v čele hospodařící domácnosti a podle počtu závislých dětí a věku osoby v čele hospodařící domácnosti).

Faktická manželství podle věku, pohlaví, rodinného stavu a vzdělání (Tab. 51 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou – faktická manželství podle věku a podle pohlaví, rodinného stavu a nejvyššího ukončeného vzdělání).

Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů – Česká republika – 2011

Vybrané tabulky:

Základní struktura domácností (Tab. 900 Hospodařící domácnosti podle počtu členů a počtu členů ekonomicky aktivních a podle typu hospodařící domácnosti a způsobu bydlení).

Úplné rodiny podle typu (manželská, nesezdaná, registrované, faktické partnerství) podle věku muže a ženy a podle počtu závislých dětí (Tab. 906 Osoby v sezdaných a nesezdaných soužitích v hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou bydlící v bytech podle postavení v domácnosti a podle počtu závislých dětí v domácnosti a věku osoby).

Sezdané a nesezdané páry podle věku partnerů, počtu závislých dětí, ekonomické aktivity (Tab. 908 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou – manželské páry a faktická manželství podle typu hospodařící domácnosti, podle počtu závislých dětí, věku partnerů a podle ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání osoby v čele hospodařící domácnosti).

Sezdané a nesezdané páry podle vzájemného věku a rodinného stavu partnerů (Tab. 909 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou – manželské páry a faktická manželství podle věku muže a podle rodinného stavu partnerů a věku ženy).

Sezdané a nesezdané páry podle počtu závislých dětí, vzdělání partnerů a věku (Tab. 912 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou – manželské páry a faktická manželství podle věku manžela (druha), podle nejvyššího ukončeného vzdělání manžela (druha); Tab. 913 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou – manželské páry a faktická manželství podle věku manželky (družky), podle nejvyššího ukončeného vzdělání manžela (druha) a manželky (družky) a podle typu hospodařící domácnosti).

Faktická manželství podle pohlaví, věku a rodinného stavu, vzdělání, ekonomické aktivity, náboženství (Tab. 921 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou – faktická manželství podle věku a podle pohlaví, rodinného stavu, nejvyššího ukončeného vzdělání, ekonomické aktivity a náboženského vyznání).

Faktická manželství podle rodinného stavu, počtu závislých dětí a věku, ekonomické aktivity ženy (Tab. 922 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou – faktická manželství podle věku ženy, ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání ženy a podle rodinného stavu ženy a počtu závislých dětí).

Neúplné rodiny podle počtu závislých dětí, věku osoby v čele a pohlaví, rodinného stavu (Tab. 923 Hospodařící domácnosti tvořené 1 neúplnou rodinou podle pohlaví a rodinného stavu osoby v čele hospodařící domácnosti, podle počtu závislých dětí, věku osoby v čele hospodařící domácnosti a podle ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání osoby v čele hospodařící domácnosti).

Neúplné rodiny podle vzdělání a pohlaví, počtu závislých dětí (Tab. 924 Hospodařící domácnosti tvořené 1 neúplnou rodinou podle pohlaví osoby v čele, počtu závislých dětí a podle nejvyššího ukončeného vzdělání, národnosti a náboženského vyznání osoby v čele hospodařící domácnosti).

Domácnosti jednotlivců (Tab. 926 Hospodařící domácnosti jednotlivců podle pohlaví a rodinného stavu, podle způsobu bydlení, právního důvodu užívání bytu a věku a podle ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání).

Obyvatelstvo, domy, byty a domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů – ČR, kraje, okresy, SO ORP, správní obvody Prahy a města (sídla SO ORP) – 2011.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo-domy-byty-a-domacnosti-podle-scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-cr-kraje-okresy-so-orp-spravni-obvody-prahy-a-mesta-sidla-so-orp-2011-egrhq6c4dz>.

Vybrané tabulky

Úplné (manželské, nesezdané) a neúplné (muž/žena) rodiny podle počtu závislých dětí a počtu členů domácnosti (Tab. 555 Hospodařící domácnosti rodinné podle počtu členů, podle typu hospodařící domácnosti a počtu závislých dětí).

Úplné (manželské, nesezdané, registrovaná partnerství, faktická partnerství) a neúplné rodiny podle věku osoby v čele rodiny, ekonomické aktivity, dalších osob a počtu závislých dětí (Tab. 556 Hospodařící domácnosti tvořené 1 rodinou podle typu hospodařící domácnosti, počtu závislých dětí a podle věku, ekonomické aktivity osoby v čele a podle dalších osob v hospodařící domácnosti).

Úplné a neúplné rodiny podle počtu závislých dětí, počtu ekonomicky aktivních a počtu závislých osob (Tab. 557 Hospodařící domácnosti tvořené 1 rodinou podle počtu závislých osob a podle typu hospodařící domácnosti a počtu ekonomicky aktivních osob).

Domácnosti jednotlivců podle pohlaví, věku a rodinného stavu (Tab. 558 Hospodařící domácnosti jednotlivců podle pohlaví a rodinného stavu a podle počtu hospodařících domácností v bytě a věku).

Zdroj dat za Českou republiku v období mezi sčítáními

V období mezi sčítáními lze pro ilustraci o struktuře domácností a rodin využít výběrové šetření Příjmy a životní podmínky domácností, označované díky anglickému názvu zkratkou SILC. Účelem šetření, které zajišťuje Český statistický úřad (ČSÚ), je získávat reprezentativní údaje o příjmovém rozdělení jednotlivých typů domácností, údaje o způsobu, kvalitě a finanční náročnosti bydlení, vybavenosti domácností předměty dlouhodobého užívání a o pracovních, hmotných a zdravotních podmínkách dospělých osob žijících v domácnostech (<https://www.czso.cz/csu/czso/zivotni-podminky-eu-silc-metodika>). Jako zdroj dat lze použít primární data (datový soubor lze od ČSÚ zakoupit), či souhrnné tabulky publikované ČSÚ (<https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>). Nevýhodou publikovaných tabulek je, že se jedná o předem dané třídění a většina z nich udává relativní počty (%).

Vybrané tabulky:

Základní struktura domácností (Tab. 15 Domácnosti celkem v letech 2014 až 2019)

Domácnosti podle druhu domácnosti EU (Tab. 9 Domácnosti podle druhu domácnosti EU)

Zastoupení úplných a neúplných rodin podle počtu dětí a věku osoby v čele rodiny, stáří manželství, podílu faktických manželství, ekonomické aktivity

osoby v čele rodiny (Tab. 12 Rodinné domácnosti podle typu a podle počtu vyživovaných dětí).

Bezdětné domácnosti podle počtu členů, věku, vzdělání, ekonomické aktivity osoby v čele domácnosti (Tab. 8 Bezdětné domácnosti podle pracovní aktivity jejich členů).

Aktuální data (vybrané údaje):

Sčítání lidu, domů a bytů 2011

	SLDB2011	
	absolutně	relativně
hospodařící domácnosti celkem	4 375 122	100,0
z toho:		
tvořené 1 rodinou	2 667 867	61,0
v tom:		
1 úplná rodina	2 097 031	47,9
1 neúplná rodina	570 836	13,0
tvořené 2 a více rodinami	69 694	1,6
domácnosti jednotlivců	1 422 147	32,5
vícečlenné nerodinné domácnosti	215 414	4,9

počet dětí v úplné rodině 2011	relativně	počet dětí v neúplné rodině 2011	relativně
jedno	47,6	jedno	70,0
dvě	44,6	dvě	25,7
tři	6,6	tři	3,7
čtyři a více	1,1	čtyři a více	0,7
celkem	100,0	celkem	100,0
abs. počet úplných rodin se záv. dětmi	860 470	abs. počet neúplných rodin se záv. dětmi	298 977

Výběrové šetření SILC

SILC 2019, v %	domácnosti jednotlivců		dvojice dospělých bez závislých dětí		ostatní domácnosti bez závislých dětí	1 dospělý se závislými dětmi	dvojice dospělých s dětmi podle jejich počtu			ostatní domácnosti se závislými dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65+			1	2	3+	
relativní počet domácností %	14,8	15,1	14,5	14,9	8,0	4,2	10,6	11,6	2,4	4,0
forma partnerství:										
manželství	-	-	54,9	80,4	83,6	-	64,7	80,7	78,8	84,6
faktické manželství	-	-	30,4	5,4	8,7	-	29,8	18,4	21,2	11,9
nepřichází v úvahu, neuvedeno	100	100	14,6	14,2	7,7	99,5	5,6	1,0	-	3,5
typ domácnosti:										
úplné rodiny čisté	-	-	85,4	85,8	1,5	-	93,2	98,9	100,0	3,3
úplné rodiny smíšené	-	-	-	-	90,8	-	1,2	0,1	-	93,2
neúplné rodiny čisté	-	-	0,4	-	-	96,2	0,3	-	-	-
z toho rodič: svobodný	-	-	-	-	-	30,9	-	-	-	-
rozvedený	-	-	0,4	-	-	49,8	0,1	-	-	-
neúplné rodiny smíšené	-	-	11,8	11,9	7,6	2,9	5,3	0,9	-	3,5
nerodinné domácnosti	-	-	2,5	2,3	0,1	0,9	-	-	-	-

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Údaje o domácnostech a rodinách jsou v mezinárodním kontextu dostupné v databázi OECD (<http://www.oecd.org/els/family/database.htm>). Konkrétně se jedná o následující tabulky:

Tabulka SF1.1.A. Types of household, 2011a (typ domácnosti kolem roku 2011, kdy byla realizována sčítání v řadě zemí)

Tabulka SF1.1.B. Households by number of children, 2015a (domácnosti podle počtu nezaopatřených dětí, podíl domácností s dětmi do 6 let)

Tabulka SF1.2 Children in families – Distribution of children by the presence and marital status of parents (podíl dětí podle toho, zda jsou jejich rodiče manželé, nesezdaní, sólo rodič, či jiný případ)

Tabulka SF1.3 Further information on living arrangements of children (podrobnější údaje o rodinách s dětmi), Tabulka SF1.3.A. Living arrangements of children by age (typ rodiny dítěte podle jeho věku), Tabulka SF1.3.D: Living arrangements of young adolescents, 2013–2014 (typ rodiny adolescentů ve věku 11 až 15 let, včetně rekonstituované rodiny)

Tabulka SF3.3 Cohabitation rate and prevalence of other forms of partnership (údaje o nesezdaných soužitích), Tabulka SF3.3.A. Partnerships and cohabitation, 2011a

(podíly osob starších 20 let a ve věku 20 až 34 let žijících bez partnera, s nesezdaným partnerem, nebo v manželství), Tabulka SF3.3.B. Partnership and cohabitation by level of education, 2011 (jako v předchozí tabulce, tříděno i podle vzdělání) Tabulka SF3.3.C. Partnership status and children for couple households, 2011a (přítomnost dětí podle typu partnerství)

**II. INDIKÁTORY SLAĎOVÁNÍ PRÁCE A RODINY
Z HLEDISKA ZAJIŠTĚNÍ PÉČE O DĚTI
A DOMÁCNOST**

8. Nerodinná péče o děti

Sladování práce a rodiny má tři základní dimenze. Na jedné straně jsou pro rovnováhu či nerovnováhu mezi rodinným a pracovním životem určující podmínky na trhu práce, na druhé straně stojí systém služeb rodinné a nerodinné péče o děti, nelze však opomenout zajištění péče o domácnost. Situaci na trhu práce se věnuje kapitola 10. metodiky, státní podporou rodin s malými dětmi se zabývá podkapitola 9.2. Zde se pozornost zaměří zejména na služby nerodinné péče a zajištění péče o domácnost.

Služby nerodinné péče mají v současné době několik posláních. Dle odborného diskursu je primárním cílem služeb pro děti starší tří let jejich vzdělávání a socializace, u dětí mladších se o službách nerodinné péče častěji hovoří v souvislosti s nutností rodičů sladit rodinný a pracovní život (Válková – Kubalčíková, 2017, 90-91). V českém systému jsou v současné době nabízeny služby kolektivní a individuální nerodinné péče (více viz Kuchařová a kol., 2020; Barvíková a kol., 2018, Paloncyová a kol., 2014; Paloncyová, 2019).

8.1 Kolektivní zařízení péče o děti

Služby denní péče o děti předškolního věku lze rozčlenit do tří základních oblastí: školská zařízení podle školského zákona, zapsaná ve školském rejstříku; neškolská zařízení provozovaná dle živnostenského zákona nebo obecných právních předpisů; dětské skupiny a mikrojesle (Vláda na svém zasedání v pondělí 20. července 2020 projednala a schválila Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony – v současné době je v legislativním procesu).

MATEŘSKÉ ŠKOLY

Základní indikátory:

Základním dokumentem vymezujícím zřízení, organizaci a financování mateřských škol je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Podmínky provozu a organizaci předškolního vzdělávání včetně rozsahu povinného předškolního vzdělávání, zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pak upřesňuje vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání.

Počty mateřských škol podle zřizovatele – zřizováno MŠMT, krajem, obcí, jiným rezortem, privátním sektorem, církví; dále počty tříd, dětí, z toho dívek – podle krajů

Počty podaných přihlášek, z toho počet a podíl, kterým nebylo vyhověno a kterým ano (z toho počet dětí, které nastoupily) – členění podle krajů, podle zřizovatele

Zápisy k předškolnímu vzdělávání v mateřských školách – počty zapisovaných dětí/dívek podle výsledku zápisu (zapsaní, zamítnuté žádosti k zápisu, neuzavřený zápis, zastavené správní řízení) – podle krajů, podle zřizovatele, podle věku zapisovaných dětí

Věková struktura nově nastoupivších dětí (dívek) – podle krajů, podle zřizovatele

Věková struktura dětí (dívek) – podle krajů, podle zřizovatele

Učitelé (počet, přepočtení na plně zaměstnané, začínající) – podle krajů, podle zřizovatele

Školy, třídy, děti podle druhu provozu, děti vzdělávané podle § 34 odst. 10 a § 34b škol. zákona – podle krajů, podle zřizovatele

Regionální úroveň: ČR, kraj

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: za školní rok

Zdroje dat:

- MŠMT – Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele – předškolní vzdělávání. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>.
- ČSÚ – Školy a školská zařízení – školní rok 2018/2019. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/a-predskolni-vzdelavani-materske-skoly-a-pripravne-tridy-zakladnich-skol>.

ODVOZENÉ INDIKÁTORY

Počty mateřských škol připadajících na počet 1 000 dětí ve věku mladším 7 let

– ČR, kraje – číselník je roven údajům ze Statistické ročenky školství – výkonové ukazatele – předškolní vzdělávání (např. tabulka B1.1.1 Mateřské školy – školy, třídy, děti/dívky – podle území).

Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>. Jmenovatelem je počet dětí v příslušném věku k 1. červenci z dat ČSÚ (např. <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvательства-2019>).

Podíly dětí navštěvujících mateřské školy v příslušném věku – ČR, kraje – číselník je roven údajům ze Statistické ročenky školství – výkonové ukazatele – předškolní vzdělávání (např. tabulka B1.4.1 Mateřské školy – věková struktura dětí – podle území).

Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>, jmenovatelem je počet dětí v příslušném věku z dat ČSÚ (např. <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvательства-2019>) – částečným limitem ukazatele je vymezení věku docházky do mateřské školy školním rokem, tj. hranicí věku je 1. září, věková struktura obyvatelstva je ale vztažena k 1. lednu, k 1. červenci, nebo k 31. prosinci. Ve jmenovateli doporučujeme počítat se středním stavem, tj. s údaji k 1. červenci.

Podíly dětí nově přijatých do mateřské školy v příslušném věku – ČR, kraje – číselník je roven údajům ze Statistické ročenky školství – výkonové ukazatele – předškolní vzdělávání (např. B1.20.1 Mateřské školy – věková struktura nově nastoupivších dětí – podle území).

Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>. Jmenovatelem je počet dětí v příslušném věku z dat ČSÚ (např. <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvательства-2019>) – částečným limitem ukazatele je vymezení věku docházky do mateřské školy školním rokem, tj. zlomem věku je 1. září, věková struktura obyvatelstva je vztažena k 1. lednu, k 1. červenci, nebo 31. prosinci. Ve jmenovateli doporučujeme počítat se středním stavem, tj. s údaji k 1. červenci.

Věková struktura dětí v mateřských školách – ČR, kraje – zastoupení dětí v mateřských školách podle věku v celkovém počtu dětí v mateřských školách.

Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp> – tabulka B1.4.1 Mateřské školy – věková struktura dětí – podle území, podle zřizovatele.

Ve statistice MŠMT jsou zohledněny i počty dětí se zdravotním postižením či speciálními vzdělávacími potřebami.

DĚTSKÉ SKUPINY

Dne 29. listopadu 2014 nabyl účinnosti zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, ve znění novely zákona č. 127/2015 Sb. Služba spočívá v zajištění pravidelné péče o dítě od jednoho roku věku do zahájení povinné školní docházky. Poskytovatel dané služby musí být zapsán do evidence vedené MPSV, může jím být zaměstnavatel, územní samosprávný celek, obecně prospěšná společnost, ústav, nadace, nadační fond, vysoká škola, spolek či právnická osoba registrovaná nebo evidovaná podle zákona o církvích a náboženských společnostech (více na <https://www.mpsv.cz/detske-skupiny>).

Na webových stránkách MPSV (<http://evidence.mpsv.cz/eEDS/index.php>) jsou uvedeny v každém kraji počty poskytovatelů této služby, počet dětských skupin a jejich celková kapacita. Další informace o dětských skupinách lze získat pouze dotazníkovým šetřením, neboť podle výše uvedeného zákona se děti nezapisují do matrik, není evidován jejich věk, děti se v docházce různě střídají apod.

Poslední analytická zpráva je dostupná z:

http://www.dsmpsv.cz/images/ke_stazeni/Dokumenty_pro_poskytovatele/09_mpsv_odborna_publicace_vyzkum_verejneho_mineni.indd.pdf.

MIKROJESLE

Mikrojesle jsou koncipovány jako veřejná služba péče o děti, která nabízí pravidelnou profesionální péči o děti od šesti měsíců do čtyř let v kolektivu maximálně čtyř dětí. Rozsah umístění dítěte záleží na dohodě mezi rodičem a zřizovatelem služby. Mikrojesle zaručují kvalitu péče a finanční dostupnost pro všechny rodiče, kteří potřebují zajistit péči o své děti. V zařízení se poskytuje individuální výchovná péče o svěřené dítě zaměřená na rozvoj schopností a návyků s ohledem na věk dítěte. Dále se zajišťuje bezpečnost a zdraví dítěte, jeho pobyt na čerstvém vzduchu, spánek v odpovídajícím hygienickém prostředí a osobní hygiena dítěte, včetně případného poskytování první pomoci. Tato péče o dítě je doplňkem péče rodinné, není její náhradou a odpovídá věkovým a individuálním potřebám dítěte.

V současné době jsou mikrojesle pilotně ověřovány v obcích ČR v rámci projektu MPSV „Podpora implementace služby péče o děti od šesti měsíců do čtyř let v tzv. mikrojeslích a pilotní ověření služby“ (<https://mikrojesle.mpsv.cz/>).

Podobně jako v případě dětských skupin je statistika omezená. Na základě evidence v uvedeném pilotním projektu jsou na stránkách MPSV (<https://mikrojesle.mpsv.cz/index.php/statistiky-o-mikrojeslich/>) uvedeny jejich počty v krajích (kapacitu je třeba si případně na MPSV vyžádat).

NEŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ provozovaná dle živnostenského zákona nebo dle obecně platných právních předpisů

Tato zařízení mohou být provozována jak komerčně, tak i neziskově. Na rozdíl od školských zařízení nejsou tyto služby finančně státem podporovány a chybí jejich centrální evidence. Od roku 2015 však mohou rodiče i v případě docházky dětí do těchto

zařízení (pokud je charakter jejich péče o děti srovnatelný s péčí poskytovanou v dětské skupině nebo mateřské škole) uplatnit v daňovém priznání z příjmů fyzických osob za předchozí rok tzv. školkovné, a to formou slevy na dani až ve výši minimální mzdy.

Pro poskytování služeb péče o děti na základě živnostenského zákona (zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů) je zásadní věk dítěte (dětí) a charakter péče. Tento zákon definuje v souvislosti s kolektivní péčí o děti dvě živnosti – živnost vázanou „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“ a volnou živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“. Jejich obsahové náplně jsou specifikovány nařízením vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností, jež bylo dále postupně upravováno nařízením vlády č. 288/2010 Sb., nařízením vlády č. 368/2012 Sb., nařízením vlády č. 365/2013 Sb., nařízením vlády č. 155/2016 Sb., a nařízením vlády č. 178/2017 Sb.

Údaje o počtech vázaných živností⁵ „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“ jsou podle krajů dostupné čtvrtletně ve statistice Ministerstva průmyslu a obchodu (<https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/statistika-zivnosti--222296/>).

Limit: nelze říci, zda se jedná o kolektivní zařízení či individuální služby, ani jaká je kapacita těchto služeb.

Pro ostatní služby péče o děti (tj. jiné služby než registrované mateřské školy, dětské skupiny a služby péče o děti provozované na základě volné či vázané živnosti) platí pouze **obecně platné právní předpisy** bez konkrétního právního podkladu, který by se přímo vztahoval k oblasti péče o děti. Nepodléhají tedy žádné zákonné normě, která by vymezovala požadavky na kvalitu poskytované péče, tedy ani věk dětí, ani počty dětí na pečovatele atd., pouze normám týkajícím se stavebně technických podmínek prostor, v nichž je služba poskytována, obecné hygieny provozu a požární ochrany a také pravidel stravování. Tato zařízení nejsou nijak evidována.

ŠKOLNÍ DRUŽINY

Školní družina slouží k výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. Je přednostně určena nejmladším žákům (1. až 5. třída), k pravidelné denní docházce lze přijímat i žáky druhého stupně základní školy, žáky nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře (<https://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>).

ŠKOLNÍ KLUBY

Od školní družiny se klub liší především starším věkem účastníků a odlišnými formami činností. Činnost školních klubů je přednostně žákům druhého stupně základní školy, žákům nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia a odpovídajícím ročníkům osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře (<https://www.msmt.cz/mladez/skolni-kluby>).

⁵ Volná živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“ není samostatně uvedena.

Základní indikátory

Počty družin a klubů – absolutní počty, počty oddělení, zapsaní účastníci s pravidelnou denní docházkou – podle kraje, podle zřizovatele

Počty dětí družin a klubů – počty zapsaných dětí z 1. a 2. stupně, z nižšího stupně gymnázia, účastníci zapsaní k pravidelné docházce, účastníci zapsaní k pravidelné denní docházce podle kraje, podle zřizovatele

ODVOZENÉ INDIKÁTORY

Podíl dětí v příslušném stupni vzdělávání navštěvujících školní klub, družinu – čitatelem jsou počty dětí v daném typu zařízení, jmenovatelem jsou počty dětí v daném stupni vzdělávání

Regionální úroveň: ČR, kraj

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Periodicita dostupnosti: za školní rok

Zdroje dat:

- MŠMT – Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele – ostatní školy a školská zařízení.
Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>.
- ČSÚ – Školy a školská zařízení – školní rok 2018/2019.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/g-skolska-zarizeni>.

II. Indikátory sladování práce a rodiny z hlediska zajištění péče o děti a domácnost

Aktuální data (vybrané údaje):

	absolutní údaje	relativní údaje
počty mateřských škol	5 304	100,0
<i>podle zřizovatele</i>		
• MŠMT	7	0,1
• kraj	85	1,6
• obec	4 761	89,8
• jiný rezort	1	0,0
• privátní sektor	401	7,6
• církev	49	0,9
věková struktura dětí (v %)	364 909	100,0
• mladších 3 let	43 020	11,8
• 3letých	94 585	25,9
• 4letých	101 407	27,8
• 5letých	104 522	28,6
• 6 a víceletých	21 375	5,9
počty mateřských škol na 1 000 dětí ve věku 2-6 let	x	9,5
zastoupení dětí z dané věkové kategorie (v %)		
• mladších 3 let		18,8
• 3letých		83,4
• 4letých		90,2
• 5letých		94,3
• 6 a víceletých		19,4
počet poskytovatelů dětských skupin	806	x
počty dětských skupin	1 124	x
kapacita dětských skupin	14 910	x
počty mikrojeslí	99	x
počty živností Péče o dítě do tří let věku v denním režimu	2 671	x
počty školních družin	4 099	x
počty školních klubů	603	x
podíl dětí 1. stupně ZŠ zapsaných ve školní družině		58,3
podíl dětí 2. stupně ZŠ zapsaných ve školní družině		1,1
podíl dětí 1. stupně ZŠ zapsaných ve školním klubu		2,1
podíl dětí 2. stupně ZŠ zapsaných ve školním klubu		5,5

8.2 Individuální nerodinná péče

Alternativou ke kolektivní péči je individuální nerodinná péče poskytovaná profesionálními chůvami s příslušným živnostenským oprávněním (živnost vázaná, „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“, nebo volná, obor činnosti č. 79, „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“ (individuální péče o děti nad tři roky věku v rodinách, příležitostné krátkodobé hlídání dětí včetně dětí do tří let věku)). Individuální péče chůvy může být také zprostředkována agenturami, které mohou chůvu zaměstnávat. V České republice jsou poměrně často tyto služby nabízeny i v rámci práce na černo, a to zejména z důvodu nižších finančních nákladů (z výdělků neplynou daně ani platby na sociální pojištění).

- **Chůva dětí** – dlouhodobě nebo krátkodobě hlídá a zajišťuje vhodné aktivity pro děti různých věkových kategorií v domácnosti klienta, v hotelích, ve veřejných dětských koutcích a jiných prostorách; odpovídající kvalifikace k výkonu povolání – školní vzdělání (více viz <https://nsp.cz/jednotka-prace/pecovatelka-deti>), profesní kvalifikace chůva pro dětské koutky (Národní soustava kvalifikací – <https://narodnikvalifikace.cz/kvalifikace-549-Chuva-pro-detske-koutky>), případně chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky.

(Národní soustava kvalifikací <https://www.narodnikvalifikace.cz/kvalifikace-550-Chuva-pro-deti-do-zahajeni-povinne-skolni-dochazky/revize-2564>).⁶

- **Chůva péče o dítě v dětské skupině** – samostatně, krátkodobě pečuje a zajišťuje vhodné aktivity pro děti od jednoho roku věku do zahájení povinné školní docházky, uspokojuje jejich základní potřeby, dává jim prostor pro jejich aktivní projev, podporuje jejich seberealizaci, buduje v nich standardní návyky zodpovědnosti, hygieny, oblékání, stolování a dodržování bezpečnosti v prostorách poskytovatele služeb péče o dítě v dětské skupině; odpovídající kvalifikace k výkonu povolání – školní vzdělání (více viz <https://nsp.cz/jednotka-prace/chuva-pro-deti-do-zahajeni>), profesní kvalifikace chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky (Národní soustava kvalifikací <https://www.narodnikvalifikace.cz/kvalifikace-550-Chuva-pro-deti-do-zahajeni-povinne-skolni-dochazky/revize-2564>).

V neposlední řadě byly zejména v rámci projektů Evropského sociálního fondu poskytovány služby chův na základě obecných právních předpisů, tj. bez konkrétního právního podkladu, který by se přímo vztahoval k oblasti péče o děti. Jako příklad lze uvést služby Zdravotnického zařízení Prahy 4 (<http://www.zzpraha4.cz/domaci-hlidani>).

Limitem týkajícím se údajů o předškolní péči je neexistence jednotného registru nabízených služeb podle typu služby, poskytovatele a kapacity služeb. Výjimkou jsou v tomto směru pouze školská zařízení zapsaná v rejstříku MŠMT. Registr by umožnil lepší orientaci rodičů v systému i lepší plánování těchto služeb zejména na místní úrovni. Doposud se objevují pouze dílčí snahy – například <http://www.detsky-seznam.cz/mataska-skolka/praha/>; <https://www.hlidacky.cz/hlidani-deti/>.

⁶ O získání PK Chůva je velký zájem, neboť úspěšné absolventky a absolventi mohou pečovat o děti v dětských skupinách, mikrojeslích, v zařízení, které je vázanou živností péče o dítě do 3 let věku v denním režimu, ale také v mateřských školách na pozici nepedagogických pracovníků a pracovníků. Počet úspěšných absolventek a absolventů neustále roste, v roce 2015 jich bylo 454, v roce 2016 1161 a v roce 2019 již 1 596 (<https://www.mpsv.cz/profesni-kvalifikace-chuva>).

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

V oblasti nerodinné péče jsou v mezinárodním kontextu využívány jako zdroje dat zejména databáze Eurostatu a OECD. Hlavními indikátory jsou míry docházky dětí předškolního věku do zařízení předškolní péče. Systémy nerodinné péče se však v jednotlivých zemích různí a mění se i v čase v závislosti na potřebě systém inovovat, aby co nejvíce odpovídaly poptávce rodin. Přehled těchto systémů spolu s dalšími dílčími analýzami lze nalézt například na webových stránkách Evropské Komise: https://ec.europa.eu/education/policies/early-childhood-education-and-care_en. Podobně lze nalézt komplexní informace o systému předškolní péče, včetně statistik (docházka, kvalifikace a počet pečujících osob, finanční zdroje apod.) v publikaci Key Data on Early Childhood 2019 Edition Eurydice Report Education and Care Education and Training in Europe.

Dostupné z:

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/kd_ecec_2019_report_en.pdf).

Základní statistické údaje jsou dostupné v databázi Eurostatu:

Míra využívání předškolní péče:

Tabulka Participation in early childhood education by sex – % of the age group between 4-years-old and the starting age of compulsory education (docházka do zařízení předškolní péče ve věku od 4 let do začátku povinné školní docházky, podle pohlaví).

Dostupné z:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_04_30/default/table?lang=en.

Tabulka Children in formal childcare or education by age group and duration – % over the population of each age group – EU-SILC survey (docházka do zařízení předškolní péče podle věku a počtu hodin docházky týdně).

Dostupné z:

[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_caindformal\\$DV_404/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_caindformal$DV_404/default/table?lang=en).

Tabulka Formal child care by duration and age group. Children cared for as a percentage of all children in the same age group (zastoupení dětí v předškolním věku v zařízeních nerodinné péče podle věku a intenzity docházky týdně).

Dostupné z:

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00185/default/table?lang=en>.

V širším mezinárodním kontextu lze využít publikace a databáze OECD, zejména:

Early Childhood Education and Care.

Dostupné z:

<http://www.oecd.org/education/school/earlychildhoodeducationandcare.htm>)

Education at a Glance 2020 OECD INDICATORS

Dostupné z: [https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/69096873-](https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/69096873-en.pdf?expires=1607346962&id=id&accname=guest&checksum=FA74873AA6E3824F103D5D2552E03408)

[en.pdf?expires=1607346962&id=](https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/69096873-en.pdf?expires=1607346962&id=id&accname=guest&checksum=FA74873AA6E3824F103D5D2552E03408)

[id&accname=guest&checksum=FA74873AA6E3824F103D5D2552E03408](https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/69096873-en.pdf?expires=1607346962&id=id&accname=guest&checksum=FA74873AA6E3824F103D5D2552E03408).

Tabulka B2.1 Enrolment rates of children under the age of 3 in early childhood education and care, by type of service and age (2005, 2010 and 2018 – docházka dětí mladších 3 let do zařízení předškolní péče podle typu péče a věku)

Tabulka B2.2 Enrolment rates in early childhood education and care and primary education, by age (2005, 2010 and 2018 – docházka do zařízení předškolní péče podle věku)

Tabulka B2.3 Enrolment of children in early childhood education and care (ISCED 0) in private institutions, ratio of children to teaching staff and most prevalent qualification of ECEC staff (2018) – docházka do soukromých zařízení péče, poměr dětí na pečující osobu, kvalifikace pečujících osob

Tabulka B2.4 Financing of early childhood education and care (ISCED 0) and expenditure on all children aged 3 to 5 (2017) – financování předškolní péče

III. SOCIOEKONOMICKÉ INDIKÁTORY

9. Příjmy, výdaje a materiální situace rodin

Životní podmínky domácností jsou odlišné v závislosti na struktuře domácností, na ekonomické aktivitě a věku jejích členů, náročnosti výdajů, bytové situaci, hodnotě majetku či úspor. Souvisí ale rovněž s ekonomickým vývojem státu, situací na trhu práce, nastavením sociální podpory apod. Z nespočtu indikátorů vybíráme ty hlavní, které ilustrují příjmovou, výdajovou a bytovou situaci domácností. Kvantitativní data umožňují různá třídění domácností, přičemž my se zaměříme na typologii dle přítomnosti dětí, počtu dětí a ekonomického postavení osoby v čele domácnosti.

9.1 Příjmy

V rámci sledování příjmové situace domácností je podstatná jednak samotná výše příjmů, její vývoj v čase, ale také struktura těchto příjmů ukazující na význam příjmů z výdělečné činnosti, příp. možnou závislost na sociálních dávkách, což je potřebné pro nastavení opatření sociální a rodinné politiky státu. Vybraným sociálním dávkám je věnována následující podkapitola 9.2.

Růst české ekonomiky v posledních pěti letech (2014 až 2019) vyznačující se především zvyšováním zaměstnanosti, dynamickým růstem mezd či poklesem nezaměstnanosti se pozitivně projevovat v příjmech domácností. Spolu s nárůstem jejich absolutní výše se přitom zlepšovaly také možnosti s ním vyjít.

Průměrná výše čistých peněžních příjmů domácnosti: na osobu za rok, příp. na spotřební jednotku nebo na domácnost

Podíl sociálních dávek na celkovém příjmu domácnosti

Podíl domácností pobírajících sociální dávky

Subjektivní hodnocení možností vycházení s příjmem: SILC používá šestistupňovou škálu (s velkými obtížemi, s obtížemi, s menšími obtížemi, docela snadno, snadno, velmi snadno); výběrová šetření VÚPSV využívají čtyřstupňovou škálu (s velkými obtížemi, s určitými obtížemi, téměř bez obtíží, zcela bez obtíží).

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatele, hodnocení – subjektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- ČSÚ – roční data výběrového šetření SILC.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>.
- MPSV – roční (čtvrtletní) Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR.
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/prijmy-a-zivotni-uroven>.
– roční Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice.
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/vyvoj-vybranych-ukazatelu-zivotni-urovne-v-ceske-republice>.

Aktuální data: podle šetření SILC 2019 (příjmy za rok 2018)

	čistý peněžní příjem (čpp) na osobu za rok (v Kč)	podíl sociálních dávek na čpp (v %)	podíl domácností pobírajících sociální dávky (v %) *	podíl domácností, které vycházejí s příjmem s (velkými) obtížemi (v %) **
typ domácnosti podle EU				
jednotlivec, mladší 65 let	284 469	14,5	37,4	18,9
jednotlivec, 65+ let	183 399	90,3	99,6	19,4
2 dospělí, oba mladší 65 let	270 027	10,3	43,4	9,3
2 dospělí, aspoň jeden 65+ let	181 795	78,6	99,9	10,3
1 dospělý se závislými dětmi	135 796	15,9	50,6	34,8
2 dospělí, 1 závislé dítě	185 225	9,5	57,5	13,5
2 dospělí, 2 závislé děti	163 328	5,9	52,4	10,7
2 dospělí, 3 a více závislých dětí	127 792	9,0	66,8	12,3
typ domácnosti podle ekonomického postavení osoby v čele				
zaměstnanci	203 301	8,2	46,8	11,3
samostatně činní	222 208	8,1	42,6	8,5
důchodci	168 935	83,2	99,9	17,7
nezaměstnaní	101 647	53,7	87,1	49,4

Pozn.: * údaje vypočteny z datového souboru; ** z šestistupňové škály subjektivního hodnocení součet za položky „s velkými obtížemi“ a „s obtížemi“

9.2 Sociální dávky

Sociální dávky představují přímou finanční podporu ze strany státu určenou jedincům nebo domácnostem v určitých situacích. Hlavním pilířem v oblasti podpory rodin (s dětmi) je systém státní sociální podpory. Druhým pilířem je sociální pojištění, v jehož rámci je v souvislosti s podporou rodiny vhodné sledovat především vybrané dávky ze systému nemocenského pojištění. Pro řešení tíživé sociální situace a obtížných životních podmínek je určen systém pomoci v hmotné nouzi. Výběr následujících indikátorů reflektuje zacílení sociálních dávek na rodiny s dětmi.

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Databáze MISSOC poskytuje detailnější informace o jednotlivých oblastech sociální ochrany v rozlišení do kapitol jako například mateřství, nemoc, rodina, nezaměstnanost, důchodci, přičemž dílčí tabulky obsahují údaje o podmínkách a nastavení konkrétních dávek (<https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results>).

Evropský statistický systém ESSPROS shromažďuje data o výdajích na sociální ochranu podle jednotlivých oblastí. Dostupné jsou absolutní údaje, relativní struktura i podíl daných výdajů k HDP (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database>).

9.2.1 Přídavek na dítě

Základní sociální dávkou určenou rodinám s dětmi by měl být přídavek na dítě. V současnosti má však spíše charakter chudinské dávky, resp. je zacílen na rodiny s nejnižšími příjmy. Počet jeho příjemců se v posledních letech (od roku 2008 do roku 2018, částečně i déle) neustále snižuje, k čemuž přispěla jednak v průměru zlepšující se příjmová situace rodin, ale také stagnace základních parametrů určujících podmínky nároku (výše životního minima, koeficient násobku příjmu ve vztahu k životnímu minimu). Klesají rovněž výdaje státu určené na přídavek na dítě. Základní výše přídavku na dítě je neměnná od roku 2008, jeho reálná hodnota tak významně klesá. Na dílčí navýšení o 300 Kč měsíčně (od roku 2018) dosáhnou „jen“ dvě třetiny příjemců, ne vždy však vyšší částka přídavku skutečně navýší celkové příjmy rodiny (Kuchařová a kol., 2020, 40-41).

Sledování vybraných ukazatelů týkajících se přídavku na dítě je potřebné pro monitoring příjmové situace rodin s dětmi a pro případnou revizi dávky v rámci přímé finanční podpory rodin.

Přídavek na dítě: Dávka státní sociální podpory, na kterou má nárok nezaopatřeně dítě do 26 let, jestliže rozhodný (čistý) příjem v rodině (za předchozí kalendářní čtvrtletí) je nižší než 2,7 násobek životního minima rodiny. Dávka je vyplácena ve třech různých výších podle věku dítěte (do 6 let, 6 až 15 let, 15 až 26 let). Má-li některá ze společně posuzovaných osob v rodině příjem z výdělečné činnosti nebo ze sociálních dávek, které tento příjem nahrazují, náleží dítěti přídavek ve zvýšené výměře.

Absolutní počet příjemců: počet vyplacených dávek/počet dětí, třídění: věk dítěte, poměr rozhodného příjmu k životnímu minimu rodiny, základní a zvýšená výměra

Podíl rodin s dětmi pobírajících přídavek na dítě: dle úplnosti rodiny, příp. počtu dětí

Výše přídavku na dítě: věk dítěte, základní a zvýšená výměra (základní výměra je 500 Kč (do 6 let věku), 610 Kč (6 až 15 let), 700 Kč (15 až 26 let), zvýšená výměra +300 Kč

Poměr výše přídavku na dítě k průměrné mzdě

Výdaje státu na přídavek, jejich podíl v rámci systému státní sociální podpory

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: měsíčně, ročně

Zdroje dat:

- MPSV – měsíční údaje z databáze OK systému, údaje o vyplacených dávkách. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/informace-o-vyplacenyx-davkach>; – roční údaje dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>; <https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>.
- ČSÚ – roční data výběrového šetření SILC. Dostupné z: <https://www.czso.cz/cso/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>.

Aktuální data:

		2019	září 2020
průměrný počet dávek/příjemců (měsíčně, v tisících)		239	238,4
podíl rodin s přídavkem na dítě (v %)		11,3	x
poměr přídavku k průměrné mzdě (v %)	základní výměra	1,5–2,1	1,5–2,0 *
	zvýšená výměra	2,3–2,9	2,3–2,9 *
výdaje státu	abs. (v mld. Kč)	2,3	1,6 (leden–září)
	v % z SSP	6,7	4,4 (leden–září)

Pozn.: * počítáno k průměrné mzdě za II. Q. 2020 (34 271 Kč)

Počet vyplacených dávek dle věku dítěte a podíl dávek vyplacených ve zvýšené výměře na celkovém počtu vyplacených dávek (v dané věkové kategorii a celkem):

prosinec 2019		do 6 let	6–15 let	15–26 let	celkem
počet vyplacených dávek	abs.	72 915	110 399	45 870	229 184
	v %	31,8	48,2	20,0	100,0
podíl dávek ve zvýšené výměře na celku (v %)		59,2	68,4	74,5	66,7

9.2.2 Rodičovský příspěvek

V současnosti nejvýznamnější dávka státní sociální podpory z hlediska celkových výdajů i podle počtu příjemců, určená ale pouze rodinám s nejmladším dítětem do čtyř let věku. Mezi jeho příjemci dlouhodobě dominují ženy. K vyššímu zastoupení mužů nepřispěly ani dílčí úpravy v roce 2018 (navýšení maximální možné částky příspěvku). Čerpání příspěvku je založeno na principu pobírání vyšší částky po kratší dobu a naopak. Celková délka pobírání příspěvku se však výrazně nezkracuje, polovina rodičů končí s pobíráním příspěvku mezi druhými a třetími narozeninami dítěte, více než čtvrtina později a zhruba pětina dříve. Maximum, umožňující čerpat příspěvek zhruba do jednoho roku věku dítěte, volí rodiče jen výjimečně. Nutno dodat, že na nejvyšší částku dosáhnou pouze rodiče s více než stotisícovým příjmem. Od ledna 2020 byla po sedmi letech navýšena celková dispoziční suma, kterou může rodič na dané dítě vyčerpat, z 220 000 Kč na 300 000 Kč (Kuchařová a kol., 2020, 41-43).

Rodičovský příspěvek je významným nástrojem v oblasti sladování práce a rodiny, může v sobě skrývat také potenciál ovlivňovat rodičovské strategie, alespoň u některých skupin žen (Šťastná, 2019). Je výrazným zdrojem příjmů u rodin s malými dětmi, jeho výše a délka pobírání se promítá do celkové příjmové situace rodiny a ovlivňuje ekonomickou aktivitu (převážně) žen.

Rodičovský příspěvek: Dávka státní sociální podpory, na kterou má nárok rodič, který osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě do čtyř let věku, příp. který pečí o dítě z důvodu své výdělečné činnosti nebo studia zajistí prostřednictvím jiné zletilé osoby. Lze jej pobírat do vyčerpání celkové sumy 300 000 Kč (u vícerčat 450 000 Kč). Výši příspěvku lze každé tři měsíce měnit, maximální měsíční částka odpovídá výši předchozí peněžité pomoci v mateřství, při nemožnosti volby nejvýše 10 000 Kč.

Absolutní počet příjemců: počet vyplacených dávek, třídění: pohlaví žadatele, věk dítěte, struktura příjemců podle výše příspěvku, změna částky, délka pobírání.

Počet a podíl mužů pobírajících příspěvek

Délka pobírání příspěvku

Maximální a nejčastější výše příspěvku: maximální možná měsíční výše příspěvku, nejčastěji pobíraná výše příspěvku, struktura příjemců podle výše příspěvku

Poměr výše příspěvku k průměrné mzdě: poměr příspěvku ve výši 10 000 Kč (při pobírání příspěvku v této výši bude celková suma vyčerpána za 2,5 roku) k průměrné mzdě.

Výdaje státu na příspěvek, jejich podíl v rámci systému státní sociální podpory

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: měsíčně, ročně

Zdroje dat:

- MPSV – měsíční údaje z databáze OK systému, údaje o vyplacených dávkách. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/informace-o-vyplacenych-davkach>;
– roční údaje dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/vybrane-statisticke-udaje>; <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezeceni-v-cr>; <https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>.

Aktuální data:

		2019	září 2020
průměrný počet dávek/příjemců (měsíčně, v tisících)		284,9	321,3
- z toho muži	abs. (v tisících)	4,9	x
	v %	1,7	x
maximální možná výše příspěvku (měsíčně, v Kč)		40 080	42 720
poměr příspěvku (10 000 Kč) k průměrné mzdě (v %)		29,3	29,2 *
výdaje státu	abs. (v mld. Kč)	24,5	29 (leden–září)
	v % z SSP	72	81 (leden–září)

Pozn.: * počítáno k průměrné mzdě za II. Q 2020 (34 271 Kč)

9.2.3 Porodné

Porodné je jednorázovou, od roku 2011 příjmově testovanou dávkou, jejímž cílem je přispět rodině s nízkými příjmy na náklady související s narozením dítěte. Počet rodin pobírajících porodné se v čase takřka nemění, od roku 2008 zůstává stejná také základní výše porodného (13 000 Kč).

Ukazatele týkající se porodného mají v rámci sledování příjmové situace rodin spíše doplňkový charakter, neboť se jedná o jednorázovou dávku vyplácenou poměrně úzkému okruhu rodin. V přímé finanční podpoře rodin má však své místo, proto je vhodné nezapomínat ani na následující indikátory.

Porodné: Jednorázová dávka státní sociální podpory, na kterou má nárok žena, která porodila první nebo druhé dítě, v případě úmrtí matky pak otec dítěte, příp. osoba, která

převzala do péče dítě mladší jednoho roku. Rozhodný příjem rodiny (za předcházející kalendářní čtvrtletí) přitom musí být nižší než 2,7násobek jejího životního minima. Výše porodného činí 13 000 Kč na první dítě, 10 000 Kč na druhé dítě.

Absolutní počet příjemců: počet vyplacených dávek, poměr rozhodného příjmu k životnímu minimu rodiny

Výše porodného

Výdaje státu na porodné, jejich podíl v rámci systému státní sociální podpory

Poměr vyplacených dávek k ročnímu počtu narozených dětí

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: měsíčně, ročně

Zdroje dat:

- MPSV – měsíční údaje z databáze OK systému, údaje o vyplacených dávkách. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/informace-o-vyplacenych-davkach>;
– roční údaje dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>;
<https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>.

Aktuální data:

		2019	září 2020
průměrný počet dávek (měsíčně, v tisících)		1	0,9
výše porodného (v Kč)	první dítě	13 000	13 000
	druhé dítě	10 000	10 000
poměr vyplacených dávek k počtu živě narozených dětí (v %)		10,6	x
výdaje státu	abs. (v mil. Kč)	133	81 (leden–září)
	v % z SSP	0,4	0,2 (leden–září)

9.2.4 Peněžitá pomoc v mateřství („mateřská“)

Nemocensky pojištěným ženám náleží v souvislosti s očekávaným narozením dítěte peněžitá pomoc v mateřství (dále také mateřská). Ročně ji pobírají zhruba tři čtvrtiny žen, kterým se narodilo dítě. Muži mateřskou čerpají spíše výjimečně a ve specifických případech (např. při úmrtí matky, ale i pokud se s matkou dohodnou na střídání). Po dobu pobírání dávky má žena nárok na mateřskou dovolenou, po jejímž skončení ji zaměstnavatel musí zaručit návrat na původní pracovní pozici (nenastupuje-li žena na rodičovskou dovolenou). Vzhledem k pravidelné valorizaci parametrů pro výpočet redukovaného denního vyměřovacího základu maximální částka i celkové výdaje na mateřskou rostou.

Peněžitá podpora v mateřství zmírňuje pokles příjmu matky, potažmo celé její rodiny v důsledku přerušení její pracovní činnosti z důvodu mateřství. V zájmu nastavení prorodinných opatření je tak vhodné sledovat parametry pro nárok a výpočet výše mateřské, ale i další související ukazatele.

Peněžítá pomoc v mateřství: Dávka ze systému nemocenského pojištění, na kterou má nárok matka, a to nejdříve 8 týdnů před očekávaným porodem dítěte, nejdéle po dobu 28 týdnů (při narození víceročet 37 týdnů). V případě úmrtí matky nebo při převzetí dítěte do péče je podpůrná doba 22, resp. 31 týdnů. Výše mateřské činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu (pro výpočet nemocenských dávek).

Absolutní počet příjemců: počet vyplacených dávek, třídění dle pohlaví příjemce

Maximální a „průměrná“ výše mateřské: maximální možná měsíční výše mateřské, výše mateřské při průměrné mzdě

Délka pobírání

Výdaje státu na mateřskou, jejich podíl v rámci systému nemocenského pojištění

Poměr vyplacených dávek k ročnímu počtu narozených dětí

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: měsíčně, čtvrtletně, ročně

Zdroje dat:

- MPSV – měsíční údaje o vyplacených dávkách.
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/informace-o-vyplacenych-davkach>;
– roční údaje dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>;
<https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>).
- ČSSZ – čtvrtletně, ročně.
Dostupné z: https://www.cssz.cz/web/cz/souhrnny-prehled-ukazatelu#section_0.

Aktuální data:

	2019	září 2020
průměrný počet dávek/příjemců (měsíčně, v tisících)	49,8	47,9 (leden–září)
nových případů výplaty mateřské (za rok, v tisících)	83,2	62,1 (leden–září)
- z toho muži (v %)	1,3	1,2 (leden–září)
maximální možná výše mateřské (měsíčně, v Kč)	40 080	42 720
výše mateřské při průměrné mzdě (měsíčně, v Kč)	23 310	23 670 *
poměr vyplacených dávek k počtu živě narozených dětí (v %)	74,1	x
výdaje státu	abs. (v mld. Kč)	10,1
	v % z nemoc. poj.	26
		7,8 (leden–září)
		18 (leden–září)

Pozn.: * počítáno z průměrné mzdy za II. Q. 2020 (34 271 Kč)

9.2.5 Otcovská poporodní péče (otcovská)

Otcovská je poměrně novou dávkou, zavedenou v únoru 2018 za účelem zvýšení participace otců na péči o děti. Nárok na ni mají otcové zapsaní v rodném listu dítěte (bez ohledu na to, zda jsou s matkou dítěte sezdáni či nikoli), kteří byli účastní

nemocenského pojištění alespoň tři měsíce před dnem nástupu na otcovskou. Pro volno ze zaměstnání využijí otcové rodičovskou dovolenou, neboť institut „otcovské dovolené“ zaveden nebyl. Lze odhadovat, že otcovskou využije přibližně polovina otců, kterým se narodilo dítě. Ostatní na ni nemají nárok nebo ji nevyužijí z jiných důvodů. Její čerpání je převážně kladně hodnoceno jak samotnými aktéry, tak matkami dětí. Dílčí negativa jsou spatřována z hlediska (dočasné) finanční ztráty, příp. z pohledu (krátké) délky otcovské (Nešporová, 2020, ZOR). Vzhledem k pravidelné valorizaci parametrů pro výpočet redukovaného denního vyměřovacího základu maximální částka i celkové výdaje na otcovskou rostou.

Podpora zapojení otců do péče o děti je jedním z cílů rodinné politiky ČR, ať již z hlediska podpory sladování pracovních a rodinných závazků, tak prizmatem rovnosti mužů a žen.

Otcovská poporodní péče: Dávka ze systému nemocenského pojištění, na kterou má nárok otec dítěte, a to v období prvních šesti týdnů od narození dítěte po dobu maximálně sedmi po sobě jdoucích kalendářních dní. Výše otcovské činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu (pro výpočet nemocenských dávek). Podle SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob by měly členské státy zavést do srpna 2022 otcovskou dovolenou v délce deseti pracovních dní. V této souvislosti lze očekávat zvýšení níže uvedených výdajů na tuto dávku nemocenského pojištění.

Absolutní počet příjemců: počet vyplacených dávek

Maximální a „průměrná“ výše otcovské: maximální možná měsíční výše otcovské, výše otcovské při průměrné mzdě

Délka pobírání

Výdaje státu na otcovskou, jejich podíl v rámci systému nemocenského pojištění

Poměr vyplacených dávek k ročnímu počtu narozených dětí

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: měsíčně, čtvrtletně, ročně

Zdroje dat:

- MPSV – měsíční údaje o vyplacených dávkách.
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/informace-o-vyplacenych-davkach>;
– roční údaje dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeci-v-cr>;
<https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>.
- ČSSZ – čtvrtletně, ročně.
Dostupné z: https://www.cssz.cz/web/cz/souhrnny-prehled-ukazatelu#section_0.

Aktuální data:

	2019	září 2020
průměrný počet dávek/příjemců (měsíčně, v tisících)	4,1	3,9 (leden-září)
celkový počet vyplacených dávek (za rok, v tisících)	49,3	35,2 (leden-září)
maximální možná výše otcovské (za 7 dní, v Kč)	9 352	9 968
výše otcovské při průměrné mzdě (měsíčně, v Kč)	5 439	5 523 *
poměr vyplacených dávek k počtu živě narozených dětí (v %)	43,9	x
výdaje státu	abs. (v mil. Kč)	273
	v % z nemoc. poj.	0,7
		206 (leden-září)
		0,5 (leden-září)

Pozn.: * počítáno z průměrné mzdy za II. Q. 2020 (34 271 Kč)

9.2.6 Ošetřovné

Podpora vyplácená při péči o (nemocného) člena rodiny byla až do roku 2019 nástrojem umožňujícím řešit krátkodobou nepřítomnost zaměstnance na pracovišti z důvodu potřeby péče o jeho nejbližší. V roce 2020 se však ošetřovné stalo v rámci zmírňování ekonomických dopadů pandemie koronaviru na zaměstnance jedním z hlavních nástrojů státní podpory, především pak rodičů (před)školních dětí. Jeho částka byla navýšena a délka pobírání prodloužena, což se odrazilo v celkových výdajích státu, které za první tři čtvrtletí roku 2020 vzrostly meziročně téměř osmkrát.

Přestože ženy dlouhodobě patří mezi hlavní příjemce této dávky, muži ji čerpají ve čtvrtině případů. Podpora zapojení mužů do péče o blízké členy rodiny je jedním z cílů rodinné politiky ČR, ať již z hlediska podpory sladování pracovních a rodinných závazků, tak prizmatem rovnosti mužů a žen.

Ošetřovné: Dávka ze systému nemocenského pojištění, na kterou má nárok zaměstnanec, který musí pečovat o nemocného člena domácnosti nebo o dítě mladší 10 let, jehož školní či jiné zařízení je kvůli vnějším okolnostem uzavřeno (havárie, epidemie aj.). Oprávnění žadatelé (rodiče) se v čerpání ošetřovného mohou vystřídat. Podpůrní doba činí nejdéle 9 kalendářních dní. Samoživitel, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě školou povinné (do 16 let věku), může ošetřovné pobírat nejvýše 16 kalendářních dní. Výše ošetřovného činí 60 % redukováného denního vyměřovacího základu (pro výpočet nemocenských dávek).

Krizové ošetřovné (změny v ošetřovném v důsledku covidu-19):

- První vlna (jaro 2020): Nárok na ošetřovné mají rodiče dětí mladších 13 let po dobu uzavření škol. Od 1. dubna (do 30. června, i pokud dítě nenastoupí do znovu otevřené školy) bylo ošetřovné zvýšeno na 80 % a nárok rozšířen i pro pracující na dohodu (DPP/DPČ). OSVČ mají nárok od 1. dubna v částce 424 Kč za kalendářní den.
- Druhá vlna (podzim 2020): Od 14. října 2020 mají nárok rodiče pečující o dítě mladší 10 let z důvodu uzavření škol a podobných zařízení, kteří jsou zaměstnanci nebo pracují na DPP/DPČ (pokud je za ně odváděno sociální pojištění). Nárok na ošetřovné platí po celou dobu uzavření škol. Výše ošetřovného činí 70 % redukováného denního vyměřovacího základu (při plném úvazku minimálně 400 Kč). OSVČ mají nárok na ošetřovné ve výši 400 Kč za kalendářní den, jeho vyplácení je v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu.

Dlouhodobé ošetřovné: Kromě výše uvedeného ošetřovného, jež čerpají zejména rodiče v případě nemoci dětí, byla od června 2018 zavedena nová dávka nemocenského pojištění, tzv. dlouhodobé ošetřovné. Dávka umožňuje občanům zůstat doma v situaci, kdy budou pečovat o člena rodiny, u kterého ošetřující lékař zdravotnického zařízení poskytujícího lůžkovou péči (zpravidla nemocnice) rozhodl, že jeho zdravotní stav potřebuje po propuštění za alespoň sedmidenní hospitalizace domácí celodenní péči nejméně dalších 30 dní. Dlouhodobé ošetřovné rovněž poskytuje prostor pro případné následné rozhodnutí rodiny, jak se o svého blízkého postarat v případě, kdy lze očekávat, že bude nadále vyžadovat péči. Jednou z možností by byla žádost o příspěvek na péči dle zákona o sociálních službách. Pečujícími mohou být příbuzní osoby vyžadující dlouhodobou péči (např. manželka, dospělý potomek, tchyně, švagr, neteř nebo snacha apod.). Dále to také může být druh nebo družka ošetřované osoby anebo osoba žijící s ošetřovanou osobou v domácnosti. U osob bez přímého příbuzenského vztahu je zákonem stanovena podmínka společného místa trvalého pobytu s osobou, které je poskytována celodenní péče. Výše dlouhodobého ošetřovného činí od prvního kalendářního dne 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den. Maximálně lze ošetřovné čerpat 90 dnů. Toto nastavení jde nad rámec doporučení SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob, jejíž minimální podmínky mají členské státy přijmout do srpna 2022.

Absolutní počet příjemců: počet vyplacených dávek

Počet a podíl mužů pobírajících ošetřovné

Maximální a „průměrná“ výše ošetřovného

Průměrná délka pobírání: průměrný počet proplacených dnů ošetřovného na 1 nový případ; kvůli úpravám (krizové ošetřovné) je znatelné značné prodloužení čerpání dávky.

Výdaje státu na ošetřovné, jejich podíl v rámci systému nemocenského pojištění

Možnosti kategorizace: pohlaví příjemce

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: měsíčně, čtvrtletně, ročně

Zdroje dat:

- MPSV – měsíční údaje o vyplacených dávkách.
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/informace-o-vyplacenych-davkach>;
– roční údaje dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>;
<https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>).
- ČSSZ – čtvrtletně, ročně.
Dostupné z: https://www.cssz.cz/web/cz/souhrnny-prehled-ukazatelu#section_0.

Aktuální data:

ošetřovné		2019	září 2020
průměrný počet dávek/příjemců (měsíčně, v tisících)		45,9	114,0 (leden-září)
nových případů výplaty ošetřovného (za rok, v tisících)		547,6	569,7 (leden-září)
- z toho muži (v %)		23,7	26,4 (leden-září)
maximální možná výše ošetřovného (za 9 dní, v Kč)		9 720	10 359
výše ošetřovného při průměrné mzdě (za 9 dní, v Kč)		5 409	5 481 *
průměrný počet proplacených dnů na 1 nový případ		7,0	34,0 (leden-září)
výdaje státu	abs. (v mil. Kč)	1 726	10 048 (leden-září)
	v % z nemoc. poj.	4,4	23,4 (leden-září)
dlouhodobé ošetřovné			
průměrný počet dávek/příjemců (měsíčně, v tisících)		0,9	1,0 (leden-září)
nových případů výplaty ošetřovného (za rok, v tisících)		4,3	3,4 (leden-září)
- z toho muži (v %)		22,5	21,0 (leden-září)
maximální možná výše dl. ošetřovného (za 30 dní, v Kč)		32 400	34 530
výše dl. ošetřovného při průměrné mzdě (za 30 dní, v Kč)		18 030	18 270 *
výdaje státu	abs. (v mil. Kč)	110	101 (leden-září)
	v % z nemoc. poj.	0,3	0,2 (leden-září)

Pozn.: * počítáno z průměrné mzdy za II. Q 2020 (34 271 Kč)

9.3 Daňová podpora

Doplňkem k přímé finanční podpoře rodin prostřednictvím sociálních dávek je nepřímá peněžní podpora poskytovaná skrze daňové úlevy. Hlavním nástrojem v podpoře rodin s dětmi jsou slevy na dani na (nezaopatřené) dítě (do 26 let) snižující vypočtenou daň pracujícímu rodiči. Jejich částky se v posledních letech poměrně pravidelně navyšovaly (naposledy v roce 2018), od roku 2015 navíc umožňují rodičům s více dětmi odečíst vyšší částku na druhé a dále na třetí, příp. další dítě v rodině. Výdaje státu v této sféře tak poměrně stoupají. Má-li rodič roční příjem alespoň ve výši šestinásobku minimální mzdy, může uplatnit daňový bonus. Jeho maximální suma se však od roku 2012 nezměnila a v současnosti ji tak plně využijí pouze rodiny se třemi dětmi.

Dalším daňovým opatřením uplatňovaným převážně rodinami s (malými) dětmi je daňová sleva na manžela či manželku s nízkými příjmy. Její výše je shodná s daňovou slevou na poplatníka, od roku 2008 se však nezměnila, stejně jako výše „povoleného“ příjmu. Možnosti jejího využití tak slábnou, a to jak v souvislosti s rostoucí průměrnou mzdou (povolený příjem „nepracujícího“ manžela je nižší než pětina průměrné mzdy), tak s relativně vysokým podílem dětí narozených mimo manželství. Rodiče malých dětí mohou dále využít slevu za umístění dítěte v předškolním zařízení. Ta je na rozdíl od předchozích dvou slev navázána na minimální mzdu, její výše se tak pravidelně valorizuje. Na druhou stranu ji však všichni rodiče pravděpodobně nevyužijí v plném rozsahu, buď kvůli nízkým výdělkům a/nebo nižším cenám školného ve veřejných mateřských školách (Höhne a kol., 2019; Kuchařová a kol., 2020).

Daňové zvýhodnění na dítě: částka, o kterou si rodič může snížit vypočtenou daň, diferencovaná podle počtu, resp. pořadí dětí žijících v rodině.

Daňový bonus: podmínkou je roční příjem alespoň ve výši šestinásobku minimální mzdy, je stanovena jeho maximální výše; nárok vzniká, je-li vypočtená daňová

povinnost nižší než daňové zvýhodnění na dítě; dílčím indikátorem může být **počet dětí, na který lze uplatnit celou částku bonusu.**

Sleva na dani na manžela/ku: částka, o kterou si výdělečně činný muž (či žena) může snížit vypočtenou daň, pokud roční hrubý příjem jeho manželky (jejího manžela) nepřesáhne stanovenou částku; přítomnost dítěte v rodině není podmínkou, mohou ji uplatnit pouze manželské páry; vzhledem k dlouhodobé stagnaci parametrů slevy lze sledovat **ukazatel vyjadřující podíl maximálně povoleného příjmu k průměrné mzdě**, který určuje reálné výdělečné možnosti „nepracujícího“ manžela.

Sleva za umístění dítěte: částka, o kterou si rodič může v ročním zúčtování snížit vypočtenou daň, přičemž se do ní započítávají pouze výdaje na školné v předškolním zařízení; doplňkovým ukazatelem je **výše měsíční nákladů na předškolní zařízení, které plně pokryje tato daňová sleva**, která ukazuje, jak vysoké by muselo být měsíční školné (při celoroční docházce dítěte, tj. po dobu 12 měsíců), aby rodiče uplatnili celkovou výši slevy.

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatele

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (§ 35–35c)
- Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR.
Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/vybrane-projekty/vyvoj-hlavnich-ekonomickych-a-socialnich-ukazatelu-cr/>.

Aktuální data:

		2020
daňové zvýhodnění na dítě (v Kč za rok)	první dítě	15 204
	druhé dítě	19 404
	třetí a další dítě	24 204
daňový bonus	minimální příjem pro uplatnění (v Kč za rok)	87 600
	maximální částka bonusu (v Kč za rok)	60 300
sleva na dani na manžela/ku	výše slevy (v Kč za rok)	24 840
	maximální povolený příjem manžela/ky (v Kč za rok)	68 000
sleva na dani za umístění dítěte v předškolním zařízení (v Kč za rok)		14 600

Doplňkové ukazatele:

	2020
počet dětí, na které lze uplatnit celý daňový bonus (součet slev na děti)	3 děti (58 812)
podíl maximálního příjmu (nepracující) manželky k průměrné mzdě (v %) *	16,5
výše měsíčních nákladů na předškolní zařízení, které plně pokryje daňová sleva (v Kč)	1 217

Pozn.: * počítáno k průměrné mzdě za II. Q. 2020 (34 271 Kč)

9.4 Výživné

Problematika výživného se dotýká naprosté většiny samoživitelů, resp. jejich dětí, ale také dětí vyrůstajících v rekonstituovaných rodinách. Výživné na dítě hradí zpravidla rodič, se kterým dítě převážně nežije, může být placeno ale i v případech, kdy je péče o dítě rozdělena mezi rodiči rovnoměrněji. Pro samoživitele představuje výživné podstatnou část příjmů. Sociologické výzkumy, ale i zkušenosti organizací věnujících se samoživitelům ukazují, že výživné nebývá povinnými rodiči vždy placeno tak, jak by mělo, příp. není placeno vůbec. Důvody neplacení bývají různé, vedle chybějících příjmů povinného rodiče je to samotné odmítání plnění vyživovací povinnosti, neplacení výživného ale často také pramení z dohody mezi rodiči. Nejlepší platební morálku mají rozvedení rodiče oproti rodičům, kteří se rozešli nebo kteří spolu nikdy nežili. Udržení pravidelného kontaktu druhého rodiče s dítětem a stanovení výživného na základě dohody zvyšuje šance na úspěšné placení výživného (Höhne, 2019b).

Vzhledem k aktuálnímu zavedení tzv. náhradního výživného s účinností od 1. července 2021 je vhodné sledovat, v jakých částkách se pohybují soudem stanovené výše výživného, a to podle věku dětí, podle určení vyživovací povinnosti, příp. v relaci k příjmům povinných rodičů. Dostupné statistiky ukazují, že průměrná výše výživného stanoveného soudem se každoročně zvyšuje, výživné stanovené otci je přitom v průměru dvakrát vyšší než výživné stanovené matce. Pokud soud určí vyživovací povinnost oběma rodičům, hodnoty bývají v průměru nižší než částky stanovené pouze otcům, protože dítě má zajištěn příjem od obou rodičů. Zlepšující se ekonomická situace ČR (do roku 2019) se odráží v klesajícím podílu povinného výživného na čistém příjmu. Povinnost platit výživné je ve více než v 80 % určována otcům (Höhne, Paloncyová, 2019).

Výše výživného: výše výživného stanovená soudem, v rozlišení podle povinné osoby, podle věku dítěte

Podíl výživného na příjmu povinné osoby: podle povinné osoby, podle věku dítěte

Doplňkové ukazatele:

Podíl dětí, kterým výživné není placeno

Důvody neplacení výživného

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatele

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- Ministerstvo spravedlnosti. České soudnictví: Výročí statistická zpráva, statistické listy.
Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice>.
- ČSÚ – Zaostřeno na ženy a muže, kapitola 6. Soudnictví, kriminalita.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-ffhk87f13g>.

Aktuální data: první rozhodnutí o vyživovací povinnosti

		2019	2018 – podle věku dítěte			
			0–5 let	6–10 let	11–14 let	15–18 let
průměrná výše výživného (v Kč)	povinnost stanovená otci	3 500	2 701	3 376	3 754	4 174
	povinnost stanovená matce	1 751	1 079	1 511	1 824	2 228
	povinnost stanovená oběma rodičům *	2 861	1 898	2 583	2 886	2 880
průměrný podíl výživného na příjmu povinné osoby (v %)	povinnost stanovená otci	13,1	12,6	12,8	13,9	15,5
	povinnost stanovená matce	9,3	9,6	9,9	11,1	13,5
	povinnost stanovená oběma rodičům	10,7	9,1	8,8	9,8	10,3

Pozn.: * statistiky zachycují pouze vyšší z obou částek, přičemž obvykle se vzhledem k výši příjmů jedná o částku stanovenou otci

9.5 Úspory a půjčky domácností

Vedle samotné výše příjmů je důležité sledovat také schopnost domácností spořit, jejich připravenost na neočekávané výdaje a míru zatížení půjčkami. Celkový objem vkladů i bankovních půjček, zvláště pak půjček vázaných na bydlení, meziročně stále vzrůstá. Možnostmi spořit se však jednotlivé typy domácností liší, podobně jako mírou čerpání půjček a jejich účelem. Zlepšující se příjmová situace domácností v posledních letech se pozitivně projevuje v nižším podílu domácností, které nemají finanční prostředky na neočekávané výdaje. Za pozornost stojí také ukazatel vyjadřující podíl domácností, které mají problémy s úhradou nutných plateb, jak z hlediska splátek půjček, tak z pohledu nezbytných nákladů na bydlení. Podnětné může být i sledování vývoje exekucí, příp. počtu nezletilých dětí přímo zapojených do exekučních řízení. V posledních letech se přitom snižují jak celkové počty exekučních řízení, tak počty osob, vůči kterým je exekuce vedena.

Celkový objem vkladů domácností

Celkový objem půjček domácností, podíl úvěrů na bydlení na celku

Možnosti domácností spořit: pravidelně, alespoň občas, vůbec

Podíl domácností splácejících půjčku (podle účelu), subjektivní hodnocení zatížení splátkami půjček: SILC používá třístupňovou škálu (splácení nebytových půjček je velkou zátěží, určitou zátěží, není zátěží), výběrová šetření VÚPSV využívají čtyřstupňovou škálu (splácet půjčky zvládáme s velkými obtížemi, s určitými obtížemi, téměř bez obtíží, zcela bez obtíží).

Podíl domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj: pravidelně používaná otázka v šetření SILC, každoročně se částka navyšuje (11 200 Kč pro rok 2019)

Podíl domácností, které v posledních 12 měsících nebyly schopny zaplatit v termínu vybrané platby: souhrnný ukazatel vyjadřující podíl domácností, kterým v posledních 12 měsících vznikl dluh za některou z těchto čtyř plateb: nájemné, příp. úhrada za užívání bytu, platby za teplo, elektřinu, plyn, vodu, splátky hypotéky a jiných půjček na byt, splátky ostatních půjček a úvěrů.

Celkový počet osob v exekuci (tj. počet fyzických osob evidovaných v Centrální evidenci exekucí), **počet exekučních řízení, počet dětí mladších 15 let v exekučním řízení a počet exekucí, které jsou vůči nim evidovány**

Charakter, forma dat: kvantitativní; celkový objem vkladů a půjček, čerpání půjček, exekuce (objektivní ukazatel), možnosti spořit, míra zatížení půjčkami, schopnost platit nečekané výdaje (subjektivní ukazatel)

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- ČSÚ – roční data výběrového šetření SILC.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>.
- MPSV – roční (čtvrtletní) Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR.
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/prijmy-a-zivotni-uroven>;
– roční Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice.
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/vyvoj-vybranych-ukazatelu-zivotni-urovne-v-ceske-republice>.
- Exekutorská komora ČR – roční statistiky.
Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2697-statistiky-exekuci-za-rok-2019-klesl-pocet-exekuci-i-povinnych?w=>.

Aktuální data: podle Vývoje vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice 2019

	2019
objem celkových vkladů domácností v bankách (v mld. Kč)	2 725,5
objem bankovních úvěrů poskytnutých domácnostem (v mld. Kč)	1 748,1
- z toho úvěry na bydlení (v %)	76,1

Data exekucí 2019

	2019
celkový počet povinných osob	783 053
celkový počet exekucí	4 476 069
počet dětí mladších 15 let jako povinných osob	1 751
počet exekucí vedených na děti mladší 15 let	2 172

Data podle šetření SILC 2019

	podíl domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj (v %)	podíl domácností, které splácejí půjčku (kromě bytových) (v %)	splátky půjček jsou pro ně velkou zátěží (v %) **	podíl domácností s hypotékou na vlastní, příp. družstevní byt (v %)*	podíl domácností, které v posledních 12 měsících nebyly schopny zaplatit v termínu vybrané platby (v %)*
typ domácnosti podle EU					
jednotlivec, mladší 65 let	28,7	13,9	22,0	21,2	3,7
jednotlivec, 65+ let	34,9	2,5	46,8	1,5	1,0
2 dospělí, oba mladší 65 let	19,7	14,6	15,9	22,5	2,8
2 dospělí, aspoň jeden 65+ let	16,4	3,5	23,1	2,4	1,2
1 dospělý se závislými dětmi	49,1	18,0	36,7	28,1	7,6
2 dospělí, 1 závislé dítě	23,7	21,1	30,1	42,9	4,6
2 dospělí, 2 závislé děti	16,8	18,3	14,9	50,9	2,2
2 dospělí, 3 a více závislých dětí	22,8	19,5	28,1	45,3	5,8
typ domácnosti podle ekonomického postavení osoby v čele					
zaměstnanci	21,2	17,0	19,5	33,9	2,4
samostatně činní	12,5	13,6	23,1	29,9	3,5
důchodci	28,7	4,1	37,4	2,5	1,6
nezaměstnaní	62,8	14,1	50,1	11,2	16,7

Pozn.: * údaje vypočteny z datového souboru; ** z třístupňové škály subjektivního hodnocení položka „velkou zátěží“

9.6 Chudoba a materiální deprivace

Ačkoli se finanční situace domácností zlepšuje, míra příjmové chudoby se dlouhodobě pohybuje mezi 9 a 10 %, i když v posledních dvou letech je patrný určitý růst. Zatímco v rodinách s dětmi míra chudoby spíše klesá či stagnuje a nejvyšší je trvale mezi samoživiteli, u bezdětných domácností, zvláště pak u domácností (starších) jednotlivců, zejména samostatně žijících žen, narůstá. Naproti tomu míra materiální deprivace se stále snižuje, nejvyšší zůstává u nezaměstnaných a u samoživitelů. V rámci aktualizace byl (podle metodiky Eurostatu) vytvořen nový indikátor sledující kromě materiální nedostatečnosti také nedostupnost určitých sociálních atributů. Přestože oba ukazatele deprivace nedosahují u většiny domácností v základním vyjádření dvojciferných hodnot, u domácností pod hranicí chudoby jsou jejich hodnoty několikanásobně vyšší.

Míra příjmové chudoby: vyjadřuje podíl osob žijících v domácnostech, jejichž čistý příjem je nižší než stanovená hranice (60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu)

Míra materiální deprivace: znamená podíl osob v domácnostech, které si nemohou dovolit čtyři a více z devíti stanovených položek: barevnou televizi, telefon, pračku,

auto, týdenní dovolenou mimo domov, zaplacení neočekávaného výdaje (11 200 Kč pro rok 2019), dostatečné vytápění bytu, jíst maso (nebo jeho vegetariánské náhražky) každý druhý den, má problémy s placením plateb (nájem, platby za bydlení, splátky půjček).

Míra materiální a sociální deprivace: nově zavedený ukazatel, který vybrané položky materiální deprivace rozšířil o jiné materiální a sociální aspekty života; udává podíl osob, jejichž domácnost si z finančních důvodů nemohla dovolit pět a více ze 13 sledovaných položek: neočekávaný výdaj, týdenní dovolená mimo domov, jíst maso každý druhý den, dostatečné vytápění bytu, automobil, problémy s placením plateb (původní položky), schopnost pořízovat nový nábytek za opotřebovaný, nové oblečení za obnošené, dva páry bot, jedenkrát měsíčně zábava s přáteli či příbuznými, pravidelná placená volnočasová aktivita, útrata pro sebe každý týden a připojení k internetu (nové položky).

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- ČSÚ – roční data výběrového šetření SILC.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>.

Aktuální data: Data podle šetření SILC 2019

	míra chudoby (v %)	míra materiální deprivace (v %)	míra materiální a sociální deprivace (v %)
celkem	10,1	2,7	5,3
typ domácnosti podle EU			
jednotlivec, mladší 65 let	17,1	4,4	8,2
jednotlivec, 65+ let	41,2	3,5	9,2
2 dospělí, oba mladší 65 let	6,2	2,7	5,2
2 dospělí, aspoň jeden 65+ let	4,7	2,0	4,1
1 dospělý se závislými dětmi	30,8	8,1	17,2
2 dospělí, 1 závislé dítě	7,1	2,9	5,6
2 dospělí, 2 závislé děti	6,1	1,4	3,3
2 dospělí, 3 a více závislých dětí	17,6	2,8	5,6

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Databáze Eurostatu obsahuje vícero ukazatelů míry chudoby a materiální deprivace v mezinárodním srovnání.

Eurostat database – Income and living conditions – Income distribution and monetary poverty, Material deprivation (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>)

9.7 Výdaje domácností

Podobně jako výše čistých peněžních příjmů domácnosti závisí na socioekonomické struktuře domácnosti, souvisí s ní také výdaje domácnosti. Dostupné statistiky od roku 2017 sledují pouze spotřební vydání a nezahrnují již položky, které kategorii spotřebních vydání nenaplnují, jako například investiční výdaje na výstavbu či rekonstrukci domu nebo bytu, výdaje spojené s péčí o užitková zvířata nebo zahradu apod. Nejvíce finančních prostředků vydávají všechny domácnosti na bydlení a poté na potraviny. Vzájemný poměr těchto dvou vydání a jejich relace k celkovým výdajům se však v jednotlivých typech domácností liší (Kuchařová a kol., 2020).

V rodinách s dětmi spotřebují výdaje s nimi spojené znatelnou část rozpočtu. Bohužel v rámci šetření ČSÚ se zatím nepodařilo zopakovat jedinečné šetření zaměřené na náklady na výchovu a výživu dětí, které se uskutečnilo v roce 2003. To alespoň částečně mohou suplovat dílčí výběrová šetření, která zjišťují náročnost vybraných výdajů na děti pro rodiny, příp. jejich finanční nedostupnost. Jejich výsledky ukazují, že nejnáročnější bývá pro rodiny úhrada volnočasových aktivit dětí, zejména těch jednorázových.

Průměrná výše spotřebních výdajů: v Kč na osobu za rok

Struktura spotřebních výdajů: struktura spotřebních výdajů rozdělená do 12 hlavních skupin (viz tabulka níže)

Výdaje vázané na děti: finanční dostupnost a míra obtíží při zvládnutí hrazení výdajů na děti celkově a podle specifických kategorií: například výdaje na dětské oblečení a obuv, výdaje spojené s docházkou dětí do před/školního zařízení, výdaje na pravidelné a jednorázové volnočasové aktivity dětí.

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- ČSÚ – roční data výběrového šetření SRÚ.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/spotrebni-vydaje-domacnosti-2019>.

Aktuální data: podle šetření SRÚ 2019

	čisté úplné rodiny s dětmi	čisté neúplné rodiny s dětmi	bezdětné domácnosti s pracujícím i členy	bezdětné dom. bez pracujících členů, jednotlivci	bezdětné dom. bez pracujících členů, dvoučlenné
spotřební výdaje (v Kč na osobu za rok)	140 230	140 880	187 894	172 921	134 725
struktura spotřebních výdajů (v %)					
potraviny, nealko	17,9	18,6	18,8	21,2	23,6
alkohol, tabák	2,4	2,1	3,5	2,8	4,3
oděvy, obuv	5,6	6,0	4,4	2,6	2,6
bydlení	19,4	27,3	24,3	34,6	27,8
bytové vybavení	6,1	3,9	6,9	5,8	5,9
zdraví	2,4	2,8	2,6	3,6	4,1
doprava	11,6	7,7	10,5	6,1	7,2
pošty, telekomunikace	4,0	4,6	4,5	3,7	3,9
rekreace, kultura	12,0	11,7	9,9	9,5	9,3
vzdělávání	2,1	1,5	0,7	0,2	0,1
stravování, ubytování	9,2	7,2	6,2	3,6	4,0
ostatní zboží a služby	7,3	6,6	7,8	6,5	7,4

9.8 Bydlení

Výdaje na bydlení představují nejnákladnější položku rozpočtu většiny domácností. V roce 2019 tvořily necelou čtvrtinu (24 %) celkové spotřeby průměrné domácnosti, v relaci k čistým příjmům se jednalo o 15 %. Výdaje na bydlení jsou však velmi diferencované v závislosti na typu bytu, ve kterém domácnost bydlí. Přestože většina české populace své byty nebo domy vlastní, některé typy domácností, například samoživitelé nebo mladí bezdětní jedinci, kteří bydlí ve vyšší míře v nájemních bytech, s nimiž jsou oproti vlastnickým bytům spojeny mnohem vyšší výdaje a zpravidla vyšší objektivně i subjektivně vnímané zatížení rodinného rozpočtu.

Typ bydlení: podle právní formy užívání bytu

Výše nákladů na bydlení: v Kč měsíčně na domácnost

Podíl nákladů na bydlení na čistých peněžních příjmech

Subjektivní hodnocení zatížení náklady na bydlení: SILC používá třístupňovou škálu (náklady na bydlení jsou velkou zátěží, určitou zátěží, nejsou zátěží); výběrová šetření VÚPSV využívají čtyřstupňovou škálu (hradit výdaje na bydlení zvládneme s velkými obtížemi, s určitými obtížemi, téměř bez obtíží, zcela bez obtíží).

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel, hodnocení – subjektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- ČSÚ – roční data výběrového šetření SILC.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>.

Aktuální data: podle šetření SILC 2019

právní forma užívání bytu (řádkové četnosti, v %)	vlastní dům	vlastní byt	družstevní byt	pronajatý byt	u příbuzných, známých
průměrná domácnost	38,7	29,6	7,4	19,0	5,4
typ domácnosti podle EU					
jednotlivec, mladší 65 let	22,0	31,0	9,2	32,1	5,7
jednotlivec, 65+ let	28,1	34,2	8,6	17,0	12,1
2 dospělí, oba mladší 65 let	37,0	29,5	9,0	22,0	2,5
2 dospělí, aspoň jeden 65+ let	44,9	31,7	8,0	8,9	6,6
1 dospělý se závislými dětmi	17,4	28,1	6,9	41,8	5,8
2 dospělí, 1 závislé dítě	35,3	31,5	5,7	22,7	4,8
2 dospělí, 2 závislé děti	44,9	34,4	6,5	10,7	3,5
2 dospělí, 3 a více závislých dětí	50,5	20,1	4,2	21,8	3,5
typ domácnosti podle ekonomického postavení osoby v čele					
zaměstnanci	36,4	31,4	7,7	21,0	3,5
samostatně činní	54,4	21,0	4,7	16,1	3,8
důchodci	37,9	31,3	7,9	14,2	8,6
nezaměstnaní	23,5	18,7	10,1	44,7	3,0

	průměrné náklady na bydlení (v Kč na domácnost)	náklady na bydlení v % čistých peněžních příjmů	podíl domácností, pro které jsou náklady na bydlení velkou zátěží (v %)
průměrná domácnost	5 799	15,2	16,6
typ domácnosti podle EU			
jednotlivec, mladší 65 let	5 605	23,6	17,6
jednotlivec, 65+ let	4 363	28,5	21,4
2 dospělí, oba mladší 65 let	6 343	14,1	13,1
2 dospělí, aspoň jeden 65+ let	5 187	17,1	12,2
1 dospělý se závislými dětmi	7 157	26,3	34,9
2 dospělí, 1 závislé dítě	6 660	14,4	18,7
2 dospělí, 2 závislé děti	6 050	11,1	14,8
2 dospělí, 3 a více závislých dětí	6 828	12,4	20,7
typ domácnosti podle ekonomického postavení osoby v čele			
zaměstnanci	6 161	13,4	14,4
samostatně činní	6 460	12,3	11,5
důchodci	4 883	21,3	19,1
nezaměstnaní	6 947	36,5	44,1

10. Situace na trhu práce

Sociálně-ekonomické charakteristiky dospělých členů domácnosti, jejich pracovní pozice, odvětví činnosti a celkové podmínky na trhu práce do značné míry určují, jaká bude příjmová situace jejich domácnosti a jaké budou mít možnosti pro sladování osobních, rodinných a pracovních závazků. K hlavním ukazatelům, které lze v této souvislosti sledovat, se řadí ukazatele míry zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické neaktivity, počty volných pracovních míst, dále indikátory ilustrující stabilitu a flexibilitu práce, k nimž patří například délka úvazku či pracovní smlouva/dohoda, a v neposlední řadě úroveň mezd. Dostupná data lze podrobněji třídit jak podle základních rysů jednotlivců (např. pohlaví, věk, vzdělání), tak podle charakteristik vykonávané práce (odvětví činnosti, délka úvazku apod.).

ČSÚ realizuje za účelem získávání dat ohledně situace na trhu práce pravidelné výběrové šetření pracovních sil (VŠPS). Sociologické výzkumy mohou tato data doplnit například o hodnocení dostupnosti či nedostupnosti flexibilních forem práce, přístupu zaměstnavatelů či spokojenosti jedinců s pracovními podmínkami. Bohaté na datové zdroje jsou rovněž mezinárodní databáze, převážně Eurostatu, příp. OECD.

10.1 Zaměstnanost

Zaměstnanost mužů a žen je v ČR poměrně vysoká. Zatímco míra zaměstnanosti mužů se s rostoucím věkem téměř nemění, zaměstnanost žen je významně ovlivněna rodičovstvím. Na druhou stranu však ženy pečující o dítě školou povinné jednak dosahují podobné míry zaměstnanosti jako muži a jednak jsou častěji výdělečně činné v porovnání se ženami, které dítě do 15 let nemají. Nabídka částečných úvazků je v českých podmínkách stále velmi nízká, přičemž zkrácenou pracovní dobu využívají hlavně ženy.

Tématem sladování práce a rodiny se zabývá SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob a o zrušení směrnice Rady 2010/18/EU. Členské státy mají právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí uvést v účinnost do 2. srpna 2022. Rovnost žen a mužů je základní zásadou Unie. Politiky týkající se rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem by měly přispívat k dosažení rovnosti žen a mužů tím, že podporují účast žen na trhu práce, rovnoměrné rozdělení pečovatelských povinností mezi muže a ženy a překonávání rozdílů mezi ženami a muži v oblasti výdělku a odměny.

V oblasti zaměstnanosti existuje velké spektrum ukazatelů, které lze dále rozlišovat podle různých dílčích charakteristik. Vybrali jsme jen ty hlavní indikátory, přičemž u každého uvádíme další možné třídění. Zaměřujeme se na relativní ukazatele týkající se zaměstnanosti, přičemž dostupné zdroje (převážně ČSÚ) zpravidla prezentují také absolutní počty.

Míra zaměstnanosti: vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných na počtu všech osob 15letých a starších (příp. na jiné věkové kategorii); za zaměstnané jsou považovány osoby, které během referenčního týdne vykonávaly nějakou práci za mzdu, plat či jinou odměnu, nejsou sem automaticky zahrnovány osoby na rodičovské dovolené; třídění dle kraje, pohlaví, věku a vzdělání

- **Míra zaměstnanosti žen podle věku vychovávaných dětí, příp. podle počtu dětí v rodině**

Podzaměstnanost: podzaměstnané jsou všechny osoby v placeném zaměstnání nebo osoby pracující ve vlastním podniku, ať již byly nebo nebyly v práci, které pracují ve svém hlavním zaměstnání na kratší pracovní dobu nebo méně než 40 hodin týdně a přejí si pracovat vyšší počet hodin než ve stávajících zaměstnáních.

- **Míra podzaměstnanosti:** vyjádřená jako podíl počtu podzaměstnaných na celkovém počtu zaměstnaných na zkrácený úvazek; v třídění dle pohlaví.

Pracovní doba – délka úvazku: lze sledovat podíl zaměstnaných na zkrácený úvazek na celkovém počtu zaměstnaných; třídění podle pohlaví, věkových skupin, vzdělání.

Skutečně odpracované hodiny podle postavení v zaměstnání a věku: počty a podíly mužů a žen podle věku a počtu odpracovaných hodin týdně; indikátor umožňuje nepřímě měřit dělbu rolí ve společnosti, kdy ženy odpracují méně hodin než muži, pravděpodobně v souvislosti s péčí o děti – tuto hypotézu je třeba ověřit sociologickými šetřeními.

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatele

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraje

Periodicita dostupnosti: ročně, čtvrtletně

Zdroje dat:

- ČSÚ – čtvrtletní data výběrového šetření VŠPS.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-ctvrtletni-udaje-2-ctvrtleti-2020>.
- Eurostat Database – čtvrtletní a roční data Employment and unemployment (LFS).
Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>.
- OECD Family Database – data o míře zaměstnanosti žen-matek.
Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>.

Aktuální data: podle šetření VŠPS, resp. Eurostatu (II. Q. 2020)

	celkem	muži	ženy
míra zaměstnanosti, v % (ve věku 15+ let)	58,0	66,3	50,1
míra zaměstnanosti, v % (ve věku 15–64 let)	74,1	81,0	66,8
podíl zaměstnaných na zkrácený úvazek, v % (ve věku 15–64 let)	5,7	2,3	9,9
míra podzaměstnanosti, v %	7,1	7,1	7,1

Podíl zaměstnaných v hlavním zaměstnání podle odpracovaných hodin týdně (v %)

		celkem	věkové skupiny				
			15–24 let	25–29 let	30–44 let	45–59 let	60 a více let
muži	do 29,9 hodin	12,8	15,7	11,8	11,3	11,3	24,0
	30 až 39,9 hodin	18,3	21,9	20,1	17,9	17,7	17,8
	40 a více hodin	68,9	62,3	68,1	70,7	70,9	58,1
ženy		celkem	15–24 let	25–29 let	30–44 let	45–59 let	60 a více let
	do 29,9 hodin	20,3	24,3	19,4	20,4	16,5	38,9
	30 až 39,9 hodin	21,7	21,4	21,5	22,6	21,3	19,2
	40 a více hodin	57,9	54,2	58,9	57,0	62,1	41,9

Data podle OECD Family Database 2019 – míra zaměstnanosti žen ve věku 15–64 let (v %)

	0–2 roky	3–5 let	6–14 let	žádné dítě ve věku 0–14 let
podle dokončeného věku nejmladšího dítěte	21,7	78,9	92,3	68,5
	1 dítě	2 děti	3 a více dětí	žádné dítě ve věku 0–14 let
podle počtu dětí v dokončeném věku 0–14 let	68,6	67,7	53,9	68,5

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

V oblasti zaměstnanosti je řada absolutních i relativních ukazatelů publikována v databázi Eurostatu, údaje přitom vycházejí z šetření VŠPS. Dalším významným zdrojem jsou data OECD Family Database, která ukazatele zaměstnanosti především dávají do souvislosti s rodinnými, resp. rodičovskými charakteristikami.

Eurostat Database – čtvrtletní a roční data Employment and Unemployment (LFS), v různém třídění podle pohlaví, věku, vzdělání, počtu dětí, věku nejmladšího dítěte (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>).

OECD Family Database – roční data The labour market position of families (<http://www.oecd.org/els/family/database.htm>):

Families, children and employment status:

- LMF1.1 Children in households by employment status
- LMF1.2 Maternal employment
- LMF1.3 Maternal employment by partnership status
- LMF1.4 Employment profiles over the life-course
- LMF1.5 Gender pay gaps for full-time workers and earnings by educational attainment
- LMF1.6 Gender differences in employment outcomes

Workplace hours and time for caring:

- LMF2.1 Usual weekly working hours among men and women by broad hours groups
- LMF2.2 Patterns of employment and the distribution of working hours for couples with children
- LMF2.3 Patterns of employment and the distribution of working hours for single parents
- LMF2.4 Family-friendly workplace practices
- LMF2.5 Time used for work, care and daily household chores
- LMF2.6 Time spent travelling to and from work
- LMF2.7 Subjective well-being and satisfaction with work-life balance

10.2 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost v posledních pěti letech konjunktury (2014 až 2019) meziročně stále klesala, snižoval se rovněž podíl dlouhodobě nezaměstnaných. Současně se zvyšoval počet volných pracovních míst. Počet nezaměstnaných a míra nezaměstnanosti je přitom vyšší u žen než u mužů.

K základním ukazatelům o počtu a míře nezaměstnanosti lze doplnit například indikátory o délce trvání nezaměstnanosti nebo o posledním zaměstnání před nezaměstnaností. Kromě ČSÚ, příp. MPSV disponuje bohatou datovou základnou Eurostat.

Míra nezaměstnanosti: vyjadřuje podíl nezaměstnaných na celkové pracovní síle (tj. na počtu zaměstnaných a nezaměstnaných); v třídění podle pohlaví, věku, vzdělání; jsou používány dva ukazatele založené na různé metodice:

- **Obecná míra nezaměstnanosti podle VŠPS:** vychází z mezinárodních definic a doporučení (ILO). Nezaměstnané jsou osoby 15leté a starší, které ve sledovaném období souběžně splňovaly tři podmínky (nebyly zaměstnané, hledaly aktivně práci, byly připraveny do práce nejpozději do 14 dnů nastoupit).
- **Míra registrované nezaměstnanosti, resp. podíl nezaměstnaných podle MPSV:** vyjadřuje podíl nezaměstnaných registrovaných na úřadu práce, resp. podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 až 64 let (tj. všichni uchazeči o zaměstnání podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., §24, kteří mohou ihned nastoupit do zaměstnání) na počtu obyvatel ve stejném věku 15 až 64 let.

Délka trvání nezaměstnanosti: v třídění podle pohlaví, věku, vzdělání:

- **Míra dlouhodobé nezaměstnanosti:** vyjadřuje podíl nezaměstnaných jeden rok a déle na celkové pracovní síle;
- **Poslední zaměstnání nezaměstnaných:** podle odvětví a klasifikace zaměstnání (ISCO);
- **Hledání zaměstnání:** podle pohlaví a požadované délky úvazku (plný, zkrácený).

Počet volných pracovních míst: počet volných pracovních míst registrovaných úřady práce:

- **Počet uchazečů na jedno volné pracovní místo:** ukazuje nabídku volných pracovních míst; je-li ukazatel nižší než 1, nabídka volných pracovních míst převyšuje počet nezaměstnaných.

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR, NUTS2, kraje, okresy

Periodicita dostupnosti: ročně, čtvrtletně, měsíčně

Zdroje dat:

- ČSÚ – čtvrtletní data výběrového šetření VŠPS.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-ctvrtletni-udaje-2-ctvrtleti-2020>.
- MPSV – měsíční data o registrovaných uchazečích a počtu volných pracovních míst.
Dostupné z: <https://data.mpsv.cz/web/data/struktura-uchazecu-a-volnych-mist>;
<https://data.mpsv.cz/web/data/strukturovani-pocet-uchazecu>;
<https://data.mpsv.cz/web/data/statistiky>;

– roční data Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí.

Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>.

Aktuální data: podle šetření VŠPS, resp. Eurostatu (II. Q. 2020)

	celkem	muži	ženy
míra nezaměstnanosti, v % (ve věku 15+ let)	2,4	2,2	2,6
míra dlouhodobé nezaměstnanosti, v % (ve věku 15+ let)	0,5	0,4	0,6
podíl dlouhodobě nezaměstnaných na počtu nezaměstnaných, v %	20,8	19,5	22,2

Data o registrované nezaměstnanosti podle MPSV (II. Q. 2020)

	celkem	muži	ženy
podíl nezaměstnaných, v % (ve věku 15–64 let)	3,5	3,4	3,5
podíl dlouhodobě nezaměstnaných na počtu nezaměstnaných, v % *	19,4	x	x
počet uchazečů na 1 volné pracovní místo	0,8	x	x

Pozn.: * ke 30. červnu 2020

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

V oblasti nezaměstnanosti je řada absolutních i relativních ukazatelů publikována v databázi Eurostatu, údaje přitom vycházejí z šetření VŠPS.

Eurostat Database – čtvrtletní a roční data Employment and unemployment (LFS), v různém třídění podle pohlaví, věku, vzdělání, délky nezaměstnanosti (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>).

10.3 Ekonomická aktivita, resp. ekonomická neaktivita

Ekonomický status vyjadřuje základní rozdělení obyvatelstva ve věku 15 a více let podle zařazení na trhu práce. Ekonomicky aktivní jsou osoby zaměstnané a nezaměstnané, o nichž bylo pojednáno výše, ostatní jsou považovány za ekonomicky neaktivní. To znamená, že se jedná o osoby, které nejsou zaměstnány, nesplňují ani podmínky nezaměstnanosti. Vedle seniorů či studentů sem patří rodiče na rodičovské dovolené, což je zřejmé ze struktury důvodů ekonomické neaktivity. Data přitom ukazují výrazné genderové rozdíly právě v oblasti péče o rodinné příslušníky.

Důvody ekonomické neaktivity: struktura rozlišuje důchodce, studenty, péči o děti či zdravotně postižené, jiné rodinné či osobní povinnosti, zdravotní důvody, dočasně propuštěné z práce, nevěřící, že by práci našli, a jiné důvody; v třídění podle pohlaví; navíc v mezinárodním porovnání (EU).

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- ČSÚ – roční data – Zaostřeno na ženy a muže, kapitola 4. Práce a mzdy.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-ffhk87f13g>.
- Eurostat Database – roční data Employment and unemployment (LFS), důvody ekonomické neaktivity v různém třídění podle pohlaví a věku.
Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>.

Aktuální data: podle Zaostřeno na ženy a muže, důvody ekonomické neaktivity 15 a více let (struktura v %), 2018

vybrané důvody	ženy	muži
důchodci	55,8	61,3
studenti	20,0	31,1
péče o děti či zdravotně postižené dospělé	18,1	0,5
zdravotní důvody	2,4	4,1

Péče o děti či zdravotně postižené dospělé je důvodem ekonomické neaktivity pro 74 % žen ve věku 25 až 49 let.

Data podle Eurostatu, důvody ekonomické neaktivity 15 až 64 let (struktura v %), 2019

vybrané důvody	celkem	ženy	muži
důchodci	28,8	27,8	30,5
studenti	40,4	31,4	55,9
péče o děti či zdravotně postižené dospělé *	20,0	31,2	0,8
rodinné/pečovatelské povinnosti *	21,0	32,6	1,0
zdravotní důvody	5,7	4,5	7,8

Pozn.: * Eurostat rozlišuje tyto dvě kategorie, které s nejvyšší pravděpodobností z většiny splývají

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

V databázi Eurostatu lze získat podíl ekonomicky neaktivních a v podrobnějším třídění dle věkových skupin a podle pohlaví důvody neaktivity, údaje vycházejí z šetření VŠPS.

Eurostat Database – roční data Employment and unemployment (LFS), důvody ekonomické neaktivity v různém třídění podle pohlaví a věku (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>).

10.4 Mzdy

Úroveň mezd a genderové mzdové rozdíly se promítají do celkové příjmové situace jedinců a rodin. V období hospodářského růstu v letech 2014 až 2019 se průměrné mzdy zvyšovaly poměrně dynamicky, a to jak ty nominální, tak mzdy reálné. Od roku 2015 se každoročně navyšuje také minimální mzda, což se projevuje i v její

relaci k průměrné mzdě (Höhne, Šťastná, 2020). Genderové rozdíly ve mzdách přetrvávají, i když z dat je patrné mírné zlepšování (Kuchařová a kol., 2020).

Minimální mzda: stanovená hrubá měsíční mzda

Průměrná hrubá mzda: průměrná hrubá měsíční mzda na přepočtené počty, nominální a reálný meziroční index

Gender pay gap: rozdíl v průměrné hrubé hodinové mzdě mužů a žen jako procento z průměrné hrubé mzdy mužů, lze třídit podle odvětví, soukromého/veřejného vlastnictví.

Charakter, forma dat: kvantitativní, objektivní ukazatel

Regionální úroveň: ČR

Periodicita dostupnosti: ročně

Zdroje dat:

- ČSÚ – roční data – Struktura mezd zaměstnanců, prezentovány průměrné a mediánové mzdy mužů a žen, v třídění podle postavení v zaměstnání, věku, vzdělání a odvětví.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/struktura-mezd-zamestnancu-2019>.
- ČSÚ – roční data – Zaostřeno na ženy a muže, kapitola 4. Práce a mzdy.
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-ffhk87f13g>.
- Eurostat Database – roční data Labour market – Earnings.
Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database>.

Aktuální data:

	2019	2020
minimální mzda (měsíčně, v Kč)	13 350	14 600
- poměr minimální mzdy k průměrné mzdě (v %)	39,1	42,6
průměrná mzda na přep. počty (měsíčně v Kč)	34 111	34 271 *
- index nominální mzdy (meziroční, v %)	6,4	0,5 *
- index reálné mzdy (meziroční, v %)	3,5	-2,5 *

Pozn.: * údaje za II. Q 2020

Gender pay gap v roce 2018 podle Eurostatu: 20,1 %

Průměrné a mediánové mzdy mužů a žen podle ČSÚ:

2018	muži	ženy	ženy / muži (v %)
průměrná mzda (v Kč)	37 008	29 627	80,1
medián mezd (v Kč)	31 433	26 678	84,9
2019	muži	ženy	ženy / muži (v %)
průměrná mzda (v Kč)	39 699	32 237	81,2
medián mezd (v Kč)	33 763	28 795	85,3

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Data Eurostatu nabízejí evropské srovnání vybraných ukazatelů minimální a průměrné mzdy a především gender pay gap.

Eurostat Database – roční data Labour market – Earnings
(<https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database>).

**IV. INDIKÁTORY VYCHÁZEJÍCÍ
ZE SOCIOLOGICKÝCH ŠETŘENÍ SE ZAMĚŘENÍM
NA HODNOTY A POSTOJE**

11. Úvod

Některé indikátory nejsou běžnou součástí pravidelných statistických šetření, která se zaměřují na tzv. tvrdá čísla. Pro jejich sledování jsou vhodnější tzv. měkká data, tj. data z reprezentativních výběrových dotazníkových šetření. Na rozdíl od tvrdých dat je, kromě nepravidelnosti opakování, rovněž problematická srovnatelnost dat získaných z různých sociologických šetření (různá metodiky sběru dat, různá velikost datových sborů, různě definovaná cílová skupina atp.). Proto, abychom mohli zjistit, k jakým hodnotovým a postojovým proměnám souvisejícím s rodinou s dětmi v české společnosti dochází, je nicméně velmi důležité disponovat časovou řadou, ať už se jedná o výsledek opakování stejného nebo podobného sociologického šetření v určitých časových intervalech nebo jako výsledek longitudinálního výzkumu. Časovými řadami z výběrových šetření v ČR disponuje především Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM), postavení ČR v mezinárodním i historickém kontextu pak ukazují výsledky European Value Survey (EVS). Stejně důležité, jako jsou časové řady, je rovněž zkoumání hodnot a postojů v různých cílových skupinách dle typu rodinného uspořádání (úplné rodiny, neúplné rodiny, vícedětné rodiny, rekonstituované rodiny nebo bezdětná soužití atd.). Této oblasti se věnují především výzkumy VÚPSV.

Následující návrh sledovatelných indikátorů v rámci opakovaných výzkumných šetření vychází především z těchto tří zdrojů, a to vzhledem ke snadné dostupnosti a přehlednosti zpracovaných výstupů⁷. Navrhované indikátory jsou rozděleny do několika kapitol: Hodnoty; Postoje k partnerství, manželství a rodičovství; Reprodukční plány; Postoje k roli muže a ženy v rodině; Postoje k adopci a asistované reprodukci u heterosexuálních i stejnopohlavních jedinců a párů a Názory a postoje k rodinné politice. V jednotlivých kapitolách jsou vybraná aktuální data ilustrována v tabulkách nebo grafech.

12. Hodnoty a postoje

Zaznamenávat a zkoumat hodnoty a postoje lidí je důležité z mnoha důvodů. Hodnoty jsou standardem, který řídí a ovlivňuje jednání a postoje. Jsou to kritéria, která člověk používá pro hodnocení činů, osob a událostí (Rokeach, 1973). Hodnoty tak fungují jako regulační mechanismy lidského chování (tedy toho, co je žádoucí, náležité, dobré či špatné). Hodnoty jsou ale rovněž velmi důležité pro začleňování jedinců do sociálních skupin, protože lidé se stávají členy těch skupin, jejichž hodnoty jim vyhovují. Hodnoty také naznačují preference pro rozhodování, a tedy i preference určitého typu chování, k uspokojení těch zájmů, které jsou v dané chvíli nejdůležitější. Hodnoty lze chápat jako dispozice k chování či příčinu chování, a tedy za zásadní pro interpretaci sociální a politické změny (Deth, 1995). Na základě zjištěných hodnotových preferencí lze rovněž do jisté míry usuzovat na budoucí chování. Hodnoty také určují, jaké člověk zaujímá postoje. Například je-li pro člověka hodnotou víra v Boha, lze s vysokou pravděpodobností očekávat, že jeho postoj k potratům bude odmítavý. Hodnotové preference jsou zároveň ovlivňovány sociálním prostředím, ve kterém se člověk pohybuje a v němž byl vychováván (Rabušic, Chromková Manea, 2018).

⁷ Sociologických šetření, která souvisí s tematikou rodiny ať už jsou realizována na národní nebo mezinárodní úrovni, je celá řada například GGS, ISSP, Eurobarometr, Proměny české společnosti. Nicméně poměrně omezující je celkově horší dostupnost dat nebo dostupnost uceleně zpracovaných datových výstupů.

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, existuje řada indikátorů, které nejsou běžnou součástí pravidelných statistických šetření a které nesplňují podmínku tzv. tvrdých čísel. Typicky se jedná o indikátory, které se zaměřují na sledování hodnot, postojů a názorů ve společnosti jako celku nebo jejích podskupinách. Pro jejich sledování se standardně využívají sociologická šetření, která na základě reprezentativních výběrových dotazníkových šetření poskytují zmiňovaná měkká data.

12.1 Hodnoty a postoje související s rodinou a s dětmi

Hodnota rodiny je obvykle zjišťována společně s dalšími hodnotami v tzv. hodnotovém žebříčku. Běžně se jedná o baterii/seznam položek, ve které jsou definovány a vyjmenovány všechny sledované hodnoty a mezi kterými je rovněž zařazena položka „rodina“, případně položka „mít a vychovávat děti“ apod. Samotná položka, vyjadřující hodnotu rodiny, může mít v různých výzkumech různé formulace, jako na příklad: „žít ve spokojené rodině“, nebo „mít a žít pro svou rodinu a děti“. Podstatné je, aby hodnota byla sledována v rámci hodnotového žebříčku, tj. ve vztahu k ostatním hodnotám a v delším časovém období. Základní sadu hodnot tvoří 8 položek rodina, práce, volný čas, zájmy, kariéra, respekt, vzdělání, a přátelství. Tato sada může být dále rozšiřována a upravována dle výzkumného záměru a rovněž na základě reflexe společenských změn, například o hodnotu partnerského vztahu vyjádřeného formulací „žít v harmonickém vztahu s partnerem/partnerkou“ apod.

Rodina představuje trvale vysokou hodnotu v životě všech lidí, téměř bez ohledu na demografické a sociální rozdíly. Stabilitu prioritního umístění hodnoty rodiny na hodnotových žebříčcích s výrazným odstupem od ostatních hodnot dlouhodobě potvrzuje i Evropský výzkum hodnot – EVS (Rabušic, Chromková Manea, 2018, *Rodina 2019*). Podobně vysoká je hodnota rodiny i mezi různými cílovými skupinami, ačkoli na mírně nižší pozici v rámci hodnotového žebříčku se nachází hodnota rodiny mezi bezdětnými jedinci, pro které je zásadnější kvalitní partnerský vztah.

Indikátor: důležitost „rodiny“ a „mít děti“ nebo „mít a žít pro svou rodinu a děti“ v rámci hodnotového žebříčku

Jednotka: procento, tj. procentuální vyjádření podílu osob, které pokládají tuto hodnotu za důležitou, srovnání s ostatními hodnotami, průměr

Cílová populace: reprezentativní výběrový soubor populace ČR, jiné subpopulace a cílové skupiny (bezdětní, úplné rodiny, neúplné rodiny, vícedětné rodiny apod.)

Možnosti kategorizace: standardně pohlaví, věk, vzdělání, kraje, velikost místa bydliště (v závislosti na velikosti dotazovaného vzorku)

Charakter, forma dat: dotazníkové šetření, kvantitativní, objektivní

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: nepravidelně

Zdroje dat (vybrané relevantní zdroje dat a publikace) a aktuální data: reprezentativní výběrová šetření populace ČR, subpopulace/vybrané cílové skupiny

Cílové skupiny:

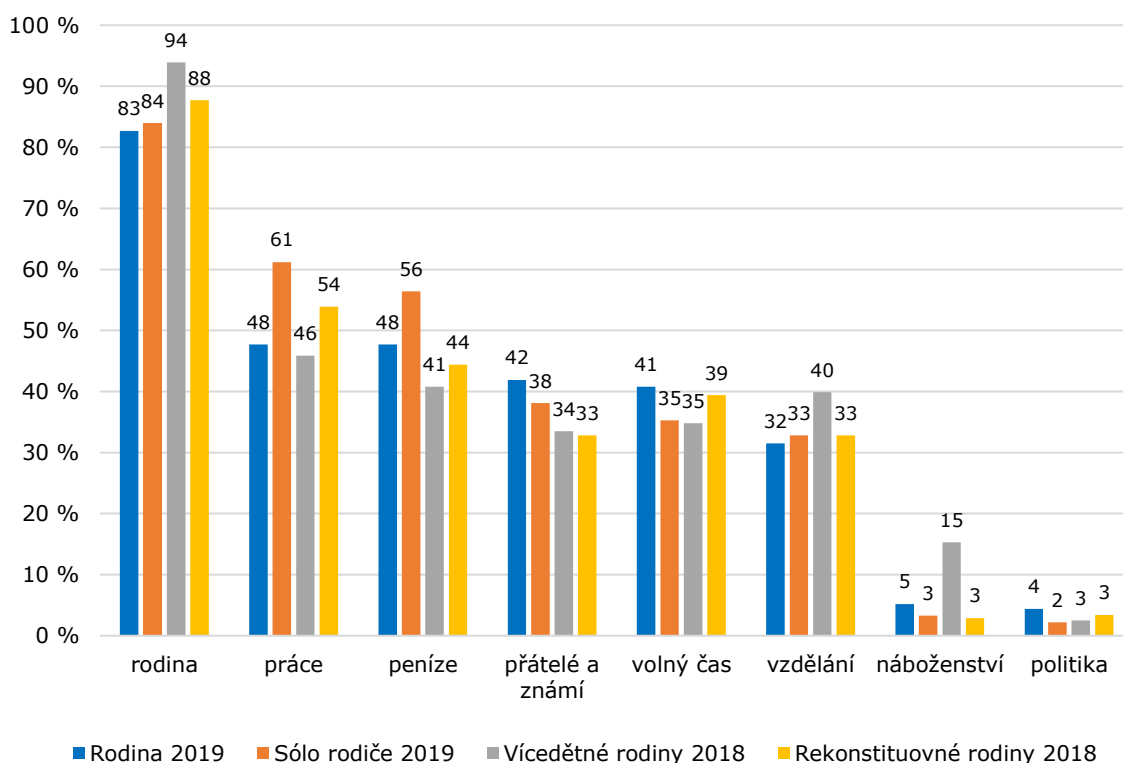
- **VÚPSV**: V šetřeních *Vícedětné rodiny 2018*, *Rekonstituované rodiny 2018*, *Samoživitelé 2019* a *Rodina 2019* (reprezentativní vzorek populace ČR) byla sledována

baterie 8 položek, mezi kterými byla položka „rodina“. V šetření *Bezdětní 2020* byla hodnotová baterie rozšířena na 11 položek se záměrem uchovat tuto baterii do budoucna.

Otázka: Prosím řekněte, pro každou z následujících skutečností, jak jsou ve Vašem životě důležité: Odpověď: velmi důležitá, spíše důležitá, spíše nedůležitá, zcela nedůležitá

- práce
- peníze
- přátelé a známí
- rodina
- volný čas
- vzdělání
- náboženství
- politika

Hodnotový žebříček, srovnání tří cílových skupin a populace, podíly odpovědí „velmi důležitá“ (v %)

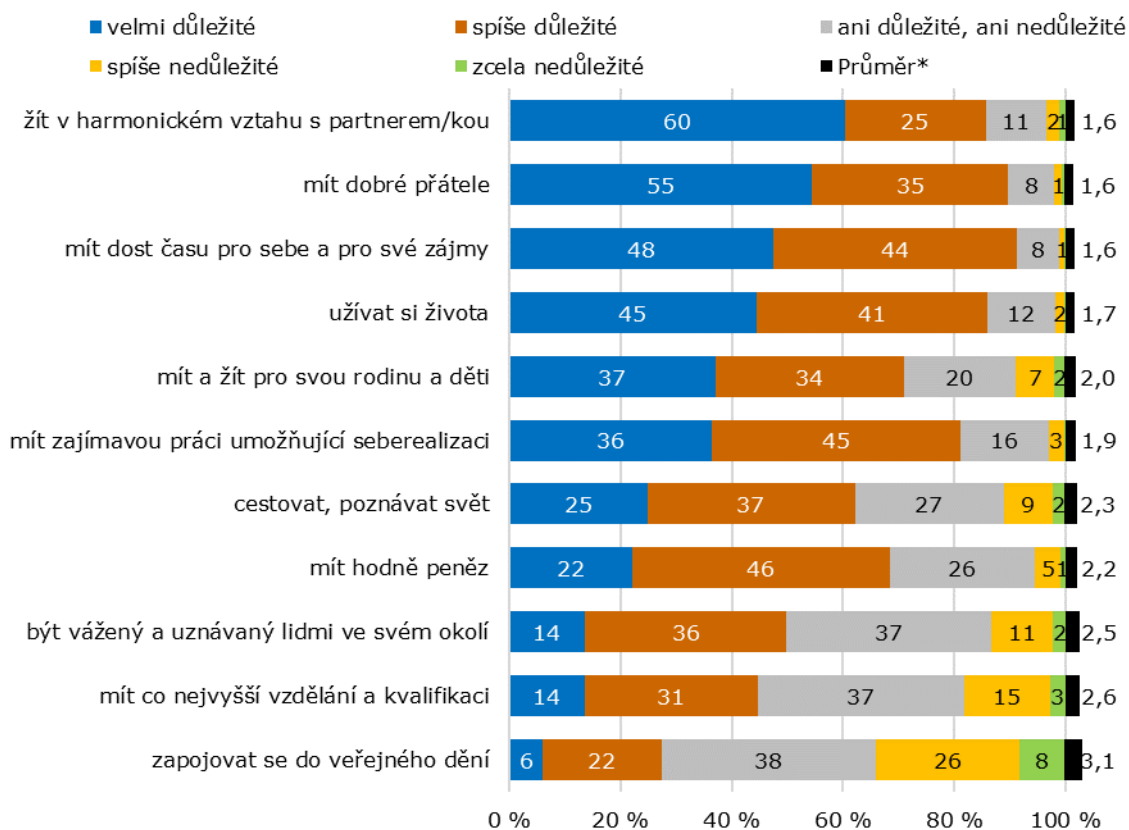


Zdroj: VÚPSV – Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018

Otázka: Nyní vyjmenuji několik skutečností, které mohou hrát v životě člověka důležitou nebo naopak nedůležitou roli. Jak moc je pro Vás v životě důležité: **Odpověď:** velmi důležité; spíše důležité; ani důležité, ani nedůležité; spíše nedůležité; zcela nedůležité

- mít dost času pro sebe a pro své zájmy
- žít v harmonickém vztahu s partnerem/kou
- být vážený a uznávaný lidmi ve svém okolí
- mít dobré přátele
- mít hodně peněz
- užívat si života
- mít a žít pro svou rodinu a děti
- mít zajímavou práci umožňující seberealizaci
- mít co nejvyšší vzdělání a kvalifikaci
- zapojovat se do veřejného dění
- cestovat, poznávat svět

Hodnotový žebříček bezdětných (v %)



Pozn.: * Průměr spočítán z hodnot 1 až 5, 1 = Velmi důležité a 5 = Zcela nedůležité

Zdroj: VÚPSV – Bezdětní 2020

Časové řady:

- **European Values Survey (EVS):** V šetřeních *EVS 1991, EVS 1999, EVS 2008 a EVS 2017* byla předkládána baterie 6 položek (Rabušic, Chromková Manea, 2018).

Otázka: Prosím řekněte, pro každou z následujících skutečností, jak jsou ve Vašem životě důležité: **Odpověď:** velmi důležitá, dosti důležitá, nepříliš důležitá, vůbec nedůležitá

- práce
- přátelé a známí
- rodina
- volný čas
- náboženství
- politika

- **Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM):** V šetřeních *Naše společnost 1990, 1994, 1999, 2004, 2006, 2008, 2011 a 2014* byla sledována baterie cca 30 položek, mezi kterými jsou položky „žít ve spokojené rodině“ a „mít děti“ (položka přidána až v roce 2014) (CVVM, 2014).

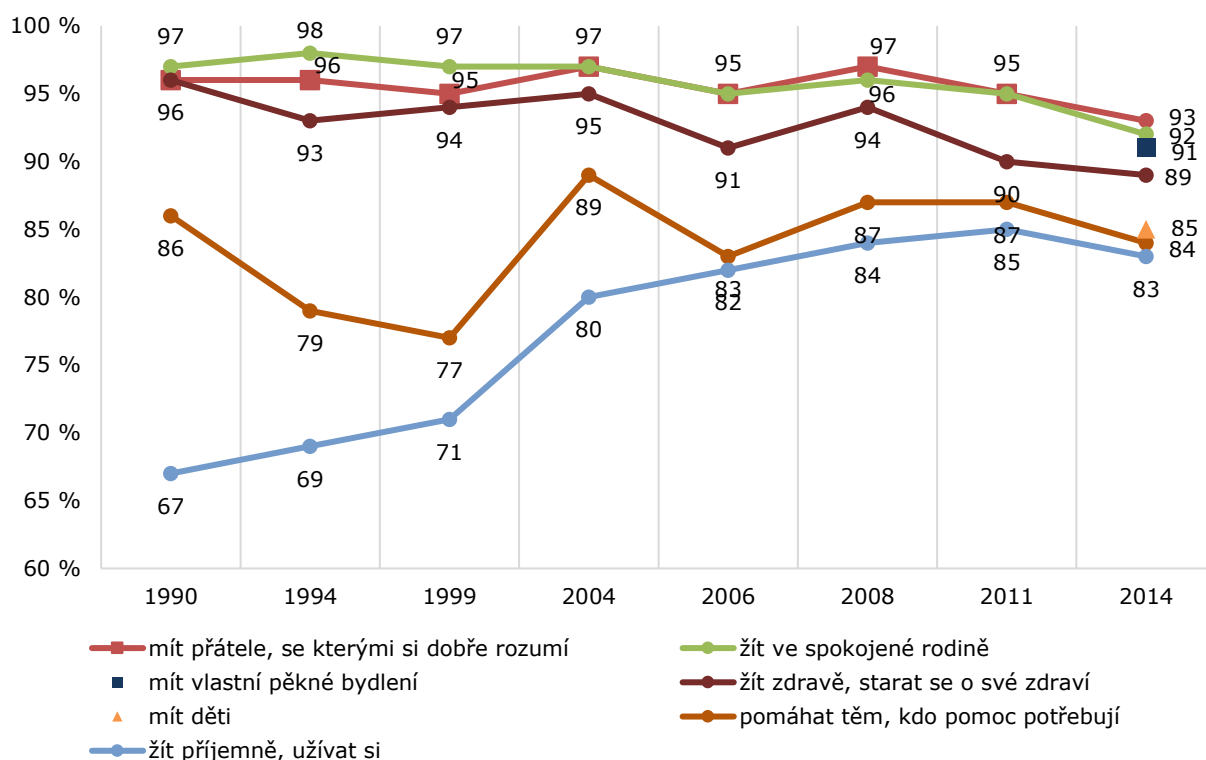
Otázka: Na následující kartě jsou uvedeny příklady toho, co lidé v životě uznávají a o co usilují. Přečtěte si prosím jednotlivé výroky a řekněte, do jaké míry je pro Vás důležité: **Odpověď:** velmi důležité, spíše důležité, spíše nedůležité, zcela nedůležité

- mít přátele, se kterými si dobře rozumím
- žít ve spokojené rodině
- mít vlastní pěkné bydlení
- žít zdravě, starat se o své zdraví
- mít děti
- pomáhat těm, kdo pomoc potřebují
- žít příjemně, užívat si
- mít zajímavou práci
- pracovat v kolektivu sympatických lidí
- mít přátele, kteří mohou být užiteční
- mít vždy své nerušené soukromí
- vydělávat hodně peněz
- mít čas hlavně na své koníčky a zájmy
- podávat perfektní profesionální výkon
- být oblíbený mezi lidmi
- mít jakoukoli práci
- podílet se na zlepšování života v místě bydliště
- být dobře informován o dění u nás a ve světě
- mít všeobecný přehled

IV. Indikátory vycházející ze sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje

- aktivně se podílet na ochraně přírody
- mít práci, která umožňuje zkoušet nové věci
- žít zajímavý, vzrušující život
- pomáhat rozvoji demokracie ve společnosti
- mít hezké věci, které nemá každý
- dosáhnout významného postavení ve společnosti
- mít vlastní firmu, kde mohu být svým pánem
- mít práci, která umožňuje řídit činnost jiných lidí
- žít podle náboženských zásad
- prosazovat politiku své strany, hnutí

Vybrané hodnoty, podíly odpovědí „velmi důležité a spíše důležité“ (časová řada, v %)



Pozn.: Jen vybrané položky z baterie hodnot.

Zdroj: CVVM, 2014

12.2 Postoje k partnerství, manželství a rodičovství

Postoje k partnerství, manželství a rodičovství jsou obvykle zjišťovány pomocí sady různých výroků (tj. indikátorů), které se zaměřují na zásadní oblasti týkající se partnerských vztahů a rodičovství. Mezi ně patří například vstup do partnerského nebo manželského života, které jsou jedním z nejdůležitějších kroků předcházejících

rodičovství. Manželství jako takové pak obsahuje dvě funkce: partnerství a rodičovství. Do manželství se také rodí více dětí než do nesezdaného soužití. Nicméně podmínka manželství se v posledních desetiletích více upozadňuje, což dokládá i zvyšující se podíl dětí narozených mimo manželství. Postoje tak pomáhají odhalit například propojení oblasti partnerských vztahů a vnímání rodičovství a případně změny tohoto vnímání v čase. Postoje také přispívají k vysvětlení jednání/chování jedinců a poukazují na souvislosti se společenskými normami a konvencemi. Ty jsou právě v oblasti partnerství, manželství a rodičovství poměrně silně ustáleny, například se mluví o tzv. normě rodičovství (Hašková – Zamykalová, 2006). Na druhou stranu například zvyšující se rozvodovost, podobně jako podíl bezdětných jedinců v populaci, ovlivňují společností obecně uznávané postoje k partnerství, manželství, a tedy i rodičovství (a vice versa). Je proto důležité sledovat rovněž postoje související se zakládáním rodiny, se stabilitou a s rozpadem rodiny, které se následně promítají do situace dětí. Stabilita rodiny dítěte po rozchodu jeho rodičů se odvíjí od vztahu mezi rodiči po zániku rodiny. Vztah rodičů po rozchodu již nestojí na partnerství, ale na rodičovství, a na jejich schopnosti dále spolupracovat na výchově zaměřené na potřeby dítěte. Postoje související s dopadem rozchodu na dítě napomáhají odhalit společenské trendy a s tím související potřeby dětí žijících se samoživiteli, případně v rekonstituovaných rodinách nebo jiných typech rodinného a partnerského soužití.

Preference života v manželství v české populaci jednoznačně převažuje ostatní typy partnerství, nicméně jeho význam ve zjišťovaných postojích postupně klesá a roste tolerance „záměrného“ sólo rodičovství. Význam manželství přetrvává hlavně v rovině vztahové, již méně je deklarován význam manželství jako jistota materiálního zázemí. Velmi rozšířeným postojem se pro současnou společnost stává přijatelnost rozvodu, když je rodina nefunkční. Stejně tak se více než polovina občanů shoduje v kladném postoji k soužití lidí, kteří spolu neplánují sňatek. Podobná je i tolerance české společnosti k výchově dětí rodiči, kteří nejsou manželé. Nesezdaní nepovažují sňatek za důkaz vzájemné lásky a v manželství nespatřují podstatný přínos či výhody pro praktický život. Nesezdaní zastávají v porovnání s lidmi žijícími v manželství liberálnější názory, podobně jako mladší generace. Nejvyšší podíly nesezdaných párů jsou přitom právě v mladších věkových kategoriích. Obecně je však rodina, a zejména rodičovství stále vnímáno jako součást životního štěstí, které poskytuje především citové zázemí, a to i bezdětnými (Kuchařová a kol., 2020).

Indikátory:

Následující výběr indikátorů (výroků) je poměrně obsáhlý. Zahrnuje, jak indikátory, které lze používat napříč různými cílovými skupinami, a tedy i celou populací, tak indikátory, které jsou vhodnější jen pro určité cílové skupiny. Indikátory jsou rozděleny podle jednotlivých oblastí: partnerství a manželství, rodičovství, stabilita rodiny a péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů. Sleduje se míra souhlasu s daným indikátorem, pokud není uvedeno jinak.

a) Partnerství a manželství

- *Manželství nebo dlouhodobý stálý vztah je předpokladem štěstí.*
- *Je v pořádku, když spolu lidé žijí, aniž by plánovali sňatek.*
- *Hlavní výhodou manželství je finanční jistota.*
- *Špatné manželství je lepší než žádné.*
- *Lepší žádný než špatný partnerský vztah.*
- *Je v pořádku udržovat více dlouhodobých partnerských vztahů současně.*

- *Hlavním důvodem uzavírání sňatků je mít děti.*
- *Manželství je zastaralá instituce.*
- *Ženatí muži a vdané ženy jsou obecně spokojenější než svobodní.*
- *Kterou z následujících možností považujete pro svůj život za nejlepší bez ohledu na Vaši skutečnou situaci? Žít sám(a) bez stálého partnera; Mít stálého partnera, ale bydlet sám(a) (oddělené domácnosti); Žít v partnerství bez sňatku po celý život; Žít v partnerství bez sňatku, byť opakovaném; Žít v jednom manželství po celý život; Žít v manželství, byť i opakovaném*

b) Rodičovství

- *Lidé, kteří chtějí mít děti, by měli nejdříve uzavřít sňatek.*
- *Pro výchovu dětí je velmi důležité, aby měli jejich rodiče uzavřen sňatek.*
- *Člověk nemůže být opravdu šťasten, když nemá děti.*
- *Mít děti je projevem odpovědnosti vůči společnosti.*
- *Rodina s dětmi je jediným místem, kde se člověk může cítit spokojený a šťastný.*
- *Jedna z nejlepších věcí na dětech je, že se člověk nikdy necítí osamělý.*
- *Bez dětí zůstane život nenaplněný, beze smyslu.*
- *Je přirozené, že žena chce mít děti.*
- *Je přirozené, že muž chce mít děti.*
- *Všechna námaha, která je s rodičovstvím spojena, se nakonec dlouhodobě vyplatí.*
- *Mezi ženou a mužem se vytvoří pevnější pouto, když mají dítě.*
- *Je důležité mít děti, aby měl kdo pokračovat v rodinných tradicích.*
- *Člověka, který má děti, si lidé víc váží než toho, který děti nemá.*
- *Rozhodnutí nemít děti je společností odsuzováno.*
- *Děti člověka omezují v tom, že si nemůže dělat, co chce.*
- *Výchova dětí přináší velké psychické i fyzické vypětí.*
- *Pro mnoho lidí je výchova dětí velkou finanční zátěží.*
- *Děti způsobují mnoho neshod a problémů v partnerském vztahu.*
- *Myslíte si, že žena musí mít děti, aby se splnilo její poslání, nebo to není nutné?*
- *Chce-li žena dítě, ale chce je vychovávat sama a žít bez muže, schvalujete to, nebo ne?*
- *Souhlasíte s výrokem, že mít děti je zodpovědnost vůči společnosti?*

c) Stabilita rodiny, péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů

- *Je v pořádku, když se rodiče rozvedou/rozejdou, i když mají děti.*
- *Mají-li partneři děti, i špatné partnerství je třeba zachovat.*
- *Setrávání v partnerství bez lásky je špatným příkladem pro budoucí partnerské vztahy dětí.*
- *Dítě potřebuje domov s oběma rodiči, aby vyrůstalo šťastně.*
- *Otcové mohou pečovat o své děti stejně dobře jako matky.*
- *Je v pořádku, když se žena rozhodne mít a vychovávat dítě sama, bez partnera.*
- *Je v pořádku, když se lidé rozhodnou, že si nepřejí mít děti.*
- *Povinností rodičů je udělat to nejlepší pro své děti i na úkor svého vlastního prospěchu.*
- *Děti by měl mít v péči ten rodič, který rozvod/rozchod nezavinil.*
- *Děti by měly být v péči matky a s otcem být v kontaktu.*

IV. Indikátory vycházející ze sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje

- Děti by měly být svěřovány do péče otce, jen když matka péči o ně nezvládá.
- Děti by měly mít domov u jednoho z rodičů a s druhým být v kontaktu.
- Děti by měly mít možnost žít s každým z rodičů i za cenu, že budou střídat dva domovy.
- Děti by měly mít jeden domov a rodiče by se tam v péči o ně měli střídat.
- Po rozvodu/rozchodu by se matka i otec měli na péči o děti podílet rovnoměrně a o jejich záležitostech rozhodovat společně, bez ohledu na to, kde děti bydlí.
- Dítě by měl mít v péči ten rodič, který se o ně před rozpadem rodiny převážně staral.
- Někteří lidé říkají, že pro dítě/děti je po rozvodu lepší být s jedním z rodičů, jiní jsou zase pro střídavou péči. Obecně vzato, jaký je váš názor na tyto možnosti?
- Když rodina nefunguje, je rozvod přijatelným řešením.
- Jeden rodič může vychovat dítě stejně dobře jako oba rodiče společně.

Jednotka: procento, tj. procentuální vyjádření podílu osob, které s daným výrokiem/indikátorem souhlasí, srovnání s mírou souhlasu s ostatními postoji, průměrné hodnoty, časová řada

Cílová populace: reprezentativní výběrový soubor populace ČR, jiné subpopulace a cílové skupiny (bezdětní, úplné rodiny, neúplné rodiny, vícedětné rodiny apod.)

Možnosti kategorizace: standardně pohlaví, věk, vzdělání, kraje, velikost místa bydliště (v závislosti na velikosti dotazovaného vzorku)

Charakter, forma dat: dotazníkové šetření, kvantitativní, objektivní

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: nepravidelně

Zdroje dat (vybrané relevantní zdroje dat a publikace) **a aktuální data:** reprezentativní výběrová šetření populace ČR, subpopulace/vybrané cílové skupiny

Různé cílové skupiny:

- **VÚPSV:** V šetřeních *Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018, Samoživitelé 2019 a Rodina 2019* (reprezentativní vzorek populace ČR) byly zařazeny jak indikátory, které lze sledovat napříč cílovými skupinami, tak i indikátory, které se vztahovaly jen ke konkrétní cílové skupině. Následující tabulka a grafy ukazují shody a rozdíly v postojích v jednotlivých cílových skupinách, v celé populaci a u bezdětných.

Vybrané postoje k partnerství, manželství a rodičovství (podíly odpovědí „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“, v %)

	Vícedětné rodiny 2018	Rekonstituované rodiny 2018	Samoživitelé 2019	Rodina 2019	Bezdětní 2020
Dítě potřebuje domov s oběma rodiči, aby vyrůstalo šťastně.	87,2	75,7	58,7	84,3	58,6
Manželství nebo dlouhodobý stálý vztah je předpokladem štěstí.	82,1	68,8	53,2	74,5	41,9
Je v pořádku, když se žena rozhodne mít a vychovávat dítě sama, bez muže.	49	62,8	71,1	42,3	51,5
Je v pořádku, když se rodiče rozvedou/rozejdou, i když mají děti.	37,2	58,9	64,5	35,5	39,6

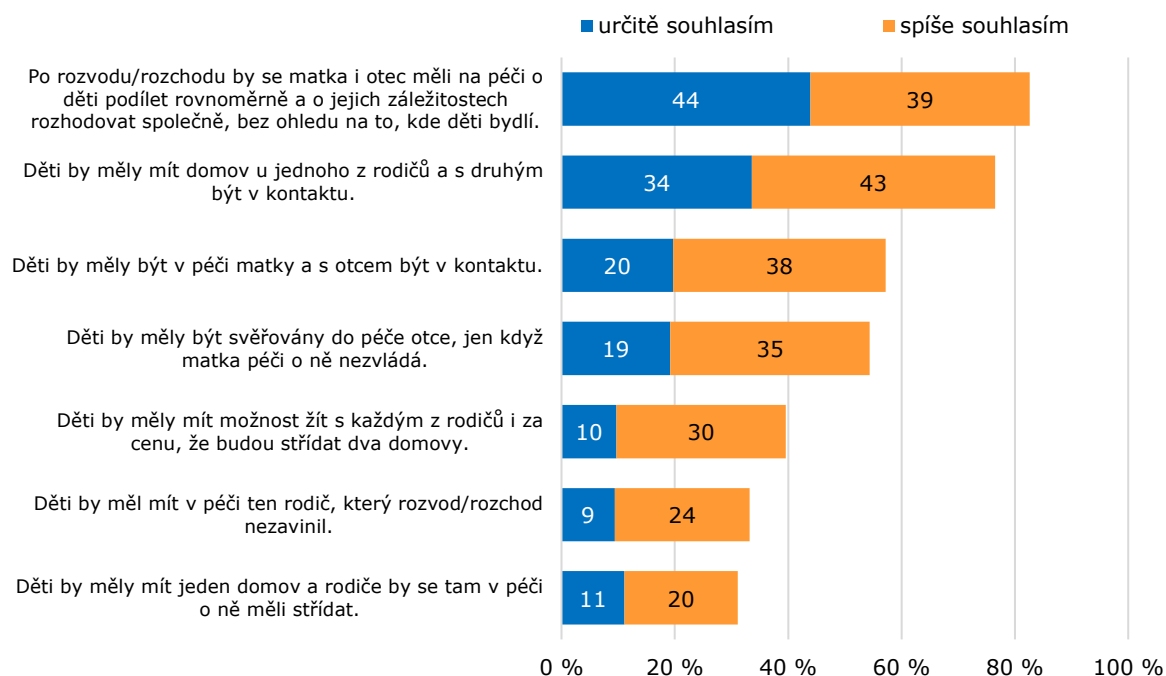
IV. Indikátory vycházející ze sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje

pokračování tabulky

	Vícedětné rodiny 2018	Rekonstituované rodiny 2018	Samoživitelé 2019	Rodina 2019	Bezdětní 2020
Střídavá péče je nejlepší způsob řešení péče o děti po rozvodu/rozchodu.	31,9	32,4	26,6	---	---
Je v pořádku, když má muž nebo žena současně více dlouhodobých stálých vztahů	---	---	---	7,9	8,7
Otcové mohou pečovat o své děti stejně dobře jako matky.	83,5	86,9	74,8	84,1	---

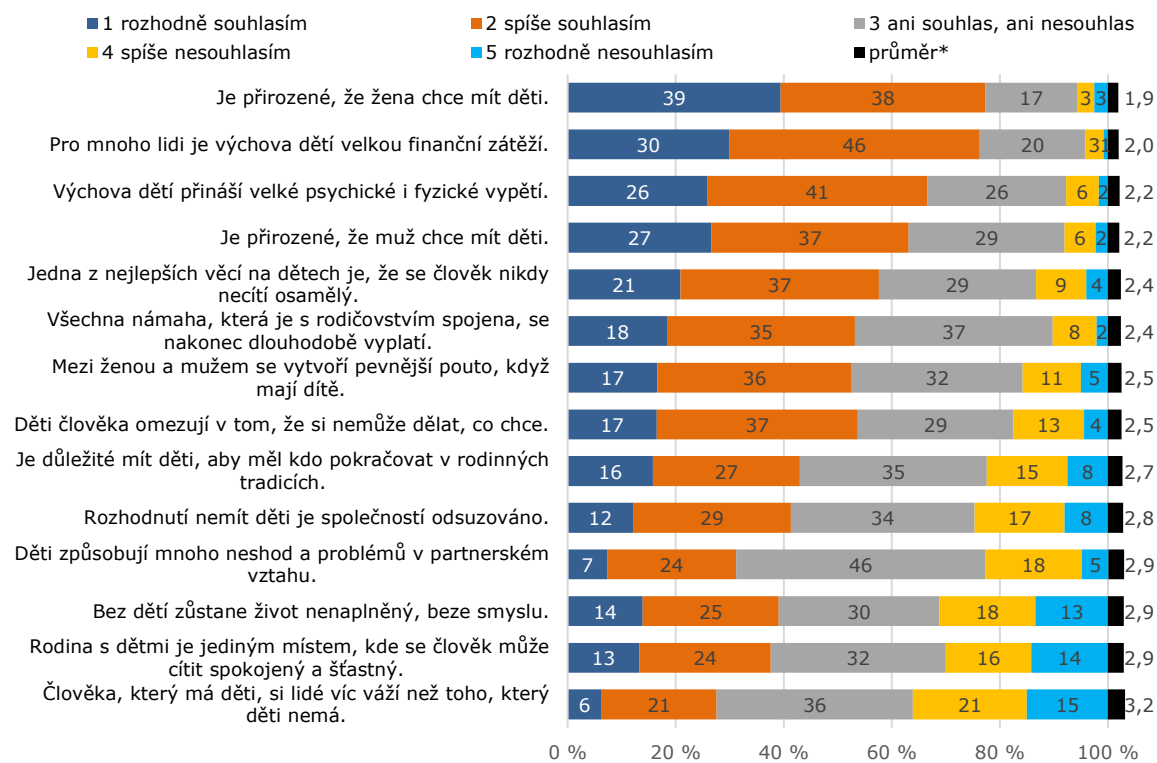
Zdroj: VÚPSV – Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018, Bezdětní 2020

Postoje populace k porozvodové/porozchodové péči (podíly odpovědí „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“, v %)



Zdroj: VÚPSV – Rodina 2019

Postoje bezdětných k rodičovství (v %)



Pozn.: Průměr ze škály 1 až 5, kde 1=rozhodně souhlasím a 5=rozhodně nesouhlasím

Zdroj: VÚPSV – Bezdětní 2020

Rodina 2019, Bezdětní 2020, Rodina ve střední fázi 2016

Otázka: Kterou z následujících možností považujete pro svůj život za nejlepší bez ohledu na Vaši skutečnou situaci? **Odpověď:** Žít sám(a) bez stálého partnera; Mít stálého partnera, ale bydlet sám(a) (oddělené domácnosti); Žít v partnerství bez sňatku po celý život; Žít v partnerství bez sňatku, být opakovaným; Žít v jednom manželství po celý život; Žít v manželství, být i opakovaným.

Časové řady:

- **European Values Survey (EVS):** V reprezentativních šetřeních *EVS 1991, EVS 1999, EVS 2008 a EVS 2017* byly předkládány následující indikátory (Rabušic, Chromková Manea, 2018):

Otázka: Souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícím výrokem? **Manželství je zastaralá instituce.** **Odpověď:** souhlasí, nesouhlasí

Otázka: Chce-li žena dítě, ale chce je vychovávat sama a žít bez muže, schvalujete to, nebo ne? **Odpověď:** schvaluji, neschvaluji, záleží na okolnostech

Otázka: Myslíte si, že žena musí mít děti, aby se splnilo její poslání, nebo to není nutné? **Odpověď:** potřebuje děti, není to nutné

Otázka: Souhlasíte s výrokem, že mít děti je zodpovědnost vůči společnosti?
Odpověď: rozhodně souhlasím, souhlasím, ani souhlas ani nesouhlas, nesouhlasím, rozhodně, nesouhlasím

Otázka: Někteří lidé říkají, že pro dítě/děti je po rozvodu lepší být s jedním z rodičů, jiní jsou zase pro střídavou péči. Obecně vzato, jaký je váš názor na tyto možnosti? **Odpověď:** Zdá se mi lepší, když je dítě s jedním z rodičů. Zdá se mi lepší střídavá péče.

Souhlas s výrokem“ Manželství je zastaralá instituce.“ (podle pohlaví věku a vzdělání, časová řada, v %)

		EVS 2017		EVS 2008		EVS 1999		EVS 1991	
		souhlasí	nesouhlasí	souhlasí	nesouhlasí	souhlasí	nesouhlasí	souhlasí	nesouhlasí
celkem		17	83	24	76	11	89	7	93
pohlaví	muž	20	80	27	73	12	88	8	92
	žena	14	87	22	78	11	89	6	94
věk	18–29	28	72	43	57	18	82	11	89
	30–44	21	80	27	73	14	86	8	92
	45–59	13	87	18	82	10	90	5	95
	60 +	11	89	13	87	4	96	4	96
vzdělání	základní	22	78	29	71	14	86	9	91
	vyučen	20	80	24	76	12	88	8	92
	SŠ	15	85	25	75	11	89	6	94
	VŠ	11	89	15	85	6	94	1	99

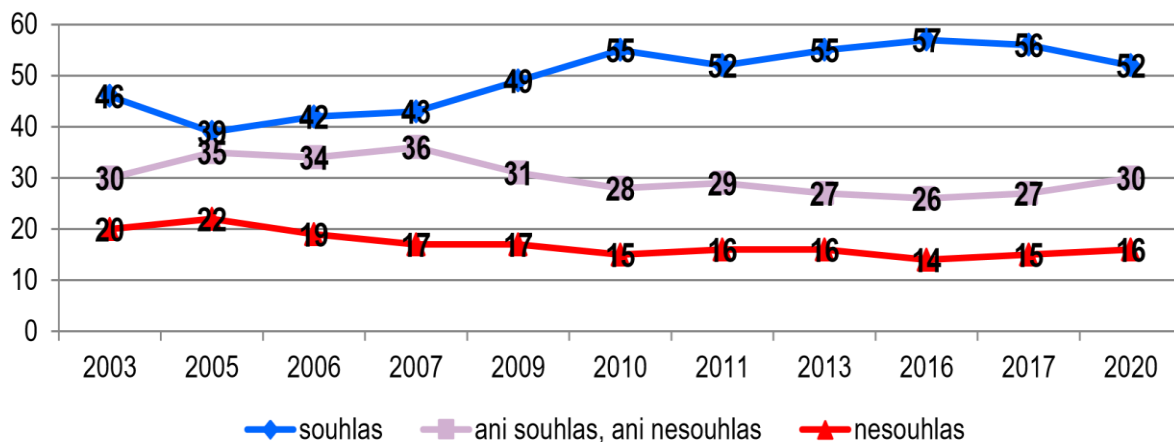
Zdroj: Rabušic, Chromkova Manea, 2018

- **Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM):** V šetřeních *Naše společnost 2003, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010, 2011, 2013, 2016, 2017 a 2020* byla sledována sada výroků zaměřených na partnerství, manželství a rodičovství. Vybrané výroky vykazují v dlouhodobém sledování změny (CVVM, 2020a).

Otázka: Do jaké míry souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky?
Odpověď: rozhodně souhlasím; spíše souhlasím; ani souhlas, ani nesouhlas; spíše nesouhlasím; rozhodně nesouhlasím

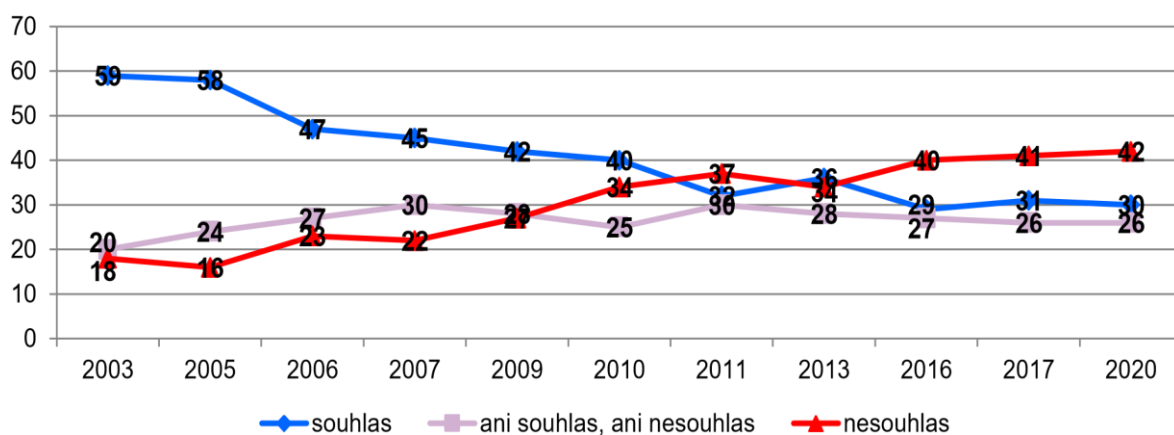
- Je v pořádku, když spolu lidé žijí, aniž by plánovali sňatek.
- Hlavní výhodou manželství je finanční jistota.
- Špatné manželství je lepší než žádné.
- Hlavním důvodem uzavírání sňatků je mít děti.
- Ženatí muži a vdané ženy jsou obecně spokojenější než svobodní.
- Lidé, kteří chtějí mít děti, by měli nejdříve uzavřít sňatek.
- Pro výchovu dětí je velmi důležité, aby měli jejich rodiče uzavřen sňatek.
- Když rodina nefunguje, je rozvod přijatelným řešením.
- Jeden rodič může vychovat dítě stejně dobře jako oba rodiče společně.

Souhlas s výrokem „Je v pořádku, když spolu lidé žijí, aniž by plánovali sňatek.“ (časová řada, v %)



Zdroj: převzato z CVVM, 2020a

Souhlas s výrokem „Lidé, kteří chtějí mít děti, by měli nejdříve uzavřít sňatek.“ (časová řada, v %)



Zdroj: převzato z CVVM, 2020a

13. Reprodukční plány

Obecné a osobní reprodukční ideály, preference či přání anebo plány jsou zjišťovány jak v jednotlivých zemích, tak v mezinárodních výzkumech. Obecné reprodukční ideály ve společnosti odpovídají představě o ideálním počtu dětí v rodině. Opakovaně byly zjišťovány v šetřeních Eurobarometr, European Value Study, International Social Survey i World Values Survey. V ČR jsou zkoumány v pravidelných šetřeních Centra pro výzkum veřejného mínění. Reálný počet dětí na ženu bývá oproti obecnému reprodukčnímu ideálu nižší. Tyto představy o ideálním počtu dětí v rodině spíše odhalují převažující společenské normy. K individuální situaci jedince se ale více než ideály přibližují osobní preference a přání, tzn. preferovaný nebo chtěný počet dětí v životě. V ČR, stejně jako jinde v Evropě, platí, že lidé mají méně dětí, než kolik by si v optimálním případě přáli (Rabušic, Chromková Manea, 2013). Nejčastěji se odborné studie zaměřují na zjišťování dlouhodobých a krátkodobých reprodukčních plánů. Míru jejich naplnění umožňují zkoumat panelová data (např. Generations and Gender Survey, Proměny české společnosti). Reprodukční plány lze pokládat za nejvhodnější ukazatel budoucího reprodukčního chování, nejvíce totiž zahrnují různorodost okolností, které mohou mít na reprodukční chování vliv (Hašková, Pospíšilová, 2020). Na rozdíl od obecných ideálů, ale i ve srovnání s osobními preferencemi ohledně počtu dětí, reprodukční plány kopírují biografii jedince a častěji tedy podléhají faktickým změnám v životní dráze jedince. Ani reprodukční plány se však nemusejí s reprodukčním chováním muže či ženy nakonec shodovat.

V sociologických průzkumech (VÚPSV, CVVM, EVS) jsou dvě děti poměrně stabilně deklarovány jako ideální počet dětí v rodině. Zhruba dvě třetiny populace sdílí tento ideál, vedle tohoto necelá čtvrtina občanů preferuje rodinu s více dětmi (nejčastěji třemi), zatímco jedno dítě je ideální pro necelou desetinu populace. Plánovaný/preferovaný počet dětí se však liší podle typu cílové skupiny. Například u bezdětných sice také převažuje dvoudětný rodinný ideál, ale preference jednoho dítěte je výrazně vyšší. Obecně je sdílen i názor na ideální věk matky při narození prvního dítěte, pro více než čtyři pětiny dotázaných by to mělo být do věku 29 let. Tento názor však zastává „jen“ polovina bezdětných. Co se týče rodičovských plánů pak například ve výzkumu *Vícedětných rodin 2018* měla většina dotázaných tolik dětí, kolik si přála, přibližně každý šestý měl více dětí, než si přál, každý sedmý měl dětí naopak méně. Oproti tomu ve výzkumu *Rekonstituované rodiny 2018* byly dvě pětiny těch, kteří měli méně dětí, než chtěli. Mezi nejdůležitější podmínky pro naplnění rodičovských plánů patří trvalý a ověřený partnerský vztah, vyřešené samostatné bydlení a dostatečné finanční zázemí. Nejen ideální a plánovaný počet dětí, ale i podmínky pro naplnění rodičovských plánů je tedy vhodné sledovat v rámci sociologických šetření, a to i z hlediska případného zaměření rodinné politiky na podporu natalitních plánů.

Vybrané indikátory:

- ideální počet dětí, preferovaný počet dětí, plánovaný počet dětí vs. reálný počet dětí;
- ideální, preferovaný věk pro první/poslední dítě, pro uzavření sňatku vs. reálný věk při uzavření sňatku;
- změna rodičovských plánů, tj. změna v plánovaném počtu dětí;
- důvody pro změnu rodičovských plánů;
- důvody pro (dosavadní) bezdětnost;
- důležitost podmínek pro naplnění rodičovských plánů.

Jednotka: podle typu indikátoru se může jednat o průměrný počet dětí/věk nebo o medián nebo o procento, tj. procentuální vyjádření podílu osob, které s určitou položkou v rámci daného indikátoru souhlasí, srovnání s ostatními položkami, eventuálně průměrné hodnoty, časová řada.

Cílová populace: reprezentativní výběrový soubor populace ČR, jiné subpopulace a cílové skupiny (bezdětní, úplné rodiny, neúplné rodiny, vícedětné rodiny apod.)

Možnosti kategorizace: standardně pohlaví, věk, vzdělání, kraje, velikost místa bydliště (v závislosti na velikosti dotazovaného vzorku)

Charakter, forma dat: dotazníkové šetření, kvantitativní, objektivní

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: nepravidelně

Zdroje dat (vybrané relevantní zdroje dat a publikace) a aktuální data: reprezentativní výběrová šetření populace ČR, subpopulace/vybrané cílové skupiny

Různé cílové skupiny:

- **VÚPSV**: V šetřeních *Rodina ve střední fázi 2016, Finanční podpora rodin s dětmi 2018, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018, Samoživitelé 2019, Rodina 2019* (reprezentativní vzorek populace ČR) a *Bezdětní 2020* byly zařazeny následující indikátory vztahující se k reprodukčním plánům:

Rodina 2019

Otázka: **Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, jaký je podle Vás ideální počet dětí v rodině?** Odpověď: **počet dětí**

Otázka: **Kolik máte vlastních dětí (celkem, tj. včetně již dospělých)?** Odpověď: **počet dětí**

Otázka: **Za jak důležité považujete následující okolnosti pro to, aby člověk mohl založit rodinu (mít děti)?** Odpověď: **velmi důležité; spíše důležité; nepříliš důležité; zcela nedůležité**

- *Mít pracovní zkušenosti a praxi, vybudované postavení ve svém povolání.*
- *Mít spolehlivého, stálého partnera.*
- *Ověřit si s partnerem schopnost společného života (např. společným bydlením bez sňatku).*
- *Mít ukončenu přípravu na povolání (studium).*
- *Dobrý zdravotní stav.*
- *Shoda partnerů v rodičovských plánech (zda, kdy, příp. kolik dětí chtějí mít).*
- *Mít důvěru v budoucí vývoj společnosti.*
- *Cítit se dost vyzrálým pro péči a výchovu dítěte/děti.*
- *Mít dostatečný příjem.*
- *Vědět, že rodiče pomohou, bude-li třeba (v domácnosti, s dětmi).*
- *Mít kde samostatně bydlet.*

IV. Indikátory vycházející ze sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje

- *Mít již alespoň základní vybavení do domácnosti.*
- *Moci počítat s pomocí státu (společnosti) formou sociálních dávek či daňových zvýhodnění.*
- *Moci počítat s pomocí státu (společnosti) v zajištění služeb péče o děti.*

Důležitost okolností pro založení rodiny podle populace (podíly odpovědí „velmi důležité“ a „spíše důležité“, v %)

	velmi důležité	spíše důležité	velmi + spíše důležité
Mít spolehlivého, stálého partnera.	78,2	20,0	98,2
Mít kde samostatně bydlet.	62,1	33,2	95,3
Mít dostatečný příjem.	56,2	40,7	96,9
Cítit se dost vyzrálým pro péči a výchovu dítěte/děti.	49,7	42,9	92,6
Shoda partnerů v rodičovských plánech (zda, kdy, příp. kolik dětí chtějí mít).	46,5	45,1	91,6
Dobrý zdravotní stav.	39,7	47,2	86,9
Ověřit si s partnerem schopnost společného života (např. společným bydlením bez sňatku).	36,0	46,6	82,6
Mít ukončenu přípravu na povolání (studium).	31,9	49,7	81,6
Mít již alespoň základní vybavení do domácnosti.	29,7	49,3	79,0
Mít pracovní zkušenosti a praxi, vybudované postavení ve svém povolání.	21,3	50,2	71,5
Moci počítat s pomocí státu (společnosti) v zajištění služeb péče o děti.	18,8	51,6	70,4
Mít důvěru v budoucí vývoj společnosti.	17,8	47,7	65,5
Vědět, že rodiče pomohou, bude-li třeba (v domácnosti, s dětmi).	16,8	55,7	72,5
Moci počítat s pomocí státu (společnosti) formou sociálních dávek či daňových zvýhodnění.	14,6	46,5	61,1

Pozn.: Doplněk do 100 % tvoří odpovědi „Ne příliš důležité“ a „Zcela nedůležité“

Zdroj: VÚPSV – Rodina 2019

Bezdětní 2020

Otázka: Přejete si mít Vy osobně v životě nějaké děti? **Odpověď:** Ano, rád/a bych měl/a dítě do 3 let. Ano, ráda/a bych měl/a dítě, ale až později. Ano, rád/a bych měl/a dítě, ale domnívám se, že se to nikdy nestane. Nevím, zatím jsem o tom nepřemýšlel/a. Ne, nechci mít děti. Nemohu mít děti.

Otázka: Kolik dětí byste si přál/a ve svém životě mít? **Odpověď:** počet dětí

Otázka: V jakém věku jste chtěl/anebo byste chtěl/a mít Vaše první dítě? **Odpověď:** věk

Otázka: Když se zamyslíte nad minulostí, změnily se během období Vaší dospělosti Vaše plány ohledně počtu dětí? **Odpověď:** Ano, dříve jsem chtěl/a více dětí než nyní. Ano, dříve jsem chtěl/a méně dětí než nyní. Ano, dříve jsem děti chtěl/a, nyní si jistý/á nejsem. Ano, dříve jsem děti chtěl/a, nyní je nechci. Ano, dříve jsem děti nechtěl/a, nyní si je přeji. Ano, dříve jsem děti nechtěl/a, nyní to zvažuji. Ne, přeji si pořád stejný počet dětí. Ne, děti jsem nikdy nechtěl/a stále nechci. Ne, děti mít nemohu.

Otázka: **Zhodnoťte prosím, do jaké míry hrají následující důvody roli v tom, že jste se (zatím) nestal/a rodičem. V každém oddíle vyberte prosím 2 hlavní důvody, které nejlépe vystihují Vaši aktuální situaci. Odpověď:**

Osobní důvody

- *nejistý partnerský vztah/chybějící partner/ka*
- *nechci mít děti*
- *nesouhlas partnera/partnerky*
- *svoboda, nezávislost*
- *zdravotní stav můj/partnera/k*
- *můj nízký věk*
- *nízký věk partnera/partnerky*
můj vyšší věk
- *vyšší věk partnera/partnerky*
- *záliby a koníčky*
- *péče o jiné členy rodiny (např. nemocné rodiče)*
- *špatné zkušenosti z vlastní rodiny nebo rodiny partnera/partnerky*
- *obavy o budoucnost naší planety či země (ekologie, válečné konflikty, epidemie)*

Materiální a pracovní důvody

- *studium moje nebo partnera/partnerky*
- *mé pracovní povinnosti a kariéra*
- *pracovní povinnosti a kariéra partnera/partnerky*
- *moje nezaměstnanost, obava ze ztráty zaměstnání/ukončení podnikání*
- *nezaměstnanost, obava ze ztráty zaměstnání/ukončení podnikání partnera/partnerky*
- *finanční nepřipravenost*
- *nevyřešená bytová situace*
- *nedostatečná pomoc státu formou sociálních dávek či daňových zvýhodnění rodičů*
- *nedostatečná kapacita služeb péče o děti (jesle, mateřské školy apod.)*

Otázka: **Za jak důležité považujete Vy osobně následující podmínky pro to, abyste se stal/a rodičem (bez ohledu na Váš zdravotní stav/zdravotní stav Vaší partnerky/ Vašeho partnera)? Ohodnoťte na stupnici od 1 do 7, kde 1 vyjadřuje naprosto zásadní roli a 7 vůbec žádnou. Odpověď: 1=naprosto zásadní, 2, 3, 4, 5, 6, 7=vůbec žádnou**

- *Mít kde samostatně bydlet.*
- *Mít zkušenosti a praxi ve svém zaměstnání (povolání).*
- *Znat dobře (tj. i dost dlouho) svého partnera.*
- *Ověřit si s partnerem naši schopnost společného života (např. společným bydlením bez sňatku).*
- *Vědět, že se na péči a výchově dítěte budeme s partnerem/partnerkou podílet.*

IV. Indikátory vycházející ze sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje

- Ukončit přípravu na zvolené povolání (studium).
- Vědět, že mi/nám rodiče pomohou, bude-li třeba (v domácnosti, s dětmi, finančně).
- Mít zajištěný dostatečný příjem rodiny pro to, aby mohl jeden z rodičů zůstat doma s dítětem.
- Vědět, že bude možné skloubit pracovní povinnosti s péčí o dítě mladší 3 let.
- Vědět, že bude možné skloubit pracovní povinnosti s péčí o dítě starší 3 let.
- Vědět, že s rodičovstvím neklesne naše/moje životní úroveň pod určitý standard.
- Uzavřít sňatek.

Důležitost okolností založení rodiny podle bezdětných (podíly odpovědí „1=naprosto zásadní“, „2“ a „3“ na sedmibodové škále, v %)

	1 = naprosto zásadní	2	3	součet hodnot "1"+"2"+"3"
Mít kde samostatně bydlet.	60,2	22,3	9,2	91,7
Znat dobře (tj. i dost dlouho) svého partnera.	54,2	25,8	11,4	91,4
Ověřit si s partnerem naši schopnost společného života.	46,9	28,6	12,5	88
Vědět, že se na péči a výchově dítěte budeme s partnerem/partnerkou podílet.	44,1	29,6	15,2	88,9
Mít zajištěný dostatečný příjem rodiny pro to, aby mohl jeden z rodičů zůstat doma s dítětem.	41,9	32,5	14,5	88,9
Vědět, že bude možné skloubit pracovní povinnosti s péčí o dítě mladší 3 let.	22,2	26,9	23,6	72,7
Vědět, že bude možné skloubit pracovní povinnosti s péčí o dítě starší 3 let.	21,1	29,7	23,7	74,5
Ukončit přípravu na zvolené povolání (studium).	20,5	16,9	14,8	52,2
Vědět, že s rodičovstvím neklesne naše/moje životní úroveň pod určitý standard.	16,1	24,9	25,5	66,5
Mít zkušenosti a praxi ve svém zaměstnání (povolání).	14,1	23,2	25,2	62,5
Uzavřít sňatek.	11,2	14,1	16,5	41,8
Vědět, že mi/nám rodiče pomohou, bude-li třeba (v domácnosti, s dětmi, finančně).	8,9	16,1	24,2	49,2

Pozn.: Doplněk do 100 % tvoří odpovědi 4, 5, 6 a 7 na sedmibodové škále, kde 1=naprosto zásadní a 7=vůbec žádnou

Zdroj: VÚPSV – Bezdětní 2020

Rodina 2019, Bezdětní 2020

Otázka: Můžete mi prosím říci, v kolika letech by nejpozději měly nastat následující události – uzavřít první sňatek; mít první dítě; mít poslední dítě?
A existuje pro tyto uvedené události dle Vašeho názoru nějaký ideální věk? Uveďte odděleně pro muže a ženy. Odpověď: věk

Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018

Otázka: Kolik se Vám osobně v průběhu života narodilo celkem dětí?
Odpověď: počet dětí

Otázka: Kolik vlastních dětí byste si přál/a Vy osobně v životě mít?
Odpověď: počet dětí

Otázka: Máte tedy... Odpověď: tolik dětí, kolik si přejete; méně dětí; více dětí

Otázka: Plánujete v následujících 3 letech mít další dítě? Odpověď: ano; ne; jsem/partnerka je v současnosti těhotná

Otázka: Jaké jsou dva hlavní důvody toho, že máte zatím méně vlastních dětí, než byste si přál/a? Odpověď:

- *Nemám/neměl/neměla jsem vhodného partnera/partnerku.*
- *Můj zdravotní stav a/nebo partnera/ky.*
- *Můj věk a/nebo věk partnera/ky.*
- *Nesouhlas mého partnera/partnerky.*
- *Děti partnera/partnerky jsou jako moje vlastní.*
- *Obtížné sladění mých pracovních a rodinných povinností.*
- *Obtížné sladění pracovních a rodinných povinností partnera/ky.*
- *Nejistota či nestabilita mého zaměstnání/podnikání nebo zaměstnání/podnikání partnera/ky.*
- *Nedostatečné finanční podmínky a/nebo nevhodné bytové podmínky.*
- *Nedostatečná finanční podpora státu pro rodiny s dětmi.*
- *Nedostatečná nabídka dostupných a kvalitních služeb péče o malé děti.*
- *Péče a výchova dalšího dítěte by už pro nás představovala velkou zátěž.*
- *Plánuji/plánujeme mít další dítě/děti až později.*

Otázka: Jaké jsou dva hlavní důvody toho, že máte více vlastních dětí, než byste si přál/a? Odpověď:

- *Přání mít další dítě s novým partnerem/partnerkou.*
- *Neplánované početí a narození dalšího dítěte, narození dvojčat (vícerčat).*
- *Být rodičem mě naplňovalo/naplňuje radostí.*
- *Přání partnera/ky mít další dítě.*
- *Dobré podmínky pro sladění mých pracovních a rodinných povinností.*
- *Dobré podmínky pro sladění pracovních a rodinných povinností partnera/ky.*
- *Finanční podpora státu pro rodiny s dětmi.*
- *Dostupnost a kvalita služeb péče o malé děti.*
- *Náboženské přesvědčení.*

Finanční podpora rodin s dětmi 2018

Otázka: Plánujete v následujících 3 letech mít další dítě? Odpověď: ano; ne; jsem/partnerka je v současnosti těhotná

Otázka: Uvažovali jste někdy o dalším dítěti, ale nakonec jste se rozhodli další dítě nemít? Odpověď: ano; ne

Otázka: Jaké byly dva hlavní důvody pro toto rozhodnutí? Odpověď:

- *věk*
- *zdraví*

- *finance*
- *práce*
- *bydlení*
- *vztah s partnerem*
- *neshodli jsme se na tom s partnerem*
- *nechtěli jsme měnit dosavadní způsob života*

Rodiny ve střední fázi 2016

Otázka: Kolik se Vám osobně v průběhu života narodilo celkem dětí? **Odpověď:** počet dětí

Otázka: Jaký je podle Vás ideální počet dětí v rodině? **Odpověď:** počet dětí

Otázka: Kolik vlastních dětí byste si přál/a Vy osobně v životě mít? **Odpověď:** počet dětí

Otázka: Kolik dalších dětí byste ještě chtěl(a) mít? **Odpověď:** počet dětí

Hodnocení současného počtu dětí, tj. zda nyní mají tolik dětí, kolik si přejí (v %)

	Rekonstituované rodiny 2018	Vícedětné rodiny 2018	Rodina ve střední fázi 2016
tolik dětí, kolik si přejete	53,9	71,8	60,3
méně dětí	39,5	12,7	25,6
více dětí	6,5	15,5	14,1

Zdroj: VÚPSV – Rekonstituované rodiny 2018, Vícedětné rodiny 2018, Rodina ve střední fázi 2016

Otázka: Co je/bylo hlavními důvody toho, že máte (zatím) méně dětí, než byste si přál(a)? Z nabízeného seznamu vyberte nejdůležitější důvod a následně druhý nejdůležitější. **Odpověď:**

- *Nemám/neměl jsem vhodného partnera/partnerku.*
- *Nedovolil to můj/partnerův/partnerčin zdravotní stav.*
- *Připadal/a jsem si/partner/ka si připadal/a na další dítě již starý/stará.*
- *Můj partner/partnerka si to nepřál/a.*
- *Moje práce a profesní aktivity to neumožňovaly.*
- *Moje zájmy to neumožňovaly.*
- *Naše finanční podmínky to neumožňovaly.*
- *Mít více dětí by pro mne znamenalo riziko ztráty zaměstnání/zhoršení pracovní pozice.*
- *Finanční podpora rodin od státu není/nebyla dostatečná.*
- *Výchova dětí, které máme, pro nás představuje velkou zátěž, další dítě bychom již těžko zvládli.*
- *Příliš by to ovlivnilo každodenní život rodiny.*
- *Naše bytové podmínky nejsou/nebyly vhodné.*

- *Plánuji/plánujeme mít další dítě/děti až později.*

- **European Values Survey (EVS):** V reprezentativním šetření *EVS 2017* byly předkládány následující otázky:

Otázka: Pokud byste měl(a) ve svém životě ideální životní podmínky, jaký celkový počet dětí byste si přál(a) mít (bez ohledu na to, kolik jich vlastně máte)? **Odpověď:** počet dětí

Otázka: Mohl(a) byste mi říct, kolik dětí by člověk mohl mít, aby měl přitom stále možnost tyto hodnoty naplňovat? Uved'te, prosím, svůj osobní názor. **Odpověď:** vůbec žádné dítě; jedno dítě; dvě děti; tři i více dětí; nezáleží na počtu

- *Mít dost času pro sebe a pro své zájmy.*
- *Mít dostatečný příjem.*
- *Usilovat o seberealizaci.*
- *Být spokojen se svým zaměstnáním.*

„Mohl(a) byste mi říct, kolik dětí by člověk mohl mít, aby měl přitom stále možnost tyto hodnoty naplňovat?“ (v %)

	vůbec žádné děti	jedno dítě	dvě děti	tři i více dětí	nezáleží na počtu
Mít dost času pro sebe a pro své zájmy.	10	19	49	7	15
Mít dostatečný příjem.	9	20	44	11	16
Usilovat o seberealizaci.	14	22	41	6	16
Být spokojen(a) se svým zaměstnáním.	6	17	43	8	26

Zdroj: Rabušic, Chromkova Manea, 2018

Časové řady:

- **Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM):** V šetřeních **Naše společnost 2004, 2006, 2007, 2009, 2016, 2017 a 2020** byl sledován ideální počet dětí v rodině, ideální věk mužů a žen při narození prvního dítěte (CVVM, 2020a).

Otázka: Jaký je Váš názor na ideální věk mužů a žen při narození prvního dítěte a na ideální počet dětí v rodině? **Odpověď:** počet dětí; věk

Ideální věk při narození prvního dítěte (časová řada, v %)

	2004	2006	2007	2009	2016	2020
ideální věk muže při narození prvního dítěte						
do 24 let (včetně)	10	6	6	7	5	4
25–29 let	57	48	47	48	40	43
nad 30 let (včetně)	28	40	39	39	49	46
ideální věk ženy při narození prvního dítěte						
do 24 let (včetně)	48	38	38	37	27	29
25–29 let	42	50	47	51	55	53
nad 30 let (včetně)	5	7	8	7	13	12

Pozn.: Dopočet do 100 tvoří odpovědi „nevím“.

Zdroj: CVVM, 2020a

14. Postoje k rolím mužů a žen v rodině

V ČR přetrvává příklon k tradiční dělbě práce v rodině mezi muži a ženami. Na jedné straně se jedná o důsledek určitých hodnotově-normativních stereotypů, přestože se role a postavení žen ve společnosti mění. Na straně druhé je důsledkem jak trvalých rozdílů v odměňování žen a mužů a přístupu zaměstnavatelů, tak v nastavení rodinné a sociální politiky, která podporuje dlouhodobou péči matky o dítě po jeho narození (Jára a kol., 2014). Genderová dělba rolí je sférou, kde jsou rozdíly mezi muži a ženami výraznější než u jiných postojů. Ženy častěji zastávají egalitární postoje, rovnocennější dělbu činností, muži naopak komplementární. Při srovnání vývoje postojů v čase jsou nejzřetelnější dva trendy: jednak roste požadavek na účast muže na „ženských“ aktivitách (při nákupu a péči o děti), a jednak je dnes častější požadavek rovnoměrného podílu obou genderů na „tradičních“ aktivitách, a to na zajištění financí pro rodinu a při vaření. Zvláště viditelný je pak příklon k rovnoprávnosti v budování profesní kariéry (CVVM, 2020b).

Vybrané indikátory:

- Postoje (souhlas s výroky)
 - *Oba partneři by měli mít stejnou možnost věnovat se svému zaměstnání.*
 - *Oba partneři by se měli podílet na péči o děti stejným dílem.*
 - *Oba partneři by se měli podílet na péči o domácnost stejným dílem.*
 - *Oba partneři by měli přispívat do rodinného rozpočtu.*
 - *Pracující matka může vytvořit stejně vřelý vztah se svými dětmi jako matka, která není zaměstnaná.*
 - *Otcové mohou pečovat o své děti stejně dobře jako matky.*
 - *Zaměstnání má pro ženy stejný význam jako pro muže.*
 - *Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti.*
 - *Celkově vzato, rodinný život trpí, jestliže je žena zaměstnaná na plný úvazek.*
 - *Úkolem muže je vydělávat peníze, úkolem ženy je starat se o domácnost a rodinu.*
 - *Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná.*
- Názory na rozdělení rolí v rodině ve vztahu k různým činnostem (finanční zajištění, péče o děti, zajištění chodu domácnosti, profesní kariéra a další) více muži/více ženy/stejně
- Reálné rozdělení činností v rodině mezi ženou a mužem (běžné domácí práce, běžné nákupy, zařizuje úřední záležitosti, rozhodování o způsobu trávení víkendů/ dovolené, rozhodování o hospodaření s penězi, zabezpečuje péči o malé děti, věnuje se dětem v jejich volném čase)
- Spokojenost s rozdělením rolí v rodině ve vztahu k různým činnostem
- Názory na možnosti profesního uplatnění ženy/muže při zakládání rodiny
- Názory na roli ženy v rodině vs. zaměstnání ženy

Jednotka: obvykle se jedná o procento, tj. procentuální vyjádření podílu osob, které s určitou položkou v rámci daného indikátoru souhlasí nebo se k ní přiklání, srovnání s ostatními položkami, eventuálně průměrné hodnoty, časová řada.

Cílová populace: reprezentativní výběrový soubor populace ČR, jiné subpopulace a cílové skupiny (bezdětní, úplné rodiny, neúplné rodiny, vícedětné rodiny apod.)

Možnosti kategorizace: standardně pohlaví, věk, vzdělání, kraje, velikost místa bydliště (v závislosti na velikosti dotazovaného vzorku)

Charakter, forma dat: dotazníkové šetření, kvantitativní, objektivní

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: nepravidelně

Zdroje dat (vybrané relevantní zdroje dat a publikace) **a aktuální data:** reprezentativní výběrová šetření populace ČR, subpopulace/vybrané cílové skupiny

Různé cílové skupiny:

- **VÚPSV:** Otázky na rozdělení rolí a činností v rámci rodiny nebo partnerského vztahu byly sledovány v šetřeních *Bezdětní 2020, Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018 a Rodiny ve střední fázi 2016*. Ve všech těchto šetřeních (kromě *Bezdětní 2020*) byla zařazena otázka:

Otázka: **Nakolik souhlasíte s následujícími výroky týkajícími se zaměstnání, partnerství a rodičovství?** **Odpověď:** **rozhodně souhlasím, spíše souhlasím, spíše nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím**

- *Oba partneři by měli mít stejnou možnost věnovat se svému zaměstnání.*
- *Oba partneři by se měli podílet na péči o děti stejným dílem.*
- *Oba partneři by se měli podílet na péči o domácnost stejným dílem.*
- *Oba partneři by měli přispívat do rodinného rozpočtu.*
- *Pracující matka může vytvořit stejně vřelý vztah se svými dětmi jako matka, která není zaměstnaná.*
- *Zaměstnání má pro ženy stejný význam jako pro muže (jen Samoživitelé).*

Souhlas s výroky týkajícími se zaměstnání a partnerství/rodičovství (podíl odpovědí „rozhodně souhlasím“, v %)

	Rodiny ve střední fázi 2016	Vícedětné rodiny 2018	Rekonstituované rodiny 2018	Samoživitelé 2019	Rodina 2019
Oba partneři/rodiče by měli mít stejnou možnost věnovat se svému zaměstnání.	39,4	44,7	48,5	-	49,3
Oba partneři/rodiče by se měli podílet na péči o děti stejným dílem.	38,9	47,7	48,4	44,8	50,8
Oba partneři/rodiče by se měli podílet na péči o domácnost stejným dílem.	33,6	39,4	38,2	-	44,6
Oba partneři/rodiče by měli přispívat do rodinného rozpočtu.	52,6	55,5	58,7	-	61,5

pokračování tabulky

	Rodiny ve střední fázi 2016	Vícedětné rodiny 2018	Rekonstituované rodiny 2018	Samoživitelé 2019	Rodina 2019
Práce v domácnosti a péče o rodinu je stejně hodnotná jako práce v zaměstnání.	39,2	61,5	52,2	54,5	-
Pracující matka může vytvořit stejně vřelý vztah se svými dětmi jako matka, která není zaměstnaná.	35,4	43,9	45,4	49,5	41,0

Zdroj: VÚPSV – Rodiny ve střední fázi 2016, Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018, Bezdětní 2020

Bezdětní 2020

Otázka: Který z partnerů by se měl podle Vás v rodině věnovat následujícím věcem? Odpověď: rozhodně muž, spíše muž, oba stejně, spíše žena, rozhodně žena

- věnovat se profesní kariéře
- pečovat o děti
- zajišťovat chod domácnosti (uklízet, nakupovat apod.)
- finančně zajišťovat domácnost

„Který z partnerů by se měl podle Vás v rodině věnovat následujícím věcem?“ (v %)

	rozhodně muž	spíše muž	oba stejně	spíše žena	rozhodně žena
věnovat se profesní kariéře	4,3	22,7	71,6	1,1	0,3
pečovat o děti	0,8	1,2	65	28,3	4,8
zajišťovat chod domácnosti (uklízet, nakupovat apod.)	0,7	1,1	64	29,5	4,7
finančně zajišťovat domácnost	13,4	37,3	48,7	0,5	0,1

Zdroj: VÚPSV – Bezdětní 2020

Otázka: Se kterým z následujících výroků týkajících se plánování rodiny a zaměstnání se nejvíce ztotožňujete? Odpověď:

- Při rozhodování o narození dítěte je správné zohlednit profesní plány obou partnerů.
- Rozhodování o narození dítěte je správné podřídít plánům na profesní uplatnění ženy.
- Rozhodování o narození dítěte je správné podřídít plánům na profesní uplatnění muže.
- Rozhodování o narození dítěte by nemělo být plánům na profesní uplatnění partnerů nijak podřízeno.

Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018

Otázka: Kdo se ve Vaší domácnosti zabývá následujícími věcmi? Odpověď: vždy žena, obvykle žena, oba zhruba stejně nebo společně, obvykle muž, vždy muž.

IV. Indikátory vycházející ze sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje

- *Dělá běžné domácí práce (vaření, úklid, aj.).*
- *Zajišťuje běžné nákupy.*
- *Zařizuje úřední záležitosti.*
- *Rozhoduje o způsobu trávení víkendů, dovolené.*
- *Rozhoduje o běžném hospodaření s penězi.*
- *Zabezpečuje péči o malé děti, pomáhá dětem s přípravou do školy.*
- *Věnuje se dětem v jejich volném čase.*

Otázka: Jak jste celkově spokojen/a s rozdělením úkolů spojených s péčí o domácnost mezi Vás a Vašeho partnera/Vaši partnerku? Odpověď: zcela spokojen/a; spíše spokojen/a; spíše nespokojen/a; zcela nespokojen/a

Otázka: Jak jste celkově spokojen/a s rozdělením úkolů spojených s péčí a výchovou dětí mezi Vás a Vašeho partnera/Vaši partnerku? Odpověď: zcela spokojen/a; spíše spokojen/a; spíše nespokojen/a; zcela nespokojen/a

Časové řady

- **European Values Survey (EVS):** V reprezentativních šetřeních *EVS 1991, EVS 1999, EVS 2008 a EVS 2017* byly sledovány následující indikátory

Otázka: Pro každý z následujících výroků, které Vám přečtu, mi řekněte, nakolik s ním souhlasíte nebo nesouhlasíte. Odpověď: rozhodně souhlasím, souhlasím, ani souhlas ani nesouhlas, nesouhlasím, rozhodně, nesouhlasím

- *Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná.*
- *Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti.*
- *Rodinný život trpí, jestliže je žena zaměstnaná na plný úvazek.*
- *Úkolem muže je vydělávat peníze, úkolem ženy je starat se o domácnost a rodinu.*

Postoje k roli muže a ženy, podíly odpovědí „rozhodně souhlasí“ a „souhlasí“ (v %)

	EVS 2017		EVS 2008		EVS 1999		EVS 1991	
	rozhodně souhlasí	souhlasí	rozhodně souhlasí	souhlasí	rozhodně souhlasí	souhlasí	rozhodně souhlasí	souhlasí
Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná.	7	25	12	31	9	38	24	46
Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti.	22	47	17	53	12	60	30	55
Rodinný život trpí, jestliže je žena zaměstnaná na plný úvazek.	11	30	-	-	-	-	-	-
Úkolem muže je vydělávat peníze, úkolem ženy je starat se o domácnost a rodinu.	16	33	-	-	-	-	-	-

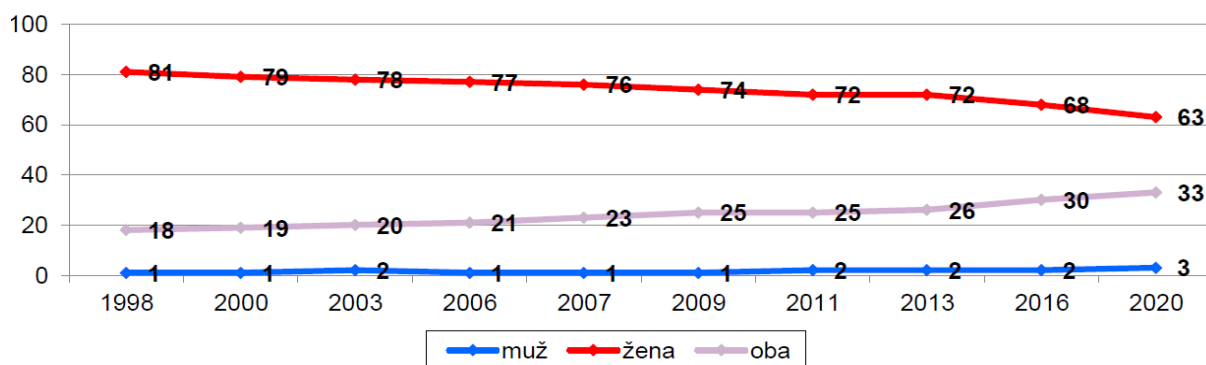
Zdroj: Rabušic, Chromkova Manea, 2018

- **Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM):** V šetřeních *Naše společnost 1998, 2000, 2003, 2006, 2007, 2009, 2011, 2013, 2016 a 2020* byl sledován postoj k vykonávání různých činností v rámci rodiny mužem nebo ženou (CVVM, 2020b).

Otázka: Kdo by měl podle Vás v rodinách ... Odpověď: rozhodně muž, spíše muž, oba stejně, spíše žena, rozhodně žena

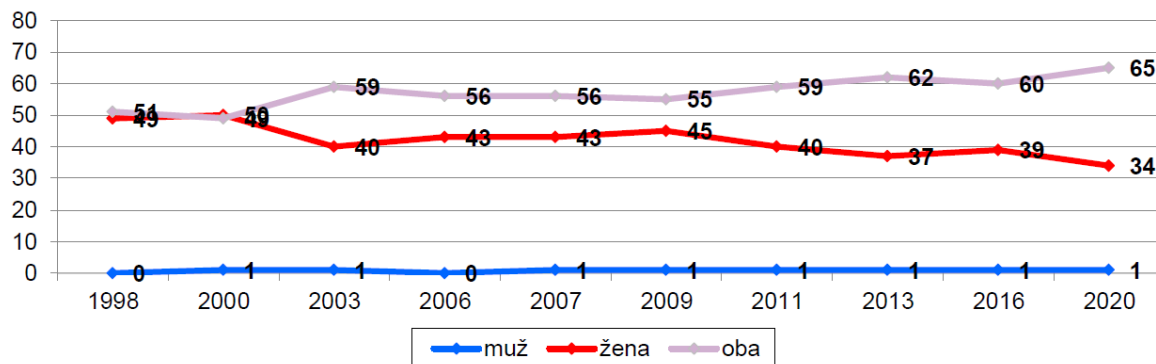
- nakupovat potraviny
- pečovat o děti
- dále se vzdělávat
- pěstovat koníčky
- finančně zajišťovat domácnost
- být iniciativní v intimním životě
- vařit
- pěstovat společenské kontakty
- starat se o rodinný rozpočet
- vykonávat veřejné funkce
- uklízet
- starat se o profesní kariéru
- provádět běžné opravy v domácnosti
- dohlížet na školní povinnosti, vodit děti do školy či na kroužky apod.
- pečovat o nemocné nebo nemohoucí blízké příbuzné

Názory na rozdělení činností v rodině – vařit (v %)



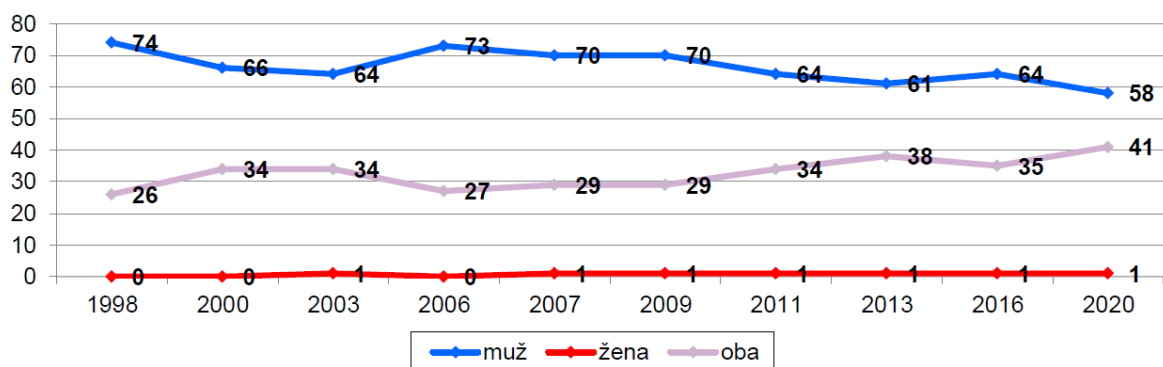
Zdroj: převzato z CVVM, 2020b

Názory na rozdělení činností v rodině – pečovat o děti (v %)



Zdroj: převzato z CVVM, 2020b

Názory na rozdělení činností v rodině – finančně zajišťovat domácnost (v %)



Zdroj: převzato z CVVM, 2020b

15. Rodinná politika

Úkolem rodinné a sociální politiky jsou především podpora rodin v plnění jejich funkcí a podpora rodinného a reprodukčního chování. Jako součást veřejné politiky má tato podpora celkově větší efekt (MPSV, 2019). Podpora rodin pečujících o děti, stejně jako mladých lidí uvažujících o svém perspektivním rodičovství, tedy nespočívá jen v opatřeních dávkového systému a služeb, ale také ve vytváření širšího kontextu příznivého pro život rodin a plnění jejich funkcí (Kuchařová a kol., 2020).

V minulosti docházelo k přebírání rodinných funkcí jinými institucemi, což se v současnosti odráží přiřkládáním značného významu společenské podpoře rodiny. Na druhou stranu je ale také požadována vyšší autonomie rodin. Kromě toho se vlivem individualizačních trendů více a více rozvolňuje soudržnost rodiny. Míra požadované autonomie se liší podle typu formy případné pomoci. Nejvíce je nezávislost rodiny požadována při „běžné“ péči o (malé) děti, ale i v zajištění financí pro rodinu. Naopak nejširší nefinanční podpora je očekávána u rodin pečujících o zdravotně handicapovaného člena (Kuchařová a kol., 2019b). Vyrovnaná odpovědnost je státu i rodině přisuzována v případě zajištění bydlení pro rodiny. Finanční podpora je vítaná univerzálně. V hodnocení potřebnosti vybraných konkrétních opatření státní rodinné politiky existuje velká shoda napříč populací, rozdíly jsou ale mezi kraji či obcemi různých velikostí (Kuchařová a kol., 2020).

Finanční podpora je žádána pro všechny typy rodin a různé fáze rodinného cyklu. Mírně vyšší je preference daňových úlev proti rodinným dávkám. Nízkopříjmové rodiny reflektují relativně širší dosažitelnost rodinných dávek. Rodiče z vícedětných rodin zase hodnotí oba finanční nástroje rodinné politiky (sociální dávky i daňové úlevy) kriticky jako méně uspokojující jejich potřeby v porovnání například se službami pro rodiny. Lidé však často preferují ty nástroje sociální a rodinné politiky, které považují pro svou rodinu za nejpotřebnější, u nich však také více kritizují, z jejich pohledu, nízkou dostupnost či efektivitu (také proto, že jsou s nimi nejvíce seznámeni) (Kuchařová a kol., 2020). Téměř tři pětiny občanů považují zájem vlády o sociální situaci rodin s dětmi za přiměřený. Přibližně devět z deseti Čechů souhlasí s tím, aby byla zavedena pružná pracovní doba nebo zkrácené pracovní úvazky pro rodiče s malými dětmi a aby byla provozována družina u každé základní školy. Nejméně dotázaní souhlasí se zavedením plošných přídavků na děti.

Jako žádoucí je tedy vnímána jak finanční podpora, tak podpora službami, v celkové synergii se zajištěním podmínek pro to, aby lidé i při péči o (malé) děti mohli vykonávat svou práci/zaměstnání. V takovém případě lze předpokládat, že dosáhnou dostatečného množství prostředků pro zabezpečení rodiny a současně zvládnou věnovat rodině/dětem svou péči.

Vybrané indikátory:

- celkové hodnocení vlády/státu vzhledem k sociální podpoře rodin s dětmi;
- názory na roli státu versus zodpovědnost rodiny vzhledem k zabezpečení rodiny (zodpovědnost rodiny se o sebe postarat/zodpovědnost státu postarat se o rodinu, zajištění potřeb starých lidí, zajištění potřeb nezletilých dětí je věcí jejich rodiny, zajištění potřeb postižených či dlouhodobě nemocných, řešení vážných finančních potíží rodiny);
- názor na způsob státní podpory rodin s dětmi: peněžité podpory vs. podpora služeb, sociální dávky vs. daňové úlevy;

- názory na míru zapojení státu při řešení bytové situace rodin s dětmi;
- názory na míru zapojení státu při sladování zaměstnání s výchovou dětí;
- názory na aktuální či plánovaná/zvažovaná opatření rodinné politiky vzhledem k tomu, zda jsou pokládána za žádoucí/důležitá;
- zhodnocení faktické pomoci/podpory státu/obce/města v konkrétních oblastech dotýkajících se rodin s dětmi;
- zhodnocení dostatečnosti státní podpory rodinám s dětmi, obecně nebo pro různé typy rodin;
- znalost nástrojů rodinné politiky v populaci, v konkrétních cílových skupinách.

Jednotka: podle typu indikátoru se může jednat o procento, tj. procentuální vyjádření podílu osob, které s určitou položkou v rámci daného indikátoru souhlasí (pokládají ji za důležitou atp.), srovnání s ostatními položkami, eventuálně průměrné hodnoty, časová řada

Cílová populace: reprezentativní výběrový soubor populace ČR, jiné subpopulace a cílové skupiny (bezdětní, úplné rodiny, neúplné rodiny, vícedětné rodiny apod.)

Možnosti kategorizace: standardně pohlaví, věk, vzdělání, kraje, velikost místa bydliště (v závislosti na velikosti dotazovaného vzorku)

Charakter, forma dat: dotazníkové šetření, kvantitativní, objektivní

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: nepravidelně

Zdroje dat (vybrané relevantní zdroje dat a publikace) a aktuální data: reprezentativní výběrová šetření populace ČR, subpopulace/vybrané cílové skupiny

Různé cílové skupiny:

- **VÚPSV:** Otázky cílící na rodinnou politiku byly sledovány v podstatě ve všech šetřeních VÚPSV, tj. *Bezdětní 2020, Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018 a Rodiny ve střední fázi 2016*. Otázky byly přizpůsobeny jak konkrétní cílové skupině, tak konkrétním opatřením a nástrojům, ať už aktuálním nebo budoucím.

Bezdětní 2020, Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018 a Rodiny ve střední fázi 2016:

Otázka: **Nyní Vám předložím několik dvojic protikladných názorů na roli státu v oblasti podpory rodin. Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou podle toho, nakolik výrok vystihuje Váš názor. Jednička znamená, že plně souhlasíte s názorem uvedeným vlevo, sedmička značí, že se naopak plně ztotožňujete s názorem uvedeným vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma názory tak napůl. Odpověď:**

- 1 = Rodiny by měly převzít více zodpovědnosti, aby se o sebe dokázaly postarat.
7 = Stát by měl převzít více zodpovědnosti za rodiny a zajistit, aby bylo o všechny postaráno.
- 1 = Zajištění potřeb starých lidí je věcí jejich rodiny. 7=Zajištění potřeb starých lidí je věcí státu.

IV. Indikátory vycházející ze sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje

- 1 = Zajištění potřeb nezletilých dětí je věcí jejich rodiny. 7 = Zajištění potřeb nezletilých dětí je věcí státu.
- 1 = Zajištění potřeb postižených či dlouhodobě nemocných je věcí rodiny. 7 = Zajištění potřeb postižených či dlouhodobě nemocných je věcí státu.
- 1 = Řešení vážných finančních potíží rodiny je věcí jejích členů. 7 = Řešení vážných finančních potíží rodiny je věcí státu.
- 1 = Zajištění dostatečného příjmu rodin s dětmi je úkol rodičů nebo širší rodiny. 7 = Zajištění dostatečného příjmu rodin s dětmi je úkol státu (jen Bezdětní 2020)
- 1 = Zajištění bydlení pro rodiny s dětmi je odpovědností rodiny. 7 = Zajištění bydlení pro rodiny s dětmi je odpovědností státu (jen Bezdětní 2020)

Názory na roli státu a rodiny v zabezpečení potřeb rodin (porovnání průměrných hodnot na sedmibodové škále pro různé cílové skupiny)

hlavní je role rodiny	Rodina 2019	Samoživitelé 2019	Vícečetné rodiny 2018	Rekonstituované rodiny 2018	Rodiny ve střední fázi 2016	Bezdětní 2020	hlavní je role státu
Zajištění potřeb nezletilých dětí je věcí jejich rodiny.	2,9	3,2	3,0	2,8	3,0	-	Zajištění potřeb nezletilých dětí je věcí státu.
Řešení vážných finančních potíží rodiny je věcí jejích členů.	3,1	3,6	3,4	3,2	3,0	-	Řešení vážných finančních potíží rodiny je věcí státu.
Rodiny by měly převzít více zodpovědnosti, aby se o sebe dokázaly postarat.	3,2	3,6	3,7	3,6	-	-	Stát by měl převzít více zodpovědnosti za rodiny a zajistit, aby bylo o všechny postaráno.
Zajištění potřeb starých lidí je věcí jejich rodiny.	4,3	4,4	4,1	4,2	3,8	-	Zajištění potřeb starých lidí je věcí státu.
Zajištění potřeb postižených či dlouhodobě nemocných je věcí rodiny.	4,8	4,9	4,8	4,7	-	-	Zajištění potřeb postižených či dlouhodobě nemocných je věcí státu.
Zajištění dostatečného příjmu rodin s dětmi je úkol rodičů nebo širší rodiny.	-	-	-	-	-	2,9	Zajištění dostatečného příjmu rodin s dětmi je úkol státu.
Zajištění bydlení pro rodiny s dětmi je odpovědností rodiny.	-	-	-	-	-	3,2	Zajištění bydlení pro rodiny s dětmi je odpovědností státu.

Pozn.: Znění otázky: Nyní Vám předložím několik dvojic protikladných názorů na roli státu v oblasti podpory rodin. Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou podle toho, nakolik výrok vystihuje Váš názor. Jednička znamená, že plně souhlasíte s názorem uvedeným vlevo, sedmička značí, že se naopak plně ztotožňujete s názorem uvedeným vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma názory tak napůl.

Zdroj: VÚPSV – Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Vícečetné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018, Rodiny ve střední fázi 2016, Bezdětní 2020

Otázka: Jak by měla být zaměřena podpora rodin s dětmi? Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou podle toho, nakolik výrok vystihuje Váš názor. Jednička znamená, že plně souhlasíte s názorem uvedeným vlevo, sedmička značí, že se naopak plně ztotožňujete s názorem uvedeným vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma názory tak napůl. Pokud nesouhlasíte ani s jedním názorem, vyberte devítku. Odpověď: Stát by měl:

- 1=Rodinám s dětmi především poskytovat peněžní podporu. 7= Rodinám s dětmi především pomáhat službami (např. mateřské školy, družiny)

- 1=Podporovat rodiny s dětmi sociálními dávkami. 7= Poskytovat rodinám s dětmi daňové úlevy

Rodina 2019

Otázka: Změny ve společnosti se dotýkají každého z nás. Stát v nich může hrát významnou nebo okrajovou roli. Určete prosím, co si myslíte o míře odpovědnosti státu v následujících bodech... **Odpověď:** má plnou odpovědnost, má významnou odpovědnost, má malou odpovědnost, nemá žádnou odpovědnost

- aby pro každého bylo dosažitelné odpovídající bydlení
- aby ženy měly možnost spojit zaměstnání s výchovou dětí
- aby muži měli možnost spojit zaměstnání s výchovou dětí
- aby bylo dosažitelné zaměstnání pro všechny mladé lidi

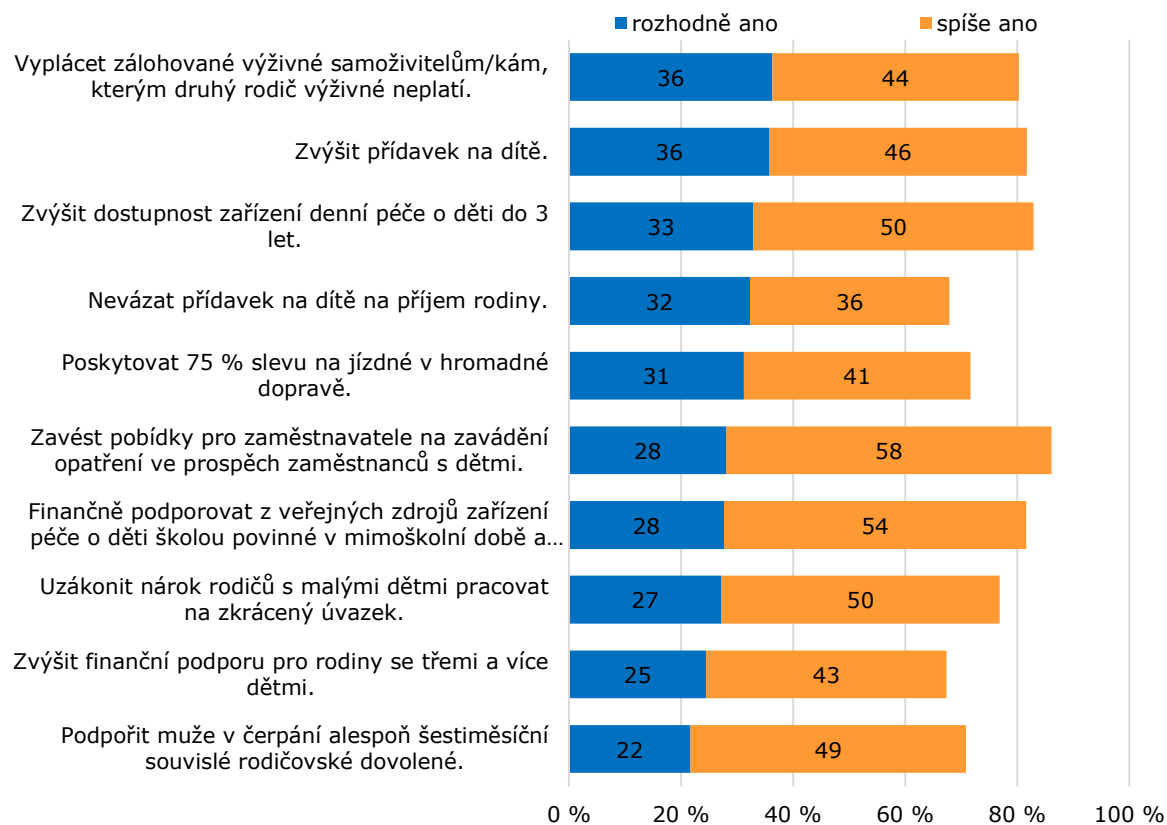
Otázka: Jaký by měl být podíl rodiny, obcí a státu při zajištění dostupnosti bydlení? Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou podle toho, nakolik výrok vystihuje Váš názor. Jednička znamená, že plně souhlasíte s názorem uvedeným vlevo, sedmička značí, že se naopak plně ztotožňujete s názorem uvedeným vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma názory tak napůl. Pokud nesouhlasíte ani s jedním názorem, vyberte devítku. **Odpověď:**

- 1= Zajištění dostupnosti bydlení je především úkolem státu. 7= Za zajištění bydlení svých obyvatel by měly být zodpovědné obce.
- 1= Zajištění bydlení je především úkolem každé rodiny, příp. jednotlivce. 7= Zajištění dostupnosti bydlení je především úkolem státu.

Otázka: Co si myslíte o následujících opatřeních na podporu rodin s dětmi? Považujete je za žádoucí? **Odpověď:** rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne

- Podpořit muže v čerpání alespoň šestiměsíční souvislé rodičovské dovolené.
- Zvýšit finanční podporu pro rodiny se třemi a více dětmi.
- Zvýšit dostupnost zařízení denní péče o děti do 3 let.
- Zvýšit přídavek na dítě.
- Nevázat přídavek na dítě na příjem rodiny.
- Finančně podporovat z veřejných zdrojů zařízení péče o děti školou povinné v mimoškolní době a během prázdnin.
- Uzákonit nárok rodičů s malými dětmi pracovat na zkrácený úvazek.
- Zavést pobídky pro zaměstnavatele na zavádění opatření ve prospěch zaměstnanců s dětmi.
- Vyplácet zálohované výživné samoživitelům/kám, kterým druhý rodič výživné neplatí.
- Poskytovat 75 % slevu na jízdné v hromadné dopravě.

Hodnocení vybraných opatření rodinné politiky, tj. zda jsou vybraná opatření žádoucí (podíly odpovědí „rozhodně ano“ a „spíše ano“, v %)



Zdroj: VÚPSV – Rodina 2019

Otázka: Poskytuje, podle Vás, následujícím rodinám naše společnost dostatečnou podporu formou sociálních dávek a služeb? Odpověď: menší než potřebují, tak akorát jak potřebují, větší než potřebují, není to úkol státu

- rodiny se seniory
- rodiny s nezaměstnaným
- rodiny přistěhovalců
- rodiny se zdravotně postiženým členem
- chudé rodiny s dětmi
- rodiny samoživitelek či samoživitelů

Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018

Otázka: Jak hodnotíte pomoc/podporu, která byla poskytnuta Vám jako rodiči (Vaší rodině) ze strany státu či Vaší obce/města v následujících oblastech? **Odpověď:** zcela dostačující, spíše dostačující, spíše nedostačující, zcela nedostačující, takovou pomoc jsme nikdy nepotřebovali, takovou pomoc jsme nikdy nedostali

- finanční podpora formou sociálních dávek (porodné, rodičovský příspěvek, přídavky na děti)
- finanční podpora formou slev na dani
- služby péče a výchovy dětí předškolního věku (MŠ, jesle apod.)
- služby doplňkové výchovy dětí školního věku (družina, kroužky aj.)
- vzdělávání dětí

Hodnocení poskytnuté podpory ze strany státu či Vaší obce/města (podíly odpovědí „zcela dostačující“ a „spíše dostačující“, v %)

	Samoživitelé 2019	Vícedětné rodiny 2018	Rekonstituované rodiny 2018
finanční podpora formou sociálních dávek (porodné, rodičovský příspěvek, přídavky na děti)	27,4	31,9	30,8
finanční podpora formou slev na dani	27,8	36,9	35,3
služby péče a výchovy dětí předškolního věku (MŠ, jesle apod.)	55,5	59,2	58,0
služby doplňkové výchovy dětí školního věku (družina, kroužky aj.)	51,8	61,5	58,1
vzdělávání dětí	59,8	69,6	66,5

Pozn.: Doplněk do 100 % tvoří odpovědi „Spíše nedostačující“, „Zcela nedostačující“, „Takovou pomoc jsme nikdy nepotřebovali“, „Takovou pomoc jsme nikdy nedostali“.

Zdroj: VÚPSV – Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018

Samoživitelé 2019

Otázka: Měl by stát finančně podporovat některé typy rodin s dětmi více oproti jiným? Měl by podporovat následující typy rodin více, stejně nebo méně? **Odpověď:** mnohem více, o něco více, všechny stejně, spíše méně

- rodiny se 3 a více dětmi oproti rodinám s méně dětmi
- rodiny samoživitelů oproti úplným rodinám
- rodiny s nízkými příjmy oproti rodinám s vyššími příjmy

Otázka: K čemu by měla hlavně směřovat opatření rodinné politiky? **Vyberte 2 nejdůležitější cíle.** **Odpověď:**

- aby bylo pro lidi snazší mít tolik dětí, kolik chtějí.
- aby si lidé mohli dovolit děti v mladším věku
- aby rodiče mohli lépe sladit rodinný život se zaměstnáním
- aby rodiče měli více šancí na získání zaměstnání v době výchovy malých dětí (např. zkrácená či flexibilní pracovní doba)

- aby se rodiny méně často rozpadaly
- aby výchova a péče o děti byly pro rodiny méně finančně náročné
- aby rodiče měli více času na děti

Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018

Otázka: Do jaké míry souhlasíte s tím, že by stát měl poskytovat finanční pomoc pouze? **Odpověď:** rozhodně souhlasím, spíše souhlasím, spíše nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím

- rodinám s dětmi s nízkými příjmy
- rodinám se 3 a více dětmi

Rodiny ve střední fázi 2016

Otázka: Jak by měla, podle Vás, být nejspíše zaměřena finanční podpora rodinám s dětmi? Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou podle toho, nakolik výrok vystihuje Váš názor. Jednička znamená, že plně souhlasíte s názorem uvedeným vlevo, sedmička značí, že se naopak plně ztotožňujete s názorem uvedeným vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma názory tak napůl. Pokud nesouhlasíte ani s jedním názorem, vyberte devítku. **Odpověď:** Finanční pomoc by podle Vás měla být poskytována:

- 1 = všem rodinám s nezaopatřenými dětmi – 7 = jen rodinám s nižšími příjmy
- 1 = na nezaopatřené děti bez ohledu na věk – 7 = jen na děti předškolního věku a školní děti asi tak do 12 let
- 1 = všem rodinám s nezaopatřenými dětmi – 7 = jen rodinám se 3 a více nezaopatřenými dětmi
- 1 = jako jedna univerzální dávka bez určení účelu – 7 = ve formě dávek vázaných na určitý účel (školní pomůcky, školní zájezdy, mimoškolní kurzy apod.)

Otázka: A jak by měla být podpora rodin s dětmi zaměřena celkově. Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou podle toho, nakolik výrok vystihuje Váš názor. Jednička znamená, že plně souhlasíte s názorem uvedeným vlevo, sedmička značí, že se naopak plně ztotožňujete s názorem uvedeným vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma názory tak napůl. Pokud nesouhlasíte ani s jedním názorem, vyberte devítku. **Odpověď:** Stát by měl:

- 1 = Podporovat zaměstnanost rodičů, aby byla rodina finančně soběstačná – 7 = Podporovat rodiny finančně
- 1 = Poskytovat rodinám finanční podporu – 7 = Garantovat rodinám služby usnadňující péči a výchovu (družiny, kroužky, MŠ aj.)
- 1 = Podporovat rodiny finančně formou sociálních dávek – 7 = Podporovat rodiny finančně formou daňových úlev

Otázka: Která opatření rodinné politiky považujete za nejdůležitější pro rodiny s dětmi školního/studijního věku? Z následující nabídky vyberte, prosím, v pořadí tři, která považujete Vy osobně za nejdůležitější **Odpověď:**

IV. Indikátory vycházející ze sociologických šetření se zaměřením na hodnoty a postoje

- daňové výhody pro rodiny s dětmi
- možnosti částečných úvazků a pružné pracovní doby pro rodiče s dětmi
- dostatečně vysoké přídavky na děti
- přídavky na děti pro všechny rodiny (bez rozdílu příjmů)
- bezplatné školní pomůcky požadované školou
- cenově dostupné bydlení pro rodiny s dětmi
- zavedení povinnosti zaměstnavatele poskytovat matkám nebo otcům dětí do 10 let 2 až 3 dny volna ročně na rodinné záležitosti
- kvalitní pracovně-právní ochrana rodičů v zaměstnání garantovaná zákoníkem práce
- dostatek zařízení pro pobyt školních dětí v době po vyučování (např. družiny)
- cenově dostupné volnočasové aktivity pro školní děti
- kvalitní poradenství pro rodiče při výchově dětí
- dobrá dostupnost služeb a zařízení pro staré lidi s kvalitní péčí a přijatelnými cenami
- finanční podpora nákupu služeb pro domácnost jako úklid, praní apod.
- otevřené družiny nebo podobná zařízení o prázdninách (pro děti pracujících rodičů)
- (preventivní) opatření proti kontaktu dětí a mládeže s alkoholem, drogami apod. a experimentování s nimi

Priority rodičů v opatřeních rodinné politiky (v %)

	podíl umístění na 1. místě	podíl umístění na 1. až 3. místě
daňové výhody pro rodiny s dětmi	33,2	50,1
dostatečně vysoké přídavky na děti	17,6	39,1
cenově dostupné bydlení pro rodiny s dětmi	13,4	38,1
možnosti částečných úvazků a pružné pracovní doby pro rodiče s dětmi	8,3	24,1
bezplatné školní pomůcky požadované školou	6,4	25,3
přídavky na děti pro všechny rodiny (bez rozdílu příjmů)	5,8	19,9
cenově dostupné volnočasové aktivity pro školní děti	3,6	24,3
kvalitní pracovně-právní ochrana rodičů v zaměstnání garantovaná zákoníkem práce	2,4	12,5
dostatek zařízení pro pobyt školních dětí v době po vyučování (např. družiny)	2,1	10,9
dobrá dostupnost služeb a zařízení pro staré lidi s kvalitní péčí a přijatelnými cenami	2,0	13,1
zavedení povinnosti zaměstnavatele poskytovat matkám nebo otcům dětí do 10 let 2-3 dny volna ročně na rodinné záležitosti	1,9	10,7
otevřené družiny nebo podobná zařízení o prázdninách (pro děti pracujících rodičů)	1,4	10,3
ostatní	1,9	---
celkem	100	x

Zdroj: VÚPSV – Rodina ve střední fázi 2016

Otázka: Jak hodnotíte pomoc/podporu, která byla poskytnuta Vám jako rodiči (Vaší rodině) ze strany státu či Vaší obce/města v následujících oblastech? **Odpověď:** zcela dostačující, spíše dostačující, spíše nedostačující, zcela nedostačující, takovou pomoc jsme nikdy nepotřebovali, takovou pomoc jsme nikdy nedostali

- bydlení
- finanční podpora formou dávek a slev na dani
- možnost rodičů zůstat doma a celodenně pečovat o dítě mladší 3 let (rodičovská dovolená)
- podmínky pro sladění práce a rodiny (mimo doby nároku na rodičovskou dovolenou)
- péče o děti předškolního věku ve školce, jeslích apod.
- vzdělávání dětí (dostupnost škol, financování vzdělání apod.)
- bezpečnost dětí (mimo domov a školu)
- péče o zdraví dětí
- služby a aktivity pro děti školního věku v mimoškolním čase
- pomoc při řešení výchovných či jiných rodinných problémů

Bezdětní 2020

Otázka: Stará se podle Vás stát o sociální situaci rodin s dětmi dostatečně?

Odpověď: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne, nevím

Otázka: Do jaké míry se zajímáte o existující opatření rodinné politiky ve prospěch rodin s dětmi? **Odpověď:** rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne, mám o nich dobré znalosti, mám o nich nějaké znalosti, spíš dílčí, moc toho o nich nevím, vůbec nic o nich nevím

Otázka: Hrají/hrála by ve Vašem rozhodování o založení rodiny roli (tj. kdy, kolik a zda vůbec mít děti) následující opatření státu podporující rodiny s dětmi? **Odpověď:** určitě ano; spíše ano; spíše ne; určitě ne; nevím, neumím zhodnotit; opatření neznám

- podmínky mateřské a rodičovské dovolené
- daňové zvýhodnění rodičů s dětmi
- dostupná zařízení denní péče o děti v předškolním věku
- přídavky na děti
- právní záruka návratu do původního zaměstnání po rodičovské dovolené
- pružná pracovní doba, zkrácené úvazky pro pracující rodiče s malými dětmi
- podpora bydlení pro rodiny s dětmi

Zájem o opatření rodinné politiky a jejich role při rozhodování o založení rodiny (v %)

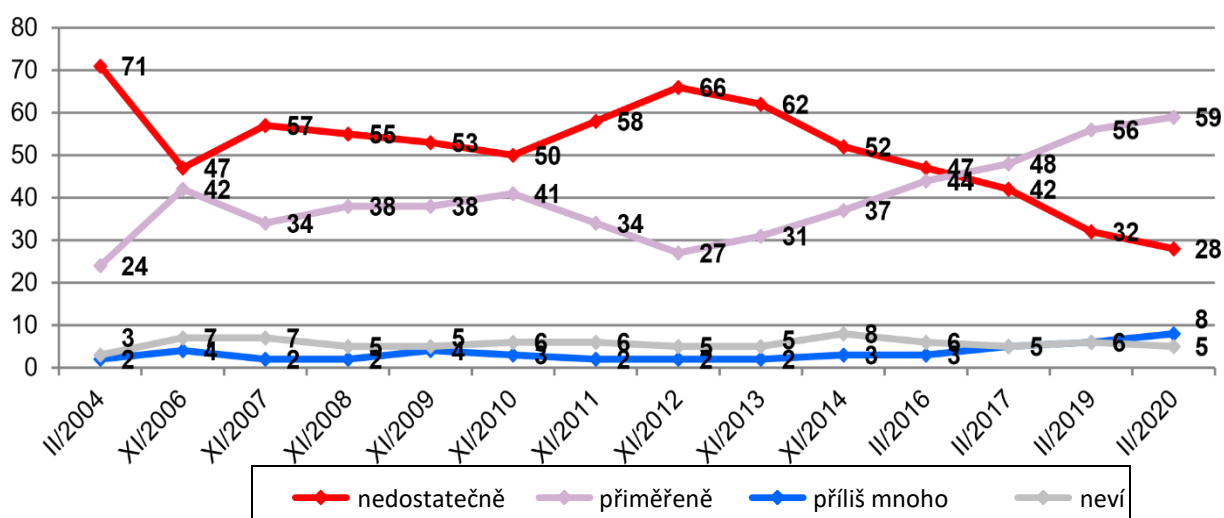
	mám o nich dobré znalosti	mám o nich nějaké znalosti, spíše dílčí	moc toho o nich nevím	vůbec nic o nich nevím		
Do jaké míry se zajímáte o existující opatření rodinné politiky ve prospěch rodin s dětmi?	3,3	29,3	42,5	25,0		
Hrají/hrála by ve vašem rozhodování o založení rodiny roli (tj. kdy, kolik a zda vůbec mít děti) následující opatření státu podporující rodiny s dětmi?						
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	nevím, neumím zhodnotit	opatření neznám
právní záruka návratu do původního zaměstnání po rodičovské dovolené	29,3	28,4	14,7	11,3	10,2	6,2
pružná pracovní doba, zkrácené úvazky pro pracující rodiče s malými dětmi	27,8	32,6	13,6	11,3	9,1	5,5
podmínky mateřské a rodičovské dovolené	26,9	31	15,2	11	9,7	6,1
dostupná zařízení denní péče o děti v předškolním věku	26,9	31,9	14,9	11,3	9,8	5,3
podpora bydlení pro rodiny s dětmi	25	26,8	18,8	13,8	9,2	6,3
daňové zvýhodnění rodičů s dětmi	24,6	27,7	17,9	14,4	9,3	6,0
přídavky na děti	22,3	23,7	21,8	16,5	9,9	5,8

Zdroj: VÚPSV – Bezdětní 2020

- **Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM):** V šetřeních *Naše společnost 2004, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2016, 2017, 2019 a 2020* byl sledován postoj k různým nástrojům rodinné politiky (CVVM, 2020c).

Otázka: Domníváte se, že se vláda stará o sociální situaci rodin s dětmi příliš mnoho, přiměřeně, nedostatečně? **Odpověď:** příliš mnoho, přiměřeně, nedostatečně

Jak se vláda stará o sociální situaci rodin s dětmi, časová řada (v %)



Zdroj: převzato z CVVM, 2020c

Otázka: Co si myslíte o následujících opatřeních? Jste pro nebo proti, aby byla uplatňována, či zaváděna? **Odpověď:** rozhodně pro, spíše pro, spíše proti, rozhodně proti.

Otázka: Pokud byste měl vybrat z nabízených opatření ta, jež by měla být nejvyšší prioritou vlády, která by to byla? Vyjmenujte maximálně tři. **Odpověď:**

- snížení daní pro osoby s nezaopatřenými dětmi
- zvýšení počtu jeslí
- zvýšení počtu mateřských školek
- podpora pružné pracovní doby nebo zkrácených úvazků pro rodiče s malými dětmi
- společné zdanění manželů
- zvýšení přídavků na děti
- provozování družiny u každé základní školy
- „vícerychlostní“ rodičovská dovolená s různými výškami příspěvků podle počtu let strávených na dovolené, což znamená, že za kratší dobu jsou vyšší platby, za delší dobu platby nižší
- zavedení plošného přídavku na děti, tedy že příspěvek je vyplácen všem, bez ohledu na příjem
- zavedení vyplácení plošného porodného, tedy že porodné je vyplácené všem bez ohledu na příjem
- otcovská dovolená, tedy týden placeného volna pro otce, který mohou čerpat po narození dítěte
- zvýšení rodičovského příspěvku
- v případě neplacení výživného na děti jeho hrazení státem, který by pak peníze od neplatičů vymáhal

16. Postoje k adopci a asistované reprodukci u heterosexuálních i stejnopohlavních jedinců a párů

Soužití partnerů nabývá kromě formy manželského a nesezdaného soužití heterosexuálních partnerů v jedné domácnosti s jejich vlastními dětmi, nebo bez dětí, také dalších forem. Patří k nim například rekonstituované rodiny (s vlastními a/nebo nevlastními dětmi), soužití stejnopohlavních párů, specifickou formou pak jsou tzv. LAT soužití (living apart together, spolu ale odděleně) bez dětí, ale i s dětmi nebo i další formy. V řadě sociologických průzkumů se zjišťuje tolerance společnosti k různým formám soužití stejnopohlavních párů (Median 2018 a 2019, CVVM – časová řada od roku 2005, VÚPSV 2018, 2019 a 2020). Z hlediska přístupu české společnosti je poměrně velká tolerance k manželství stejnopohlavních párů a k výchově dětí v takovém partnerství. Veřejné mínění o právu na registrované partnerství je od roku 2008 poměrně stabilní, totéž v zásadě platí o názoru na uzavření sňatku (CVVM, 2018). Poměrně příznivě je rovněž vnímána adopce dětí partnera druhým partnerem. Velmi příznivě se česká společnost staví k umělému oplodnění sezdaných či nesezdaných heterosexuálních párů a rovněž k možnostem adopce. Tyto trendy je důležité sledovat, například také vzhledem ke vzrůstajícímu věku prvorodiček a s tím spojeným problémům s otěhotněním.

Vybrané indikátory:

- názor na adopci a různé možnosti umělého oplodnění;
- názor na umožnění umělého oplodnění různým skupinám žen;
- názor na legální podobu svazku osob stejného pohlaví a na možnosti těchto párů adoptovat děti;
- postoje:
 - *Homosexuální a lesbické páry by měly mít možnost adoptovat děti.*
 - *Homosexuální a lesbické páry by měly mít možnost uzavřít manželství.*
 - *Vstoupit do manželství by mělo být umožněno i párům osob stejného pohlaví.*
 - *Pár stejného pohlaví může vychovávat dítě stejně dobře jako pár muže a ženy.*
 - *Homosexuální páry jsou stejně dobrými rodiči jako jiné páry.*

Jednotka: procento, tj. procentuální vyjádření podílu osob, které s určitou položku v rámci daného indikátoru souhlasí, srovnání s ostatními položkami, eventuálně průměrné hodnoty, časová řada

Cílová populace: reprezentativní výběrový soubor populace ČR, jiné subpopulace a cílové skupiny (bezdětní, úplné rodiny, neúplné rodiny, vícedětné rodiny apod.)

Možnosti kategorizace: standardně pohlaví, věk, vzdělání, kraje, velikost místa bydliště (v závislosti na velikosti dotazovaného vzorku)

Charakter, forma dat: dotazníkové šetření, kvantitativní, objektivní

Regionální úroveň: ČR, kraj

Periodicita dostupnosti: nepravidelně

Zdroje dat (vybrané relevantní zdroje dat a publikace) a aktuální data: reprezentativní výběrová šetření populace ČR, subpopulace/vybrané cílové skupiny

Různé cílové skupiny:

- **VÚPSV:** V šetřeních *VÚPSV Bezdětní 2020, Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018 a Rekonstituované rodiny 2018* byly pokládány jak postojové, tak názorové otázky týkající se adopce a umělého oplodnění. Otázky byly přizpůsobeny konkrétní cílové skupině.

Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018

Otázka: **Nakolik souhlasíte s následujícími výroky týkajícími se rodiny, dětí a rodičovství?** **Odpověď:** **rozhodně souhlasím, spíše souhlasím, spíše nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím**

- *Homosexuální a lesbické páry by měly mít možnost adoptovat děti.*
- *Homosexuální a lesbické páry by měly mít možnost uzavřít manželství.*

Postoje k uzavření sňatku a adopci stejnopohlavními páry, podíly odpovědí „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“ (v %)

	Vícedětné rodiny 2018	Rekonstituované rodiny 2018	Samoživitelé 2019
Homosexuální a lesbické páry by měly mít možnost uzavřít manželství.	59,5	68,6	69,2
Homosexuální a lesbické páry by měly mít možnost adoptovat děti.	47,9	54,8	56,5

Zdroj: VÚPSV – Samoživitelé 2019, Vícedětné rodiny 2018, Rekonstituované rodiny 2018

Bezdětní 2020, Rodina 2019

Otázka: **Kterým ženám by mělo být umožněno umělé oplodnění?** **Odpověď:** **rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne, nevím, neumím posoudit**

- *vdaným*
- *žijícím v nesezdaném soužití s mužem*
- *žijícím v registrovaném partnerství se ženou*
- *žijícím v neregistrovaném partnerství se ženou*
- *ženám bez partnera*

Otázka: **Souhlasíte s tím, aby bylo zákonem umožněno partnerům stejného pohlaví?** **Odpověď:** **rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne, nevím, neumím posoudit**

- *uzavírat manželství*
- *uzavírat registrované partnerství*
- *adoptovat děti partnera/partnerky*
- *adoptovat společně cizí dítě*

Postoje k uzavření sňatku a adopci stejnopohlavními páry a k umělému oplodnění (podílly odpovědí „rozhodně ano“ a „spíše ano“, v %)

	Bezdětní 2020			Rodina 2019, věková skupina 25-44 let		
Souhlasíte s tím, aby bylo zákonem umožněno partnerům stejného pohlaví?						
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
uzavírat/žít v registrovaném partnerství	71,1	80,7	76,2	69,5	81,6	75,9
adoptovat děti partnera/partnerky	60,7	76	68,7	54,3	65,5	60,2
uzavírat manželství	54,3	71,7	63,4	49,7	64,8	57,7
adoptovat společně cizí dítě	46,5	66,3	56,9	42,2	52,0	47,3
Kterým ženám by mělo být umožněno umělé oplodnění?						
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
vdaným	88,6	91,5	90,2	85,9	93	89,7
žijícím v nesezdaném soužití s mužem	79,8	86,1	83,1	73,7	80,7	77,5
žijícím v registrovaném partnerství se ženou	49,7	66,7	58,6	49,2	58,7	54,3
ženám bez partnera	49,2	64,9	57,4	48,8	58,7	54,0
žijícím v neregistrovaném partnerství se ženou	43,1	60,4	52,2	42,4	51,5	47,2

Zdroj: VÚPSV – Bezdětní 2020, Rodina 2019

Bezdětní 2020

Otázka: Existují různé cesty, jak se stát rodičem. Uvažoval/a byste sám/a o následujících možnostech, kdybyste Vy osobně nemohl/a mít vlastní dítě standardní cestou? **Odpověď:** rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne, nevím

- o adopci/pěstounské péči –společně s partnerem/partnerkou
- o adopci/pěstounské péči – pouze Vy sám/a bez partnera/partnerky
- o umělém oplodnění společně s životním partnerem/partnerkou
- o umělém oplodnění bez životního partnera
- o porodu dítěte náhradní matkou
- o přirozeném početí dítěte bez stálého partnera

Otázka: V životě se někdy stává, že není možné mít vlastní, biologické dítě. Komu by podle Vás měla být umožněna adopce či pěstounská péče o dítě? **Odpověď:** rozhodně ano; spíše ano; spíše ne; rozhodně ne; nevím, neumím posoudit

- partnerům různého pohlaví
- partnerům stejného pohlaví
- samotným ženám bez partnera/partnerky
- samotným mužům bez partnerky/partnera

Časové řady

- **European Values Survey (EVS):** V reprezentativních šetřeních EVS 1991, EVS 1999, EVS 2008 a EVS 2017 byl sledován souhlas s jedním výrokem.

Otázka: Co si myslíte o následujících výrocích? **Souhlasíte s nimi nebo nesouhlasíte?** **Odpověď:** rozhodně souhlasím, souhlasím, ani souhlas ani nesouhlas, nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím

- Homosexuální páry jsou stejnými dobrými rodiči jako jiné páry.

- **CVVM Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM):** V šetřeních *Naše společnost 2003, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010, 2011, 2013, 2016, 2017 a 2020* byly sledovány dva výroky na páry stejného pohlaví a v šetřeních *Naše společnost 2005, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 a 2018* se sledoval souhlas s manželstvím a adopcí pro páry stejného pohlaví (CVVM, 2018, 2020a)

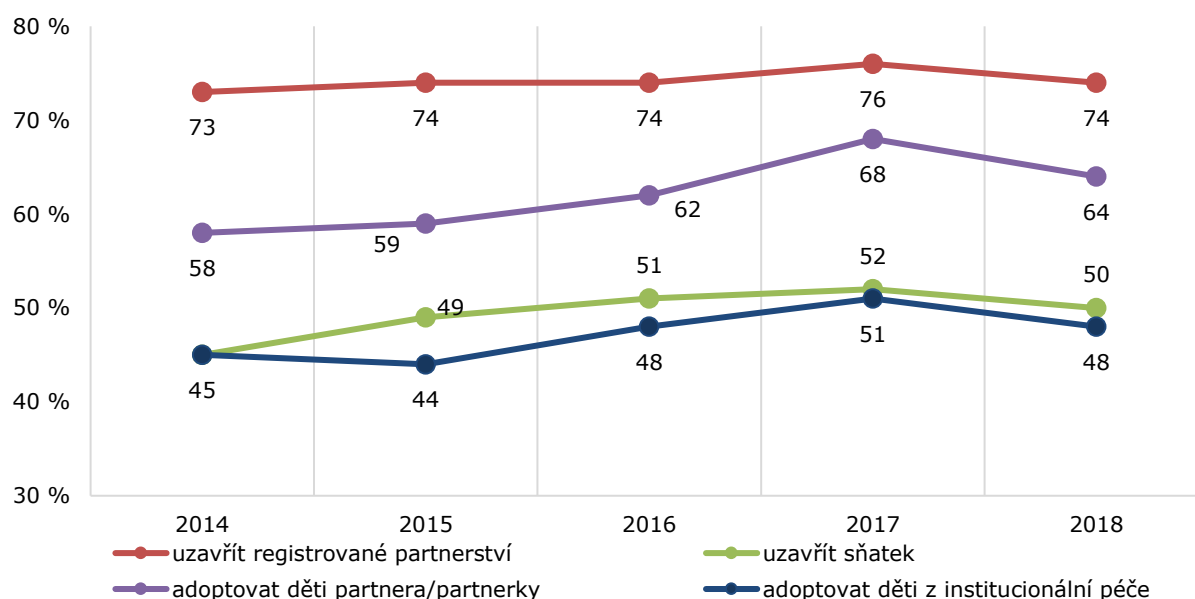
Otázka: Do jaké míry souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky? **Odpověď:** rozhodně souhlasím; spíše souhlasím; ani souhlas, ani nesouhlas; spíše nesouhlasím; rozhodně nesouhlasím

- Vstoupit do manželství by mělo být umožněno i párům osob stejného pohlaví.
- Pár stejného pohlaví může vychovávat dítě stejně dobře jako pár muže a ženy.

Otázka: **Myslíte si, že homosexuální ženy a muži by měli mít právo:** **Odpověď:** rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne

- uzavřít sňatek
- uzavřít registrované partnerství (odlišné od manželství)
- adoptovat děti z „ústavů“ – tzv. dětských domovů
- adoptovat děti svého partnera/své partnerky, s nimiž žijí a na jejichž výchově se podílejí

Názory na práva stejnopohlavních párů (podíly odpovědí „rozhodně ano“ a „spíše ano“, časová řada, v %)



Zdroj: převzato z CVVM, 2018, 2020a

**PŘÍLOHA: INSPIRACE ZE SOCIOLOGICKÝCH
ŠETŘENÍ**

Úvod

Tato příloha uvádí výběr nejčastějších otázek z dotazníků pro různé cílové skupiny, které mohou být inspirací pro další obdobná šetření. Každý oddíl přílohy odkazuje na odpovídající kapitoly v metodice a obsahuje seznam otázek a odpovědí, které se vztahují k problematice související s rodinou, například odchod od rodičů, osamostatnění se, formování partnerských svazků, průběh formálního i neformálního partnerství, rozchodů i rozvodů partnerství a dalších oblastí rodinného a partnerského života, jako je zaměstnanost, péče o děti atd.

Otázky kladené v dotazníkových šetřeních lze často rozlišit na dvě kategorie, a to na biografické otázky/faktografické otázky a na postojové otázky. V této příloze uvádíme především otázky zaměřující se na biografické údaje nebo současný či minulý faktický stav, jelikož postojovým otázkám se detailněji věnuje část IV. této metodiky. Nicméně v některých případech jsou postojové otázky zařazeny i v rámci této přílohy proto, aby byla zachována kontinuita daného bloku.

Níže uvedené otázky a varianty odpovědí vycházejí především z dat dotazníkových šetření realizovaných VÚPSV v uplynulých letech (*Rodina 2019, Samoživitelé 2019, Bezdětní 2020* a mnohá další). Inspirací pro některé další příklady otázek byl rovněž výzkum *Životní a pracovní dráhy 2010* SoÚ AV ČR. Soubor, dotazník i technická dokumentace k šetření jsou veřejně dostupné v Datovém archivu Sociologického ústavu Akademie věd (<http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>). Dále ČSDA → Česky → Populační výzkumy → Životní a pracovní dráhy). Podnětné byly rovněž výzkumy CVVM, například *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů* (květen 2019: <https://cvvm.soc.cas.cz/media/comform2content/documents/c2/a4940/f9/ov190607.pdf>).

1. Období dospělosti a osamostatňování se jako fáze před partnerským životem

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 2. *Sňatečnost* a s postojovými otázkami v kapitole 12.2 *Postoje k partnerství, manželství a rodičovství*.

V porovnání s obdobím před rokem 1989 se proměňuje raná fáze rodinných a pracovních drah projevující se v destandardizaci životních startů (Štípková, Kreidl, 2012). Dílčí přechody do dospělosti (vstup na trh práce, samostatné bydlení, založení rodiny) se dříve odehrávaly v poměrně krátkém časovém intervalu, dnes jsou více rozmělněné a mění se někdy i jejich posloupnost (např. narození dítěte předchází vstupu do manželství). Proměňuje se i význam indikátorů dospělosti, což lze například ilustrovat rozšiřováním nesezdaných soužití, jež ve svém důsledku může vést k oslabení významu vstupu do manželství pro sociální konstrukci dospělosti. Mezi hlavní indikátory přechodu do dospělosti však stále patří dosažení ekonomické nezávislosti na rodičích a bydliště mimo domácnost rodičů (Chaloupková a kol., 2010, Hašková, 2014). Vývoj věku při odchodu z domácnosti rodičů ukazuje na proměny pracovních i rodinných startů. Příčinu rozdílu lze spatřovat jak v subjektivních faktorech (hodnoty a postoje, uplatnění na trhu práce, zdravotní stav apod.) i objektivních faktorech (podpora státu v oblasti bydlení, uplatnění absolventů na trhu práce apod.).

Od jakého věku jste se cítil/a být nezávislý/á na rodičích (nebo blízkých, kteří Vás převážně vychovávali)?

1. Zhruba od svých let.
2. Dosud se na nich cítím závislý/á.

Do jaké míry jsou/byly podle Vás důležité následující okolnosti pro to, abyste se odstěhoval/a od rodičů (pěstounů)? Ohodnoťte na stupnici od 1 do 7, kde volbou 1 připisujete dané okolnosti naprosto zásadní roli a volbou 7 vůbec žádnou důležitost. Při hodnocení prosím využívejte celou stupnici.

Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.

Naprosto zásadní	1	2	3	4	5	6	7	vůbec žádnou
------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------

a. Vlastní příjem z výdělečné činnosti	1	2	3	4	5	6	7
b. Nějaké finanční úspory	1	2	3	4	5	6	7
c. Stablní zaměstnání/podnikání	1	2	3	4	5	6	7
d. Trvalý partnerský vztah	1	2	3	4	5	6	7
e. Sňatek	1	2	3	4	5	6	7
f. Těhotenství/narození dítěte	1	2	3	4	5	6	7
g. Pomoc širší rodiny v získání bydlení (např. finanční, přenechání/darování nemovitosti, dědictví)	1	2	3	4	5	6	7
h. Přání osamostatnit se	1	2	3	4	5	6	7

Odstěhoval/a jste se někdy od rodičů (pěstounů), abyste žil/a samostatně po dobu alespoň 6 měsíců? Neuvádějte prosím období, kdy jste bydlel/a na internátě nebo na koleji. Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano.
2. Ne.

Pro ty respondenty, kteří se někdy odstěhovali z domácnosti rodičů

Mohl/a byste mi říct, kdy jste se poprvé odstěhoval/a z domácnosti svých rodičů (pěstounů) na dobu delší než 6 měsíců?

Uvedte rok/věk:

S kým z následujících osob jste bydlel/a v jedné domácnosti v období těsně po odchodu od rodičů? Vyberte, prosím, všechny relevantní osoby z následujícího seznamu. Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.

	Ano	Ne
a. S manželem/kou, s partnerem/kou	1	2
b. S partnerovými/partnerčinými dětmi	1	2
c. S rodiči Vašeho/Vaší partnera/ky	1	2
d. S jinými příbuznými (Vašimi příbuznými nebo příbuznými Vašeho partnera/partnerky)	1	2
e. Spolubydlení s přáteli/známými atp.	1	2
f. Bydlel/a jsem sám/sama (POKYN: VÝLUČNĚ)	1	2

Vrátil/a jste se někdy zpět do domácnosti svých rodičů na dobu alespoň 6 měsíců? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano, jednou.
2. Ano, vícekrát.
3. Ne.

Pro ty respondenty, kteří se někdy odstěhovali od rodičů a pak se k nim zase vrátili

Řekněte mi prosím, co bylo důvodem Vašeho návratu (Vašich návratů) do domácnosti rodičů? Vyberte, prosím, 2 nejdůležitější důvody. *Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď.*

Důvod	I.	II.
a. Potřeba pečovat o Vaše rodiče, případně jiné příbuzné.	1	1
b. Ukončení nebo přerušování Vašeho studia nebo pobytu v zahraničí.	2	2
c. Rozvod/rozchod s Vaším partnerem/partnerkou.	3	3
d. Potřeba péče rodičů o Vás nebo Vašeho partnera/partnerku (např. Váš zhoršený zdravotní stav).	4	4
e. Vaše špatná finanční nebo bytová situace.	5	5
f. Špatná finanční situace Vašeho rodiče/rodičů.	6	6
g. Vaše nezaměstnanost.	7	7
h. Jiný důvod, jaký.....	8	8
i. Respondent neuvádí žádný další důvod.		9

Bydlíte v současné době s rodiči či jinými příbuznými? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano.
2. Ne.

Pro ty respondenty, kteří bydlí u rodičů

Máte v úmyslu se v nejbližších 12 měsících odstěhovat od rodičů či jiných příbuzných, u kterých bydlíte? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano.
2. Ne.
3. Nevím.

Do jaké míry Vám současná situace bydlení s rodiči nebo jinými příbuznými vyhovuje? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Zcela mi vyhovuje.
2. Spíše mi vyhovuje.
3. Spíše mi nevyhovuje.
4. Zcela mi nevyhovuje.

2. Partnerství a vznik rodiny

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 2. *Sňatečnost* a s postojovými otázkami v kapitole 12.2 *Postoje k partnerství, manželství a rodičovství*.

Údaje o rodinné situaci i historii patří mezi nezbytné otázky v sociologických šetřeních zabývajících se problematikou rodiny. Důležité je také zařazení otázek na další životní plány, jako je například vstup do partnerství nebo manželství. Jak bylo již dříve zmíněno, v současné společnosti nelze v dotazníku opomíjet ani partnerství osob stejného pohlaví, například v podobě otázek na registrované partnerství.

Rodinný stav respondenta. Pokyn: Jedna odpověď.

svobodný/svobodná	1
ženatý/vdaná poprvé	2
ženatý/vdaná opakovaně	3
rozvedený/rozvedená poprvé	4
rozvedený/rozvedená opakovaně	5
ovdovělý/ovdovělá	6

Máte v současné době stálého partnera/stálou partnerku nebo manžela/manželku, tj. blízký vztah trvajícím alespoň 6 měsíců? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, žijeme spolu ve společné domácnosti (po většinu dnů v týdnu).
2. Ano, ale nežijeme spolu ve společné domácnosti (většinu dnů v týdnu).
3. Ne, nemám žádného stálého partnera/stálou partnerku.
4. Ano, ale náš vztah trvá méně než 6 měsíců.

Pro respondenty s partnerem – manželé, LAT (partneři, kteří spolu nežijí v jedné domácnosti)⁸

Před kolika lety jste spolu začali chodit? Uvedte počet let zaokrouhlený na celé číslo.

Kolik let žijete se svým partnerem/partnerkou ve společné domácnosti? Uvedte počet let zaokrouhlený na celé číslo (nežijí spolu = 99, nebo pod filtrem podle typu partnerství)

Pro manžele

Kolik let jste manželé? Uvedte počet let zaokrouhlený na celé číslo. (Nejsou manželé = 99, nebo pod filtrem podle rodinného stavu)

Brali jste v úvahu při rozhodnutí o uzavření manželství zde uvedené okolnosti/souvislosti uzavření sňatku? Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne
a. Právní záruky manželství.	1	2	3	4
b. Finanční a materiální výhody manželství.	1	2	3	4
c. Chtěli jsme, aby se děti narodily do manželství.	1	2	3	4
d. Vzáli jsme se kvůli našim již narozeným (společným) dětem.	1	2	3	4

⁸ Metodologická poznámka: S ohledem na datum výzkumu a narození respondenta lze vypočítat věk na začátku vztahu, soužití, manželství apod.

Pro respondenty s partnerem – nesezdaní, LAT

Jaké jsou hlavní důvody, proč jste sňatek neuzavřeli? Vyberte prosím 2 důvody, které nejvíce odpovídají Vaší situaci. *Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď*

Důvod	I.	II.
Sňatek není důkazem vzájemné lásky.	1	1
S manželstvím bychom přišli o svobodu a nezávislost.	2	2
Manželství by nám nepřineslo žádné podstatné výhody (finanční, materiální, právní).	3	3
Uspořádání svatby by bylo příliš finančně nákladné.	4	4
Neměli jsme/nemáme vyřešené bydlení.	5	5
Nechtěli jsme/nechceme uzavřít sňatek kvůli dětem z předchozího vztahu/předchozích vztahů.	6	6
S manželstvím mám já a/nebo partner/ka špatné osobní zkušenosti.	7	7
Nebyli jsme/nejsme si jisti naším vztahem.	8	8
Jiný důvod	9	9
Respondent neuvádí další důvod.		10

Alternativa: Hrají následující okolnosti roli v tom, že žijete spolu bez uzavření sňatku? *Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.*

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne
a. S manželstvím bychom přišli o svobodu a nezávislost.	1	2	3	4
b. Manželství by nám nepřineslo žádné podstatné finanční a materiální výhody.	1	2	3	4
c. Manželství by nám nepřineslo žádné podstatné právní výhody.	1	2	3	4
d. Nesezdaní rodiče mohou dětem vytvořit stejné podmínky jako sezdaní.	1	2	3	4

Máte v úmyslu s Vaším současným partnerem (partnerkou) uzavřít sňatek? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano, do 3 let.
2. Ano, za více než 3 roky.
3. Nepřemýšlím/e zatím o tom.
4. Ne, nemám/e v úmyslu sňatek uzavřít.
5. Odmítl/a odpovědět (NENABÍZET).

Pro ty respondenty, kteří by chtěli sňatek uzavřít:

Které dvě z následujících okolností musí být rozhodně naplněny, abyste uzavřel/a se svým partnerem/partnerkou sňatek? *Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď*

Okolnost	I.	II.
a. Mít kde samostatně bydlet.	1	1
b. Mít zkušenosti a praxi ve svém zaměstnání (povolání).	2	2
c. Znat dobře (tj. i dost dlouho) svého partnera.	3	3
d. Ověřit si s partnerem naši schopnost společného života (např. společným bydlením bez sňatku).	4	4
e. Ukončit přípravu na zvolené povolání (studium).	5	5

f. Těhotenství/narození dítěte.	6	6
g. Vědět, že nám rodiče pomohou, bude-li třeba (v domácnosti, s dětmi, finančně).	7	7
h. Mít zajištěný dostatečný příjem.	8	8
i. Moci počítat s pomocí státu (společnosti) v zajištění alespoň minimální životní úrovně.	9	9
j. Jiná okolnost, jaká?	10	10
k. Respondent neuvádí žádnou další okolnost.		11

Pro ty respondenty, kteří mají partnera a nežijí s ním (LAT, partnerství, kdy spolu partneri nesdílejí společnou domácnost):

S Vaším partnerem/partnerkou společně nebydlíte, protože Vy nebo on/a nechcete, nebo protože Vám brání okolnosti? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Já chci bydlet odděleně.
2. Já i můj partner/partnerka chceme bydlet odděleně.
3. Můj partner/partnerka chce bydlet odděleně.
4. Brání nám okolnosti.
5. Odmítl/a odpovědět (NENABÍZET).

Jakou roli hrají následující důvody v tom, že bydlíte s Vaším partnerem/partnerkou odděleně? Ohodnoťte na stupnici od 1 do 7, kde hodnota 1 vyjadřuje naprosto zásadní roli a 7 vůbec žádnou. Při hodnocení prosím využijte celou stupnici. *Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.*

naprosto zásadní	1	2	3	4	5	6	7	vůbec žádnou
------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------

a. Potřeba vlastní nezávislosti.	1	2	3	4	5	6	7
b. Finanční důvody.	1	2	3	4	5	6	7
c. Bytové důvody.	1	2	3	4	5	6	7
d. Pracovní důvody.	1	2	3	4	5	6	7
e. Nepřípravenost na další krok v našem vztahu.	1	2	3	4	5	6	7
f. Partnerské neshody.	1	2	3	4	5	6	7
g. Potřeba mít vlastní klid, soukromí.	1	2	3	4	5	6	7

Plánujete začít žít se svým partnerem/partnerkou ve společné domácnosti?

Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, do 1 roku.
2. Ano, ale až později.
3. Nevím, zatím jsem o tom nepřemýšlel/a.
4. Ne.
5. Odmítl/a odpovědět (NENABÍZET).

Pro ty respondenty, kteří nemají stálého partnera/partnerku a pro singles

Přál/a byste si navázat (nový) partnerský vztah? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano, do 1 roku.
2. Ano, ale až později.
3. Nevím, zatím jsem o tom nepřemýšlel/a.
4. Ne.
5. Odmítl/a odpovědět (NENABÍZET).

Nyní Vám přečtu různé okolnosti, které mohou souviset s navázáním partnerského vztahu. Řekněte mi prosím, zda se týkají i Vás. Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	netýká se
a. Na partnerský vztah nejsem po předchozích zkušenostech/rozchodech připravený/á.	1	2	3	4	6
b. V současné době se plně soustředím na své pracovní/studijní povinnosti a kariéru.	1	2	3	4	
c. Mám málo příležitostí, kde či jak se seznámit.	1	2	3	4	
d. V mém věku není snadné se seznámit.	1	2	3	4	
e. Omezuje mě můj zdravotní stav.	1	2	3	4	
f. V současné době dávám přednost svým zálibám a koníčkům.	1	2	3	4	
g. Vyhovuje mi život bez stálého partnera/partnerky.	1	2	3	4	
h. Cítím tlak okolí (od přátel, známých, rodičů), že bych měl/a mít stálého partnera/partnerku.	1	2	3	4	

Pro samoživitele:

Navázal/a jste po rozchodu s otcem/matkou Vašich dětí/Vašeho nejmladšího dítěte (příp. úmrtí partnera/ky) nějaký jiný partnerský vztah (delší než 6 měsíců)? Pokud jich bylo více, zaměřte se prosím na ten poslední.

Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, ale rozešli jsme se.
2. Ano, jsme stále spolu, tj. scházíme se, ale nebydlíme spolu.
3. Ne, nenašel/la jsem vhodného partnera/partnerku.
4. Ne, nechtěl/la jsem.
5. Nechce odpovědět.

Pro samoživitele s partnerem:

Uvažujete v současnosti o tom, že spolu založíte novou rodinu? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, chceme spolu bydlet.
2. Ano, chceme spolu bydlet a mít spolu dítě.
3. Ne, chceme být spolu, ale nechceme společně bydlet, ani mít dítě.
4. Ne, uvažuji/uvažujeme o rozchodu.
5. Nevím.
6. Nechce odpovědět.

Jakou roli (by) pro Vás měly následující faktory v případě navázání nového partnerského vztahu? Ohodnoťte na stupnici od 1 do 7, kde 1 vyjadřuje naprosto zásadní roli a 7 vůbec žádnou. Při hodnocení prosím využívejte celou stupnici. *Pokyn:* V každém řádku jedna odpověď.

naprosto zásadní	1	2	3	4	5	6	7	vůbec žádnou
------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------

a. Vztah partnera/partnerky k Vaším dětem.	1	2	3	4	5	6	7
b. Vztah Vašich dětí k partnerovi/partnerce.	1	2	3	4	5	6	7
c. Finanční situace partnera/partnerky.	1	2	3	4	5	6	7
d. Bytová situace partnera/partnerky.	1	2	3	4	5	6	7
e. Společné zájmy, koníčky.	1	2	3	4	5	6	7
f. Shoda v představách o rozdělení domácích prací a péče o děti.	1	2	3	4	5	6	7
g. Shoda v rodičovských plánech.	1	2	3	4	5	6	7
h. Shoda v sexuálním životě.	1	2	3	4	5	6	7
i. Shoda v představách o sladění profesního a rodinného života.	1	2	3	4	5	6	7

3. Rodičovství

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 3. *Porodnost* a s postojovými otázkami v kapitole 12.2 *Postoje k partnerství, manželství a rodičovství* a 13. *Reprodukční plány*.

Sociologická šetření mohou být zaměřena jednak na zjišťování informací o vlastním rodičovství respondenta, tj. zda již má nějaké děti, kolik dětí má, v jakém věku se stal rodičem apod., jednak mohou být otázky v dotazníku zaměřeny na postoje k rodičovství, například představy o ideálním počtu dětí, o počátku rodičovské dráhy jak z hlediska věku, tak okolností nezbytných pro to stát se rodičem, shody rodičovských plánů.

Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, jaký je podle Vás ideální počet dětí v rodině?

Kolik vlastních dětí byste si Vy osobně přál/a v životě mít?

Kolik máte vlastních dětí (celkem, tj. včetně již dospělých)?

Máte tedy. *Pokyn:* Jedna odpověď

1. Tolik dětí, kolik si přejete.
2. Méně dětí.
3. Více dětí.

Pro ty respondenty, kteří již mají nějaké dítě, ale přáli by si mít více dětí:

Jaké jsou dva hlavní důvody toho, že máte zatím méně vlastních dětí, než byste si přál/a? *Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď*

důvod	I.	II.
Nemám/neměl/neměla jsem vhodného partnera/partnerku.	1	1
Můj zdravotní stav a/nebo partnera/ky.	2	2
Můj věk a/nebo věk partnera/ky.	3	3
Nesouhlas mého partnera/partnerky.	4	4
Děti partnera/partnerky jsou jako moje vlastní.	5	5
Obtížné sladění mých pracovních a rodinných povinností.	6	6
Obtížné sladění pracovních a rodinných povinností partnera/ky.	7	7
Nejistota či nestabilita mého zaměstnání/podnikání nebo zaměstnání/podnikání partnera/ky.	8	8
Nedostatečné finanční podmínky a/nebo nevhodné bytové podmínky.	9	9
Nedostatečná finanční podpora státu pro rodiny s dětmi.	10	10
Nedostatečná nabídka dostupných a kvalitních služeb péče o malé děti.	11	11
Péče a výchova dalšího dítěte by už pro nás představovala velkou zátěž.	12	12
Plánuji/plánujeme mít další dítě/děti až později.	13	13
Jiný důvod.	14	14
Respondent neuvádí další důvod.		15

Alternativa: Uvažovali jste někdy o dalším dítěti, ale nakonec jste se rozhodli další dítě nemít?

1. Ano.
2. Ne.

Pokud ne, jaké byly dva hlavní důvody pro toto rozhodnutí? *Pokyn: Jedna odpověď v každém sloupci.*

	I. důvod	II. důvod
věk	1	1
zdraví	2	2
finance	3	3
práce	4	4
bydlení	5	5
vztah s partnerem	6	6
neshodli jsme se na tom s partnerem	7	7
nechtěli jsme měnit dosavadní způsob života	8	8
něco jiného, co	9	9

Pro zatím bezdětné respondenty:

Přejete si mít Vy osobně v životě nějaké děti? *Pokyn: Jedna odpověď*

1. Ano, rád/a bych měl/a dítě do 3 let.
2. Ano, ráda/a bych měl/a dítě, ale až později.
3. Ano, rád/a bych měl/a dítě, ale domnívám se, že se to nikdy nestane.
4. Nevím, zatím jsem o tom nepřemýšlel/a.
5. Ne, nechci mít děti.
6. Nemohu mít děti.
7. Odmítl/a odpovědět (NENABÍZET).

V jakém věku jste chtěl/anebo byste chtěl/a mít Vaše první dítě?

POKYN: „NEVÍ“=99 „ODMÍTL/A ODPOVĚDĚT“=88

Pokud máte partnera/partnerku, hovoříte se svým partnerem/partnerkou o tom, kdy a kolik dětí byste chtěli mít? Pokyn: Jedna odpověď

1. Ano a shodujeme se na tom.
2. Ano, ale neshodujeme se na tom.
3. Ne, o tom nehovoříme.
4. Nemám partnera/partnerku.
5. Odmítl/a odpovědět (NENABÍZET).

Pro všechny respondenty:

Můžete mi prosím říci, v kolika letech by **nejpozději** měly nastat následující události? Odpovědi, prosím, uvádějte zvlášť pro muže a pro ženy. Pokud si myslíte, že žádný **nejpozdější** věk neexistuje, uveďte, prosím, odpověď „nevím“.

A existuje pro tyto uvedené události dle Vašeho názoru nějaký **ideální věk**? Pokud ano, uveďte, prosím, jaký.

	V kolika letech nejpozději by měl(a) žena/muž...		Ideální věk	
	ženy	muži	ženy	muži
a. Uzavřít první sňatek.				
b. Mít první dítě.				
c. Mít poslední dítě.				

4. Reprodukční zdraví, adopce, asistovaná reprodukce

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 6. *Asistovaná reprodukce* a s postojovými otázkami v kapitole 16. *Postoje k adopci a asistované reprodukci u heterosexuálních i stejnopohlavních jedinců a párů*.

Dotazníková šetření umožňují sledovat postoje a názory populace k různým možnostem, jak se stát rodičem, pokud to není možné přirozenou cestou. Reprodukční zdraví je však velmi citlivé téma, a proto je třeba formulovat otázky velmi opatrně. V případě, že vede rozhovor s respondentem tazatel (tzv. F2F dotazování), je například vhodné, aby tuto pasáž vyplnil sám respondent.

V sociologických šetřeních jsou spíše než vlastní zkušenosti respondentů s podstoupením UPT či jiným potratem zjišťovány jejich postoje k různým situacím a jejich řešením. Příkladem je šetření CVVM *Veřejné mínění o interrupci, eutanazii a prostituci* (květen 2019): https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4954/f9/ov190617.pdf.

Otázkami týkajícími se vlastní zkušenosti s potraty se mimo jiné zabýval starší mezinárodní výzkum Fertility and Family Survey realizovaný v ČR v roce 1997, dostupné na: (<https://www.unece.org/pau/ffs/ffs.html>; český dotazník dostupný na: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/docs/ffs/FFS_2000_Prog_CntrQuestCZE_o.pdf).

Existují různé cesty, jak se stát rodičem. Uvažoval/a byste sám/a o následujících možnostech, kdybyste Vy osobně nemohl/a mít vlastní dítě standardní cestou? *Pokyn:* V každém řádku jedna odpověď.

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	nevím	netýká se – u muže
a. O adopci/pěstounské péči – <u>společně s partnerem/partnerkou</u>	1	2	3	4	5	
b. O adopci/pěstounské péči – <u>pouze Vy sám/a bez partnera/partnerky</u>	1	2	3	4	5	
c. O umělém oplodnění společně s životním partnerem/partnerkou	1	2	3	4	5	
d. O umělém oplodnění bez životního partnera	1	2	3	4	5	6
e. O porodu dítěte náhradní matkou	1	2	3	4	5	
f. O přirozeném početí dítěte bez stálého partnera	1	2	3	4	5	

V životě se někdy stává, že není možné mít vlastní, biologické dítě. Komu by podle Vás měla být umožněna adopce či pěstounská péče o dítě? *Pokyn:* V každém řádku jedna odpověď.

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	nevím, neumím posoudit
a. Partnerům různého pohlaví	1	2	3	4	5
b. Partnerům stejného pohlaví	1	2	3	4	5
c. Samotným ženám bez partnera/partnerky	1	2	3	4	5
d. Samotným mužům bez partnerky/partnera	1	2	3	4	5

Kterým ženám by mělo být umožněno umělé oplodnění? *Pokyn:* V každém řádku jedna odpověď.

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	nevím, neumím posoudit
a. Vdaným	1	2	3	4	5
b. Žijícím v nesezdaném soužití s mužem	1	2	3	4	5
c. Žijícím v registrovaném partnerství se ženou	1	2	3	4	5
d. Žijícím v <u>n</u> registrovaném partnerství se ženou	1	2	3	4	5
e. Ženám bez partnera	1	2	3	4	5

Někteří lidé nemohou mít děti ze zdravotních důvodů. Pokud je Vám známo, můžete Vy osobně, čistě ze zdravotního hlediska, mít dítě?

1. Určitě mohu.
2. Pravděpodobně mohu.
3. Pravděpodobně nemohu.
4. Určitě nemohu.
5. Nevím (NENABÍZET).

Pro respondenty, kteří mají partnera

Myslíte, že ze zdravotního hlediska by Váš/e současný/á partner/ka mohl/a mít vlastní dítě /děti?

1. Určitě mohl/a.

2. Pravděpodobně mohl/a.
3. Pravděpodobně nemohl/a.
4. Určitě nemohl/a.
5. *Nevím (NENABÍZET).*
6. *Nechci odpovědět (NENABÍZET).*

Všichni

Léčil/a jste se někdy Vy nebo Váš/Vaše současný partner/partnerka z důvodu neplodnosti?

1. Ano, já.
2. Ano, partner/ka.
3. Ano, oba.
4. Ne.
5. *Nechci odpovědět (NENABÍZET).*

Respondentka je žena

Byla jste někdy těhotná?

1. Ano.
2. Ne.
3. *Nechci odpovědět (NENABÍZET).*

Respondent je muž

Byla někdy Vaše současná partnerka těhotná?

1. Ano.
2. Ne.
3. Nevím.
4. Nemám partnerku.
5. *Nechci odpovědět (NENABÍZET).*

V případě, že byste Vy/Vaše partnerka v nejbližších měsících otěhotněla, jak byste se pravděpodobně zachovala/zachovali?

1. Narození dítěte by bylo vítané.
2. Těhotenství by mě/nás zaskočilo, ale dítě bych si/bychom si nechala/i.
3. Podstoupila bych/bychom umělé přerušování těhotenství.
4. Dala bych/dali bychom dítě k adopci.
5. Nevím.
6. Nemám partnera/ku.
7. *Nechci odpovědět (NENABÍZET).*

5. Rozpad rodiny

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 3. *Rozvodovost* a s postojovými otázkami v kapitole 12.2 *Postoje k partnerství, manželství a rodičovství*.

Rozpad rodiny v důsledku rozvodu nebo rozchodu rodičů již dávno není výjimečnou životní zkušeností. Má významné dopady nejen na samotné partnery, ale zejména na jejich děti. Dotazníkové šetření může mimo jiné odhalit okolnosti rozchodu

či zachytit a zmapovat situaci nesezdaných párů, což není možné zjistit na základě oficiálních statistik.

Pro ty respondenty, kteří mají partnera/partnerku:

Když zvážíte všechny okolnosti svého partnerského života, můžete říci, že se se svým partnerem/partnerkou shodnete:

Pokyn: Pokud nemáte děti/nepracujete apod. zvolte v příslušném řádku „Netýká se“. Tam, kde je políčko „Netýká se“ šedé, je třeba zvolit některou z možností (Rozhodně ano/Spíše ano/Spíše ne/Rozhodně ne).

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	netýká se
a. Na hospodaření s penězi	1	2	3	4	
b. V názorech na pracovní vytížení	1	2	3	4	9
c. V otázkách výchovy dětí	1	2	3	4	9
d. Na způsobu trávení volného času	1	2	3	4	
e. Na rozdělení domácích prací a každodenních povinností	1	2	3	4	

Uvažoval/a jste někdy Vy sám/sama nebo s Vaším současným partnerem opravdu vážně o Vašem rozvodu/rozchodu? *Pokyn: Jedna odpověď*

1. Ano.
2. Ne.
3. Odmítl/a odpovědět.

Pro ty respondenty, kteří uvažovali o rozvodu a zatím k němu nedošlo:

Co bylo/je hlavním důvodem toho, že k rozvodu/rozchodu zatím nedošlo? Vyberte 2 hlavní důvody. *Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď*

	I. důvod	II. důvod
Překonání problémů vlastními silami	1	1
Překonání problémů s pomocí odborníků (v rodinné poradně apod.)	2	2
Obavy z dopadů rozvodu/rozchodu na děti	3	3
Obavy z reakce partnera/partnerky	4	4
Obavy z ekonomických dopadů rozvodu/rozchodu	5	5
Obavy z dopadů rozvodu/rozchodu na vztahy s rodiči či jinými blízkými	6	6
Jiný důvod	7	7
Respondent neuvádí další důvod		8
Krise stále trvá, rozvod/rozchod nadále hrozí	9	9
Nechci odpovědět	10	10

Pro ty respondenty, kteří se s (posledním) partnerem/partnerkou rozešli:

Jak skončilo Vaše poslední soužití s partnerem/partnerkou? *Pokyn: Jedna odpověď*

1. Rozvodem.
2. Rozchodem.
3. Partner/ka zemřel/a.
4. Odmítl/a odpovědět (NENABÍZET).

Uvedl/a jste, že Váš partnerský vztah skončil rozchodem. Kdo ho inicioval?*Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Já.
2. Partner/ka.
3. Oba, dohodli jsme se o ukončení našeho vztahu.

Jak dlouho jste spolu s partnerem/partnerkou žili ve společné domácnosti?

*Uvedte počet let zaokrouhlený na celé číslo. Nežili spolu v jedné domácnosti=99.
Alternativa: ptát se na kalendářní rok začátku a konce společného soužití.*

Jak dlouho jste byli manželé? *Uvedte počet let zaokrouhlený na celé číslo. Nejsou manželé = 99, nebo pod filtrem podle rodinného stavu. Alternativa: ptát se na kalendářní rok sňatku a rozvodu.*

Přestože je to citlivá otázka, můžete říci, jaké byly podle Vás hlavní důvody rozpadu Vašeho vztahu? Vyberte prosím 2 hlavní důvody. *Alternativa pro veřejné mínění (obecnou populaci): Jaké bývají podle Vás hlavní důvody rozpadu dnešních manželství/partnerství? Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď.*

Důvod	I.	II.
a. Odlišné názory a postoje	1	1
b. Neshody v zacházení s penězi	2	2
c. Nevěra, jiný vztah	3	3
d. Nedostatek vzájemné pozornosti, neschopnost společně hovořit, povídat si	4	4
e. Nedostatek času tráveného společně	5	5
f. Alkoholismus, drogová závislost, závislost na hracích automatech apod.	6	6
g. Neshody v představách o trávení volného času	7	7
h. Neshody v představách o rozdělení domácích prací	8	8
i. Neshody v rodičovských plánech (týkající se toho, zda a kolik mít dětí)	9	9
j. Neplodnost, problémy s početím	10	10
k. Fyzické nebo psychické násilí	11	11
l. Problémy v sexuálním životě	12	12
m. Finanční dluhy, exekuce	13	13
n. Trávení příliš času v práci	14	14
o. Jiný důvod, jaký?	15	15
p. Neuvádí další důvod		16

Řešili jste/řešíte Váš rozchod soudní cestou? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano, kvůli péči o děti.
2. Ano, kvůli majetku.
3. Ano, kvůli péči o děti i majetku.
4. Ne, rozešli jsme se bez soudu.
5. *Nechce odpovědět.*

6. Důsledky rozpadu rodiny

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 3. *Rozvodovost* a s postojovými otázkami v kapitole 12.2 *Postoje k partnerství, manželství a rodičovství*.

Rozpad rodiny přináší výrazné životní změny, od případné změny bydliště po omezení kontaktu jednoho z rodičů s dítětem či stigmatizaci okolím. Problematickou oblastí je rovněž vyjednávání o výživném a jeho následné placení/vymáhání. Oficiální statistiky zachycují pouze ty případy, kdy o vyživovací povinnosti k dětem rozhodoval soud, tj. rozvádějící se manželské páry, příp. nesezdané páry, které se na výživném nedohodly a obrátily se na soud. Sociologická šetření mohou doplnit tyto údaje o informace, jak je o výživném rozhodováno mezi nesezdanými partnery, jak je výživné v praxi skutečně placeno či co stojí v pozadí jeho neplacení. Ověřit lze i podporu veřejnosti vůči plánovaným či realizovaným opatřením, například náhradního výživného.

Péče o děti po rozchodu rodičů

Pro rodiče, kteří se rozešli/rozvedli s otcem/matkou svých biologických dětí. Údaje jsou zjišťovány za každé dítě, neboť u každého z nich to může být například v závislosti na věku jiné.

Zaměříme-li se na první 3 měsíce po rozchodu, u kterého z rodičů toto dítě většinou bydlelo? Rozchodem máme na mysli okamžik, kdy jste s jeho otcem/matkou přestali žít ve společné domácnosti. Jedna odpověď v každém sloupci.

	1. dítě	2. dítě	3. dítě	4. dítě	5. dítě
Bydlelo se mnou po většinu dnů v měsíci.	1	1	1	1	1
Bydlelo přibližně napůl u mě a napůl u druhého rodiče.	2	2	2	2	2
Bydlelo po většinu dnů v měsíci u druhého rodiče.	3	3	3	3	3
Jiné (např. bydlení u příbuzných, náhradní rodinná péče)	4	4	4	4	4
Kde bydlí toto dítě v současné době? Pokyn: Jedna odpověď v každém sloupci.					
Bydlí se mnou po většinu dnů v měsíci.	1	1	1	1	1
Bydlí přibližně napůl u mě a napůl u druhého rodiče.	2	2	2	2	2
Jak často se s tímto dítětem v současné době vídá jeho otec/matka? Je to většinou... Pokyn: Jedna odpověď v každém sloupci.					
Méně než 5 dnů v měsíci	1	1	1	1	1
5 až 9 dnů v měsíci	2	2	2	2	2
10 až 14 dnů v měsíci	3	3	3	3	3
Více než 14 dnů v měsíci	4	4	4	4	4
Nepravidelně, každý měsíc jinak	5	5	5	5	5
Nevídá se s ním vůbec	6	6	6	6	6

Výživné na nezaopatřené dítě

Dostává dítě výživné?

1. Ano, pravidelně každý měsíc ve stanovené částce.
2. Ano, pravidelně každý měsíc, ale v nižší částce, než je stanovená.
3. Ano, ale nepravidelně.
4. Ne, nedostává.

V jaké výši dítě dostává výživné?

..... Kč měsíčně

Z jakých důvodů druhý rodič výživné platí nepravidelně nebo neplatí vůbec?

1. Druhý rodič nemá pravidelný příjem.
2. Druhý rodič je platit odmítá.
3. Dohodli jsme se jinak.
4. Jiný důvod, jaký:
5. Nevím.

Pokud některé Vaše dítě nedostává od druhého rodiče výživné, přestože má na něj nárok, vymáháte dlužné výživné? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, pomocí soudu („soudní výkon rozhodnutí“).
2. Ano, pomocí exekuce („exekuční vymáhání výživného“).
3. Ano, pomocí organizace poskytující poradenství nebo mediaci apod.
4. Ano, kombinací více způsobů.
5. Ne.
6. Netýká se, dítě/děti nemá/nemají nárok, nebo výživné dostává/dostávají.

Má být výše výživného na dítě nastavena podle potřeb dítěte nebo podle možností rodiče, který má výživné platit?

Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou podle toho, nakolik výrok vystihuje Váš názor. Jednička znamená, že plně souhlasíte s názorem uvedeným vlevo, sedmička značí, že se naopak plně ztotožňujete s názorem uvedeným vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma názory tak napůl.

1 = podle potřeb dítěte	2	3	4	5	6	7 = podle možností rodiče, který má výživné platit	8 = nevím
-------------------------	---	---	---	---	---	--	-----------

Vzhledem k zavedení tzv. náhradního výživného od 1. července 2021 lze úpravou následující otázky, která byla dříve pokládána, sledovat postoje k reálnému fungování daného opatření:

V současné době se uvažuje o zavedení tzv. „náhradního výživného“, které by se mělo vyplácet rodiči, kterému druhý rodič výživné na dítě dluží. Stát by následně dlužné výživné na neplatiči vymáhal. Mělo by podle Vás být „náhradní výživné“ zavedeno, nebo by stát spíše měl přimět toho rodiče, který má výživné platit, aby je hradil?

Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou podle toho, nakolik výrok vystihuje Váš názor. Jednička znamená, že plně souhlasíte s názorem uvedeným vlevo, sedmička značí, že se naopak plně ztotožňujete s názorem uvedeným vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma názory tak napůl. Pokud by podle Vás stát neměl neplacení výživného řešit, vyberte devítku.

1 = stát by měl zavést náhradní výživné	2	3	4	5	6	7 = stát by měl přimět rodiče k hrazení výživného	9 = stát by neměl neplacení výživného řešit	8 = nevím
---	---	---	---	---	---	---	---	-----------

Dopady na finanční a materiální situaci

Jak se změnila Vaše finanční situace po rozchodu s otcem/matkou Vašeho nejmladšího dítěte (příp. po ovdovění)? Pokyn: *Jedna odpověď.*

1. Velmi se zhoršila.
2. Spíše se zhoršila.
3. Nezměnila se.
4. Spíše se zlepšila.
5. Velmi se zlepšila.

Musel/a jste po rozchodu/rozvodu s otcem/matkou Vašeho nejmladšího dítěte (příp. po ovdovění) splácet nějaké dluhy nebo půjčky z tohoto partnerství? Pokyn: *V každém řádku jedna odpověď.*

	ano	ne
a. půjčky vázané na bydlení (hypotéka, úvěr na rekonstrukci bytu apod.)	1	2
b. spotřebitelské půjčky (např. koupě pračky, ledničky, auta)	1	2
c. jiné, jaké?.....	1	2

Jak jste bezprostředně po rozchodu s otcem/matkou Vašeho nejmladšího dítěte (příp. po ovdovění) řešil/a bytovou situaci? Pokyn: *Jedna odpověď.*

1. Zůstal/a jsem v daném bytě/domě, otec/matka dítěte se odstěhoval/a (příp. zemřel/a).
2. Odstěhoval/a jsem se do vlastního bytu/domu.
3. Pronajal/a jsem si byt/dům.
4. Bydlel/a jsem u kamarádů, známých.
5. Bydlel/a jsem u rodičů.
6. Bydlel/a jsem na ubytovně, v azylovém domě apod.
7. Jiná možnost.
8. Netýká se, nikdy jsme spolu nežili.

7. Složení domácnosti

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 7. *Rodiny s dětmi.*

Sociologická šetření nejsou primárně určena pro zjišťování struktury domácností. Složení domácnosti je buď výběrovým znakem pro specifickou cílovou skupinu (např. sólo rodič), či třídícím znakem pro témata, na něž se šetření zaměřuje. Nicméně právě z těchto důvodů je nezbytné tyto otázky do dotazníku zařadit.

Velikost domácnosti:

Kolik osob celkem v současné době žije (bydlí a společně hospodaří) ve Vaší domácnosti? Nezapomeňte, prosím, započítat i sebe. *Uveďte číslicí.*

Kolik z nich je nezaopatřených dětí?

„Nezaopatřené dítě“ je dítě do skončení povinné školní docházky a poté dítě studující nebo soustavně se připravující na budoucí povolání, nejdéle však do 26. roku věku.

„Zaopatřené dítě“ je dítě po skončení povinné školní docházky, které se už soustavně nepřipravuje na budoucí povolání.

Uvedte číslíci. Pokud s Vámi žádné nezaopatřené dítě nežije, napište „0“.

Počet nezaopatřených dětí:

Složení domácnosti:

Které osoby s Vámi v současné době bydlí ve společném bytě? A které (z nich) s Vámi společně hospodaří, tj. podílejí se na běžných příjmech a výdajích?

Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.

	Společně bydlí		Společně hospodaří	
	Ano	Ne	Ano	Ne
a. Partner/ka	1	2	1	2
b. Nezaopatřené děti	1	2	1	2
c. Zaopatřené děti	1	2	1	2
d. Vaši rodiče, příp. rodiče partnera/ky	1	2	1	2
e. Jiné příbuzné osoby	1	2	1	2
f. Jiné osoby	1	2	1	2

V jakém typu rodinného soužití nyní žijete?

1. Žiji s manželem/kou.
2. Žiji s manželem/kou a vlastními dětmi či dětmi manžela/manželky.
3. Žiji s partnerem/kou v nesezdaném soužití (společné bydlení a hospodaření).
4. Žiji s partnerem/kou v nesezdaném soužití (společné bydlení a hospodaření) a s vlastními dětmi či dětmi partnera/partnerky.
5. Žiji bez partnera, se svými dětmi.
6. Žiji sám/a.
7. Žiji se svými rodiči (bez vlastních dětí a bez partnera/partnerky).
8. Jiná možnost, jaká

8. Finanční podpora rodin: přídavek na dítě a rodičovský příspěvek

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 9.2.1 *Přídavek na dítě* a v kapitole 9.2.2 *Rodičovský příspěvek* a s postojovými otázkami v kapitole 15. *Rodinná politika* a v kapitole 13. *Reprodukční plány*.

Sociologická šetření mohou doplnit „tvrdá“ data o příjemcích přídavku o názory a postoje na zacílení, příp. význam vybraných dávek. Z dat MPSV z databáze OK systému lze zjistit, v jakém věku dítěte přestávají rodiče pobírat rodičovský příspěvek. Neobsahují však informace o případné souběžné výdělečné činnosti rodiče, které by se daly získat prostřednictvím sociologických šetření. Kromě čerpání a výše rodičovského příspěvku umožňují sociologická šetření získat také informace o čerpání rodičovské dovolené, neboť obojí probíhá zpravidla souběžně.

Přídavek na dítě:

Nyní se zaměříme na přídavky na děti. Komu by podle Vás měl stát vyplácet přídavky na děti?

1. Všem rodinám s dětmi.
2. Všem rodinám s dětmi kromě těch nejbohatších.
3. Pouze rodinám s dětmi, které mají nízké příjmy.
4. Nikomu, neměly by být vůbec vypláceny.

Co by mělo být spíše zohledněno při stanovení výše přídavku na děti? Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou. Jednička znamená, že se plně přikláníte k možnosti uvedené vlevo, sedmička značí, že se naopak plně přikláníte k možnosti uvedené vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma možnostmi tak napůl. Pokud by nemělo být zohledněno žádné z kritérií, vyberte devítku.

Věk dětí	1	2	3	4	5	6	7	Počet dětí v rodině	9 = ani jedno kritérium
----------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------	-------------------------

V jaké měsíční výši si myslíte, že by měl být vyplácen přírůstek na dítě?

1. Do 500 Kč
2. 500 – 1 000 Kč
3. 1 000 – 1 500 Kč
4. 1 500 – 2 000 Kč
5. Více než 2 000 Kč

Co si myslíte o následujících opatřeních na podporu rodin s dětmi? Považujete je za žádoucí?

	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Nevím
Zvýšit přírůstek na dítě.	1	2	3	4	8
Nevázat přírůstek na dítě na příjem rodiny.	1	2	3	4	8

Rodičovský příspěvek:

Rodiče mohou pobírat rodičovský příspěvek až do 4 let věku dítěte. Do jakého věku nejmladšího dítěte jste ho (Vy nebo partner/ka) pobírali/plánujete pobírat?

Pokyn: Uvedte věk nejmladšího dítěte v měsících (max. 48 měsíců). Nechtěl / nechce pobírat = 99

Počet měsíců:

Co je/bylo hlavním důvodem Vašeho rozhodnutí pobírat rodičovský příspěvek déle než do 3 let věku dítěte? *Pokyn: Jedna odpověď v každém sloupci.*

	Nejstarší dítě	Druhé dítě	Třetí dítě
Zvolit si jinou délku čerpání rodičovského příspěvku nebylo možné.	1	1	1
V době, kdy dítě dosáhlo 3 let, jsem (partnerka) už čekala další dítě.	2	2	2
Přání zůstat s dítětem doma co nejdéle.	3	3	3

Nepodařilo se zajistit místo v mateřské škole nebo jiném zařízení/péči o dítě jinou osobou.	4	4	4
Zaměstnavatel mi/partnerce neumožnil vrátit se do původního zaměstnání a nové pracovní místo (jsem) nesehnal/a.	5	5	5
Zaměstnání/podnikání neumožňovalo sladit rodičovské a pracovní povinnosti.	6	6	6
Jiný důvod, uveďte.....	7	7	7

V kolika měsících věku nejmladšího dítěte jste (Vy nebo partner/ka, tj. ten z rodičů, který převážně celodenně pečuje/pečoval o dítě), začal/a pracovat/plánujete začít pracovat?

Pokyn: Uveďte věk nejmladšího dítěte v měsících. Nemám v plánu začít pracovat = 99

Počet měsíců:

Pobíráte (Vy nebo Váš partner/ka) rodičovský příspěvek v průběhu současné péče o dítě?

1. Ano, pobírám jej po celou dobu nároku
2. Ano, ale pobírám jej s „přestávkami“, protože jsem nesplňoval(a) podmínky nároku
3. Ne, rodičovský příspěvek nepobírám

Vykonáváte (Vy nebo Váš partner/ka) v současnosti při péči o dítě nějakou výdělečnou činnost? Pokud ano, jaký je Váš (jeho/její) pracovní úvazek?

1. Plný úvazek.
2. Částečný úvazek.
3. Pouze příležitostné výdělků.
4. Nepracuji/nepracuje.

V České republice mají oba rodiče v současnosti možnost během prvních tří let dítěte čerpat u svého zaměstnavatele rodičovskou dovolenou bez nároku na náhradu mzdy (s nárokem na rodičovský příspěvek, ale s možností návratu do původního zaměstnání). Rodičovskou dovolenou obvykle čerpají matky po skončení mateřské dovolené, tj. od 6 měsíců věku dítěte, otcové ji mohou čerpat od narození dítěte. Kdo čerpá/čerpal ve Vaší rodině rodičovskou dovolenou (pokud na ni ještě nenastoupili nebo ji neukončili, kdo ji bude čerpat)?

Pokyn: Vyplňuje se pouze za narozené děti, a to za první tři děti, i když jich má respondent/ka více. Jedna odpověď v každém sloupci.

	Nejstarší dítě	Druhé dítě	Třetí dítě
Jen matka	1	1	1
Jen otec	2	2	2
Oba, matka i otec	3	3	3
Žádný z rodičů (nechtěl nebo neměl nárok)	4	4	4

Pokud čerpali rodičovskou dovolenou oba rodiče, kolik měsíců čerpal otec?

a) u nejstaršího dítěte:	počet měsíců:		
b) u druhého dítěte:	počet měsíců:		
c) u třetího dítěte:	počet měsíců:		

Pokud oba rodiče čerpali rodičovskou dovolenou, jakou roli hrály následující důvody ve Vašem rozhodnutí se u celodenní péče o dítě/děti (vy)střídat?
Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	zásadní	spíše důležitou	spíše nedůležitou	žádnou
Žádný z nás nechtěl nebo nemohl své zaměstnání opustit na dlouhou dobu, potřebovali jsme oba zůstat v kontaktu s oborem, udržet si své pracovní místo.	1	2	3	4
Pro příjmovou situaci rodiny to bylo žádoucí.	1	2	3	4
Chtěli jsme dítěti umožnit strávit v rané fázi života dostatek času s každým z nás.	1	2	3	4
Oba jsme si chtěli celodenní péči o dítě vyzkoušet.	1	2	3	4
Vyžadoval to zdravotní stav jednoho z nás nebo dítěte.	1	2	3	4
Jiný důvod, jaký:.....	1	2	3	4

Pokud čerpal rodičovskou dovolenou jen otec, jakou roli hrály následující důvody ve Vašem rozhodnutí? *Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.*

	zásadní	spíše důležitou	spíše nedůležitou	žádnou
Příjem matky byl výrazně vyšší než příjem otce.	1	2	3	4
Matka nemohla opustit zaměstnání kvůli kariéře.	1	2	3	4
Bylo to přání matky.	1	2	3	4
Bylo to přání otce.	1	2	3	4
Vyžadoval to zdravotní stav některého člena rodiny.	1	2	3	4
Jiný důvod, jaký:.....	1	2	3	4

Otcovská poporodní péče:

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 9.2.5 *Otcovská poporodní péče* a s postojovými otázkami v kapitole 12.2 *Postoje k partnerství, manželství a rodičovství*.

K ověřování nastavení opatření rodinné politiky je možné prostřednictvím sociologických šetření zhodnotit parametry daného opatření, míru spokojenosti, příp. náměty na úpravu.

V únoru 2018 byla zavedena tzv. otcovská poporodní péče („otcovská“). Jedná se o týden volna s náhradou mzdy (ve výši „mateřské“) během prvních šesti týdnů po narození dítěte. Uplatnil jste, u žen uplatnil partner, nárok na „otcovskou“?

1. Ne, tato možnost v době narození mých dětí neexistovala.
2. Ne, nevěděl/a jsem o této možnosti.

3. Ne, neměl/a (jsem) zájem.
4. Ne, z jiných důvodů.
5. Ano.
6. *Nemá partnera.*

Kdyby tato možnost existovala v době narození Vašeho dítěte, měl byste o „otcovskou“ zájem? V případě žen – měla byste zájem o to, aby otec dítěte „otcovskou“ využil?

1. Ano, zájem bych měl/a.
2. Ne, zájem bych neměl/a.
3. Nevím.

Bez ohledu na to, zda jste Vy, v případě žen Váš partner, „otcovskou“ využil, zdá se Vám sedm dní volna dostatečných?

1. Ano, sedm dní je dostatečných.
2. Ne, mělo by to být více dní.
3. Stačilo by i méně dní.
4. Nevím.

9. Daňová podpora

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 9.3 *Daňová podpora* a s postojovými otázkami v kapitole 15. *Rodinná politika*.

Prostřednictvím sociologických šetření je možné sledovat názory a postoje rodičů k aktuálním daňovým slevám a jejím parametrům. Šetření z roku 2018 například ukázalo, že ačkoliv je z ekonomického hlediska poukazováno na demotivační charakter slevy na manželku při návratu (převážně) žen do práce po rodičovské dovolené, naprostá většina rodičovských párů případnou ztrátu slevy v této souvislosti vůbec neřešila, příp. ji sice zohlednila, ale jejich rozhodnutí pracovat to nijak neovlivnilo (Höhne a kol., 2019).

Převáděli jste někdy jako rodiče mezi sebou nárok na slevy na dani na dítě/děti?

1. Ano, v době návratu některého rodiče po rodičovské dovolené do práce.
2. Ano, při jiné příležitosti.
3. Ano, při různých příležitostech.
4. Ne, nikdy.

Nyní se zaměříme na daňové úlevy na děti. Co by podle Vás mělo být spíše zohledněno při stanovení daňové slevy na dítě?

Vyberte číslici mezi jedničkou a sedmičkou. Jednička znamená, že se plně přikláníte k možnosti uvedené vlevo, sedmička značí, že se naopak plně přikláníte k možnosti uvedené vpravo. Čtyřka uprostřed znamená, že souhlasíte s oběma možnostmi tak napůl. Pokud by nemělo být zohledněno žádné z kritérií, vyberte devítku. Pokud by daňová sleva neměla být vůbec stanovena, vyberte nulu.

Věk dětí	1	2	3	4	5	6	7	Počet dětí v rodině
----------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

9 = nezohlednit ani jedno kritérium; 0 = daňová sleva by neměla být stanovena

Jak vysoká by podle Vašeho názoru měla být sleva na dani na jedno dítě (měsíčně)?

1. Neměla by být stanovena vůbec.
2. Do 1 000 Kč
3. 1 000 – 1 500 Kč
4. 1 500 – 2 000 Kč
5. Více než 2 000 Kč

V době, kdy jeden z rodičů celodenně pečuje/pečoval o dítě, uplatňuje/uplatňoval druhý, pracující rodič slevu na dani na (nepracujícího) manžela či manželku?

1. Ano.
2. Ne, nejsem nebo nebyl/a jsem ženatý/vdaná.
3. Ne, nevěděl/a jsme o této možnosti.
4. Ne, s manželem/kou jsme nesplnili podmínky nároku.
5. Ne, z jiných důvodů.

V době návratu do práce, nakolik jste brali v úvahu, že můžete ztratit nárok na slevu na dani na manžela/ku?

1. Hodně jsme to zvažovali a odrazovalo to matku (příp. otce) od návratu do práce.
2. Zvažovali jsme to, ale rozhodnutí pracovat to nijak neovlivnilo.
3. Nijak jsme to neřešili.

10. Úspory a půjčky domácností

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 9.5 *Úspory a půjčky domácností*.

Sociologická šetření umožňují získat podrobnější údaje o účelu půjček domácností a rovněž o schopnosti domácností půjčky splácet či spořit.

Daří se Vaší domácnosti měsíčně něco ušetřit?

1. Ano, bez problémů ušetřím(e) nějakou částku pravidelně každý měsíc.
2. Ano, občas něco ušetřím(e), ale není to pravidlem.
3. Ne, neušetřím(e) nic.

Splácí Vaše domácnost v současnosti nějaké půjčky/úvěry/hypotéku?

1. Ano.
2. Ne.

K čemu byly/jsou tyto půjčky využity?

	Ano	Ne
a. K uspokojení běžných potřeb členů domácnosti	1	2
b. K pořízení některých předmětů dlouhodobé spotřeby (např. pračky, ledničky, auta)	1	2
c. K řešení bytové situace (koupě bytu, domu, rekonstrukce apod.)	1	2
d. Jinak, uveďte	1	2

Stalo se ve Vaší domácnosti v posledních 12 měsících, že jste kvůli nedostatku financí nebyli schopni zaplatit v termínu poplatky (nájem, energie, telefon, internet apod.) či splátku půjček?

1. Ano, jednou.
2. Ano, vícekrát.
3. Ne.

Je na Vás v současné době podána exekuce? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano.
2. Ne, nikdy nebyla podána.
3. Ne, již byla vypořádána.
4. Nechci odpovédět.

11. Rodinné příjmy a výdaje, chudoba

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 9.1 *Příjmy*, 9.6 *Chudoba a materiální deprivace* a 9.7 *Výdaje domácností* s postojovými otázkami v kapitole 12.2 *Postoje k partnerství, manželství a rodičovství*.

Prostřednictvím sociologických šetření je možné zachytit míru obtíží, kterou představitelé domácností pociťují při hrazení více či méně specifických výdajů, především těch vázaných na děti. Z postojových otázek lze například čerpat informaci, zda je založení rodiny vnímáno jako finančně náročný krok a do jaké míry je samotné rodičovství podmíněno disponováním dostatečnými finančními prostředky.

Jak vychází Vaše rodina v současné době s celkovým měsíčním příjmem?

Pokyn: Jedna odpověď.

1. S velkými obtížemi.
2. S určitými obtížemi.
3. Téměř bez obtíží.
4. Zcela bez obtíží.

Řekl/a byste, že můžete zaplatit/koupit Vašemu dítěti/dětem vše, co potřebuje/í?

1. Určitě ano.
2. Spíše ano.
3. Spíše ne.
4. Určitě ne.

Nyní Vám budu číst některé typy výdajů, které mohou rodiny s dětmi do určité míry zatěžovat. Můžete mi u každého typu výdajů říci, nakolik je Vaše domácnost zvládá hradit? Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.

	s velkými obtížemi	s určitými obtížemi	téměř bez obtíží	zcela bez obtíží	daný výdaj nemáme, nemůžeme si to dovolit	daný výdaj nemáme z jiných důvodů
a. Výdaje na <u>dětské oblečení a obuv</u>	1	2	3	4	5	6
b. Výdaje spojené s <u>docházkou dětí do školy nebo předškolního zařízení</u> (např. školné, stravné, školní pomůcky)	1	2	3	4	5	6
c. Výdaje spojené s <u>pravidelnými volnočasovými aktivitami dětí</u> (zájmové kroužky, kurzy apod.)	1	2	3	4	5	6
d. Výdaje spojené s <u>jednorázovými aktivitami dětí</u> , jako například škola v přírodě, lyžařský výcvik, dětský prázdninový tábor, studijní pobyt, soustředění	1	2	3	4	5	6
e. Výdaje týkající se <u>zdraví dětí</u>	1	2	3	4	5	6

Které zboží, služby a aktivity byste si ve Vaší rodině chtěli dopřát ve větším množství nebo kvalitě, ale nemůžete si to z finančních důvodů dovolit? Vyberte max. 3 nejdůležitější položky.

a. Potraviny	1
b. Oblečení a obuv	1
c. Bytové vybavení, zařízení domácnosti a jiné věci trvalé hodnoty	1
d. Léky, zdravotní pomůcky a péče	1
e. Internet, telefonní služby	1
f. Volnočasové aktivity celé rodiny	1
g. Dovolená, cestování	1
h. Jiné.....	1
i. Žádná	1

Jak zvládá Vaše domácnost hradit výdaje na bydlení? Pokyn: Jedna odpověď.

1. S velkými obtížemi.
2. S určitými obtížemi.
3. Téměř bez obtíží.
4. Zcela bez obtíží.

Z hlediska úrovně majetku, nemovitosti, úspor apod. hodnotíte Vaši domácnost jako: Pokyn: Jedna odpověď.

1. Bohatou.
2. Spíše bohatou.
3. Ani bohatou, ani chudou.
4. Spíše chudou.
5. Chudou.

12. Situace na trhu práce – zaměstnanost, flexibilita práce

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 10.1 *Zaměstnanost* a s postojovými otázkami v kapitole 14. *Postoje k rolím mužů a žen v rodině*.

Ukazatele měr zaměstnanosti lze dokreslit poznatky ze sociologických šetření, která se detailněji zabývají například návratem rodičů (převážně žen) po rodičovské dovolené na trh práce, nebo se zabývají důvody, které stojí v pozadí časování nástupu do práce či zjišťují případné problémy, které návrat mohou doprovázet. Zabývají se také různými formami flexibility práce a jejich dostupností pro zaměstnance a rovněž pohledem respondentů na upřednostňování a/nebo reálné zvládnání jedné či druhé sféry při sladění práce a rodiny.

Budu postupně číst různá období života dítěte/děti a Vy u každého řekněte, v jakém rozsahu byste v tomto období svého života nejraději pracovala/samostatně podnikala. Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	na celý úvazek	na částečný úvazek	pouze příležitostně (několik hodin měsíčně)	zůstat doma a nepracovat
Ve věku od 6 měsíců do 1. narozenin	1	2	3	4
Ve věku od 1. do 2. narozenin	1	2	3	4
Ve věku od 2. do 3. narozenin	1	2	3	4
Ve věku od 3. do 4. narozenin	1	2	3	4
Ve věku od 4. do 5. narozenin	1	2	3	4

Pokud jste během nebo po skončení mateřské či rodičovské dovolené s (některým) dítětem začala pracovat, na jak velký úvazek to bylo? Pokyn: Vyznačte jednu odpověď u každého dítěte.

	nejmladší dítě	2. dítě	3. dítě	4. dítě	5. dítě
Plný úvazek	1	1	1	1	1
Zkrácený úvazek (více než 30 hodin a méně než 40 hodin týdně)	2	2	2	2	2
Zkrácený úvazek – méně než 30 hodin týdně	3	3	3	3	3
Příležitostně (několik hodin měsíčně)	4	4	4	4	4
Nezačala jsem pracovat.	5	5	5	5	5
Netýká se, dítě je partnera.	9	9	9	9	9

Pokud jste během nebo po skončení mateřské či rodičovské dovolené s (některým) dítětem začala pracovat, kolik bylo tomuto dítěti let?

	nejmladší dítě	2. dítě	3. dítě	4. dítě	5. dítě
Počet měsíců					

Jaké okolnosti byly/by byly důvodem pro Vaše rozhodnutí začít pracovat před druhými narozeninami dítěte? Pokyn: Vyznačte jednu odpověď v každém řádku.

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
A. Špatná finanční situace rodiny, potřeba mého pracovního příjmu.	1	2	3	4
B. Dobrá pracovní nabídka, příležitost.	1	2	3	4
C. Udržení kontaktu se zaměstnáním/oborem.	1	2	3	4
D. Potřeba většího kontaktu s lidmi.	1	2	3	4
E. Vždy/už od narození dítěte jsem plánovala začít pracovat dříve než ve 2 letech dítěte.	1	2	3	4
F. Pracovní činnost jsem po narození dítěte úplně nepřerušila.	1	2	3	4
G. Jiný důvod, uveďte:.....				

Pokud jste (Vy nebo partner/ka, tj. ten z rodičů, který převážně celodenně pečoval o dítě), začal/a pracovat před dosažením 3 let věku nejmladšího dítěte, jaký byl hlavní důvod? Pokyn: Jedna odpověď.

	důvod
Špatná finanční situace, rodina potřebovala můj pracovní příjem.	1
Naskytl se mi dobrá pracovní příležitost/nechtěla jsem ztratit kontakt se zaměstnáním / podnikáním.	2
Potřebovala jsem více kontaktu s lidmi.	3
Vždy/už od narození dítěte jsem plánovala začít pracovat dříve než ve 3 letech dítěte.	4
Jiný důvod, uveďte:.....	5
Netýká se, ještě nezačal/a pracovat nebo začal/a pracovat ve třech letech nebo ve vyšším věku dítěte.	6

Pokud jste (Vy nebo partner/ka, tj. ten z rodičů, který převážně celodenně pečoval o dítě), začal/a pracovat až po dosažení 3 let věku nejmladšího dítěte, jaký byl hlavní důvod? Pokyn: Jedna odpověď.

	důvod
Chtěl/a jsem se sám/sama starat o dítě i po skončení rodičovské dovolené.	1
Nepodařilo se dříve zajistit místo v mateřské škole nebo jiném zařízení/péči o dítě jinou osobou.	2
Zaměstnavatel mi neumožnil vrátit se po skončení rodičovské dovolené do původního zaměstnání a nové pracovní místo jsem nesehnal/a.	3
Zaměstnání/podnikání neumožňovalo sladit mateřské a pracovní povinnosti	4
Před narozením dítěte jsem nepracoval/a a nové pracovní místo jsem nesehnal/a nebo nesháněl/a.	5
Jiný důvod, uveďte:.....	6
Netýká se, ještě nezačal/a pracovat nebo začal/a pracovat ve třech letech nebo v mladším věku dítěte.	7

Navazovala doba, kterou jste strávila doma péčí o obě děti, plynule na sebe nebo byla přerušena Vaší výdělečnou činností, nezaměstnaností, studiem či něčím jiným? Ženy, které v současnosti celodenně pečují o dítě/děti, připočítají i plánovanou dobu do ukončení této péče. Pokyn: Vyberte jednu odpověď a запиšte počet let do příslušného řádku.

Péče o děti na sebe plynule <u>navazovala</u> , v podstatě bez přerušení. Počet let strávený péčí o děti činil:		
Péče o děti na sebe <u>nenavazovala</u> , před narozením druhého dítěte jsem pracovala, byla nezaměstnaná apod. V součtu byl počet let strávený péčí o děti:		

Jaký je Váš současný pracovní úvazek ve výdělečné činnosti, kterou považujete za hlavní? Pokyn: Jedna odpověď.

Plný úvazek	1
Částečný úvazek (0,5 úvazku a více)	2
Částečný úvazek (méně než 0,5 úvazku)	3
Nemám stálé zaměstnání, pouze příležitostné výdělky.	4

Respondenti, kteří mají částečný úvazek

Z jakého důvodu pracujete na částečný úvazek? Vyberte jeden hlavní důvod.
Pokyn: Jedna odpověď.

Ze zdravotních důvodů	1
Pečuji o dítě/děti.	2
Pečuji o jiného člena rodiny.	3
Nemůžu najít práci na plný úvazek.	4
Nechci pracovat na plný úvazek.	5
Jiné důvody	6

Respondenti, kteří mají pracovní úvazek

Pracujete Vy nebo Váš partner na směny? Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď

	respondent/ka	partner/ka
Ano	1	1
Ne	2	2

Respondenti, kteří mají pracovní úvazek a nepracují na směny

Máte Vy nebo Váš partner pružnou pracovní dobu (flexibilní začátek a konec denní pracovní doby apod.)?

Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď

	respondent/ka	partner/ka
Ano	1	1
Ne	2	2

Jaké je rozvržení Vaší pracovní doby? A Vašeho partnera?*Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď*

	respondent/ka		partner/ka	
	5 (či více) dní v týdnu	méně než 5 dní v týdnu	5 (či více) dní v týdnu	méně než 5 dní v týdnu
Pracuji/je denně stejný počet hodin.	1	2	1	2
Pracuji/je různý počet hodin denně.	1	2	1	2

Pracoval jste Vy nebo partner/ka v době, kdy některé z Vašich dětí bylo v uvedeném věku, v upraveném pracovním režimu? *Pokyn: V každém řádku jedna odpověď, zvláště podle věku dítěte.*

	Dítě do 3 let věku		Dítě ve věku 3-6 let		Dítě ve věku 7-10 let	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
a. Na částečný úvazek	1	2	1	2	1	2
b. Práce z domova	1	2	1	2	1	2

Narážel/a jste (Vy nebo partner/ka, tj. ten z rodičů, který převážně celodenně pečoval o dítě), při nástupu do práce po poslední rodičovské nebo mateřské dovolené (příp. po ukončení celodenní péče o dítě/děti) na problémy v následujících oblastech? *Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.*

	ano, zásadně	ano, částečně	ne, vůbec	neměl/a jsem o to zájem	netýká se, podnikal/a jsem
a. Obtížný návrat k původnímu zaměstnavateli	1	2	3	4	5
b. Obtížný návrat na původní pracovní pozici	1	2	3	4	5
c. Málo vstřícný přístup nadřízených	1	2	3	4	5
d. Málo vstřícný přístup spolupracovníků	1	2	3	4	5
e. Neodpovídající finanční ohodnocení mé práce	1	2	3	4	5
f. Nemožnost nastoupit na zkrácenou/flexibilní pracovní dobu	1	2	3	4	
g. Nedostupné služby jeslí, mateřské školy, jiného zařízení	1	2	3	4	
h. Malá podpora partnera	1	2	3		
i. Vysoké nároky na pracovní výkon	1	2	3		
j. Zastarání mých pracovních dovedností či pracovních zkušeností	1	2	3		

Žádal/a jste někdy svého současného zaměstnavatele o následující úpravy či úlevy v zájmu sladění práce a péče o rodinu? Jak se choval? Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.

	Žádal/a a bylo mi (vždy) vyhověno	Žádal/a a nebylo mi (nikdy) vyhověno	Žádal/a vícekrát s různým výsledkem	Nežádal/a, nemám zájem	Nežádal/a, zaměstnavatel to neumožňuje	Nežádal/a, charakter práce to neumožňuje	Nežádal/a, požadoval to zaměstnavatel
O poskytnutí neplacené dovolené, volna	1	2	3	4	5	6	7
O částečný pracovní úvazek	1	2	3	4	5	6	7
O posunutí začátku a konce denní pracovní doby	1	2	3	4	5	6	7
O jinou formu pružné pracovní doby	1	2	3	4	5	6	7
O práci z domova	1	2	3	4	5	6	7

Máte Vy nebo Váš partner/ka možnost pracovat doma? Pokyn: V každém sloupci jedna odpověď

	respondent/ka	partner/ka
Ano, pracuji/je pouze doma.	1	1
Ano, v případě potřeby pracuji/je doma	2	2
Ano, pracuji/je doma pravidelně některé dny v týdnu.	3	3
Ne, doma nepracuji, nemá(m) o to zájem.	4	4
Ne, doma nepracuji/je, zaměstnavatel to neumožňuje.	5	5
Ne, doma nepracuji, moje/jeho profese to neumožňuje.	6	6

Jak zvládáte své rodinné a pracovní povinnosti? Pokyn: Jedna odpověď

Obojí zvládám bez větších problémů.	1
Dobře zvládám pracovní povinnosti, ovšem na úkor rodiny.	2
Dobře zvládám rodinnou zátěž, ovšem na úkor práce.	3
Zvládám obojí tak napůl.	4
Mám problémy v práci i v rodině, nedá se to zvládnout.	5

Jak byste ve Vašem životě chtěl/a vyvažovat práci a rodinu? Odhadněte prosím také, jaký přístup volí Váš partner/ka. Pokyn: Přečtěte varianty odpovědí a zakroužkujte jednu odpověď v každém sloupci!

	A. respondent/ka	B. partner/ka
Dát přednost rodině.	1	1
Věnovat se rodině i práci, ale spíše dát přednost rodině.	2	2
Věnovat se rodině a práci stejnou měrou.	3	3
Věnovat se rodině i práci, ale spíše dát přednost práci.	4	4
Dát přednost práci.	5	5

Žádal/a jste někdy svého současného zaměstnavatele o následující úpravy či úlevy v zájmu sladění práce a péče o rodinu? Jak se zachoval?

Pokyn: V každém řádku jedna odpověď

	Žádal/a a bylo mi (vždy) vyhověno	Žádal/a a nebylo mi (nikdy) vyhověno	Žádal/a vícekrát s různým výsledkem	Nežádal/a, nemám zájem	Nežádal/a, zaměstnavatel to neumožňuje	Nežádal/a, charakter práce to neumožňuje	Nežádal/a, požadoval to zaměstnavatel
O poskytnutí neplacené dovolené, volna	1	2	3	4	5	6	7
O částečný pracovní úvazek	1	2	3	4	5	6	7
O posunutí začátku a konce denní pracovní doby	1	2	3	4	5	6	7
O jinou formu pružné pracovní doby	1	2	3	4	5	6	7
O práci z domova	1	2	3	4	5	6	7

Jste spokojen/a s množstvím času, který věnujete:

Pokyn: Odpovídají i ti, kteří příslušnou činnost vůbec nevykonávají, např. nepracují.

	ano, jsem spokojen/á	ne, chtěl/a bych věnovat <u>více</u> času	ne, chtěl/a bych věnovat <u>méně</u> času
a. Vydělečné činnosti	1	2	3
b. Domácnosti	1	2	3
c. Dětem	1	2	3
d. Svým vlastním koníčkům a zájmům	1	2	3

13. Institucionální a individuální nerodinná péče o děti

Doporučujeme kombinovat s indikátory v kapitole 8. *Nerodinná péče o děti* a s postojovými otázkami v kapitole 14. *Postoje k rolím mužů a žen v rodině*, v kapitole 13. *Reprodukční plány* a v kapitole 15. *Rodinná politika*. Rovněž je možné zařadit otázky na otcovskou dovolenou uvedené v kapitole 8. této přílohy.

V dotazníkových šetřeních lze zjišťovat, jaká je poptávka po službách nerodinné péče s ohledem na věk dítěte nebo zda je nabídka služeb vnímána jako dostupná a dostačující. Tuto informaci je vhodné kombinovat jak s plány rodičů (zejména matek) na návrat na trh práce a s postojem k rozdělení rolí v rodině, tak s reálnou situací, tj. kdy k návratu na trh práce fakticky došlo a jak jsou činnosti v rodině fakticky rozděleny.

Poptávka po službách nerodinné péče

Kdybyste si mohl/a vybrat a všechny možnosti byly dostupné, jak byste si představoval/a nejlepší způsob zajištění každodenní péče o Vaše děti v době, než začnou chodit do školy? Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

1	Rodiče na rodičovské dovolené/v domácnosti
2	Prarodiče/jiní příbuzní
3	Vzájemné hlídání s jinými rodiči/přáteli
4	Placená chůva
5	Mikrojesle (jedna pečovatelka se stará o nejvýše 4 děti ve věku od 6 měsíců do 5. narozenin)
6	Veřejné zařízení typu jesle
7	Soukromé zařízení typu jesle
8	Dětská skupina
9	Veřejná mateřská škola
10	Soukromá, firemní, lesní mateřská škola
11	Kombinace péče rodičů a prarodičů či přátel
12	Kombinace péče rodičů a placené chůvy
13	Kombinace péče rodičů a mikrojeslí
14	Kombinace péče rodičů a mateřské školy či jiného kolektivního zařízení
15	Jiné

a. od 6 měsíců do 1. narozenin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
b. od 1. narozenin do 2. narozenin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
c. od 2. narozenin do 3. narozenin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
d. od 3. narozenin do 4. narozenin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
e. od 4. narozenin do 5. narozenin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

Jakým způsobem byla/je zajišťována ve všedních dnech péče o Vaše děti? (Pokud jste kombinoval/a více možností, vyberte tu, která převažovala.)

Pokyn: Nechte respondenta vyplnit tabulku samostatně. Pouze jedna možnost v každém sloupci. Pokud má respondent dítě mladší než 6 měsíců, vyplňuje údaje ve sloupci 6 až 11 měsíců. Alternativa: ptát se postupně na všechny děti, nebo pouze na nejmladší, na nejstarší

	nejmladší/jediné dítě/další dítě				
	od 6 měsíců do 1. narozenin	od 1. narozenin do 2. narozenin	od 2. narozenin do 3. narozenin	od 3. narozenin do 4. narozenin	od 4. narozenin do 5. narozenin
Rodiče na rodičovské dovolené/ v domácnosti	1	1	1	1	1
Prarodiče/jiní příbuzní	2	2	2	2	2
Vzájemné hlídání s jinými rodiči/přáteli	3	3	3	3	3
Placená chůva	4	4	4	4	4
Mikrojesle	5	5	5	5	5
Veřejné zařízení typu jesle	6	6	6	6	6
Soukromé zařízení typu jesle	7	7	7	7	7
Dětská skupina	8	8	8	8	8
Veřejná mateřská škola	9	9	9	9	9
Soukromá, firemní, lesní mateřská škola	10	10	10	10	10
Kombinace péče rodičů a prarodičů či přátel	11	11	11	11	11

Kombinace péče rodičů a placené chůvy	12	12	12	12	12
Kombinace péče rodičů a mikrojeslí	13	13	13	13	13
Kombinace péče rodičů a mateřské školy či jiného kolektivního zařízení	14	14	14	14	14
Jiné	15	15	15	15	15

Jednodušší alternativa: Využívali jste (využíváte) v době, kdy některé z Vašich dětí bylo (je) v předškolním věku, nějakou formu nerodinné péče o děti? *Pokyn: V každém řádku jedna odpověď, zvlášť podle věku dítěte.*

	dítě do 3. narozenin		dítě ve věku od 3. narozenin do 6. narozenin	
	ano	ne	ano	ne
a. Služby péče o nejmenší děti (dětská skupina, jesle apod.)	1	2	1	2
b. Mateřská škola	1	2	1	2
c. Služby na hlídání dětí (placené chůvy, doprovázení dětí na kroužky apod.)	1	2	1	2

Jaký rozsah péče v kolektivním zařízení považujete za nejvhodnější s ohledem na potřeby a věk dítěte?

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

1	Každodenně (4-5 dní v týdnu) na celý den
2	Každodenně (4-5 dní v týdnu) na část dne
3	Pravidelně (1-3 dny v týdnu) na celý den
4	Pravidelně (1-3 dny v týdnu) na část dne
5	Příležitostně
6	V tomto věku bych neměla zájem o tyto služby péče.

a.	Ve věku od 6 měsíců do 1. narozenin	1	2	3	4	5	6
b.	Ve věku od 1. narozenin do 2. narozenin	1	2	3	4	5	6
c.	Ve věku od 2. narozenin do 3. narozenin	1	2	3	4	5	6
d.	Ve věku od 3. narozenin do 4. narozenin	1	2	3	4	5	6
e.	Ve věku od 4. narozenin do 5. narozenin	1	2	3	4	5	6

Mikrojesle, lze však využít i pro další typy služeb

V jakém věku a jak často jste/byste Vaše dítě svěřila do péče mikrojeslí?

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

1.	Každodenně (4-5 dní v týdnu) na celý den
2.	Každodenně (4-5 dní v týdnu) na část dne
3.	Pravidelně (1-3 dny v týdnu) na celý den
4.	Pravidelně (1-3 dny v týdnu) na část dne
5.	Příležitostně
6.	V tomto věku bych neměla zájem o péči v mikrojeslích.

a.	Ve věku od 6 měsíců do 1. narozenin	1	2	3	4	5	6
b.	Ve věku od 1. narozenin do 2. narozenin	1	2	3	4	5	6
c.	Ve věku od 2. narozenin do 3. narozenin	1	2	3	4	5	6
d.	Ve věku od 3. narozenin do 4. narozenin	1	2	3	4	5	6
e.	Ve věku od 4. narozenin do 5. narozenin	1	2	3	4	5	6

Jakou roli by hrály následující důvody ve Vašem rozhodnutí využít služeb mikrojeslí (případně jiného typu zařízení či služby) při péči o dítě? Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	zásadní	spíše důležitou	spíše nedůležitou	žádnou
a. Potřeba zajistit péči o dítě v době svého pracovního výkonu	1	2	3	4
b. Nedostatek míst v jeslích/MŠ/jiném kolektivním zařízení	1	2	3	4
c. Nemožnost zajistit jinou, individuální péči o dítě (prarodiče, známí...)	1	2	3	4
d. Preference péče v malé skupině dětí	1	2	3	4
e. Potřeba zajistit péči o dítě v době vyřizování osobních záležitostí a v době svého odpočinku	1	2	3	4
f. Místní dostupnost	1	2	3	4
g. Finanční dostupnost	1	2	3	4
h. Postupná adaptace dítěte na nerodinné prostředí, na menší kolektiv dětí	1	2	3	4
i. Spíše nižší nemocnost dítěte	1	2	3	4
j. Větší flexibilita v docházce dítěte	1	2	3	4
k. Osobní známost s pečující osobou	1	2	3	4
l. Stálá, dítěti známá pečující osoba	1	2	3	4
m. Jiný důvod, jaký.....				

Zajištění péče o děti a domácnost

Který z partnerů by se měl podle Vás v rodině věnovat následujícím věcem?

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	rozhodně muž	spíše muž	oba stejně	spíše žena	rozhodně žena	nevím (NENABÍZET)
a. Finančně zajišťovat domácnost	1	2	3	4	5	9
b. Pečovat o děti	1	2	3	4	5	9
c. Zajišťovat chod domácnosti (uklízet, nakupovat apod.)	1	2	3	4	5	9
d. Věnovat se profesní kariéře	1	2	3	4	5	9

Podrobnější alternativa: Kdo by měl podle Vás v rodinách... Pokyn: V každém řádku jedna odpověď

	rozhodně muž	spíše muž	oba stejně	spíše žena	rozhodně žena	nevím (NENABÍZET)
a. Nakupovat potraviny	1	2	3	4	5	9
b. Pečovat o děti	1	2	3	4	5	9
c. Dále se vzdělávat	1	2	3	4	5	9

d. Pěstovat koníčky	1	2	3	4	5	9
e. Finančně zajišťovat domácnost	1	2	3	4	5	9
f. Být iniciativní v intimním životě	1	2	3	4	5	9
g. Vařit	1	2	3	4	5	9
h. Pěstovat společenské kontakty	1	2	3	4	5	9
i. Starat se o rodinný rozpočet	1	2	3	4	5	9
j. Vykonávat veřejné funkce	1	2	3	4	5	9
k. Uklízet	1	2	3	4	5	9
l. Starat se o profesní kariéru,	1	2	3	4	5	9
m. Provádět běžné opravy v domácnosti,	1	2	3	4	5	9
n. Dohlížet na školní povinnosti, vodit děti do školy či na kroužky apod.,	1	2	3	4	5	9
o. Pečovat o nemocné nebo nemohoucí blízké příbuzné	1	2	3	4	5	9

Nakolik souhlasíte s následujícími výroky týkajícími se vztahu zaměstnání, partnerství a rodičovství? *Pokyn: V každém řádku jedna odpověď*

	rozhodně souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	rozhodně nesouhlasím	nevím (NENABÍZET)
a. Oba partneři by měli mít stejnou možnost věnovat se svému zaměstnání.	1	2	3	4	5
b. Oba partneři by se měli podílet na péči o děti stejným dílem.	1	2	3	4	5
c. Oba partneři by se měli podílet na péči o domácnost stejným dílem.	1	2	3	4	5
d. Oba partneři by měli přispívat do rodinného rozpočtu.	1	2	3	4	5
e. Práce v domácnosti a péče o rodinu je stejně hodnotná jako práce v zaměstnání.	1	2	3	4	5
f. Pracující matka může vytvořit stejně vřelý vztah se svými dětmi jako matka, která není zaměstnaná.	1	2	3	4	5
g. Otcové mohou pečovat o své děti stejně dobře jako matky.	1	2	3	4	5

Se kterým z následujících výroků týkajících se plánování rodiny a zaměstnání se nejvíce ztotožňujete? *Pokyn: Jedna odpověď*

1. Při rozhodování o narození dítěte je správné zohlednit profesní plány obou partnerů.
2. Rozhodování o narození dítěte je správné podřít plánům na profesní uplatnění ženy.
3. Rozhodování o narození dítěte je správné podřít plánům na profesní uplatnění muže.
4. Rozhodování o narození dítěte by nemělo být plánům na profesní uplatnění partnerů nijak podřízeno.

Kdo se ve Vaší domácnosti zabývá následujícími věcmi? *Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku*

	vždy žena	obvykle žena	oba zhruba stejně nebo společně	obvykle muž	vždy muž	netýká se (žádné dítě není ve školním věku)
a. Dělá běžné domácí práce (vaření, úklid, aj.).	1	2	3	4	5	
b. Zajišťuje běžné nákupy.	1	2	3	4	5	

c. Zařizuje úřední záležitosti.	1	2	3	4	5	
d. Rozhoduje o způsobu trávení víkendů, dovolené.	1	2	3	4	5	
e. Rozhoduje o běžném hospodaření s penězi.	1	2	3	4	5	
f. Zabezpečuje péči o malé děti, pomáhá dětem s přípravou do školy.	1	2	3	4	5	6
g. Věnuje se dětem v jejich volném čase.	1	2	3	4	5	

Jak jste celkově spokojen/a s rozdělením úkolů spojených s péčí o domácnost mezi Vás a Vašeho partnera/Vaši partnerku? *Pokyn: Jedna odpověď*

1. Zcela spokojen/a.
2. Spíše spokojen/a.
3. Spíše nespokojen/a.
4. Zcela nespokojen/a.

Jak jste celkově spokojen/a s rozdělením úkolů spojených s péčí a výchovou dětí mezi Vás a Vašeho partnera/Vaši partnerku? *Pokyn: Jedna odpověď*

1. Zcela spokojen/a.
2. Spíše spokojen/a.
3. Spíše nespokojen/a.
4. Zcela nespokojen/a.

Alternativa pro samoživitele

Kdo Vám v současné době (bezplatně) nejvíce pomáhá v následujících oblastech? *Pokyn: V každém řádku jedna odpověď*

	vaše matka/ Váš otec	jiný/á příbuzný/á	někdo jiný	nikdo	tuto pomoc nepotřebuji
a. S běžnými domácími pracemi (vaření, úklid, aj.)	1	2	3	4	5
b. Se zajištěním běžných nákupů	1	2	3	4	5
c. S péčí o malé děti, s přípravou dětí do školy	1	2	3	4	5
d. S péčí o děti v jejich volném čase	1	2	3	4	5
e. Emocionálně (povídání si, svěřování, rady apod.)	1	2	3	4	5
f. Finančně či materiálně	1	2	3	4	5

Jste spokojen/a s množstvím času, který věnujete:

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku. Odpovídají i ti, kteří příslušnou činnost vůbec nevykonávají, například nepracují.

	ano, jsem spokojen/á	ne, chtěl/a bych věnovat <u>více</u> času	ne, chtěl/a bych věnovat <u>méně</u> času
a. Výdělečné činnosti	1	2	3
b. Domácnosti	1	2	3
c. Dětem	1	2	3
d. Svým vlastním koníčkům a zájmům	1	2	3

Jak často se Vy osobně věnujete společně s dítětem/děťmi následujícím činnostem? Máme na mysli dítě/děti, které s Vámi žijí trvale v domácnosti, nebo po většinu dnů v měsíci. Je to:

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku

	mnohem častěji, než bych si přál/a	častěji, než bych si přál/a	tak akorát	méně, než bych si přál/a	mnohem méně, než bych si přál/a	netýká se
a. Příprava do školy, povídání o škole, studiu	1	2	3	4	5	6
b. Povídání si o jeho zájmech, starostech, kamarádech apod.	1	2	3	4	5	
c. Společné stolování	1	2	3	4	5	
d. Volnočasové aktivity	1	2	3	4	5	

Využíváte nějakou soukromou placenou výpomoc na:

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	1. Ano, alespoň jednou měsíčně	2. Ano, méně často	3. Ne, nevyužívám a nikdy jsem nevyužíval/a	4. Ne, nevyužívám, ale v minulosti jsem využíval/a
a. Hlídnání malých dětí (např. chůvou) apod.	1	2	3	4
b. Doučování, doprovod na kroužky apod.	1	2	3	4

Využíváte pro péči o domácnost nějaké placené služby (např. úklidové, žehlení, mytí oken)? *Pokyn: Jedna odpověď*

1. Ano, alespoň jednou měsíčně.
2. Ano, méně často.
3. Ne, nevyužíváme a nikdy jsme nevyužívali.
4. Ne, nevyužíváme, ale v minulosti jsme využívali.

Literatura a zdroje

Seznam zdrojů a publikací, které předcházely metodice

Barvíková, J., Höhne, S., Paloncyová, J., Svobodová, K. 2018. *Průzkum veřejného mínění na vybudování tzv. mikrojeslí a umístování dětí mladších tří let do takového zařízení služeb péče o děti: Souhrnná zpráva*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_438.pdf

Höhne, S. 2019a. *Finanční a materiální situace neúplných rodin podle dat SILC*. In: Paloncyová J., Barvíková, J., Höhne, S., Kuchařová, V. 2019a. *Neúplné rodiny*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_469.pdf.

Höhne, S. 2019b. *Současná příjmová, výdajová a materiální situace neúplných rodin*. In: Paloncyová, J., Barvíková, J., Höhne, S., Kuchařová, V. 2019a. *Neúplné rodiny*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_469.pdf

Höhne, S., Godarová, J., Jahoda, R., Kuchařová, V., Víšek, P. 2019. *Působení daňového zvýhodnění na dítě a přídavku na dítě na sociálně-ekonomickou situaci rodin s nezaopatřenými dětmi a jejich reflexe rodiči*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_467.pdf

Höhne, S., Paloncyová, J. 2019. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vv_002.pdf

Höhne, S., Šťastná, A. 2020. *Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990–2019. Bulletin No 35*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/fulltext/bullNo35.pdf>

Kuchařová, V., Höhne, S., Nešporová, O., Paloncyová, J. 2019a. *Rodiny se třemi a více dětmi*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_460.pdf

Kuchařová, V., Barvíková, J., Höhne, S., Janurová, K., Nešporová, O., Paloncyová, J., Svobodová, K., Vidovičova, L. 2019b. *Česká rodina na počátku 21. století. Životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Kuchařová, V., Barvíková, J., Höhne, S., Nešporová, O., Paloncyová, J., Vidovičova, L. 2020. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_477.pdf

Nešporová, O. 2020. *Dopady měnící se role otců*. In: Kuchařová, V., Barvíková, J., Höhne, S., Nešporová, O., Paloncyová, J., Vidovičova, L. 2020. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_477.pdf

Paloncyová, J. 2019. *Profesní kvalifikace: Chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky – Chůva pro dětské koutky*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_432.pdf

Paloncyová J., Barvíková, J., Höhne, S., Kuchařová, V. 2019a. *Neúplné rodiny*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_469.pdf.

Paloncyová J., Barvíková, J., Höhne, S., Kuchařová, V., Nešporová, O. 2019b. *Rekonstituované rodiny*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_461.pdf.

Paloncyová, J., Barvíková, J., Kuchařová, V., Peychlová, K. 2014. *Nové formy denní péče o děti v České republice*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_381.pdf

Použitá sociologická šetření VÚPSV, v. v. i.:

- *Děti po rozchodu rodičů 2020* – výzkum veřejného mínění realizovaný v rámci projektu *Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče*, VÚPSV; cílovou skupinou byli respondenti ve věku od 18 do 65 let; tématem byly postoje k otázkám stability rodin, názory a zkušenosti týkající se rozvodů a rozchodů rodičů s nezletilými dětmi. Výzkumná zpráva bude publikována v roce 2021.
- *Bezdětní 2020* – dotazníkové šetření realizované v rámci projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů*, VÚPSV; cílovou skupinou byli bezdětní jedinci ve věku 25 až 44 let žijící s partnerem nebo bez partnera; výzkum se zaměřil na dětství respondenta, jeho partnerskou historii, postoje k rodičovství a další životní plány, postavení na trhu práce a socioekonomickou situaci, hodnotové orientace a názory na rodinnou politiku. Výzkumná zpráva bude publikována v roce 2021.
- *Rodina 2019* – dotazníkové šetření realizované v rámci projektu *Zpráva o rodině 2020*, VÚPSV; cílovou skupinou byli respondenti ve věku 18 až 75 let; tématem výzkumu byly hodnotové orientace, postoje k instituci rodiny a rodinné politice. Více ve výzkumné zprávě Kuchařová, V., Barvíková, J., Höhne, S., Nešporová, O., Paloncyová, J., Vidovičova, L. 2020. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_477.pdf.
- *Samoživitelé 2019* – dotazníkové šetření realizované v rámci projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů*, VÚPSV; cílovou skupinou byli sólo rodiče, kteří žili bez partnera se svými nezaopatřenými dětmi po dobu delší než jeden rok, děti bydlely s respondentem minimálně polovinu dnů v měsíci, nejednalo se tedy o případy, kdy například děti tráví u otce pouze každý druhý víkend; výzkum se zaměřil na reflexe životních podmínek samoživitelů, sladování zaměstnání a rodiny, hospodaření, výchovu dětí a vztahy v rodině, hodnotové orientace a postoje a specifické potřeby daného typu rodiny. Více ve výzkumné zprávě Paloncyová J., Barvíková, J., Höhne, S., Kuchařová, V. 2019. *Neúplné rodiny*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_469.pdf.
- *Rekonstituované rodiny 2018* – dotazníkové šetření realizované v rámci projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů*, VÚPSV; cílovou skupinou byli respondenti z úplných rodin s alespoň jedním nevlastním rodičem pečující nejméně o jedno nezaopatřené dítě ve věku do 26 let, v rodině tedy žilo alespoň jedno dítě z předchozího vztahu některého, případně obou, z partnerů (trvale nebo převážnou část měsíce), partneři spolu mohli i nemuseli mít společné děti, mohli být sezdáni či nikoliv, ale jejich soužití ve společné domácnosti trvalo alespoň jeden rok; tématem výzkumu byla reflexe životních podmínek, sladování zaměstnání a rodiny, hospodaření, výchova dětí a vztahy v rodině, hodnotové orientace a postoje. Více ve výzkumné zprávě Paloncyová J., Barvíková, J., Höhne, S., Kuchařová, V., Nešporová, O. 2019. *Rekonstituované rodiny*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_461.pdf.

- *Rodiny se třemi a více dětmi 2018* – dotazníkové šetření realizované v rámci projektu *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů*, VÚPSV; cílovou skupinou byli rodiče z úplných a neúplných rodin se třemi a více nezaopatřenými dětmi, v úplných rodinách musely být všechny děti vlastní obou současných partnerů, nepatřily sem tedy domácnosti, ve kterých mají rodiče nezaopatřené dítě/děti z předchozích vztahů; tématem výzkumu byla reflexe životních podmínek, sladování zaměstnání a rodiny, hospodaření, výchova dětí a vztahy v rodině, hodnotové orientace a postoje. Více ve výzkumné zprávě Kuchařová, V., Höhne, S., Nešporová, O., Paloncyová, J. 2019. *Rodiny se třemi a více dětmi*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_460.pdf.
- *Finanční podpora rodin s dětmi 2018* – dotazníkové šetření realizované v rámci projektu *Hodnocení působení daňového zvýhodnění na dítě a přídavku na dítě na sociálně-ekonomickou situaci rodin s dětmi, včetně vyhodnocení možných synergických efektů obou nástrojů podpory*, VÚPSV; cílovou skupinou byli rodiče nezaopatřených dětí žijící s alespoň jedním vlastním dítětem v domácnosti; cílem výzkumu bylo získat poznatky o tom, jak lidé vnímají stávající finanční, příp. další, opatření na podporu rodin s dětmi, a jaký vliv mohou finanční opatření mít na rozhodování rodičů, zejména ohledně natalitního chování a skloubení zaměstnání s rodinnými rolami. Více ve výzkumné zprávě Höhne, S., Godarová, J., Jahoda, R., Kuchařová, V., Víšek, P. 2019. *Působení daňového zvýhodnění na dítě a přídavku na dítě na sociálně-ekonomickou situaci rodin s nezaopatřenými dětmi a jejich reflexe rodiči*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_467.pdf.
- *Mikrojesle 2017* – dotazníkové šetření realizované VÚPSV v rámci veřejné zakázky č. N006/17/V00004166 s názvem *Průzkum veřejného mínění na vybudování tzv. mikrojeslí a umístování dětí mladších tří let do takového zařízení služeb péče o děti*; cílovou skupinou byly matky alespoň jednoho dítěte v předškolním věku, konkrétně do jeho pátých narozenin; tématem výzkumu bylo sladování práce a rodiny, představy o ideální formě péče o děti v předškolním věku se zvláštním zřetelem k novému typu (mikrojeslím) a jeho parametrům. Více ve výzkumné zprávě Barvíková, J., Höhne, S., Paloncyová, J., Svobodová, K. 2018. *Průzkum veřejného mínění na vybudování tzv. mikrojeslí a umístování dětí mladších tří let do takového zařízení služeb péče o děti: Souhrnná zpráva*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_438.pdf.
- *Rodina ve střední fázi 2016* – dotazníkové šetření realizované v rámci projektu *Rodiny ve střední fázi rodinného cyklu*, VÚPSV; cílovou skupinou byli rodiče z úplných a neúplných rodin s nejmladším dítětem ve věku 7 až 19 let; tématem výzkumu byla reflexe životních podmínek, sladování zaměstnání a rodiny, hospodaření, vztahy v nukleární a širší rodině, očekávaná podpora od společnosti a státu a specifické potřeby rodin s dětmi v této fázi rodinného cyklu. Více ve výzkumné zprávě Kuchařová, V., Barvíková, J., Janurová, K., Höhne, S., Paloncyová, J., Svobodová, K. 2018. *Rodiny ve střední fázi rodinného cyklu*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_440.pdf.
- *Otcovská 2015* – dotazníkové šetření realizované v rámci projektu *Výzkum veřejného mínění k nové motivační otcovské dovolené*, VÚPSV; cílovou skupinou byli rodiče z úplných čistých rodin s dětmi do 6 let ve společné domácnosti, oba rodiče měli pouze společné děti; tématem výzkumu byla zkušenost s péčí o děti, příp. zkušenost s dělbou péče mezi partnery v celém období od narození dítěte do jeho tří let a postoje ke zvažovanému institutu otcovské a nové motivační otcovské dovolené.

Více ve výzkumné zprávě Kuchařová, V., Pečlová, K. 2016. *Výzkum zájmu rodičů o motivační otcovskou dovolenou*. Praha: VÚPSV, v. v. i.
Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_411.pdf.

Další použitá literatura a zdroje

Burcin, B., Pachlová, T., Šťastná, A., Kocourková, J. 2020. *Assessment of the contribution of assisted reproduction methods for the future development of the number of live births in Czechia*.

Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/342830456_Assessment_of_the_contribution_of_assisted_reproduction_methods_for_the_future_development_of_the_number_of_live_births_in_Czechia/related

CVVM. 2014. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité – červen 2014*. Tisková zpráva.
Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1782/f9/ov140717.pdf

CVVM. 2018. *Postoje veřejnosti k právním homosexuálům – květen 2018*. Tisková zpráva.

Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4650/f9/ov180614.pdf

CVVM. 2020a. *Postoje českých občanů k partnerství, manželství a rodičovství – únor 2020*. Tisková zpráva.

Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5175/f9/ov200325.pdf

CVVM. 2020b. *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – únor 2020*. Tisková zpráva.

Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5181/f9/ov200331.pdf

CVVM. 2020c. *Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice – únor 2020*. Tisková zpráva.

Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5173/f9/es200319.pdf

Deth, van, J. W. 1995. *Introduction: The Impact of Values*. In J. W. van Deth a E. Scarbrough (Eds.). *The Impact of Values. Beliefs in Government*. Volume Four. Oxford: Oxford University Press, s. 1–18.

Hašková, H. 2014. *Odchod z domova rodičů*. In Hašková, H. (ed.), Vohlídalová, M., Maříková, H., Dudová, R., Uhde, Z., Křížková, A., Formánková, L. *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Hašková, H., Pospíšilová, K. 2020. Kdo plánuje jedináčka a kdo chce zůstat bezdětný? Faktory ovlivňující nízké reprodukční plány mužů a žen. *Sociologický Časopis*, Roč. 56, č. 2, s. 131–164.

Hašková, H., Zamykalová, L. 2006. Mít děti – co je to za normu? Čí je to norma? *Biograf*, 11 (40–41): 3–53.

Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?id=603>

Chaloupková, J. (ed.), Hamplová, D., Mitchell, E., Vítečková, M. 2010. *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. 167 s. ISBN 978-80-7330-185-9.

Jára, M., Zachariášová, L., Čechová, M. (eds.). 2014. *Sociální podmínky otcovství v České republice. Zpráva Pracovní skupiny muži a rovnost žen a mužů při Radě vlády pro rovnost žen a mužů.*

Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/pracovni-skupina-muzi-a-rovnosti-zen-a-muzu/Zprava-o-socialnich-podminkach-otcovstvi.pdf>

Median. 2018 a 2019. *Výzkumy týkající se práv homosexuálů a lesbiček.*

Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/ferovejsi-cesko-tri-ctvrtiny-lidi-fandi-manzelstvi-bez-ohledu-na-sexualni_1804191634_dp;
https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/homosexualove-manzelstvi-adopce-lgbt-median-pruzku-snatky-gayove-lesby_2001231504_elev

MPSV. 2019. *Aktualizovaná Koncepce rodinné politiky.* Verze 29. května 2019.

Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/wp-content/uploads/2019/09/Aktualizovana%CC%81-Koncepce-rodinne%CC%81-politiky-2019.pdf>

Rabušic, L., Chromková Manea, B. E. 2013. Velikost rodiny – postoje, normy a realita. *Demografie* 55 (3): 208–209.

Rabušic, L., Chromková Manea, B. E., 2018. *Hodnoty a postoje v České republice 1991–2017 (Pramenná publikace European Values Study).* Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z:

https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/1002/3113/769-1/#_preview

Rogalewiczová, R. 2019. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu.* Praha: Leges.

Rokeach, M., 1973. *The Nature of Human Values.* New York: Free Press.

SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob.

Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32019L1158>

Šťastná, A. 2019. Změny nastavení rodičovského příspěvku v Česku a jejich možný dopad na reprodukční chování. *Sociologický časopis* 55 (1): 31–60.

Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/00380288.2019.55.1.447>

Štípková, M., Kreidl, M. 2012. *Proměna načasování událostí životních drah.* In: Hasmanová Marhánková, J., Kreidl, M. (eds.). *Proměny partnerství. Životní dráhy a partnerství v české společnosti.* Praha: SLON.

Válková, J., Kubalčíková K. 2017. *Providing care services: strategies of key actors in childcare and eldercare in the Czech Republic.* In: Sirovátka, T., Válková, J. (eds.): *Understanding Care Policies in Changing Times: Experiences and Lessons from the Czech Republic and Norway.* Brno: Masarykova univerzita, 2017. ISBN 978-80-210-8565-7

Vaníčková, E. 2014. Traumatizace dětí rodičovským konfliktem. *Právo a rodina* 11 (4), s. 18–24.

Další použité datové zdroje:

- *European Values Study (EVS)* – je mezinárodně srovnatelný výzkum realizovaný v pravidelných vlnách, přibližně po devíti letech, na reprezentativním výběrovém souboru české populace, takže získává údaje, které zakládají časové řady. Doposud proběhly čtyři vlny, a to v letech 1991, 1999, 2008 a 2017, výběrových šetření se

účastnilo 1 800 až 2 000 respondentů.

Podrobnější informace o projektu jsou dostupné z: <http://www.evs.fss.muni.cz>.

- *Naše společnost (CVVM)* – jedná se o kontinuální výzkum veřejného mínění realizovaný Centrem pro výzkum veřejného mínění (CVVM). Výzkumná šetření projektu *Naše společnost* navazují na dřívější pravidelná šetření IVVM a CVVM. Každoměsíční omnibusové výzkumy otevírají široké spektrum politických, ekonomických a společenských témat a reprezentativně pokrývají názory obyvatel celé ČR. Konceptně jsou do nich zařazovány pravidelné otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, aktuálně pak i nová témata reagující na momentální dění.

Bližší informace o projektu jsou dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/projekt/nase-spolecnost-kontinualni-vyzkum-verejneho-mineni>

Výtahy z oponentských posudků

Mgr. Dalibor Holý

Metodické postupy jsou popsány jasným a dostatečným způsobem, ke každému tématu jsou uvedeny datové zdroje, popř. jejich vývoj, rozlišen charakter, regionální úroveň detailu a periodicitu. U mnoha datových zdrojů jsou zároveň přiloženy poslední dosažené výsledky. Uvedené hypertextové odkazy budou sice časem neaktuálními, ovšem stále budou dobrým pomocníkem při použití vyhledávače. Navržený systém monitoringu je značně podrobný, obsahuje množství konkrétních příkladů z provedených sociologických zjišťování, včetně doslovného změny otázek a posledních výsledků.

Metodika je v nejužším smyslu zaměřena pro resort práce a sociálních věcí, nejkonkrétněji pro sekci 7 podpory rodiny MPSV, dále pro spolupracující instituce veřejné správy, vědecko-výzkumné instituce a v nejširším smyslu může být vodítkem pro pracovníky neziskových institucí zabývajících se sociální a rodinnou péčí. Cílovou skupinu lze rozšířit. Metodika bude výtečným východiskem především pro nové pracovníky, kteří se díky ní dokážou rychle zorientovat ve složité problematice.

Inovativnost této metodiky lze spatřovat jednak – a především - v její komplexnosti, neboť takto rozsáhlý syntetický materiál ještě nebyl v ČR v této oblasti vytvořen, jednak v pevném provázání na existující strategické dokumenty, především na Koncepti rodinné politiky MPSV.

Mgr. et Mgr. Lenka Formánková, Ph.D.

V metodice je uveden vyčerpávající výčet dostupných dat v národním a mezinárodním kontextu a příklady konstrukce dotazníků na témata, která standardně nepokrývají instituce jako Český statistický úřad atd.

Metodika je nová tím, že přináší velice komplexní výčet indikátorů z již existujících výzkumů a dat mapujících danou problematiku, novost postupů ale není v popisu metodiky výrazná.

Předloženou koncepci považuji za přínosnou a navržené vypořádání posudku za uspokojivé.